

Δ ΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 729
Παρασκευή
12 Ιανουαρίου 2001
Δρχ. 700/ευρώ 2,05

13 ΙΑΝ. 2003

ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

- Οι «Σασάκηδες»
- Η μοναξιά της Ομόνοιας στη Βόρειο Ήπειρο
- Μεταμοσχεύσεις και εμπόριο οργάνων
- Οι κοινωνικές επιστήμες και οι άνεργοι νέοι
- Οικονομία και «δικαιώματα»

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>

αντι

ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ
ΤΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

- Οι «λασάκηδες»
- Η μοναξιά της Ομόνοιας στη Βόρειο Ήπειρο
- Μεταμοσχεύσεις και εμπόριο οργάνων
- Οι κανονικές επισήμες και οι άνεργοι νέοι
- Οικονομία και «δικαιώματα»

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 729

Παρασκευή 12 Ιανουαρίου 2001

Τιμή τεύχους: 700 δρχ./2,05 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrarou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασιού 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ./19,08 ευρώ, Ετήσια 13.000 δρχ./38,16 Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.:

50.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ./29,35 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 46,95 ευρώ, Ετήσια: 53,90 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 50 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 100 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 1.500 δρχ./4.40 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Οι «Σασάκηδες»	4
• Σκίτσο του Τάσου Αναστασίου	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Ποιος θα δικάσει τον νικητή	6
• ΤΟ ΘΕΜΑ: Το σύνδρομο των Βαλκανίων	8
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	10
• E-MAIL: Από τον Απόστολο Διαμαντή	15
• Σωτήρης Ντάλης: Το σύνδρομο του απατημένου	16
• Κ. Τσαλόγλου: Η οικονομία και τα «δικαιώματα»	18
• Βασίλης Μαρουλάς: Ο πλουτισμός μέσω απεμπλουτισμού	20
• Ε. Αρεταίος: Όξυνση της αντιπαράθεσης με τους συντηρητικούς κύκλους	21
• Ανδρέας Ζαρμπαλάς: Η μοναξιά της Ομόνοιας	22
• Πάνος Καζάκος: Περί διαφθοράς	30
• Θ. Ανδριόπουλος-Ι. Καζλάρης: Το μέλλον των κοινωνικών επιστημών	33
• Αντώνης Λαγγουράνης: Μεταμοσχεύσεις και εμπόριο οργάνων	36
• Αλέκος Τζιόλας: Πολιτική - Η ώρα της νέμεσης	40
• Ελένη Βερυκίου: Παρατράγουδα	42
• Χρ. Δερβίση-Νάσος Καμπάς: Ανθρωπισμός και παγκοσμιοποίηση	43
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	46
• Ζ. Μιχάιλοβα: Η παρουσία του σεφερικού έργου στη Βουλγαρία	48
• Δημήτρης Χαρίτος: Κριτική κινηματογράφου	51
• Ειρήνη Μουντράκη: Συνέντευξη με τον σκηνοθέτη Γιώργο Μίχαλο	52
• Ειρήνη Μουντράκη: Ο τελευταίος Γιάνκη (κριτική θεάτρου)	54
• Έλενα Καρακούλη: Ο Κολτές και η <i>Δυτική Αποβάθρα</i> (Θεάτρο)	55
• Γρ. Ιωαννίδης: Μένανδρος με ημίψηλο (κριτική θεάτρου)	56
• Μάνος Στεφανίδης: Η ποιητική των κωδίκων	57
• Βίκτωρ Ιβάνοβιτς: Για ένα ελληνο-ισπανικό συνέδριο	58
• ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ	61

Σκίτσο εξωφύλλου, Κώστας Κουφογιώργος

ΟΙ «ΣΑΣΑΚΗΔΕΣ»

ΔΕΝ ΘΑ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ για την σκοτεινή διπλωματία της κυβέρνησής «μας», ούτε και για τους υποκριτικούς κομπάρσους υπουργούς, ούτε καν για τον ανεύθυνο υπουργό Άμυνας ή τον προϊστάμενο της κυβέρνησης, που αποδεικνύεται καθημερινά άβουλος και μοιραίος. Έτσι κατήντησαν τη διαχείριση της πολιτικής οι άνθρωποι και, καλά μαθημένοι από την γενική αδιαφορία όλων μας, θα συνεχίσουν να ασκούν το «λειτουργήμα».

ΑΣ ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΙ βάνουσοι οι λόγοι αυτοί. Δεν είναι όμως καθόλου. Γιατί όλοι αυτοί οι κυβερνώντες έχουν προσωπική ευθύνη για τη ζωή όχι μόνον των ελλήνων φαντάρων αλλά, στην συγκεκριμένη περίπτωση, και όλων ανεξαιρέτως των πολιτών στο Κοσσυφοπέδιο και τη Σερβία. Και επειδή ο αέρας δεν τιθασεύεται στα εθνικά σύνορα, έχουν ευθύνη και για την ζωή των ελλήνων πολιτών. Γιατί συμμετείχαν εν γνώσει τους, όπως αποδεικνύεται, στην διεξαγωγή ενός «μίνι» πυρηνικού πολέμου.

Ο ΛΟΓΟΣ σήμερα για τους «Σασάκηδες». Όλους εκείνους τούς με κάποιον τρόπο αριστερούς που, πριν από δύο χρόνια, ανακαλύπτοντας το Κοσσυφοπέδιο, παραζαλισμένοι από τη σαγήνη της «κεντροαριστεράς» και έχοντας ουσιαστικά χάσει την αίσθηση του αριστερού λόγου, σε διαφορετικό βαθμό και τόνο ο καθένας, χειροκρότησαν τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία, προκειμένου να «τιμωρηθεί» ο Μιλόσεβιτς! Και ας γίνονταν καθημερινά «παράπλευρα λάθη», και ας σκοτώνονταν από τα νατοϊκά βλήματα ανεύθυνοι πολίτες και οπλίτες.

ΔΕΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ αυτήν την ώρα τι έλεγαν και έγραφαν οι κ. Ανδρέας Ανδριανόπουλος, Νίκος Δήμου, Ι.Κ.Πρετεντέρης, και οι συν αυτοίς. Με τους ανθρώπους αυτούς δεν συμμεριστήκαμε συντροφικότητα και κοινούς αγώνες. Πρέπει, όμως, να θυμηθούμε τα ονόματα των «Σασάκηδων». Όλων εκείνων που κουρασμένοι –και δικαίως– από την Αριστερά, λιπόψυχοι έγειραν στις φιλόστοργες αγκάλες ενός κόσμου άλλου.

ΞΕΧΑΣΑΝ ΟΜΩΣ μία και μόνον στοιχειώδη ανθρώπινη αξία: Ότι κάθε πολίτης που έχει αίσθημα ευθύνης οφείλει να αντιστέκεται στη βία του πολέμου· στη συγκεκριμένη περίπτωση στη βία του νατοϊκού πολέμου. Ξέχασαν ότι με τα ίδια όπλα, τα προηγούμενα χρόνια, είχε βομβαρδιστεί και το Ιράκ. Και οι ιστορίες των χιλιάδων παιδιών που πέθαναν εκεί αλλά και των αμερικανών βετεράνων ήταν ήδη γνωστές την άνοιξη του 1999. Όμως, άλλοτε, οπαδοί του ειρηνιστικού κινήματος, φώναζαν για την Χιροσίμα και το Ναγκασάκι –ή μήπως δεν φώναζαν;– οι νουνεχέστατοι και εμβριθώς πληροφορούμενοι αυτοί κύριοι...

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ *πρόχειρα*, αξίζει να απομνημονευθούν. Και πιο πολύ γιατί, όπως περιέργως, όλους αυτούς τους λαλίστατους, σήμερα τους έχει πιάσει μια γενική μουγκαμάρα. Εμείς θα τους κατονομάσουμε *πρόχειρα*, και έχουν όλη την ευχέρεια να περιφερθούν σε κανάλια και στον Τύπο, που φιλοξένησε τα «πονήματά» τους, να απαντήσουν έχοντας όμως μπροστά τους και εκείνα «τα παλιά, αρχαία» κείμενά τους. Είναι απλή υπόμνηση δικαιοσύνης η ανάκληση αυτών των ονομάτων.

ΕΙΝΑΙ μερικά ονόματα όπως εκείνα των κ. Μίμη Ανδρουλάκη, Φώτη Γεωργελέ, Γ. Γιαννουλόπουλου, Σταύρου Θεοδωράκη, Νίκου Μουζέλη, Χριστίνας Πουλίδου, Ριχάρδου Σωμερίτη, Γιάννη Τζαννετάκου, Δημήτρη Ψυχογιού... Και ο Σασάκης, βεβαίως, μαζί με όλους αυτούς. Γι' αυτό και μεις, χάριν συντομογραφίας, στο εξής θα αναφερόμαστε σε «Σασάκηδες». Όσο ισοπεδωτικό, όσο *πρόχειρο* και αν ακούγεται...

Χ.Γ.Π.

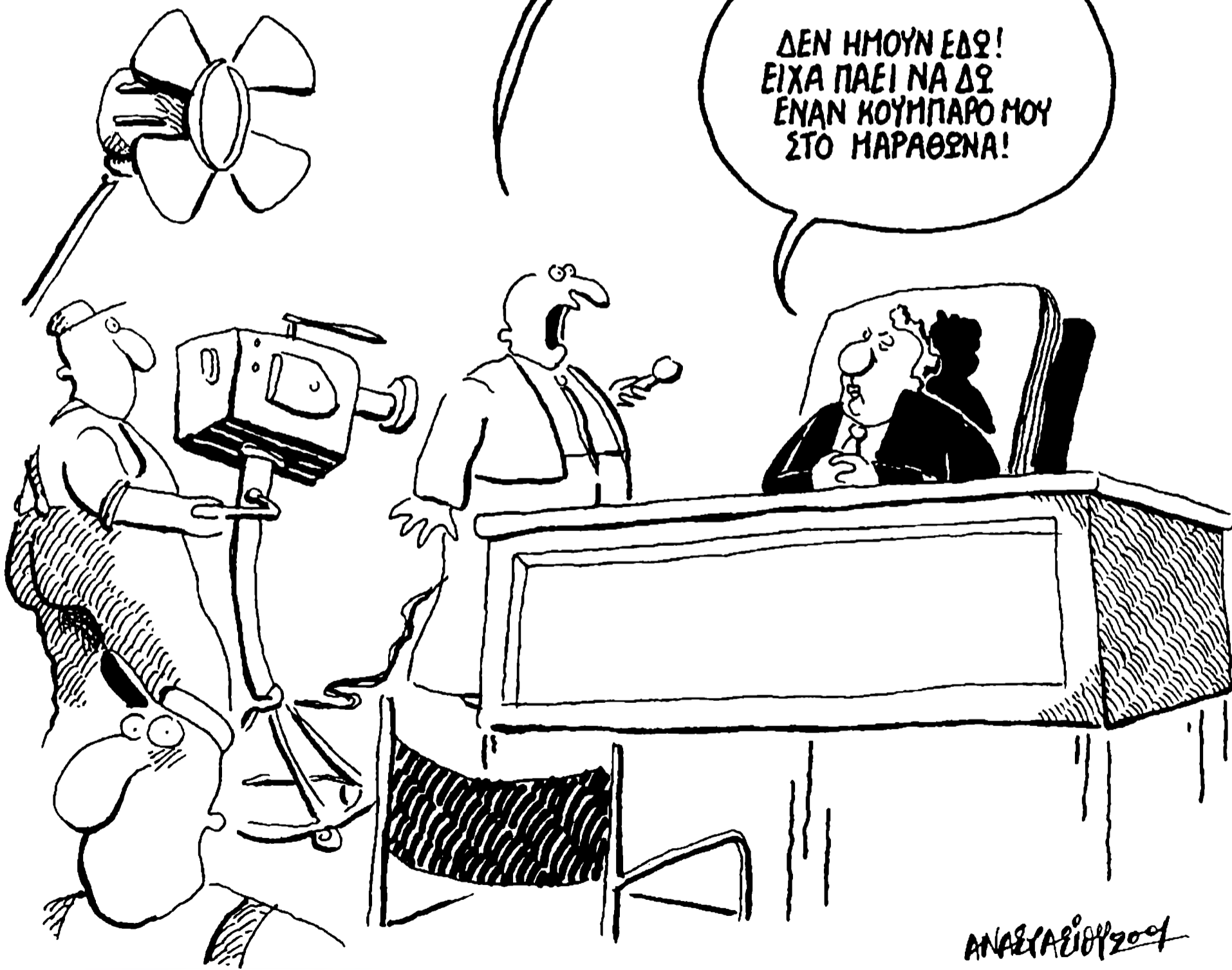
... ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ
ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΤΑΓΓΕΙΛΩ
ΤΑ ΒΑΡΒΑΡΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΝΑΤΟΪΚΩΝ
ΚΑΘΑΡΜΑΤΩΝ!

ΜΑ ΤΙ ΛΕΓΑΤΕ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ
ΤΩΝ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΩΝ
ΚΥΡΙΕ ΥΠΟΥΡΓΕ;

ΔΕΝ ΗΜΟΥΝ ΕΔΩ!
ΕΙΧΑ ΠΑΕΙ ΝΑ ΔΩ
ΕΝΑΝ ΚΟΥΜΠΑΡΟ ΜΟΥ
ΣΤΟ ΜΑΡΑΘΩΝΑ!

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 2004

Ποιος θα δικάσει τον νικητή;

ΚΑΙ ΠΑΝΩ που –σχεδόν ευτυχείς– αγωνιούσαμε για θέματα της γκρίζας πραγματικότητας (ανασχηματισμός, Αβραμόπουλος, «δυναρχία» στο ΠΑΣΟΚ, «αρχηγία στη Νέα Δημοκρατία, κ.ά. – ξαφνικά μας προέκυψε το «έγκλημα του απεμπλουτισμένου ουρανίου». Πώς αντιδράσαμε; Ποιοι μας εξηπάτησαν; Και πόσος χρόνος χρειάστηκε για ν' ανακαλύψει ο υπουργός Μακεδονίας-Θράκης Γ. Πασχαλίδης, λόγου χάρη, ότι «ο πόλεμος βλέπει σοβαρά την υγεία»;

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ αποκλήθηκε «σύνδρομο των Βαλκανίων», ενώ θα έπρεπε ν' αποκληθεί με τη μόνη ορθή επωνυμία του: Έγκλημα των «φονιάδων των λαών - Αμερικάνων». [Το σύνθημα, στη γενίκευσή του, μπορεί να ενοχλεί, αλλά «η μνήμη, όπου και να την αγγίξεις –στο Βιετνάμ, στον Κόλπο, στη Βοσνία, στο Κοσσυφοπέδιο– πονεί»]. Σήμερα, πάντως, το έγκλημα βού. Σε σημείο ώστε ακόμα και οι χθεσινοί εταίροι των Αμερικανών στον πόλεμο κατά της Σερβίας (Γερμανοί, Ιταλοί, Γάλλοι, Πορτογάλοι, Βέλγοι, Ολλανδοί και λοιποί) να ζητούν «εξηγήσεις» από το ΝΑΤΟ, διάβαζε από τους Αμερικανούς, για «τη

χρήση και τις επιπτώσεις των βλημάτων ουρανίου»...

ΑΣΦΑΛΩΣ, οι ευθύνες των ευρωπαϊκών εταίρων δεν απαλείφονται εύκολα, εφόσον συνήργησαν κι εκείνοι στον πόλεμο κατά του λαού της Γιουγκοσλαβίας. Πλην, παραμένει γεγονός ότι τα βλήματα αυτά ρίχτηκαν αποκλειστικά από Αμερικανούς, με τη βοήθεια των διαβόητων αεροσκαφών τους A-10, γνωστών και ως tank killers... Μόνο που τα βλήματα ουρανίου δεν σκότωναν μόνο σιδηρικά, αλλά και ανθρώπους, με κορυφαίο τους επίτευγμα «να φυτέψουν, στην καρδιά των Βαλκανίων, ένα νέο Τσερνομπίλ εν δράσει» –κατά την χαρακτηριστική διατύπωση του προέδρου του Συνασπισμού, Νίκου Κωνσταντόπουλου.

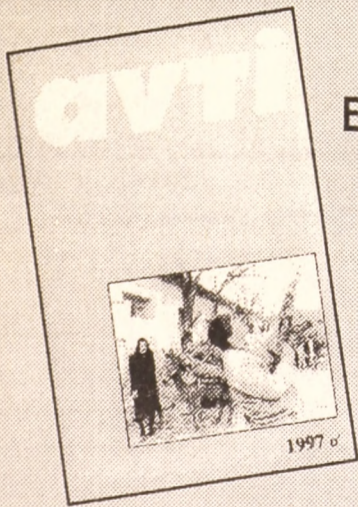
ΔΕΝ ΗΞΕΡΑΝ οι Αμερικανοί τι σημαίνει ραδιενέργεια, λευχαιμία, μόλυνση του περιβάλλοντος, οικολογική καταστροφή; Ήξεραν και παραήξεραν – από τα χρόνια του Κόλπου, από τα χρόνια της Βοσνίας... Αυτό, όμως, λίγο τους ενδιέφερε! Το μόνο που τους ένοιαζε ήταν να μην επιστρέψουν αμερικανοί φαντάροι στην πατρίδα τους, σε φέρετρα ή σε πλαστικούς σάκους.

Όσο για τους ίδιους τους «ιθαγενείς», Σέρβους ή Αλβανούς, μόνιμους κατοίκους του Κοσσυφοπεδίου, που θα βρίσκονταν εκεί, όταν θα έπεφταν τα βλήματα ουρανίου και θα εισέπνεαν το ραδιενεργό ισότοπο, κατά το «κρίσιμο διάστημα της έκρηξης», από δω πάνε κι άλλοι! Με Βαλκάνιους θ' ασχολούμαστε τώρα;

* * *

ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ να οδηγήσει αυτή η νέα διάσταση απόψεων μεταξύ Αμερικανών και Ευρωπαίων, ως προς την «ασφάλεια» των βλημάτων απεμπλουτισμένου ουρανίου; Όσοι ανέμεναν κάποιο «ενιαίο» ευρωπαϊκό μέτωπο, στο πλαίσιο μιας γενικότερης ευρωαμερικανικής διαμάχης στα Βαλκάνια, θα πρέπει μάλλον ν' απογοητεύθηκαν... Η ιταλική πρόταση, λόγου χάρη, για την προσωρινή (έστω) απαγόρευση των βλημάτων αυτών, μπορεί να υποστηρίχθηκε από την Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Ισπανία, αλλά απορρίφθηκε από τη Βρετανία και τις ΗΠΑ, με τη σιωπηρή συναίνεση της Γαλλίας. Παρά ταύτα, δεν μπορεί να παροραθεί το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συνεδρίαση της Πολιτικής Επιτροπής

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1997)

A' εξάμηνο 1997

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα) δυο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη 625 έως και 638 (ο 46ος) και 639 έως και 650 (ο 47ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών. Στους τόμους του περιοδικού ANTI αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

B' εξάμηνο 1996

της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής), αποφάσισε τη σύσταση επιτροπής εμπειρογνομόνων «για την αξιολόγηση του κινδύνου που φέρεται να περικλείει η χρήση βλημάτων απεμπλουτισμένου ουρανίου», ενώ το όλο θέμα έρχεται προς συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την ερχόμενη Δευτέρα. Αλλά και στο ΝΑΤΟ, οι συζητήσεις συνεχίζονται...

ΩΣΤΟΣΟ, το πλέον αποκαρδιωτικό σύμπτωμα είναι η σιωπή που τήρησαν –και τηρούν– οι ηγεσίες των χωρών που συνορεύουν με τη Γιουγκοσλαβία και που θεωρούνται «ζώνες υψηλού κινδύνου». Είναι κοινός τόπος, επί παραδείγματι, η ρύπανση των νερών του Δούναβη. Και, όμως, η Ρουμανία βεβαιώνει ότι όλα «βαίνουν καλά» και ότι τα επίπεδα ραδιενέργειας είναι χαμηλά. Τα ίδια λένουν –από τη δική τους πλευρά– και η Σόφια, τα Τίρανα, τα Σκόπια. Ύψιστος στόχος, υψίστη προτεραιότητα, η ένταξή τους στο... ΝΑΤΟ!

ΚΑΙ ΜΕ την ίδια τη Γιουγκοσλαβία, τι γίνεται; Για πρώτη φορά, «ύστερα από οχτώ χρόνια αιματηρών αλλαγών στη Βαλκανική» –μεταδίδουν τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία– γιουγκοσλάβος υπουργός Εξωτερικών, ο Γκόραν Σβιλάνοβιτς, επισκέπτεται την Ουάσιγκτον και έχει εγκάρδιες συνομιλίες με την ηγεσία του Στέιτ Ντιπάρτμεντ... Όπως αναμενόταν, στον νέο γιουγκοσλάβο υπουργό Εξωτερικών τέθηκε (από τους Αμερικανούς) το θέμα της παραπομπής του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, ως εγκληματία πολέμου, κ.λπ. Και εκείνος, ο νέος γιουγκοσλάβος υπουργός Εξωτερικών, έδωσε τρεις εναλλακτικές «λύσεις»: Πρώτον, ο Μιλόσεβιτς να «εκδοθεί» στο Διεθνές δικαστήριο των Ενωμένων Εθνών στη Χάγη... Δεύτερον, να δικασθεί από γιουγκοσλαβικό δικαστήριο... Τρίτον, να δικασθεί από διεθνές δικαστήριο στη Γιουγκοσλαβία. Και η «μεγάλη έκπληξη»: Η Μάντλεν Ολμπράιτ, αυτή η «στυφή κυρία», με το απροσμέτρητο μίσος της κατά του σερβικού λαού (επειδή την περιέθαλψε, στα παιδικά, προσφυγικά της χρόνια...) δήλωσε ότι δεν θα είχε αντίρρηση να δικασθεί ο Μιλόσεβιτς στο Βελιγράδι, αλλά από διεθνές δικαστήριο...

ΚΑΤΑΛΑΒΑΤΕ, μήπως; Ο σερβικός

λαός καλείται να ξεχειμωνιάσει με τα γεωργικά προϊόντα της περσινής σοδειάς, τα οποία –όπως μεταδίδουν οι ειδικοί– «παρήχθησαν από χώμα εμποτισμένο όχι μόνο με ουράνιο, αλλά και με πολλές άλλες χημικές ουσίες, που κατακάθησαν στο έδαφος από καταιγιστικούς βομβαρδισμούς». Και, όμως, για τον νέο γιουγκοσλάβο υπουργό Εξωτερικών, υπ. αρ. 1 πρόβλημα (προκειμένου να εξασφαλίσει, ίσως, κάποια γλίσχη αμερικανική βοήθεια...) είναι το πού και πώς μπορεί να «παραπεμφθεί» ο Μιλόσεβιτς. Κάποιοι είπαν: Ο Μιλόσεβιτς πρέπει να παραπεμφθεί, και να καταδικασθεί, αφού, στον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, «νικητές» αναδείχθηκαν οι Αμερικανοί. Αλλά ποιος θα δικάσει τους «νικητές», για τα εγκλήματά τους κατά του σερβικού λαού, κατά της ανθρωπότητας, κατά του φυσικού περιβάλλοντος; Ίδου η απορία.

* * *

ΤΟ ΟΛΟ ΘΕΜΑ έμελλε να έχει και την ελληνική του διάσταση, καθώς η κριτική της αντιπολίτευσης για «επί μέρους χειρισμούς της κυβέρνησης» ή για το «σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής στο θέμα των βομβαρδισμών», συνεχίζεται αμείωτη. Ήδη, σήμερα Παρασκευή, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης καλείται να απαντήσει στις ερωτήσεις που κατέθεσαν ο πρόεδρος του Συνασπισμού Νίκος Κωνσταντόπουλος, και ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ. Μιλτ. Έβερετ, ενώ ο πρώην υπουργός Άμυνας, Γιάννης Βαρβιτσιώτης, δεν παρέλειψε ν' αναφερθεί στη «βαριά πολιτική ευθύνη της ηγεσίας του υπουργείου Εθνικής Αμύνης, διότι, ενώ ε γνώριζε ότι τα βλήματα αυτά είναι επικίνδυνα, δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα, όπως έλαβαν άλλα κράτη για τους στρατιώτες τους».

ΣΤΙΣ «ΕΙΔΙΚΕΣ» (ίσως και προσωπικές ευθύνες...) του υπουργού Άμυνας, Άκη Τσοχατζόπουλου, αναφέρθηκαν –σε πλάγιο ήχο– και οι συνάδελφοί του, στο υπουργικό συμβούλιο, Γ. Παπανδρέου, υπουργός Εξωτερικών, και Κ. Λαλιώτης, υπουργός Περιβάλλοντος: Εμείς –είπαν– είχαμε επισημάνει τους συναφείς κινδύνους, προτού στείλουμε τους στρατιώτες μας στο Ουρσόσεβατς, κ.λπ. Αλλά σκόνταψαν πάνω στην οργίλη αντίδραση του υπουργού Άμυνας, σε στυλ περίπου: Αφήστε αυτά που ξέρετε,

τις αποφάσεις, στο υπουργικό συμβούλιο, τις πήραμε όλοι, από κοινού – δεν υπάρχουν αθώοι και ένοχοι!

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, η αντιπολίτευση επιμένει στο αίτημα της αποχώρησης των ελλήνων στρατιωτών από τη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο, κάτι που δεν αποκλείει η κυβέρνηση «αναλόγως των επιστημονικών ερευνών και, ει δυνατόν, σε συντονισμό με άλλες χώρες». Όμως το ενδεχόμενο αυτό δεν προβάλλει τόσο πιθανό, καθώς η σημερινή εύθραυστη σταθερότητα στη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο στηρίζεται στην κοινή παρουσία ευρωπαϊκών και αμερικανικών δυνάμεων, ενώ η επί θύραις αλλαγή φρουράς στον Λευκό Οίκο καθιστά δυσχερέστερη την όποια αποχώρηση ευρωπαϊκών δυνάμεων από την περιοχή. [Όπως είναι γνωστό, συνεργάτες του εκλεγέντος προέδρου Μπους –αν όχι ο ίδιος ο Μπους– είχαν υπαινιχθεί, στη διάρκεια της πρόσφατης αμερικανικής προεκλογικής περιόδου, το ενδεχόμενο απόσυρσης των αμερικανικών δυνάμεων από τη Γιουγκοσλαβία, σε περίπτωση που οι ευρωπαίοι εταίροι προχωρούσαν στη συγκρότηση της δικής τους, αυτόνομης, ευρώαμυνας].

ΕΠΙΜΥΘΙΟ: Οι βόμβες απεμπλουτισμένου ουρανίου ήλθαν –μεταξύ άλλων– να κρίνουν τη στάση όλων μας. Και «ημών μελωδούντων», που επέμεναν ότι δεν υπάρχουν «καλοί» και «κακοί» βομβαρδισμοί –όπως δεν υπήρχαν, επί εποχής διπολισμού, «καλοί» και «κακοί» πύραυλοι... –αλλά και τη στάση κάποιων ούλτρα, τάχα μου, «ευρωπαϊστών», που υποστήριζαν ότι οι «βόμβες κάνουν καλό», διότι, ναι μεν αφανίζονται άνθρωποι, σχολεία, υδραγωγεία, γέφυρες, μοναστήρια, τρένα, εργοστάσια, ηλεκτροπαραγωγικοί σταθμοί, ο ιδρώτας και ο μόχθος ενός ολόκληρου λαού, αλλά, τελικά, θα εκλείψει ο... Μιλόσεβιτς! Φυσικά, όλοι άνθρωποι εσμέν –λάθη γίνονται– η αυτοκριτική, ενίοτε, δεν βλάπτει. Το θέμα είναι πώς θα βοηθήσουμε, τώρα, όλοι τη Γιουγκοσλαβία, πώς θα συμβάλουμε στην κατάργηση των όπλων ουρανίου, πώς θ' αποτρέψουμε μια νέα εκδοχή-εφαρμογή της «ανθρωπιστικής βίας» ή του «ραδιενεργού ανθρωπισμού».

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

ΞΑΦΝΙΚΑ (;) ο μύθος του «καθαρού και ανθρωπιστικού πολέμου», αυτού του υβριδικού ρητορικού σχήματος που τόσο χρησιμοποιήθηκε από την νατοϊκή ηγεσία, την αμερικανική κυβέρνηση και τους συμμάχους της για να δικαιολογήσει (ή να αμβλύνει τις εντυπώσεις από) τους βομβαρδισμούς στο Κοσσυφοπέδιο, την Βοσνία και την Νέα Γιουγκοσλαβία, αποδείχτηκε πως αποτελεί όχι μόνο έναν από τους πλέον βλακώδεις της εποχής μας αλλά συγχρόνως και από τους πιο επικίνδυνους.

ΟΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ των τελευταίων ημερών μιλούν για μαζική χρήση όπλων εκ μέρους των νατοϊκών δυνάμεων που, εκτός των άμεσων καταστροφών, προκάλεσαν την μόλυνση με ραδιενεργά κατάλοιπα του εδάφους, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, και πιθανόν του υδροφόρου οριζοντα μιας πολύ μεγάλης και πυκνοκατοικημένης γεωγραφικής έκτασης, τις συνέπειες της οποίας αρχίζουν να αισθάνονται πλέον ακόμη και αυτοί που την προκάλεσαν. Η εμφάνιση κρουσμάτων λευχαιμίας σε μέλη των στρατιωτικών αποστολών που στάλθηκαν εκ των υστέρων σε βομβαρδισμένες περιοχές, αν και δεν έχει εξακριβωθεί πως οφείλονται στην σύνθεση των βομβών που ρίχθηκαν εκεί, αναγκάζει σταδιακά τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αντιδράσουν. Αυτό ωστόσο δεν αποτελεί ένδειξη πως θα τολμήσουν να επανεξετάσουν την στάση τους στον συγκεκριμένο πόλεμο ή να διακρίνουν τις βαρύτερες ευθύνες τους όσον αφορά τις πιθανά αμετάκλητες επιπτώσεις που επέφεραν στις ζωές εκατοντάδων χιλιάδων αμάχων.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ του πρόσφατου παρελθόντος διδάσκει πως το αμερικανικό πρότυπο άσκησης εξωτερικής πολιτικής δεν αφήνει πολλά περιθώρια για τέτοιου είδους ευαισθησίες. Είναι γνωστό πως από τις 700.000 αμερικανών στρατιωτών που συμμετείχαν στον πόλεμο εναντίον του Ιράκ έχουν νοσήσει από την έκθεση σε ραδιενεργά κατάλοιπα τουλάχιστον 100.000, ενώ οι νεκροί από την ίδια αιτία, που ονομάζεται πλέον «σύνδρομο του Κόλπου», φτάνουν τους 5.000. Αντίστοιχα, οι βρετανοί βετεράνοι εκείνου του πολέμου που έχουν νοσήσει ανέρχονται με τη σειρά τους σε αρκετές χιλιάδες. Σ' όλους αυτούς θα πρέπει να συνυπολογίσει κανείς τα μελλοντικά θύματα που θα υπάρξουν μεταξύ των απογόνων όλων αυτών των αντρών, αφού, όπως έχει διαπιστωθεί επιστημονικά, η νόσος αποτελεί πλέον κληρονομικό χαρακτηριστικό τους. Αν αυτές οι συνέπειες που, ως υπενθυμισθεί ακόμη μία φορά, αφορούν το στρατόπεδο των «νικητών» και όχι τους Ιρακινούς, δεν κατάφεραν να μεταβάλουν την σκληρή στάση της αμερικανικής ηγεσίας, αντίθετα οδήγησαν στην περαιτέρω σκλήρυνσή της όλα αυτά τα

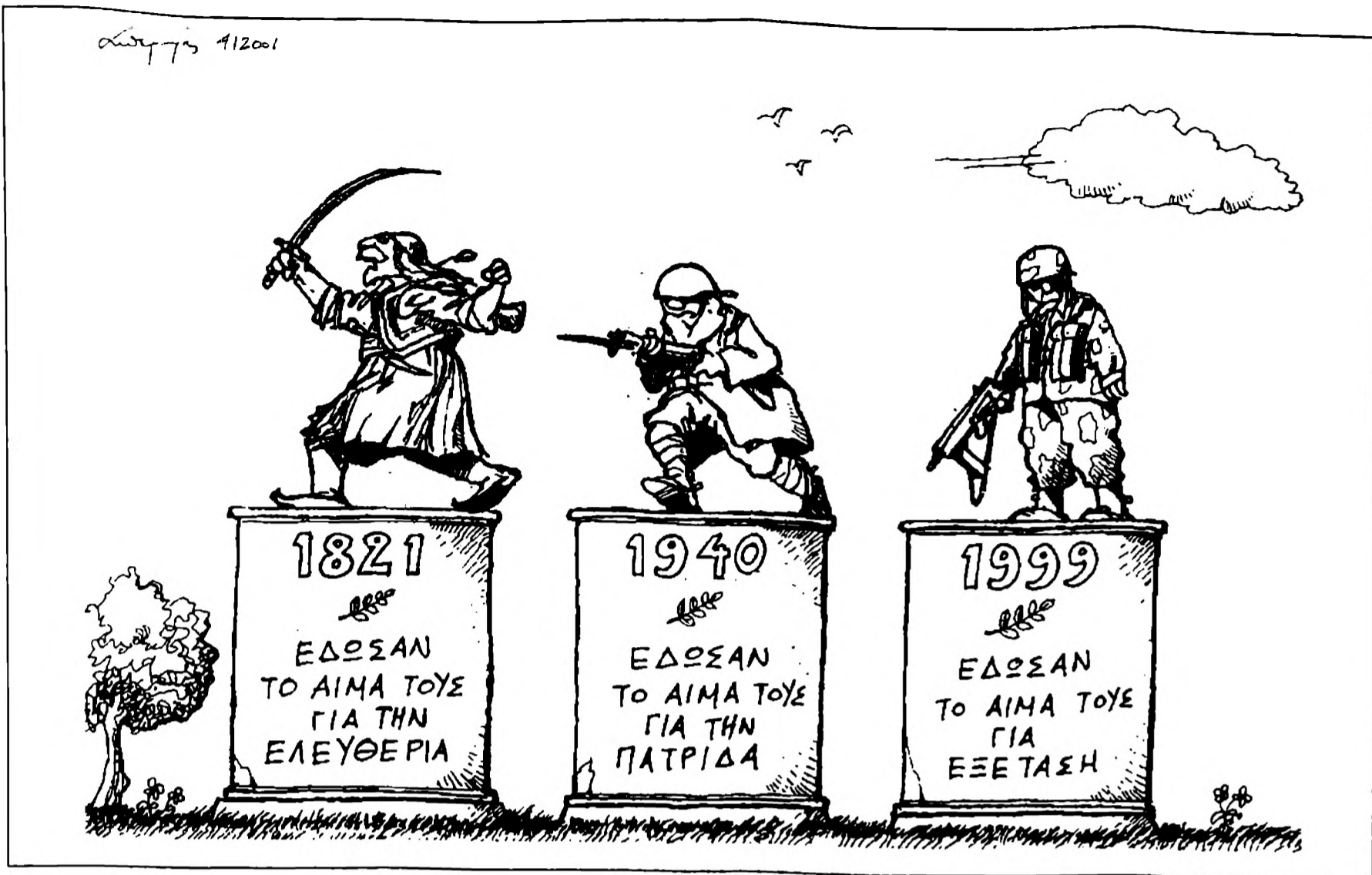
χρόνια που μεσολάβησαν (συνέχιση των βομβαρδισμών του νότιου Ιράκ, επιθέσεις εναντίον της Νέας Γιουγκοσλαβίας, διώξεις «ενοχλητικών» επιστημόνων και φορέων που αμφισβητούν την επίσημη αλήθεια), είναι μάλλον δύσκολο να συμβεί το αντίθετο με τις ηγεσίες της Ευρώπης.

ΑΛΛΩΣΤΕ, παρά τον θόρυβο που ξέσπασε τις τελευταίες ημέρες, δεν υπήρξε ούτε ένας εκπρόσωπος ευρωπαϊκής κυβέρνησης που να έκανε έστω και μία αναφορά στα πραγματικά θύματα όλης αυτής της ιστορίας, τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών που βομβαρδίστηκαν. Δεν δημοσιεύτηκε ούτε μία επίσημη έρευνα που να μαρτυρά την δυστυχία όλων εκείνων που αναγκάστηκαν να γίνουν πρόσφυγες, όλων εκείνων που έχασαν δικούς τους ανθρώπους, τις περιουσίες τους, τα όνειρά τους, τις προσδοκίες τους, την ψυχική τους ισορροπία, όλων εκείνων που κατάφεραν τελικά να επιστρέψουν για να ζήσουν από εδώ και πέρα με το φόβο της μόλυνσης και του θανάτου. Η ίδια σιωπή που είχε περιβάλει τα εκατοντάδες χιλιάδες παιδιά του Ιράκ, που πέθαναν ή πρόκειται να πεθάνουν τα επόμενα χρόνια εξαιτίας των συνεχιζόμενων «ανθρωπιστικών» βομβαρδισμών, μοιάζει να καλύπτει και τα θύματα του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο.

«ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για μια τραγωδία» αποφάνθηκαν τις τελευταίες ημέρες οι επαγγελματίες ανθρωπιστές. Σύμφωνα, αρκεί να διευκρινιστεί πως πρόκειται για τραγωδία που προκλήθηκε κατόπιν μιας σειράς συνειδητών αποφάσεων που πάρθηκαν από συγκεκριμένα πρόσωπα και με συγκεκριμένες διαδικασίες και όχι ως κάποιο ατυχές ή αναγκαίο κακό.

ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ό,τι προκαλεί ο πόλεμος και καμιά ανθρωπιστική ρητορεία ή περίτεχνη τηλεοπτική κάλυψη δεν μπορεί να συγκαλύψει αυτήν την απλή και μοναδική αλήθεια. Γιατί πόλεμος σημαίνει καταρχήν να αγωνίζεσαι για να επιφέρεις το θάνατο. Όσους περισσότερους θανάτους προκαλεί αυτός που πολεμά τόσες περισσότερες πιθανότητες έχει να είναι αυτός ο νικητής στο τέλος. Και μπορεί ο επιστημονικός μας κόσμος των πολύπλοκων μαθηματικών τύπων, των ψηφιακών αναλύσεων, των δορυφορικών συνδέσεων και της δικτυακής ηθικής να κατάφερε ίσως να κάνει για μερικούς τον πόλεμο «καθαρότερο», αλλά δεν κατάφερε να τον απαγκιστρώσει από τους πραγματικούς και βρώμικους θανάτους που πάντοτε θα προκαλεί.

ΟΣΟ ΓΙΑ τους ετεροχρονισμένους οδυρμούς ή τις εκδηλώσεις ανησυχίας επισήμων, όπως ο έλληνας υπουργός Άμυνας, δεν μπορούν να καθησυχάσουν κανένα. Αντίθετα, προκαλούν με την υποκρισία και τον κυνισμό του επι-

Του Ανδρέα Πετρουλάκη από την Κυριακάτικη Καθημερινή

λεκτικού ανθρωπισμού τους που νομιμοποιεί βαρβαρότητες σαν και αυτές που διαπράχθηκαν στο Κοσσυφοπέδιο το 1999.

ΑΡΩΓΟΙ και εκφραστές της νέας τάξης πραγμάτων όπως αυτή διαμορφώθηκε από το 1989, με την παγκόσμια αμερικανική κυριαρχία, τυφλωμένοι από τον «νέο θαυμαστό κόσμο» που οραματίζονται να δημιουργήσουν ή φαντασιώνονται πως αποτελούν μέλη του, μοιάζουν ανίκανοι να τον αντιληφθούν ως σαν κάτι περισσότερο από ένα σύνολο που εξαντλείται στο εμείς και οι άλλοι. Μόνο που αυτό το «εμείς» και το «άλλοι» έχασαν όποιο νόημα διέθεταν ίσως κάποτε, αφού αποκόπηκαν από κάθε συλλογική μνή-

μη, κάθε ιστορική αναγκαιότητα, κάθε ανθρώπινη ηθική και έγιναν σχετικές και ευμετάβλητες έννοιες ανάλογα με τα συμφέροντα των ισχυρών. Το αν βρισκόμαστε μπροστά σε ένα βαλκανικό σύνδρομο ανάλογο εκείνου του Περσικού δεν θα αργήσει να διευκρινιστεί και πάντως δεν μπορεί να εξαρτηθεί αποκλειστικά από τον αριθμό των στρατιωτών της νατοϊκής συμμαχίας που πιθανόν θα νοσήσουν. Το πραγματικό σύνδρομο των Βαλκανίων κάνει ήδη θραύση μεταξύ των αμάχων Κοσοβάρων, Σέρβων και Αλβανών που είχαν την ατυχία να δουν τη γη τους να γίνεται πεδίο μάχης, και αυτό είναι μια μεγάλη αλήθεια που η Δύση δεν θέλει να γίνει, ευρύτερα, γνωστή.

Την ώρα που γράφεται αυτό το κείμενο δεν έχουν γίνει ακόμη γνωστά τα αποτελέσματα των ερευνών της ομάδας στελεχών του Δημόκριτου και της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας που στάλθηκε στο Κοσσυφοπέδιο, προκειμένου να μετρήσει τα επίπεδα ραδιενέργειας στην περιοχή όπου βρίσκονται τα ελληνικά στρατόπεδα.

Είναι όμως γνωστή η ασυνήθιστη έξαρση κρουσμάτων καρκίνου που έπληξε τα τελευταία τρία χρόνια τους κατοίκους των χωριών γύρω από το πεδίο βολής του Λιτόχωρου (υπολογίζονται σύμφωνα με έρευνα της εφημερίδας *Ελευθερία* της Λάρισης σε περισσότερα από 170,

εκ των οποίων τα 60 οδήγησαν σε θάνατο), όπου όπως είναι επίσης γνωστό το συγκεκριμένο διάστημα ο ελληνικός στρατός πιθανόν να χρησιμοποίησε για τις ασκήσεις του βλήματα απεμπλουτισμένου ουρανίου, όμοια μ' αυτά που βομβαρδίστηκε το έδαφος του Κοσσυφοπεδίου το 1999.

Γνωστό είναι ακόμη πως στον πυθμένα των ελληνικών θαλασσών «αναπαύονται» τουλάχιστον άλλα 40.000 πιθανόν ραδιενεργά βλήματα, ίδιου τύπου μ' αυτά που χρησιμοποιήθηκαν από τα νατοϊκά αεροπλάνα εναντίον Γιουγκοσλαβικών θέσεων αλλά και εναντίον του ιρακινού στρατού μια δεκαετία

πριν, στην διάρκεια του πολέμου στον Περσικό κόλπο. Όπλα που σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις ευθύνονται για την πρόκληση τεραστίων απωλειών σε ανθρώπινες ζωές.

Ο Υπουργός Άμυνας κ. Τσοχατζόπουλος πάντως διαβεβαίωσε πως τα εναπομείναντα 10.000 βλήματα απεμπλουτισμένου ουρανίου που παραμένουν στις αποθήκες του ελληνικού στρατού θα μεταφερθούν με κάθε προσοχή, για να εκμηδενιστεί κάθε πιθανότητα έστω και τυχαίας χρησιμοποίησής τους. Φυσικά, για τα υπόλοιπα που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί δεν έγινε καμιά αναφορά.

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- στον Αγιασμό των υδάτων έπεσαν να πιάσουν το σταυρό αρκετοί επώνυμοι του πολιτικού χώρου;
- στον Πειραιά έπεσε ο Αβραμόπουλος γιατί ο σταυρός ήταν από τη συλλογή Zolotas...
- στο πηγάδι, στου Ψυρρή, ο Καρατζαφέρης, που σφήνωσε, κι ακόμα προσπαθούν να τον βγάλουν...
- και στη Θεσσαλονίκη ο Παπαθεμελής, όπου για πρώτη φορά στα χρονικά έχασαν τον κολυμβητή και βρήκαν μόνο το σταυρό;
- ο Κώστας Καραμανλής τελείωσε τη βασική του εκπαίδευση στο παιδικό θέατρο και άρχισε να παρακολουθεί παραστάσεις για ενηλίκους;
- κάποια ανθρωπιστική οργάνωση θα πρέπει, επιτέλους, να ενδιαφερθεί για την τύχη του παιδιού που υιοθετήθηκε από τη Μιμή Ντενίσση και θα βαφτιστεί από τη Ρούλα Κορομηλά;
- η Άντζελα Δημητρίου ευχήθηκε καλή χρονιά σε όλους τους πλανήτες και βόγκηξε όλο το Σύμπαν;
- λόγω εθισμού των τηλεθεατών του, ο τηλεοπτικός σταθμός Alpha αποφάσισε να μεταδίδει μεταγλωττισμένα από ελληνικά σε ελληνικά και τα δελτία ειδήσεων, επειδή οι θεατές αδυνατούν πλέον να παρακολουθήσουν την ταυτόχρονη μετάδοση ήχου και εικόνας;

ΣΦΑΓΕΑΣ ΧΩΡΙΣ ΟΝΟΜΑ

Διακριτικά στην αρχή και καταγιγιστικά στη συνέχεια, τα διεθνή μέσα ενημέρωσης άρχισαν ν' ασχολούνται με το έγκλημα των Βαλκανίων και το τεράστιο ηθικο-πολιτικό και ιδεολογικό σκάνδαλο των βομβών ουρανού. Σύσσωμη η Δύση, με μελοδραματικές κορόνες και με επαναληπτικές -υποκριτικές- εικόνες, καθημερινά εξιστορεί το δράμα των στρατιωτών του ΝΑΤΟ, το δίλημμα των πιλότων των βομβαρδιστικών, την ανησυχία των πολιτών του Αβιάνο, την έκρηξη οργής των ιταλών ψαράδων κ.λπ., λες και ο κίνδυνος εξαντλείται αποκλειστικά στους αμερικανούς και ευρωπαίους εισβολείς της «ειρήνης» κι όχι σ' αυτόν καθ' αυτόν τον πολύπαθο πληθυσμό της Βοσνίας, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου ή του Κοσόβου. Λες και οι Σέρβοι ή οι Βόσνιοι ή οι Κοσοβάροι είναι ανθρωπίνες περιπτώσεις δευτέρας διαλογής, για τους οποίους δεν αξίζει -έστω- ο οίκτος των υπερατλαντικών σωτήρων. Λες και δεν διακόπηκαν βίαια εκατοντάδες κήσεις: λες και δεν γεννήθηκαν βρέφη-τέρατα: λες και δεν μολύνθηκαν οι υδροφόροι ορίζοντες, η πανίδα και η χλωρίδα της γείτονος: λες και δεν έχουν αυξηθεί τρομακτικά οι περιπτώσεις καρκινοπαθειών στους αδελφούς ημών Σέρβους, όπως θα 'λεγε και ο Χριστόδουλος: λες και δεν έχει εισέλθει εδώ και καιρό η Βαλκανική σε μίαν, ακόμη, οδυνηρότατη δοκιμασία. Για τους υπευθύνους του ΝΑΤΟ και για την καλοταϊσμένη και υποκριτική Ευρώπη το μόνο πρόβλημα είναι τα «παιδιά μας». Μόνο που έτσι δεν δοκιμάζονται απλώς οι περίφημες «αξίες» του Δυτικού Κόσμου, αλλά συγχρόνως κατεξευτελίζεται και η σοβαρότητα των ελάχιστα πλέον σοβαρών ευρωπαίων διανοουμένων, στοχαστών κ.λπ. Όλων, δηλαδή, όσων έβλεπαν τον «σφαγέα Μιλόσεβιτς», αλλά δεν έχουν τίποτε να πουν για τα αληθινά επίχειρα εκείνης της σφαγής, οι οποίοι ούτε τότε διάβασαν τις -έγκαιρες- επιστημονικές μελέτες σχετικά με την ραδιενέργεια στην περιοχή ούτε τώρα γνωρίζουν γραφήν ή ανάγνωσιν. Οι γενναίοι, οι ασυμβίβαστοι, οι οξυδερκείς υπερασπιστές της αλήθειας!

Μάνος Στεφανίδης

ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΝΑΤΟ:

Πρώτα χειρουργική και έπειτα ακτινοθεραπεία

Τελικώς η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν σκοτώνει μόνο αλλά προκαλεί και λευχαιμία. Το σιγουρέψαμε και αυτό. Ωστόσο, παρά την τραγικότητα της αποκάλυψης, θα ήταν αφελές να πιστέψουμε ότι με τέτοιες αλήθειες θα πτοηθούν το ΝΑΤΟ και οι δυτικές (προοδευτικές) κυβερνήσεις στην απόφασή τους για τις επόμενες στρατιωτικές επεμβάσεις, όπου κρίνουν ότι απαιτούνται, βεβαίως για λογαριασμό της ανθρωπότητας.

Το παγκόσμιο στρατιωτικό κατεστημένο, είτε ως ΝΑΤΟ/ΗΠΑ είτε με την μορφή του στρατού της Ευρώπης, πάντοτε θα επιλέγει την αποτελεσματικότητα στα όπλα του, δηλαδή την μέγιστη απόδοση με τα φτηνότερα μέσα, αδιαφορώντας για τις ευρύτερες και μακροπρόθεσμες συνέπειες στη φύση και στον άνθρωπο. Αυτό που αποδεικνύεται περύτερα με την χρήση των ουρανούχων βομβών είναι η έκταση της αδιαφορίας των ηγεσιών για τον Άνθρωπο, ακόμα και για τα φίλια στρατεύματα.

Πέραν αυτού, ο τρόπος και η βραδύτητα με τον οποίο έγιναν οι αποκαλύψεις φανερώνει ότι η ανθρωπότητα δεν μπορεί να βασιστεί ούτε στους επιστήμονες ούτε στους δημοσιογράφους που αποδεικνύονται είτε εξαρτημένοι είτε υποτονικοί. Οι περισσότεροι αναπαράγουν το σύστημα αξιών των στρατιωκών και πολιτικών ηγεσιών.

Μοναδικές εξαιρέσεις που αντιπαρατίθενται σ' αυτό το πλέγμα σιωπής είναι ο Άκης και ο Κακαουνάκης, η δίπλη ενσάρκωση της λαϊκής αντίδρασης. Σε ραδιοφωνική συνέντευξη του υπουργού Εθνικής Άμυνας της 8ης Ιανουαρίου, ακούστηκαν τα εξής δυναμικά περί των βλημάτων: «Θέλω να μετρήσω πρώτα... και μόνο αν έχω πρόβλημα από το αποθηκευμένο υλικό...». Όσο για τις 40.000 οβίδες που έχουν ριχτεί στο Αιγαίο, λέει ο Υπουργός «όπως καταλαβαίνεις τα βάθη είναι τεράστια».

Αυτό θα πει ευθυκρισία και ανάληψη ευθύνης.

Σ. Καφαντάρης

Ο... ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ

Φαίνεται πως για να γίνεις αρχηγός στο ΠΑΣΟΚ, πρέπει να εξοντώσεις τουλάχιστον έναν δελφίνο· άντε δύο, άμα είναι πολύ φιλόδοξοι ή πολύ εκδικητικοί (περίπτωση, λ.χ., Βενιζέλου του Βου). Έτσι λοιπόν, βρήκε ευκαιρία πρόσφατα να ξιφουλκήσει και ο πρωθυπουργικός υιός -πήγα να γράψω, «ιός»- και εγγονός κ. Γιωργάκης. Έχοντας ο ίδιος ταλαιπωρηθεί λεκτικά από τον Πάγκαλο, αποφάσισε να δείξει πυγμή -ίσως έτσι τον συμβούλεψε η μαμά του ή η εξίσου φιλόδοξη συμβία του- και επετέθη εναντίον ενός αθώου, ενός σιωπηλού αμνού. Αμαρτία! Τα 'βαλε με τον Άκη! [Σημείωση: Ο Άκης έρχεται πρώτος στις δημοσκοπήσεις του ΠΑΣΟΚ.] Επειδή, λέει, ο ίδιος, λέει, τα είχε πει, λέει, εγκαίρως περί του ουρανού στο υπουργικό συμβούλιο, λέει, αλλά ως υπεύθυνος πολιτικός ανήρ λέει, ο... Γιωργάκης, δεν παραιτήθηκε τότε, λέει, για να μην διακοπεί το θεάρεστο έργο του επί της εξωτερικής

μας πολιτικής. Εύγε ο υπεύθυνος και ασυμβίβαστος πολιτικός. Μία μόνο απορία έχω: γιατί τα είπε του Άκη και του Σημίτη και δεν τα 'λεγε απευθείας στην φίλη του την κ. Ολμπράιτ; Γνωστού όντος πως την κυρία ευθύνη για το Τσέρνομπιλ των Βαλκανίων την είχε αυτή η Ουρανία κυρία.

Σ.Π.

ΗΠΑ (ΗΝΩΜΕΝΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ)!

Αυτό είναι το εγχώριο συνάφι των τρεχόντων πολιτικών μας. Ένα επαγγελματικό συνδικάτο που επιδεικνύει αξιοθαύμαστη δραστηριότητα ως προς την εκτέλεση των εντολών των ανωτέρων τους. Τουτέστιν ΗΠΑ! Αλλά το ίδιο ισχύει και για την αξιοδάκρυτη Ευρωπαϊκή Ένωση με την καταγέλαστη πολιτική της ηγεσία. Με τους ποικίλους Ντ' Αλέμα, Σρέντερ και Μπλαιρ (Μπλιαχ!). Και εκεί βασιλεύουν οι Ηνωμένοι Πολιτικοί Αμερικής, δηλαδή οι his master's voice. Που τώρα χύνουν κροκοδείλια δάκρυα

υπέρ των πληγέντων στρατιωτών και που ψεύδονται ανερευθίαστα ότι δήθεν δεν γνώριζαν. Πολιτικοί (ημεδαποί και αλλοδαποί) που δεν μπορούν να δουν πέρα απ' την (κακοσχηματισμένη) μύτη τους, που αδυνατούν να προγραμματίσουν πέραν του χρονικού βάθους μερικών μηνών, που είναι ανίκανοι να εμπνευστούν και να εμπνεύσουν, που πνίγονται μέσα στη γραφειοκρατική σούπα φοβούμενοι και τη σκιά τους ακόμη.

Οι ίδιοι απλοί διεκπεραιωτές της δύναμης άλλων ούτε σκέφτονται, ούτε αναλύουν, ούτε συνθέτουν. Έφεραν έναν επαίσχυντο πόλεμο στη γειτονιά μας και σάρκαζαν τους νεολαίους της Αριστεράς που έπιαναν τα ντοκ, τις προκυμίες και τους σταθμούς για να εμποδίσουν τις νατοϊκές εφοδιοποιμπές. Ιδού τώρα ένας αργόσυρτος καρκίνος να κατατρώει τα Βαλκάνια και την Αδριατική. Ιδού τώρα η αποθέωση της πολιτικής των ΗΠΑ. Δηλαδή των Ηνωμένων Πολιτικών Ανδρών της (ευρωπαϊκής) συμφοράς.

Μ.Σ.

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- η Νέα Δημοκρατία, ύστερα από επίμονες προσπάθειες ετών, κατάφερε να ξεπεράσει το Συνασπισμό σε ομάδες και ρεύματα;

- οι Αμερικανοί έχουν θεσπίσει πολύ αυστηρή νομοθεσία εναντίον των καπνοβιομηχανιών για να προστατεύσουν τους πολίτες από τις επιπτώσεις του καπνίσματος (χα,χα,χα);

- οι περισσότεροι αμερικανοί στρατιώτες που μολύνθηκαν από ραδιενέργεια στον Κόλπο του Περσικού δεν ήταν καπνιστές;

- οι αμερικανοί πολίτες στο πλαίσιο της αλληλεγγύης που τους διακρίνει νοικιάζουν ραδιενεργούς στρατιώτες και τους κρεμάνε στα δέντρα γιατί φωσφορίζουν το βράδυ, δημιουργώντας μια ωραία ατμόσφαιρα;

- το πιο ακριβό ενοίκιο εισπράττουν οι στρατιώτες των μπλε φωσφορικών αποχρώσεων;

- συνεχίζεται στο Ριζοσπάστη η δημοσίευση των χαιρετισμών προς το συνέδριο των ξένων αντιπροσωπειών;

- οι αποχαιρετισμοί αναμένεται να δημοσιευθούν τον Μάρτιο του 2003, τα αγωνιστικά μηνύματα τον Φλεβάρη του 2005, ενώ οι ειδήσεις για τον θάνατο του Μαρξ, την πτώση της Χούντας και την επιστροφή του Χαρίλαου Φλωράκη από την εξορία ήδη βρίσκονται στο τυπογραφείο και αναμένουν τη σειρά τους για δημοσίευση...

Β.Μ.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ...

Και μόνο ο τρόπος που αντέδρασε η κυβέρνηση Σημίτη στην διαρροή της είδησης για την συνάντηση του πρωθυπουργού με τον ...«εθνικό προμηθευτή» Σωκράτη Κόκκαλη, επιβεβαιώνει το δύσοσμο της υπόθεσης.

Στην αρχή, το Μαξίμου δήλωνε ότι η συνάντηση δεν έγινε, στη συνέχεια, όταν κάποιος τηλεοπτικός σταθμός έδειξε και τα σχετικά πλάνα, άρχισαν να λένε ότι εκείνοι «δεν είδαν τίποτα» και λίγες ώρες αργότερα, όταν τα ψεύδη έγιναν προφανέστερα του προφανούς, ενδύθηκαν τη συνήθη λεοντή του «αγέρωχου» και, μέσω του Δ. Ρέππα, μας κατέστησαν σαφές ότι ο κ. Σημίτης είναι πρωθυπουργός και ως εκ τούτου μπορεί να βλέπει όποιον θέλει, όταν θέλει. Καμία αντίρρηση, κ. Ρέππα. Αν όμως είναι αυτή η αλήθεια, τότε γιατί δεν ανακοινώσατε την συνάντηση από την αρχή; Σε δημοκρατικό πολίτευμα διάγουμε τον ταλαιπωρο βίο μας. Ως εκ τούτου, ακόμα και ένας πρώην πράκτορας της Στάζι και νυν της CIA, όπως ο κ. Κόκκαλης, μπορεί να συναντά τον πρωθυπουργό. Ο τρόπος όμως που χειρίστηκε την είδηση η κυβέρνηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάτι θέλει να κρύψει.

Υπάρχει, βεβαίως, και η περίπτωση ο κ. Σημίτης να αισθάνεται ντροπή και ενοχές. Από το γεγονός ότι, έτσι που τα κατάφερε, αναγκάζεται να δέχεται τον «ακατονόμαστο».

Π.Π.

ΕΧΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ...

Τι να συζητήσαν άραγε στη συνάντηση της περασμένης εβδομάδας ο κ. Σημίτης με τον Σωκράτη Κόκκαλη; Τα θέματα που απασχολούν έντονα τον κ. Κόκκαλη, και είναι βέβαιο ότι ήθελε να θέσει στον πρωθυπουργό, είναι αρκετά. Επιλέγουμε τα σοβαρότερα: Την αντίθεση που έχει ξεσπάσει στους κόλπους της κυβέρνησης με αφορμή την επιλογή του νέου μαχητικού αεροσκάφους (ο κ. Παπαντωνίου προτιμά το Eurofighter, ενώ ο κ. Κόκκαλης και ο στενός του φίλος και συνεργάτης Γ. Λούβαρης, το γαλλικό Rafale). Την ιδιωτικοποίηση της ΕΑΒ και την αδυναμία της κυβέρνησης να την κατακυρώσει υπέρ του ομίλου Κόκκαλη-

Λιακουνάκου, λόγω των αντιδράσεων που έχουν προκληθεί. Την εμμονή του υφυπουργού Αθλητισμού κ. Φλωρίδη στην εξυγίανση της κατάστασης που δημιούργησε η ανάμειξη του Κόκκαλη στα αθλητικά και η δικαστική έρευνα που προέκυψε σχετικά με αφορμή τις καταγγελίες για ξέπλυμα χρημάτων μέσω των μετεγγραφών. Τα 17 τρισ. του νέου κοινοτικού πακέτου και η αδήριτη ανάγκη του Κόκκαλη να υπερνικήσει τις κυβερνητικές αντιδράσεις, για να γευθεί φυσικά την μερίδα του λέοντος. Αυτά είναι μερικά από τα θέματα που θα ήθελε να συζητήσει ο Κόκκαλης με τον κ. Σημίτη και ενδεχομένως να το έκανε. Ο κ. Σημίτης, όμως, τι να ήθελε άραγε –και κυρίως τι μπορούσε– να συζητήσει με τον

Κόκκαλη; Να του ζητήσει μήπως να μειώσει τις απαιτήσεις του από τον δημόσιο κορβανά και να κάνει λίγο πίσω, προκειμένου να σταματήσει η γενική κατακραυγή και η σκανδαλολογία που απειλεί πλέον να παρασύρει και αυτήν την κυβέρνηση, όπως την κυβέρνηση Παπανδρέου; Ή μήπως να τον ενημερώσει ο Κόκκαλης για τις εξελίξεις στην Αμερική και την απειλούμενη απώλεια στήριξης της κυβέρνησης Σημίτη από την Ουάσιγκτον; Υπάρχει βεβαίως και το ενδεχόμενο η συνάντηση να είχε αποκλειστικά ιστορικό περιεχόμενο. Να αναπόλησαν δηλαδή οι δύο άνδρες το αγωνιστικό παρελθόν των πατεράδων τους στην Εθνική Αντίσταση. Εκτός, βεβαίως, και αν ο κ. Σημίτης αναζητά τρόπο διαφυγής από τις συνέπειες της διαπλοκής επιδιώκοντας ένα modus vivendi μεταξύ των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών. Τι εννοούμε; Η ισχύς του «μετώπου» που συγκρότησαν οι κ. Βαρδινογιάννης-Τεγόπουλος-Αλαφούζος εναντίον του Κόκκαλη, με την κραυγαλέα σιωπηρή συναίνεση του Λαμπράκη (και ενδεχομένως και του Μπόμπολα), έχει φέρει σε δυσχερή θέση την πρωθυπουργία Σημίτη, ο οποίος αντιμετωπίζει πλέον μόνο δύο ενδεχόμενα: Ή να εγκαταλείψει τον Κόκκαλη ή να προσπαθήσει να επιτύχει μια «συμφωνία κυρίων» μοιράζοντας το παιχνίδι. Κατά τη γνώμη μας, δεν μπορεί να επιτύχει ούτε το ένα ούτε το άλλο. Για έναν και μόνο λόγο: Η επιβίωση του Κόκκαλη ως επιχειρηματία εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από τις προμήθειες του δημοσίου.

Π.Π.

ΠΑΤΕΡΝΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Προ ημερών, στο γύρισμα της χιλιετίας, η Deutsche Bank δημοσίευσε στις εφημερίδες ολοσέλιδη διαφήμιση με το ακόλουθο περιεργό κείμενο στα ελληνικά και αγγλικά: «*Η Deutsche Bank συγχαίρει την Ελλάδα για την είσοδό της στην ΟΝΕ και εύχεται στους πελάτες της χρόνια πολλά και ευτυχισμένο το νέο έτος*».

Ώστε μια ιδιωτική γερμανική τράπεζα κρίνει πρόπον να συγχαίρει μια χώρα; Όχι μια τράπεζα, έστω την Κεντρική Τράπεζα ή ακόμα και το τραπεζικό σύστημα στο σύνολό του αλλά μian ανεξάρτητη, μian αυτεξούσια χώρα.

Στην προσπάθειά της να διαφημιστεί, η Deutsche Bank επιλέγει μian οδό τουλάχιστον ακαλαιίσθητη. Εν τη αφελεία της, ωστόσο, αποκαλύπτει τα πραγματικά αφεντικά της ΟΝΕ.

Σ. Καφαντάρης

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Ανεξάρτητα από το περιεχόμενο της συνάντησης Κόκκαλη-Σημίτη (και τις μεθοδεύσεις που υπονοούνται εξ αυτού του λόγου), τίθεται και ένα «τοσοδούλη» θεματάκι πολιτικής ηθικής για τον πρωθυπουργό.

Την στιγμή που υποδεχόταν τον Κόκκαλη, βρισκόντουσαν εν εξελίξει τρεις δικαστικές έρευνες με αντικείμενο την ενδεχόμενη διάπραξη σοβαρών αδικημάτων από τον εν λόγω συνομιλητή του. Αναφερόμαστε στις εν εξελίξει δικαστικές έρευνες, πρώτον για το τεράστιο θέμα του «τροφοδότη» λογαριασμού του Κόκκαλη στην τράπεζα της Στάζι (και των άλλων λογαριασμών στην Ελβετία): δεύτερον, για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ανατέθηκε στον Κόκκαλη η διεξαγωγή του προκαθορισμένου στοιχήματος, και τρίτον, για την εμπλοκή της Ιντρακόμ με τον ΟΤΕ στην Ρουμανία. Πώς, άραγε, θα εκλάβουν οι αρμόδιοι δικαστικοί λειτουργοί τη συνάντηση του Κόκκαλη με τον πρωθυπουργό, μεσούντων των ερευνών; Μήπως αυτό είναι το «κρυμμένο μυστικό» της συνάντησης; Να επισημάνουμε ότι είναι ανεπίτρεπτο για έναν πρωθυπουργό να παρεμβαίνει έστω και με αυτόν τον έμμεσο τρόπο στο έργο της δικαιοσύνης;

Π.Π.

ΓΙΑ ΜΕΤΑΜΕΛΗΘΕΝΤΕΣ

Από το καλό περιοδικό *Σημειώσεις*, τχ. 54, Δεκέμβριος 2000, αναδημοσιεύουμε το σχόλιο του Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου. Και θυμηθήκαμε νεαρό υπουργό, παλιό αριστεριστή και κάτι, ο οποίος σε τηλεοπτική του συνέντευξη είπε ότι η ΕΣΣΔ μόλυνε περισσότερο το περιβάλλον από την ελεύθερη αγορά. Άρα ο καπιταλισμός κ.λπ., κ.λπ. Σκεφθείτε πόσα επινοεί ο ανθρώπινος νους προκειμένου να ζεσταίνει μια υπουργική καρέκλα!

Τί σημαίνει ό αντικομμουνισμός σήμερα

ή δυστυχία απέξω έγδερνε τίς πόρτες
ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ

Ό αντικομμουνισμός σήμερα σημαίνει ήλιθιότητα σε βαθμό κακουργήματος -σημαίνει τήν «ανάπτυξη» τής οικονομίας ως αυτοκτονία τής κοινωνίας, σημαίνει τόν άνυπαρκτο σοσιαλισμό ως άλλοθι του ύπαρκτου καπιταλισμού. Σημαίνει ακόμη, στίς χώρες του πρώην «παραδείσου», ότι τό κόμμα-κράτος έγινε κράτος-μαφία, αφού ή άποσοβιοποίηση δέν έθιξε ούτε ήγεσίες ούτε συμφέροντα αλλά άπλως παραμέρισε κάποια κουρέλια στην περιοχή τών συμβόλων: ό δικέφαλος αντικατέστησε τό σφυροδρέπανο. "Όσο για τόν ίδιο τόν «παραδεισο» μετατέθηκε λίγο δυτικότερα στον χάρτη, εκεί όπου λάμπει ή βιτρίνα τής ελεύθερης αγοράς, μέ τό έκτυφλωτικό κυνικό έμβλημά της: «"Αν φτιάχνοντας κακά παπούτσια μπορείς νά κερδίσεις περισσότερο άπ' ό,τι φτιάχνοντας καλά, τότε θά άμάρτανες άπέναντι στο" Άγιο Πνεύμα του καπιταλισμού άν έπιμένεις νά φτιάχνεις καλά παπούτσια» (Βέρνερ Σόμπαρτ, 'Ο Άστος).

Ό αντικομμουνισμός του σήμερα είναι ό σταλινισμός του χτές. Κάποιοι πρώην άριστεροί, όχι πολύ παλαιοί, τής έποχής που ήταν ακόμη στή μόδα ή «άμφισβήτηση», «άνεβασμένοι» πλέον τώρα οικονομικά και κοινωνικά, αναλογίζονται τό νεανικό τους παρελθόν και άναρωτιούνται δημοσίως: «Καλά, τόσο μαλάκας ήμουνα;». ("Έτσι άκριβώς. Τό έγραψε έπώνυμος αυτοθαυμαζόμενος γκλαμουριάρης, θέλοντας ίσως

κάποιους νά πείσει ότι σήμερα πλέον δέν είναι αυτό που λέει πώς ήταν τότε). Δέν είναι κακό νά είσαι «πρώην». Άνανήψαντες και μή δικαιούνται έξ ίσου τόν σεβασμό, άρκει νά μή θεατρίζουν τό παρελθόν τους. Άνθρώπινο είναι νά ζητούν ύλική παρηγορία στή μεταφυσική τους διάψευση. Μπορούν ν' άπαιτήσουν έδω και τώρα τό αντίτιμο τών ψευδαισθήσεών τους, νά επιδιώξουν άποζημιώσεις μέχρις έκδικήσεως. Δικαιούνται νά τό ρίξουν στίς μπίζνες ή στο άλκοόλ: στην έργασιοθεραπεία ή στα ναρκωτικά. Δέν δικαιούνται όμως νά κάνουν τόν «μάγκα» ποντάροντας και στο μαύρο και στο άσπρο -κάποια στιγμή πρέπει κανείς και νά χάνει. Μπορούν λοιπόν νά «παίζουν» ή νά πουλάνε ή νά ξεφτιλίζουν μόνο τό δικό τους παρελθόν -ό,τι ήταν νά εξαργυρωθεί εξαργυρώθηκε. "Αν κάτι άπέμεινε δέν άνήκει πλέον στους ζωντανούς. Γι' αυτό όταν βλέπω κάποιους «πρώην» νά φτύνουν μέσα στο πιάτο από όπου έτρωγαν, θυμάμαι πάντα τά λόγια ενός φίλου μου που δέν δήλωσε ποτέ του κομμουνιστής: «Τό γεγονός ότι έπεσε τό Τείχος δέν σημαίνει πώς έγώ πρέπει τώρα νά γίνω παλιάνθρωπος». Ό αντικομμουνισμός σήμερα μπορεί νά παίρνει «άνθρώπινο πρόσωπο», έστω κι άν διαγράφει προκαταβολικά από τό δικαίωμα στή ζωή τό ένα τρίτο τών ανθρώπων που γεννιούνται σ' έναν κόσμο όπου δέν προβλέπεται χώρος γι' αυτούς, αφού πραγματικά, βάσει ήλεκτρονικού ύπολογιστή, είναι περιττοί, υπεράριθμοι, καταδικασμένοι. Πάντως ήσυχάστε: τά υπόλοιπα δύο τρίτα αυτών τών «άνθρώπινων» κοινωνιών δέν θά γνωρίσουν ούτε τήν κόλαση τών τύψεων ούτε τήν άπειλή τών έπαναστάσεων. Θά σαπίσουν από μέσα. Άφου συντρίψουν ή «αποθεραπεύσουν» τούς κάθε λογής άντιρρησίες τους, αφού ύπουργοποιήσουν τούς οικολόγους τους, αφού γελοιοποιήσουν τίς ουτοπίες τους, θά βουλιάξουν γλυκά-γλυκά στή Μεγάλη Χωματερή. "Έτσι, τελιώνει ό κόσμος: «όχι μ' ένα βρόντο μά μ' ένα λυγμό».

Γεο. Λυκιαρδόπουλος

ΟΥΔΕΜΙΑ ΑΝΗΣΥΧΙΑ

Μην ανησυχείτε διόλου. Η δασοκτόνα τροπολογία θα περάσει οσονούπω ανυπερθέτως κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος. Οι έλληνες πολιτικοί δι' εισηγήσεως Βενιζέλου του Βου θ' ανοίξουν τον ασκό του Αιόλου και θα δώσουν την χαριστική βολή στην δραματικά συρρικνωμένη χλωρίδα μας. Επ' αυτού δεν δικαιολογείται ουδεμία ανησυχία. Όλα βαίνουν κατ' ευχίν (τους). Ουδείς μπορεί να ανατρέψει την κυβερνητική βούληση. Νυν κατά πάντων των δασών. Mein Kampf. Έτε Οικοπέδων Ελλήνων. Πολίτες αεί παίδες εσμέν και πολιτικοί (κωλό)παιδα. Και ξέρετε γιατί θα περάσει ανυπερθέτως η τροποποίηση; Διότι το απαιτούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες! Αλλιώς δεν μπορούν να προχωρήσουν τα έργα για το Ολυμπιακό χωριό στην Πάρνηθα εφόσον, αν υιοθετηθεί η συνήθης διαδικασία των απολλοτριώσεων και των δικαστικών παρεμβάσεων, θ' απαιτηθούν 8-10 χρόνια. Δηλαδή θα είμαστε έτοιμοι στην Ολυμπιάδα του 2008· να μην σου πω του 2012.

Γι' αυτό και επείγονται οι δασοφάγοι πολιτικοί μας. Άρα, μέσω της συνταγματικής αναθεώρησης, παρακάμπτονται και Άρειος Πάγος και Συμβούλιο Επικρατείας και επιταχύνονται τα «έργα» και οι αποψιλώσεις. Την οικολογία θα κοιτάξουμε τώρα ή τους «Αγώνες», το ψωμί μας, τον άρτο των διαπλεκόμενων μας;

Όπως θα έλεγε και ο Άγιος Αγίου Όρους: εμπρός στην «ανάπτυξη» δεν υπάρχουν περιθώρια υποχώρησης: ούτε καν στοιχειώδης φιλοπατρία.

Μανωλάκης Ρομέρο

Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

Ο Στέφανος Τζουμάκας επισκέφτηκε τη χώρα μας για τις γιορτές, αλλά πρόλαβα να τον παρακολουθήσω σε δύο τηλεοπτικές του συνεντεύξεις. Αν και λείπει μόνο δύο μήνες στην Αμερική, κατάφερε δύο πράγματα. Το πρώτο είναι ότι έμαθε να μιλάει σπαστά ελληνικά, αν και αυτό εξηγείται εύκολα απ' όσους γνωρίζουν το ανέκδοτο με τον πόντιο επιστήμονα και το πείραμα με τα ψάρια στο ενυδρείο. Το δεύτερο είναι ότι κατάφερε να προκαλέσει τον οίκτο μου. Ναι, τον λυπήθηκα τον κύριο Τζουμάκα, κι ας είναι αυτό το πιο απαράδεκτο συναίσθημα που μπορεί να νιώσει κάποιος για κάποιον άλλο. Προσπαθούσε, επί ματαίω, να μας πείσει πόσο απαραίτητο και δικαιολογημένο είναι να ζει σε ένα σπίτι λιγότερο από 40 τετραγωνικά που, όμως, βρίσκεται στο κέντρο της Νέας Υόρκης. Προσπαθούσε να μας εξηγήσει γιατί είναι ευτυχισμένος που δουλεύει 12 έως 15 ώρες ημερησίως. Προσπαθούσε να μας πείσει ότι μπορείς ταυτοχρόνως να λατρεύεις και να μισείς τους Αμερικανούς, την Αμερική, την Ελλάδα, τους Έλληνες, τον καπιταλισμό, τον σοσιαλισμό, το ΠΑΣΟΚ και τον Σημίτη. Και το μόνο που κατάφερε ήταν να αποδείξει ότι η καταραμένη αλαζονεία της εξουσίας ξέρει να διασκεδάξει με τα θύματά της. Όταν αποφασίσει να τα γκρεμοτσακίσει από ψηλά, τα κάνει σμπαραλία.

B.M.

ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΑΜΕ

Ο Γιόσκα Φίσερ, ύστερα από τη δημοσίευση στο περιοδικό *Stern* φωτογραφιών του που τον έδειχναν να γρονθοκοπά έναν αστυνομικό, υποχρεώθηκε να ζητήσει δημόσια συγγνώμη.

Στην Ελλάδα, φυσικά, δεν θα δούμε ποτέ κανέναν αριστεριστή σύντροφό του να πράττει κάτι ανάλογο. Δεν χρειάζεται. Αποδεικνύουν καθημερινά τη μεταμέλειά τους με την εξουσιολαγνεία τους, το βόλεμα και την ιδεολογική τους μαλάκυνση. Άλλωστε, στην Ελλάδα η παρακολούθηση και μόνο, στο παρελθόν, συγκρούσεων μεταξύ διαμαρτυρομένων και αστυνομίας έχει μετατραπεί σε εμπορικό προϊόν εύκολα ανταλλάξιμο με στελεχιακές θέσεις στο σύστημα που κάποτε ήταν ο εχθρός.

B.M.

ΚΟΜΜΑ-ΦΙΔΟΦΩΛΙΑ

Δεν θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με τα πεπραγμένα της τελευταίας συνεδρίασης της Κοινοβουλευτικής Ομάδας της Ν.Δ., η οποία έληξε με μια νίκη, στα σημεία, του Κ. Καραμανλή – βοηθούντων και των δυσχερειών που φαίνεται να αντιμετωπίζει το εγχείρημα Αβραμόπουλου. Θα επισημάνουμε, ωστόσο, την αλγεινή εντύπωση που προκάλεσε η απόπειρα του κ. Ι. Βαρβιτσιώτη να εμφανισθεί σε ρόλο τιμητή των πάντων, τη στιγμή που όλοι οι παροικούντες την Ρηγίλλης γνωρίζουν τον ολέθριο ρόλο του όχι μόνο στην συνεχή υπονόμηση της ηγεσίας του κόμματός τους – αυτό δεν μας αφορά και τόσο – αλλά στην εμπέδωση και επέκταση της διαπλοκής. Έχουμε και λέμε λοιπόν: Η όποια ισχύς του κ. Βαρβιτσιώτη στις σημερινές εξελίξεις πηγάζει κυρίως από το γεγονός ότι κατάφερε να ελέγχει απόλυτα τον *Ελεύθερο Τύπο*, επιβάλλοντας τον Γ. Κύρτσο στη διεύθυνση της εφημερίδας και τον Σωκράτη Κόκκαλη στην «γραμμή» της. Μεταξύ των άλλων, επέβαλε στη διεύθυνση της εφημερίδας κάποιον Γ. Κουβαρά, η μοναδική προσφορά του οποίου στη δημοσιογραφία ήταν μέχρι πρόσφατα η σύνταξη των δελτίων Τύπου του πολιτικού γραφείου του κ. Βαρβιτσιώτη. Αυτά εξηγούν και τους λόγους για τους οποίους ο *Ελεύθερος Τύπος* στηρίζει τελευταία ανοικτά τον Κόκκαλη, τον Σημίτη και τον Μητσοτάκη, ενώ από την άλλη τραβάει συνεχώς το χαλί κάτω από τα ποδιά του αρχηγού της παράταξης στην οποία υποτίθεται ότι ανήκει η εφημερίδα, δηλαδή του Κ. Καραμανλή. Γιατί ο κ. Βαρβιτσιώτης στηρίζει τον Κόκκαλη; Όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να αναζητήσουν τους λόγους στην νεότευκτη συμμαχία Κόκκαλη-Λιακουνάκου, με σκοπό την άλωση από τον πρώην πράκτορα της Στάζι και των προμηθειών των Ένοπλων Δυνάμεων. Πριν από τέσσερα χρόνια ο κ. Βαρβιτσιώτης είχε πείσει το Δ.Σ. του Ιδρύματος Τύπου να εκχωρήσει το 12% των μετοχών του *Ελευθέρου Τύπου* στον κ. Λιακουνάκο έναντι 300 εκατομμυρίων δραχμών. Και επειδή μας αρέσει να σας μπερδεύουμε, στα προηγούμενα προσθέστε και την πληροφορία ότι ο κ. Λιακουνάκος είναι και κουμπάρος του κ. Έβερετ. Αντλαμβάνεστε τώρα γιατί η Ν.Δ. δεν είναι κόμμα αλλά φιδοφωλιά.

Π.Π.

ΠΑΙΖΩ ΚΑΙ ΜΑΘΑΙΝΩ

Το 'χουμε ξαναπεί. Και διατί να το κρύψωμε άλλωστε; Θα το επαναλάβουμε ώσπου να το εμποδώσετε. Οι άνθρωποι αυτοί είναι επικίνδυνοι. Αλλά και γενικά η παρούσα πολιτική ηγεσία του τόπου επ' ουδενί ανταποκρίνεται στις περιστάσεις. Αλαζόνες αλλά και ευθυνόφοβοι, δολοπλόκοι αλλά και απίστευτα ναϊφ, επηρμένοι αλλά και τελείως αδαείς ως προς το αντικείμενό τους, εκπεπτωκότες εωσφόροι αλλά και μαθητευόμενοι μάγοι. Εδώ και χρόνια παίζουν και μαθαίνουν πειραματιζόμενοι με το μέλλον του τόπου με την υγεία των πολιτών με την ιστορία, με την παράδοση, με την κοινή βαλκανική και ευρωπαϊκή μας μοίρα. Από τον τσάρο Άκη στον στρατηγό Μάκη και από τον Γιωργάκη στην Μπέτυ οι «εκσυγχρονιστές» συνεχώς εκτίθενται διαψεύδοντας και διαψευδόμενοι, αγνοώντας και κορδακίζόμενοι, παίζοντας εν ου παικτοίς αλλά και ανίκανοι ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους. Καθώς το θλιβερό σενάριο του συνδρόμου των Βαλκανίων ξετυλίγεται σ' όλες του τις οδυνηρές λεπτομέρειες οι μάσκες πέφτουν η μια μετά την άλλη. Ναι, το ΝΑΤΟ είχε ειδοποιήσει τους εταίρους για τη χρήση βομβών ουρανού. Ναι, η ηγεσία του στρατεύματος και το υπουργικό συμβούλιο το γνώριζαν και εντούτοις συναίνεσαν. Ναι, οι δραματικές εκκλήσεις του Δημοκρατικού Πανεπιστημίου δεν εισακούστηκαν, ενώ κάποιοι επιστήμονες τέθηκαν στη μαύρη λίστα.

Ναι, εδώ και χρόνια έχουν μεταβάλει το Αιγαίο σε χωματερή στρατιωτική αποβλήτων. Ναι, ενώ επί υπουργίας Βαρβιτσιώτη (1990-91) δεν έγιναν δεκτές βόμβες ουρανού από τις ΗΠΑ, αργότερα οι επιφυλάξεις του ΥΠΕΘΑ ήρθαν και ο καρκινογόνος εξοπλισμός εισέρρευσε κρουνηδόν στις ένοπλες δυνάμεις μας. Ναι, μετά το ξέσπασμα του σκανδάλου και τον σάλο, αποσύρουν τις βόμβες από τα ελληνικά πολεμικά πλοία, ενώ στέλνουν τους ναύτες που φύλαγαν τα επικίνδυνα βλήματα για εξετάσεις στον «Δημόκριτο» (sic). Ναι, η ελληνική κυβέρνηση δεν έχει ζητήσει, ακόμη, την απόσυρση των ελληνικών δυνάμεων από το Κόσοβο. Ναι, όπως ειπώθηκε εξ επισήμων χειλέων, για όλα φταίει ο Άκης. Ναι, και η Ν.Δ. θα έστελνε εκστρατευτικό σώμα στις επίμαχες περιοχές και θα τασσόταν αρωγός των ανθρωπιστικών επιχειρήσεων του ΝΑΤΟ. Ναι, η ηγεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιδεικνύοντας απίστευτο πολιτικό αμοραλισμό, επιχειρεί να συγκαλύψει εκβιάζοντας και συσκοτίζοντας και το «σύνδρομο των Βαλκανίων». Όσο για τους δικούς μας, είπαμε: Αυτοί παίζουν και μαθαίνουν.

Μάνος Στεφανίδης

ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ

Μην ανησυχείτε καθόλου. Ειδικοί επιστήμονες θα μετρήσουν τη ραδιενέργεια στο Κόσοβο και στην Ελλάδα και τότε θα πάρουμε υπεύθυνη θέση. Τι σημαίνει μετρώ τη ραδιενέργεια; Να σας πω. Στέλνουμε έναν του υπουργείου και έναν του Δημόκριτου με ένα μηχανάκι, το βάζουν κοντά στο έδαφος και ακολούθως λένε: «Φυσιολογική μέτρησης». Και μετά όλα ησυχάζουν και ξεχνιούνται.

OK

Τα Ίμια τα ξεχάσαμε, τον Οτσαλάν τον ξεχάσαμε, το Σάμινα το ξεχάσαμε, τον πόλεμο τον ξεχάσαμε, στο ουράνιο, που δεν μπορείς να το μετρήσεις κιόλας, θα κολλήσουμε;

ΜΠΡΑΒΟ

Όχι μόνον τα ξεχάσαμε, αλλά επανεκλέξαμε πρωθυπουργό και τον υπεύθυνο για όλα αυτά.

Οπότε τι ζητάμε τώρα; Τα ρέστα; Είναι δυνατόν, εν έτει 2000, όταν όλος ο κόσμος γνωρίζει από τον πόλεμο στο Ιράκ, πως τα όπλα του NATO έχουν ουράνιο, εμείς να ψηφίζουμε, εδώ στην Ελλάδα, τον άνθρωπο που υπέγραψε τους βομβαρδισμούς λίγα χιλιόμετρα από το σπίτι μας; Είναι δυνατόν; Και όμως είναι.

ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ

Και είναι δυνατόν να τιμωρούμε εκλογικώς κόμματα που διαμαρτυρήθηκαν έντονα για αυτά τα εγκλήματα πολέμου, όπως το ΔΗΚΚΙ, το ΣΥΝ και το ΚΚΕ; Είναι δυνατόν να υπερψηφίζουμε μια κάστα που βαρύνεται με σωρεία πολιτικών εγκλημάτων; Που είναι ηθικοί αυτουργοί πρωτοφανούς καταστροφής; Δεν τα ξέραμε όλα αυτά; Είμαστε εντελώς ανίδεοι; Όχι, δεν είμαστε ανίδεοι, αδιάφοροι είμαστε και πωρωμένοι.

ΣΥΝ-ΠΛΗΝ

Βεβαίως ψήφισαν και Ρώσοι, και Ινδοί και άλλες εθνότητες στις εκλογές μας, όπως δείχνουν τα στοιχεία που προς τιμήν του έφερε στο φως ο ρέκτης κ. Τριανταφυλλόπουλος. Και τι μ' αυτό; Ας υποθέσουμε βασίμως πως ένα 3% πήγε παράνομως στο ΠΑΣΟΚ. Το υπόλοιπο 41% είναι και πάλι απαράδεκτο για ένα κόμμα που βαρύνεται με όλα αυτά. Λίγη τσίπα χρειάζεται πάντα, λί-

γη τσίπα που μάλλον είναι εν ανεπαρκεία.

ΝΑΣΤΡΑΝΤΙΝ ΧΟΤΖΑ

Έπρεπε να βλέπατε τον διάλογο Βότση- Σταύρου Θεοδωράκη στη NET. Ο ταλαίπωρος κ. Θεοδωράκης, ο οποίος εις αντάλλαγμα προφανώς της θερμής υποστήριξής του στον κ. Σημίτη, στο NATO και γενικώς στον σοσιαλισμού, προήχθη σε TV persona, έμοιζε με τεθλιμμένο σύζυγο. «Το βουλώσανε οι εκσυγχρονιστές», ούρλιαζε ο Βότσης, ενώ ο κ. Θεοδωράκης ψέλλιζε το ιστορικό επιχείρημα: «μπορούσε ο κ. Σημίτης να σταματήσει τους βομβαρδισμούς;» Έλα ντε; Αφού λοιπόν δεν μπορούσε να τους σταματήσει, τους άρχισε.

ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ

Η πλάκα μ' αυτά τα λουλούδια της καθεστωτικής δημοσιογραφίας είναι πως τώρα έμειναν ορφανά. Διότι με τον Κλίντον υπήρχε και ένα άλλο προοδευτισμού και κοσμοπολιτισμού. Τον Κλίντον, εντάξει, τον στηρίζεις. Τον βλάχο τον Μπους δεν μπορείς, ακόμα και να θέλεις. Οπότε προβλέπω κρίση στο χώρο των κολαούζων της κεντροαριστεράς. Αλλά αυτοί είναι τόσο λιμασμένοι για εξουσία και λεφτά, που ακόμη και με τον Μπους μπορεί να πάνε. Αρκεί βεβαίως να εξυπηρετούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και ο πολυπολιτισμός.

ΤΑΥΤΙΣΗ

Η σύγκλητος του ΑΠΘ έβγαλε, προς τιμήν της, ένα ψήφισμα με το οποίο καταγγέλλει την γενοκτονία στην Γιουγκοσλαβία και αποδίδει όλες τις ευθύνες στις κεντροαριστερές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Να περιμένουμε το ίδιο και από τα άλλα ΑΕΙ; Από την Πάντειο, λ.χ.; Χλομό το βλέπω. Οι άνθρωποι είναι υπέρ του τέλους των κρατών-εθνών, ως γνήσιοι αριστεροί. Και με τις βόμβες ουρανού ο στόχος υλοποιείται αυτομάτως, εφόσον το κράτος αφανίζεται μετά βεβαιότητας. Οπότε γιατί να διαμαρτυρηθούν;

ΥΠΟΜΟΝΗ

Χάθηκαν από τα κανάλια οι Μπίστης και Σασάκης ή είναι εντύπωσής μου; Μην ανησυχείτε, θα επανέλθουν για το κρίσιμο ζήτημα της καύσης των νεκρών και των παρελάσεων.

ΠΡΟΣΕΞΤΕ

Εγώ δεν ασχολούμαι με ουράνια και τρίχες. Εμένα με απασχολεί άλλο. Πόσο είμαστε ανεκτικοί στον «Άλλον»; Πόσο αντιστεκόμαστε στην εθνικιστική ιδεολογία, που μας έχει κατακλύσει; Αυτά είναι θέματα για έναν άνθρωπο με γυαλιά, όπως εγώ, που έχω βγάλει και τρία πανεπιστήμια. Τι να σου κάνει μια καθαρή ατμόσφαιρα, όταν στις ταυτότητες γράφει ΧΟ και καταπιέζεσαι αφόρητα; Αυτά να σκέφτεστε και μην σας παρασύρουν οι λευχαιμίες.

Το Σύνδρομο του Απατημένου

Όταν άρχισαν οι επιδρομές του NATO στη Σερβία, τον Μάρτιο του 1999, οι οποίες «δικαίως ξεσήκωσαν θύελλα διαμαρτυριών και αγανάκτησης στο σύνολο σχεδόν των πολιτικών μας δυνάμεων, των μέσων ενημέρωσης, της διανοήσης και της κοινής γνώμης»,¹ πολλές αναλύσεις επιχειρήσαν ν' απαντήσουν στο ερώτημα αν η ενότητα που επέδειξε η Ευρώπη εκείνες τις μέρες ήταν αληθινή ή τεχνητή. Η ενότητα της Ευρώπης απέναντι στον πόλεμο κατά της Γιουγκοσλαβίας ήταν πραγματική και συγκεκριμένη στο πεδίο των πολεμικών επιχειρήσεων.

Αντίθετα, στο πολιτικό και πολιτιστικό πεδίο, υπήρχαν διαφορές όλο και πιο εμφανείς. Εκτός από την Ελλάδα, μπορούσε κανείς να διακρίνει μια κοινή ανησυχία της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας για την εκστρατεία βομβαρδισμών που δεν έδινε κανένα αποτέλεσμα, έναντι μιας πιο ακραίας γραμμής του Τόνυ Μπλαιρ.

Τελικά η Ευρώπη βγήκε απ' αυτόν τον καταστροφικό πόλεμο πιο ισχυρή ή πιο αδύναμη; Πέρα από το γεγονός ότι δόθηκε η ευκαιρία στο μέτωπο του ευρωσκεπτικισμού να ακονίσει τα μαχαίρια του, ο πόλεμος έφερε στο φως ένα δραματικό «έλλειμμα» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι κυβερνήσεις έπαιξαν τον δικό τους ρόλο. Η Ευρώπη, όμως, ήταν απύσχα και δεν αποτέλεσε συνομιλήτρια ούτε για τις ΗΠΑ, ούτε για τη Ρωσία, ούτε για το Βελιγράδι. Κι όμως, αυτός ο πόλεμος έγινε στην καρδιά της Ευρώπης. Αυτό το έλλειμμα η Ευρώπη είναι υποχρεωμένη να το ξεπεράσει, ενισχύοντας τους θεσμούς της και προσαρμόζοντάς τους στα νέα δεδομένα. Είναι προφανές ότι μόνο το ενιαίο νόμισμα δεν είναι αρκετό.

Το όλο θέμα του Κοσσυφοπεδίου αντιμετωπίστηκε με προχειρότητα, ιστορική ημιμάθεια και περιφρόνηση. Η περιφρόνηση που επέδειξε η ισχυρή Δύση μοιάζει σε μεγάλο βαθμό με εκείνη που επέδειξε το 1914 ο Μπίσμαρκ, όταν δήλωσε πως «τα Βαλκάνια δεν αξίζουν τα κόκαλα ούτε ενός πρώσου αξιωματικού». Επιδεικνύοντας μια ανήθικη ηθικολογία, οι Κλίντον, Ολμπράιτ και Μπλερ πίστευαν ότι μπορούν να επεμβαίνουν σε μια τρίτη χώρα για να επιβάλουν την ηθική τάξη. Θέλησαν να περάσουν το μήνυμα ότι, από δω και πέρα, το NATO μπορεί να αγνοεί τον ΟΗΕ και τις αποφάσεις του, όποτε θέλει. Έδειχναν να αγνοούν το απλό αξίωμα ότι μια αδικία δεν διορθώνεται με τη διάπραξη μιας άλλης. Είχαμε να κάνουμε με μια περίπτωση «ηθικού φανατισμού», που αφορούσε κυρίως τους Βρετανούς, καθ' ότι είναι εκείνοι που έσυραν τους Αμερικανούς σ' αυτή τη σύρραξη. Ας μην ξεχνάμε ότι από την αρχή αυτής της περιπέτειας, οι Βρετανοί ήταν η κινητήριο δύναμη, καθ' ότι είχαν και απέναντί τους μια αποδυναμωμένη αμερικανική κυβέρνηση, μ' έναν πρόεδρο που είχε χάσει το κύρος του λόγω του σκανδάλου με την

Μόνικα Λεβίνσκι. Όπως υποστηρίζει και ο ιστορικός και στέλεχος του βρετανικού συντηρητικού κόμματος Ρόμπερτ Σκιντέλσκι, ο ρόλος του Μπλερ σ' αυτή την περιπέτεια είναι μια απίστευτη ειρωνεία γιατί, ενώ από παλιά το Εργατικό Κόμμα στο σύνολό του είχε θεμελιώσει την εξωτερική πολιτική του αποκλειστικά στις αποφάσεις του ΟΗΕ, με τον πόλεμο του NATO κατά της Σερβίας, τον κατέστησε διακοσμητικό στοιχείο, με τραγικές συνέπειες για την ειρήνη και το μέλλον του κόσμου.²

Ας επιχειρήσουμε να επιστρέψουμε στην 24η Μαρτίου του 1999, όταν άρχισαν να πέφτουν στη Σερβία βροχή οι βόμβες με εμπλουτισμένο ουράνιο. Ο απλός πολίτης που δεν διαθέτει την «πολεμική σοφία» του Κλαούζεβιτς («πόλεμος είναι συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα») είχε μείνει άναυδος. Καμία εξήγηση δεν άντεχε στη βάσανο της κοινής λογικής, καμία ενημέρωση δεν έπειθε και καμία δικαιολογία δεν εναρμονιζόταν με το περί δικαίου λαϊκό αίσθημα. Στρατιωτικοί, εμπειρογνώμονες, ειδικοί αναλυτές και πολιτικοί είχαν στήσει ένα παγκόσμιο θέατρο του παραλόγου κι επιδίδονταν «με τραγική ελαφρότητα στην κυριολεκτικά ουρανομήκη ηλιθιότητα των βομβαρδισμών».³ Πέρα από την καθολική οργή και αγανάκτηση που προκαλούσαν οι βομβαρδισμοί, έχουμε την εντύπωση, ότι πολλοί θα μετρίαζαν την δική τους αγανάκτηση αν διέβλεπαν ότι η νατοϊκή επιδρομή «υπηρετούσε» ευρύτερα και μονιμότερα συμφέροντα ασφάλειας στην περιοχή. Όπως σημείωνε εύστοχα ο Τάκης Λαμπρίας, με τις νατοϊκές στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Σερβία, εκδηλώθηκε μια πρωτοφανής αναντιστοιχία στόχων-μεθόδων, διακηρύξεων-εφαρμογών, δράσεων-αποτελεσμάτων. Σε όλους τους τομείς επήλθαν τα αντίθετα ακριβώς των ευκαταίων.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΟ ΙΡΑΚ

Όσον αφορά στο ερώτημα για το αν τα πυρομαχικά με απεμπλουτισμένο ουράνιο είναι επικίνδυνα ή όχι μετά τη χρήση τους, η απάντηση φαίνεται ότι βρίσκεται όχι στο Κόσοβο και τη Βοσνία αλλά στην έρημο του Ιράκ. Οι φωνές κατά των πυρομαχικών απεμπλουτισμένου ουρανού ακούγονται από τότε που χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στον πόλεμο του Κόλπου το 1991. Δέκα χρόνια αργότερα, εκατοντάδες Ιρακινοί, οι οποίοι κατοικούσαν κοντά στα πεδία της μάχης, πέθαναν από διάφορες μορφές καρκίνου. Ο δημοσιογράφος της βρετανικής εφημερίδας *Independent* Ρόμπερτ Φισκ δημοσίευσε τα τελευταία χρόνια πολλά άρθρα για τα προβλήματα που προκαλεί το απεμπλουτισμένο ουράνιο. Ο ίδιος μάς θυμίζει την τεράστια πυροκαγιά που ξέσπασε στην αποθήκη πυρομαχικών της αμερικανικής βάσης του Ντόχα, στο Κουβέιτ, τον Ιούλιο του 1991, όταν εξερράγησαν 3.200 κιλά πυρομαχικών εξασθενημένου ουρανού. «Τα μόρια ουρανού, όταν εισπνέονται, είναι επικίνδυνα», είχε ανακοινώσει αργότερα η αμερικανική κεντρική διοίκηση και είχε διατάξει τους άντρες της βάσης να φορούν μάσκες. Στον πόλεμο του Κόλπου, το αμερικανικό υπουργείο

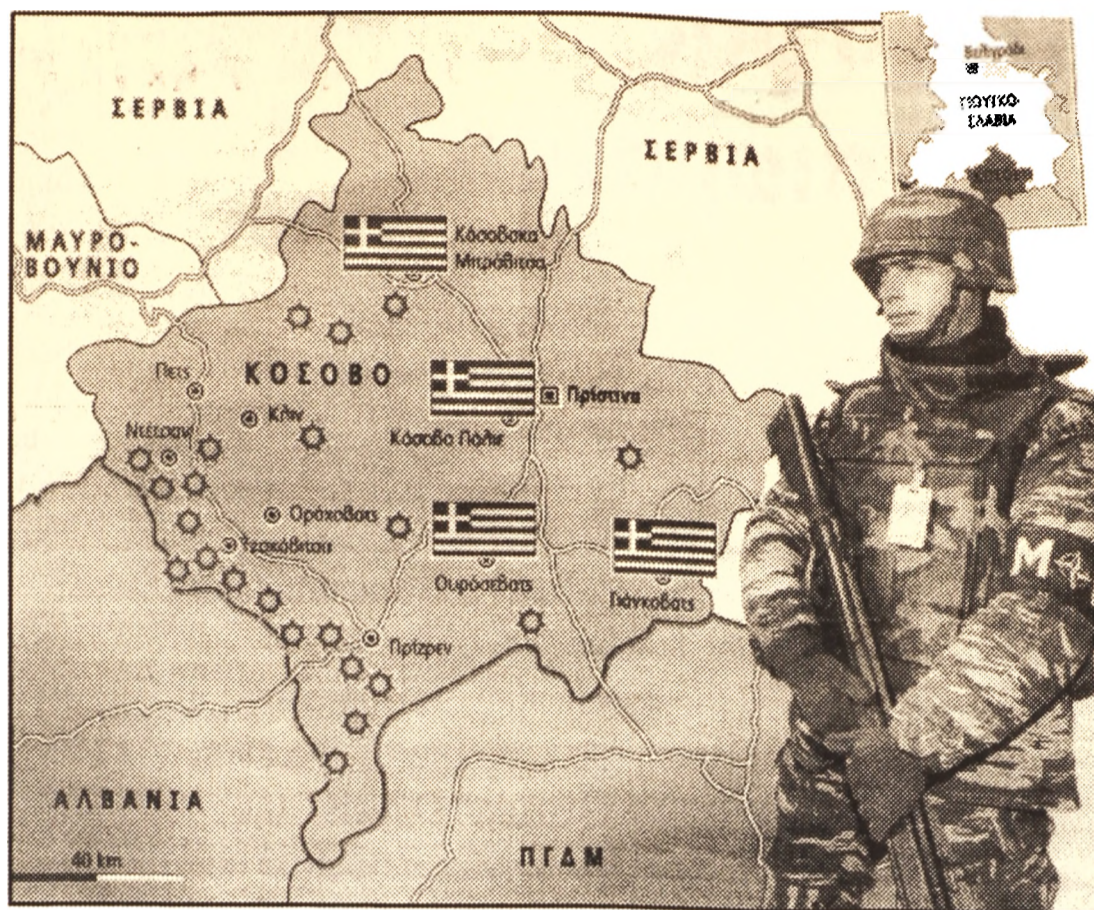
Αμυνας εκτιμά ότι χρησιμοποιήθηκαν 315 τόνοι εξασθενημένου ουρανίου.⁴ Πρόσφατα, ο βρετανός ερευνητής Κρις Μπάσμπι επισκέφθηκε την περιοχή των συνόρων Ιράκ-Κουβέιτ. Τα δείγματα από την ατμόσφαιρα έδειξαν ότι η ραδιενέργεια στο πεδίο της μάχης εξακολουθούσε να είναι 10 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της Βασόρας και 20 φορές μεγαλύτερη από εκείνη της Βαγδάτης. Αν τα δείγματα αυτά είναι αντιπροσωπευτικά, τότε οι ισχυρισμοί του αμερικανικού και του βρετανικού στρατού, ότι τα σωματίδια απεμπλουτισμένου ουρανίου διαλύονται γρήγορα στην ατμόσφαιρα, δεν ευσταθούν. Όπως τονίζει στην *Guardian* ο Μπάσμπι, οι ειδικοί των ΗΠΑ και

της Βρετανίας κάνουν δύο λάθη:⁵ πρώτον τα μολυσμένα σωματίδια παραμένουν στην ατμόσφαιρα πολύ περισσότερο απ' όσο υπολογίζουν· δεύτερον, τα μοντέλα που χρησιμοποιούν στις έρευνές τους υποβαθμίζουν τους κινδύνους κατά χίλιες περίπου φορές.

Οι Ευρωπαίοι δεν θα πρέπει να εμφανίζονται ως απατημένοι εραστές. Είναι δυνατόν να μη γνώριζε ο γερμανός καγκελάριος Σρέντερ με τι όπλα γίνονταν οι πολεμικές επιχειρήσεις και να ζητά σήμερα να μάθει επιτέλους από το ΝΑΤΟ όλη την αλήθεια!

Η υποκρισία θα πρέπει κάποια στιγμή να σταματήσει. Γιατί όπως έγραψε η εφημερίδα *New York Times*,⁶ οι ΗΠΑ πληροφόρησαν τους συμμάχους τους την επομένη των βομβαρδισμών στη Γιουγκοσλαβία το 1999 ότι θα πρέπει να ληφθούν από τα στρατεύματά τους που εισέρχονταν στο Κόσοβο προληπτικά μέτρα εξαιτίας των βλημάτων με απεμπλουτισμένο ουράνιο που χρησιμοποιήθηκαν από τους Αμερικανούς. Με έγγραφο που φέρει ημερομηνία 1η Ιουλίου 1999 και τιτλοφορείτο «Επίγνωση κινδύνου», το γενικό επιτελείο των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ προειδοποιούσε κατά πιθανών κινδύνων για την υγεία των στρατιωτών. Επιπλέον, το έγγραφο αυτό, που κυκλοφόρησε μεταξύ των στρατιωτικών των χωρών που ενεπλάκησαν στον πόλεμο του Κοσόβου, συστήνει την περισυλλογή των ύποπτων υπολειμμάτων των βλημάτων και την ενημέρωση των προσφύγων που θα επέστρεφαν στο Κόσοβο για τους ενδεχόμενους κινδύνους.

Ειδικά ο Σρέντερ δεν θα έπρεπε να δηλώνει άγνοια. Ήδη τον διέψευσε, μ' ένα συγκροτημένο ρεπορτάζ, η καλά πληροφορημένη σε στρατιωτικά θέματα γερμανική εφημερίδα «*Ντι Βελτ*»,⁷ η οποία κάνει λόγο για «επίσημα έγγραφα» που τεκμηριώνουν ότι τα βομβαρδιστικά αεροπλάνα A-10, που χρησιμοποιήθηκαν στους νατοϊκούς βομβαρδισμούς στην Γιουγκοσλαβία, έκαναν προηγουμένως ασκήσεις με πραγματικά πυρά ουρανίου σε παλιό σοβιετικό πεδίο βολής στην ανατολική Γερμανία. Σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, άρματα Abrams

Ελληνική
στρατιωτική
αποστολή.

Στόχοι
αεροπορικών
επιδέσεων
με DU.

της αμερικανικής ταξιαρχίας τεθωρακισμένων, ασκούνται με πραγματικά πυρά ουρανίου σε δύο δυτικογερμανικά πεδία βολής, στο Μπάουμχόλντερ του κρατιδίου Ρηνανίας-Παλατινάτου και στο Γκράφενβερ της Βαυαρίας.

Μπροστά στον καθημερινό βομβαρδισμό με νέες αποκαλύψεις για το «σύνδρομο των Βαλκανίων», το ΝΑΤΟ συνεχίζει να αρνείται ότι υπάρχουν πιθανοί κίνδυνοι για την υγεία από τη χρήση βλημάτων με απεμπλουτισμένο ουράνιο, μολονότι περίπου 50 κρούσματα θανάτων και καρκίνων εντοπίστηκαν στις ευρωπαϊκές χώρες μεταξύ των στρατιωτών που μετείχαν σε αποστολές στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Η υπόθεση του «συνδρόμου των Βαλκανίων» δεν είναι μόνο σύνδρομο των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, όπως υποκριτικά το παρουσίασε ο έλληνας υπουργός Περιβάλλοντος, σηκώνοντας το αντι-ιμπεριαλιστικό λάβαρο της δεκαετίας του '80. Όλη η Ευρώπη με πρωτοφανή ελαφρότητα εσύρθη στην περιπέτεια του Κοσόβου. Ε, τώρα ας αναζητήσει τις δικές της παράπλευρες απώλειες...

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Θεόδωρος Κουλουμπής: «Σύγκρουση συμφερόντων και συναισθημάτων», στην *Καθημερινή* της 4ης Απριλίου 1999. Ένα εξαιρετικά εύστοχο άρθρο που καυτηριάζει την αλόγιστη και βεβιασμένη επιλογή του διδύμου Κλίντον-Ολμπράιτ. Βλέπε επίσης τη συλλογή άρθρων *Η κρίση στο Κόσοβο. Η Ελλάδα, η Διεθνής Κοινότητα και τα ΜΜΕ*, εκδ. Παπαζήσης 1999.
2. Robert Skindelsky, «Κλίντον και Μπλερ: ανιστόρητοι», συνέντευξη στα *Νέα* της 19ης Μαΐου 1999.
3. Τάκης Λαμπρίας: «Η αβάσταχτη ελαφρότητα των βομβαρδισμών», *Το Βήμα* της 11ης Απριλίου 1999.
4. *The Independent* της 4ης Οκτωβρίου 1999.
5. *The Guardian* της 8ης Ιανουαρίου 2001.
6. *The New York Times* της 9ης Ιανουαρίου 2001.
7. Τα στοιχεία αναδημοσιεύει η *Αυγή* της 10ης Ιανουαρίου 2001.

Η οικονομία μας και τα «δικαιώματα»

Η μοιρολατρική εγκαρτέρηση που χαρακτηρίζει τη στάση όσων αισθάνονται στερημένοι κάθε δυνατότητας για αποτελεσματική αντίδραση στις εθνικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, συμπορεύεται με το αίσθημα ψυχολογικής απόστασης από την ελληνική πραγματικότητα των νέων ανθρώπων, που πιστεύουν πως θα εξασφαλίσουν ένα πολύ καλύτερο επίπεδο ζωής αν φύγουν από εδώ. Υπάρχουν, βέβαια, και όσοι ευημερούν, ευνοημένοι από την... αναδιανομή του εθνικού πλούτου και της κοινωνικής αποταμίευσης, που δρομολόγησε η «σοσιαλιστική» κυβέρνηση του κ. Κ. Σημίτη. Και είναι τούτο το πιο μελανό στοιχείο στη θλιβερή εικόνα μιας ευρωπαϊκής χώρας, που κατάφερε να διαβεί το κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα με μικρότερο βαθμό «ευρωπαϊκής» πλουτοπαραγωγικής κατάταξης από αυτόν που είχε πριν.

Τίποτε πιο συνεπές με τις εξελίξεις τις οποίες προδιέγραφε η οικονομική και κοινωνική πολιτική της τελευταίας εικοσαετίας, και, ιδιαίτερα, η πολιτική για την εξασφάλιση της ένταξής μας στην περιώνυμη ΟΝΕ. Αλλά το πιο τραυματικό για τα εθνικά μας συμφέροντα είναι πως θυσιάστηκε η οικονομική ανάπτυξη και η οφειλόμενη πολιτισμική ανέλιξη της ελληνικής κοινωνίας, προκειμένου να ενισχύσουμε το εθνικό μας κύρος μετέχοντας στην ομάδα των ισχυρών της «Ευρώπης», ούτε αυτό επιτύχαμε.

Την συνυπογραφή της απόφασης του ΝΑΤΟ να «διδασχθεί» με βομβαρδισμό αμάχων και πλουτοπαραγωγικών μονάδων τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ο κ. Μιλόσεβιτς, την αποδεχθήκαμε ως έμμεση αναγνώριση και της Τουρκίας σαν μίας από τις «ηθικές» νατοϊκές δυνάμεις που δικαιούτο να διδάξει σεβασμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοκρατικής συμπεριφοράς! Για να αποδεχθούμε στο Ελσίνκι την παραιτήσή μας από κάθε πρόθεση δημιουργίας εμποδίων στην ανάπτυξη στενότερων δεσμών μεταξύ Ε.Ε. και Τουρκίας, προσποιούμενοι πως δεν αντιληφθήκαμε το γεγονός ότι η Τουρ-

κία δεν δεσμευόταν, ουσιαστικά, έναντι της «Ευρώπης» να αλλάξει τη στάση της στην Κύπρο και στο Αιγαίο, αφού η ένταξή της στην Ε.Ε., μακροπρόθεσμα, θα είναι δική της επιλογή.

Η ΑΠΑΞΙΩΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Αντάλλαγμα για όλες αυτές τις υποχωρήσεις στο εθνικό, πολιτικό πεδίο ήταν η έγκριση των «έντεκα» να γίνουμε το δωδέκατο μέλος της ευρωζώνης. Για τους βαλκανικούς γείτονές μας, όμως, για την δημοκρατική και οικονομική εξέλιξη των οποίων κολακευόμαστε να πιστεύουμε πως θα παίξουμε το ρόλο «σπόνσορα», το «επίτευγμα» της «σύγκλισης» ερμηνεύτηκε ως επαρκές δικαιολογητικό για να μας συμπεριφέρονται –ακόμα και η Αλβανία– με έλλειψη κάθε εκτίμησης ως προς τον παράγοντα επηρεασμού των βαλκανικών, και πολύ λιγότερο των ευρωπαϊκών, εξελίξεων.

Την πλήρη διάψευση των διακυβερνητικών διαβεβαιώσεων για τερματισμό των πολύμορφων θυσιών του ελληνικού λαού ευθύς μόλις αντικαθιστάσαμε το εθνικό μας νόμισμα με το ευρωπαϊκό, την ανέλαβε ο ίδιος ο εκφωνητής των παραμυθητικών λόγων του παρελθόντος, ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γ. Παπαντωνίου. Ανήγγει-

λε στον ελληνικό λαό ότι στη διάρκεια ολόκληρης της προσεχούς δεκαετίας πρέπει να συνεχίσουμε την εφαρμογή της σφιχτής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής, προκειμένου να γίνει διεθνώς ανταγωνιστική και η ελληνική οικονομία. Και αφού γίνει ανταγωνιστική, τότε, θα καταπολεμηθεί η ανεργία, θα βελτιωθεί η προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών του κράτους, θα προσεγγίζει το επίπεδο αμοιβών των ελλήνων εργαζομένων εκείνων των ευρωπαίων συναδέλφων τους. Τώρα φθάνει μόλις το 60%. Θορυβημένος, ωστόσο, ο κ. υπουργός από την αντίδραση της «αγοράς» στις περί μετα-ΟΝΕ διευκρινίσεις του, παραδέχτηκε ότι είναι καιρός να του αναθέσει ο πρωθυπουργός έναν άλλο τομέα κυβερνητικής ευθύνης, αφού «έκλεισε» τον κύκλο της προσφοράς του στον τομέα της οικονομίας! Δεν στερείται ευφυΐας ο κ. Παπαντωνίου. Το έργο της απίσχνασης του οικονομικού και πολιτικού μεγέθους της χώρας, ώστε να «περάσει» τον «θρίαμβό» της από τη στενή «πύλη» των προδιαγραφών για «σύγκλιση ονομαστική» με την ΟΝΕ, δεν ήταν δύσκολο. Το δύσκολο είναι να αποκτήσει, μέσα σε αυτή την «ένωση», το πολιτικό και οικονομικό μέγεθος, ώστε να της συμπεριφέρονται χωρίς έκδηλη την ενόχληση για την παρουσία της. Βαρύ, σχεδόν ασήκωτο, το καθήκον. Για να μην το φορτωθεί ο σημερινός υπουργός Εθνικής Οικονομίας, και δι' αυτού η κυβερνώσα μερίδα του ΠΑΣΟΚ, η αντικατάστασή του με κάποια εξωκομματική προσωπικότητα, θα είναι η καλύτερη λύση για όλους!

Όσα συμβαίνουν στο πεδίο του πληθωρισμού, των χρηματιστηριακών συναλλαγών και των επενδύσεων είναι αποκαλυπτικά των δυσκολιών που πρόκειται να αντιμετωπίσει η εντός ευρωζώνης εποχή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως εξελίσσεται, δεν προσφέρεται διόλου ως περιβάλλον πρόσφορο για την προώθηση της ανάπτυξης των καθυστερημένων περιοχών της. Απαιτεί την δημοσιονομική πειθαρχία, την εκτέλεση, δηλαδή, ισοσκελισμένων προϋπολογισμών ώστε να μηδενιστεί η ανάγκη σύναψης δανείων για την κάλυψη ελλειμμάτων, αδιάφορο αν οι αναπτυξιακές ή οι κοινωνικές δαπάνες υποχρεωθούν στη μεγαλύτερη

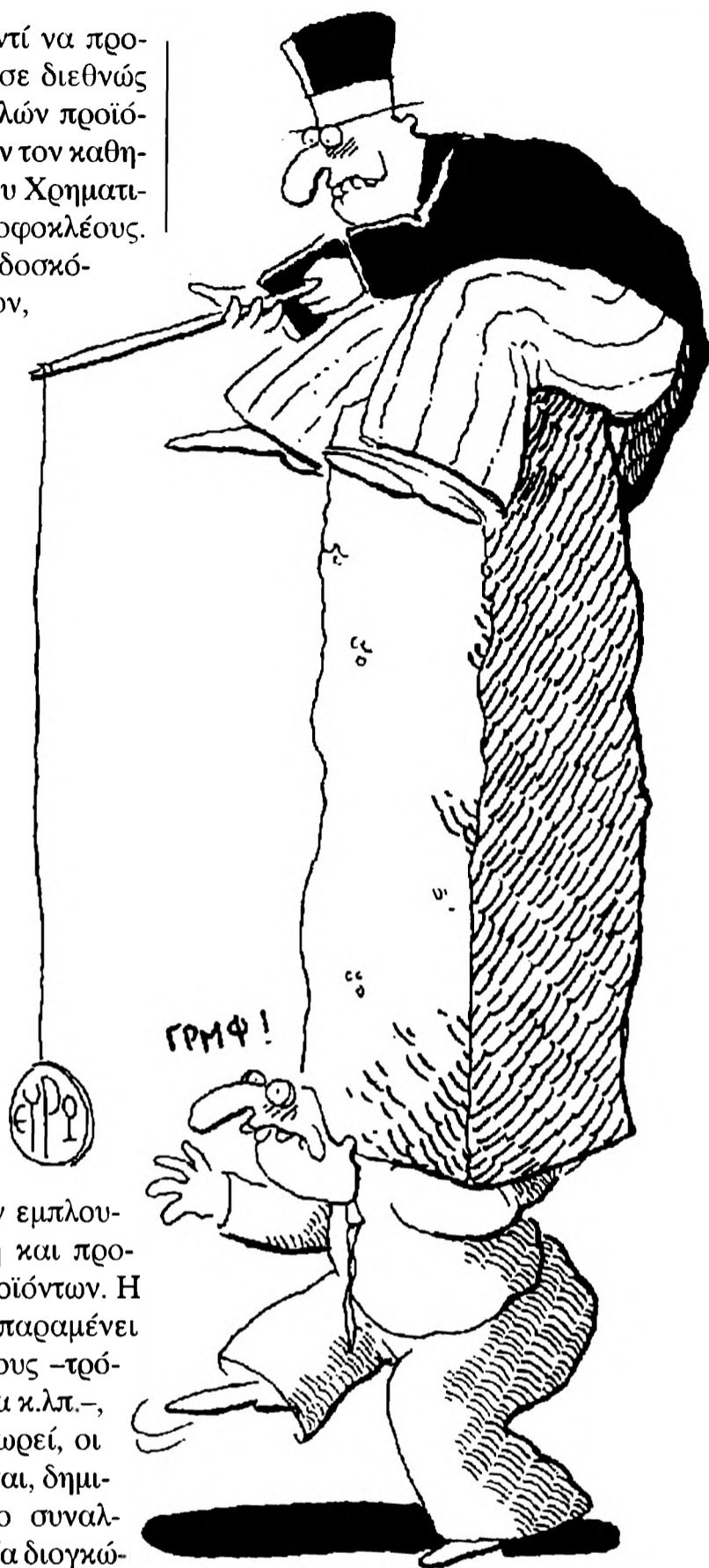
συρρίκνωση, ώστε να γίνει σεβαστή η υποχρέωση. Ενώ, όμως, αξιώνεται αυτή η δημοσιονομική πειθαρχία, η Ε.Ε. αρνείται να προχωρήσει σε κοινή δημοσιονομική πολιτική, προκειμένου να αναλαμβάνονται από τον κοινό προϋπολογισμό τα δικαιολογούμενα για αναπτυξιακούς, κοινωνικούς ή αμυντικούς σκοπούς –όπως στη δική μας περίπτωση– «ανοίγματα» των εθνικών προϋπολογισμών. Οι ισχυροί της Ένωσης θεωρούν επαρκές το ποσοστό ένα τοις εκατό του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος των «δεκαπέντε», με το οποίο χρηματοδοτούνται τα Ταμεία της Κοινότητας για να επιτευχθεί –αν είναι δυνατό– η πραγματική σύγκλιση πλουτοπαραγωγικής επίδοσης και επιπέδου διαβίωσης των εργαζομένων των χωρών-μελών. Με αυτές τις χρηματοδοτικές προϋποθέσεις, και με δεδομένη την πλήρη ελευθερία των ισχυρότερων επιχειρήσεων της Κοινότητας να διεκδικούν την «επενδυτική» τους παρουσία στις ασθενέστερες αγορές, όχι για να ιδρύσουν νέες παραγωγικές μονάδες, αλλά για να αναλάβουν την διαχείριση μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων, πώς μπορεί να αναμένεται πλουτοπαραγωγική άνδρωση, με ανταγωνιστικές προδιαγραφές, των καθυστερημένων περιοχών; Γιατί, αυτές οι περιοχές, θα έχουν καλύτερη τύχη από τον νομό της ελληνικής Ηπείρου, π.χ., ο οποίος, αν και αποτελεί οργανικό τμήμα του εθνικο-οικονομικού χώρου, έχει το προνόμιο να παραμένει συνεχώς δέκατος τρίτος σε κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν μεταξύ των δεκατριών περιφερειών της Ελλάδας; Και προσφέροντας ποια συγκριτικά πλεονεκτήματα το ελληνικό οικονομικό έδαφος στους ευρωπαϊούς κεφαλαιούχους θα τους πείσει να επενδύσουν εδώ τα διαθέσιμα κεφάλαιά τους, αντί να τα κατευθύνουν στις ΗΠΑ; Σε αυτά τα ερωτήματα ουδέποτε έδωσε απάντηση η, επαναλαμβανούσα αενάως τα φληναφήματα περί επιταχυνόμενων ρυθμών ανάπτυξης, ελληνική κυβέρνηση.

Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η επίσημη αυτή σιωπή, όμως, έχει τις συνέπειές της. Και τα εμφανέστερα δείγματα των δυσάρεστων συνεπειών είναι το κλείσιμο ελληνικών επιχειρήσεων και η μετεγκατάστασή τους σε γειτονικές χώρες, με φθηνό εργατικό κόστος

και χαμηλές φορολογίες, αντί να προσπαθούν εδώ να αναχθούν σε διεθνώς ανταγωνιστικές μονάδες καλών προϊόντων. Είναι όσα τροφοδοτούν τον καθημερινό θρήνο για τις τιμές του Χρηματιστηρίου Αξιών στην οδό Σοφοκλέους. Εγχώριοι και αλλοδαποί κερδοσκοποί το εγκαταλείπουν, πλέον, γιατί δεν έχουν καμιά εμπιστοσύνη στο, μεσοπρόθεσμο έστω, μέλλον των επιχειρήσεων, ενώ οι ευκαιρίες για άκοπα ογκώδη κέρδη που τροφοδότησαν τα τρισεκατομμύρια των αποταμιεύσεων αφελών «επενδυτών» παρήλθαν ανεπιστρεπτί. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά την καθιέρωση, λόγω ευρωζώνης, ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ επιτοκίων στις τραπεζικές καταθέσεις, κανένας δεν αποσύρει το αποταμίεμά του από τις Τράπεζες για να το επενδύσει σε μετοχές. Ούτε η πώση του πληθωρισμού έως τώρα ούτε τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού βοήθησαν στην αύξηση της πλουτοπαραγωγικής δραστηριότητας της χώρας, στον εμπλουτισμό της με την παραγωγή και προσφορά νέων εξαγωγίμων προϊόντων. Η βιομηχανική παραγωγή παραμένει στους παραδοσιακούς κλάδους –τρόφιμα, ποτά, ενδύματα, έπιπλα κ.λπ.–, η αγροτική παραγωγή υποχωρεί, οι εισαγωγές πολλαπλασιάζονται, δημιουργώντας προβλήματα στο συναλλαγματικό ισοζύγιο, η ανεργία διογκώνεται, όχι εξαιτίας του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της παραγωγής, αλλά της... ήττας της εγχώριας παραγωγής από τον ενδο-κοινοτικό ανταγωνισμό. Ό,τι απέμεινε ως ευδοκίμουσα επιχείρηση είναι τα υψηλότοκα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών, η προεξόφληση μελλοντικών εισοδημάτων των ασθενέστερων καταναλωτών και η συμβολή των μεταναστών στην ομαλή λειτουργία μιας απροσδιόριστης για τον χαρακτήρα της οικονομίας.

Τις παραπάνω αλήθειες βιώνει καθημερινά ο Έλληνας πολίτης. Ο μύθος των τρισεκατομμυρίων που θα εισρεύσουν από τα Κοινοτικά Ταμεία με το Τρίτο

ΑΝΑΣΤΑΣΙΔΗΣ 2007

Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης δεν πείθει κανέναν ότι αρκεί για την αποφασιστική αλλαγή στο καταθλιπτικό, για τους πολλούς, κλίμα που επικρατεί. Καταθλιπτικό τόσο περισσότερο, όσο κατακερατίζεται στη συνείδηση των απλών ανθρώπων η έννοια μιας ενωμένης Ευρώπης, ικανής να προστατεύει τις ηθικές αξίες που ποδοπατούνται βάναισα από τον ακόρεστο χρηματοπιστωτικό καπιταλισμό.

Κ. ΤΣΑΛΟΓΛΟΥ

Ο πλουτισμός μέσω του απεμπλουτισμού

Τα σκυλιά και οι λύκοι έχουν μια πολύ ενδιαφέρουσα συνήθεια. Θέλοντας να οριοθετήσουν τον χώρο που τους ανήκει σηκώνουν το ποδαράκι τους και κατοικτούν στις τέσσερις γωνίες της περιοχής στην οποία θεωρούνται κυρίαρχοι. Γι' αυτό και βλέπετε καθημερινά τα σκυλάκια να επισκέπτονται τουλάχιστον δύο φορές τα «στέκια» τους. Το κάνουν όχι τόσο προς ανακούφιση, αλλά για την απαραίτητη ανανέωση των ορίων της ιδιοκτησίας τους, ώστε να προειδοποιήσουν μέσω της οσμής οποιονδήποτε πιθανό εισβολέα ότι εισέρχεται σε ιδιωτική περιοχή και να αναλάβει τις ευθύνες του.

Αυτά όσον αφορά στα ζώα. Τι γίνεται όμως όταν έχουμε να κάνουμε με ανθρώπους; Προφανώς το ένστικτο κυριαρχεί της λογικής και οι διαφορές μεταξύ των δύο ειδών εξανεμίζονται. Οι Αμερικανοί, χρόνια τώρα, πιστεύουν ότι είναι ιδιοκτήτες του πλανήτη κι ότι οι κάτοικοί του είναι ανθρωποειδή υποχρεωμένα να τους υπηρετούν. Με το ένστικτο του σκύλου, λοιπόν, και την κτηνώδη αντίληψη του δυνατού, αποφάσισαν να αφήσουν την οσμή τους στα τέσσερα σημεία της γης για να κατοχυρώσουν την ιδιοκτησία τους. Την οσμή που τόσο λατρεύουν και τους χαρακτηρίζει. Την οσμή της ορμόνης τους, που μόνο αυτοί ξέρουν να παράγουν σε τόσο μεγάλες ποσότητες. Την οσμή του θανάτου.

Οι Αμερικανοί είναι αυτοί που ίδρυσαν την εποχή του νέου πολέμου. Ενός πολέμου όπου οι άνθρωποι συνεχίζουν να πεθαίνουν ακόμη και δεκαετίες μετά το τέλος των μαχών. Του πολέμου όπου οι ήρωες είναι οι πιο δειλοί και πονηροί. Του πολέμου όπου οι νικητές απαγορεύεται να έχουν θύματα. Γιατί η ζωή των νικητών είναι πολύτιμη. Είναι η ζωή των εκλεκτών.

Ξεκίνησαν με τις ατομικές βόμβες στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι, συνέχισαν με τον Κόλπο του Περσικού κι έφτασαν στα Βαλκάνια με την Βοσνία και το Κόσοβο. Τους λείπει άλλη μία περιοχή, άλλες δύο ή άλλες δέκα για να «μαρκάρουν» όλη την γη με ραδιενεργό

θάνατο, ώστε να αντιληφθούν οι εξωγήινοι –ο δεύτερος μεγάλος εχθρός των ΗΠΑ μετά την Ρωσία– ότι εισέρχονται σε ιδιωτική περιοχή και να αναλάβουν τις ευθύνες τους.

Είναι διασκεδαστικά όλα αυτά. Είναι πολύ διασκεδαστικό να δικαιώνονται οι γραφικοί και οι τρελοί προφήτες. Επιτρέψτε μου να απολαμβάνω τον πανικό των υποστηρικτών του πολιτικά ορθού. Των τρισάθλιων και μικρόνων τις συμπεριφορές, το μπαλάκι των ευθυνών που πηδάει από παλάμη σε παλάμη, την διεκδίκηση των προειδοποιήσεων από τον Γιωργάκη, τον Τσοχατζόπουλο, έως και τον Τζουμάκα. Ξεφτιλισμένοι άρχοντες, σας πήρε το ποτάμι, σας πήρε ο ποταμός, σας πήρε στο λαιμό του ο Κλίντον ο τρελός. Τρεχάτε ποδαράκια μου να πείτε στις manάδες ότι οι γιοι τους πέθαναν σαν ήρωες από καρκίνο φυλάσσοντας τα ιερά και όσια των αμερικανικών πολεμικών βιομηχανιών, τον Ντάου Τζόουνς και πληρώνοντας τα δικαστικά έξοδα των πεολεχιών του Προέδρου. Δηλώστε άγνοια για όλα μήπως κι έτσι γλιτώσετε τις αποζημιώσεις των εκατομμυρίων που θα πρέπει να πληρώσετε στους έλληνες αξιωματικούς που τους στείλατε –στην κυριολεξία– στο διάολο για να μη λείψει το παρών μας από το κάλεσμα στο πλάι των πειρατών. Γνωρίζατε ή όχι; Φονιάδες ή κοροΐδα του NATO; Άντε ντε, διαλέξτε. Τώρα στα δύσκολα. Τράβα Άκη μια καλή ζεμπεκιά να δείξεις πόσο μάγκας είσαι κι άσε ήσυχα των συγγενών σου τα μουγκρητά και τις δηλώσεις περί «διερευνητικής έρευνας που θα οδηγήσει σε επιτροπή που θα ερευνήσει...».

Άντε κι εσείς γκλαμουριάρηδες εξυπηρετητές των εντύπων που με το μπλαζέ υφάκι και τις δοσοληψίες συνειδησών στηρίζατε τους βομβαρδισμούς για να πέσει ο Μιλόσεβιτς και να σταματήσει η γενοκτονία, πείτε κάτι. Σας βλέπω τώρα να κλαίτε για τους έρμους τους ολλανδούς, δανούς, πορτογάλους στρατιώτες που μολύνθηκαν, δίχως να αναρωτιέστε τι, άραγε, γύρευαν εκεί;

Τι τραγωδία, Θεέ μου. Έξι Ολλανδοί, δέκα Ιταλοί κι ένας Δανός στην ίδια ζυ-

γαριά με τους χιλιάδες άμαχους Σέρβους. Ω, Θεέ μου, ας μην έπαθε τίποτε το παπαγαλάκι που κουβαλούσε στους ώμους του ο στρατηγός, γιατί θα τρελαθώ, δεν θα τ' αντέξω.

Κι ο θάνατος του βρετανού στρατιωτικού ακολούθου. Τι αισχρό, πόσο εγκληματικό και άδικο. Να κάνουμε συλλόγους συμπαράστασης. Έρευνες οπωσδήποτε. Και ρουφιανιές. Δεν επιτρέπονται τέτοιες πράξεις. Ένας νεκρός Βρετανός. Απίστευτο. Στο Μέγαρο η Ελλάδα αγανακτεί. Ανακαλύπτει το αποτρόπαιο και δικαιολογεί σφαγές αγκαζέ με τον Μπερνς.

Η επιστήμη, Θεέ μου, ανακάλυψε επιτέλους το υποκειμενικό των μετρήσεων και το αβλαβές της ραδιενέργειας. Πόσο πάει η διαβεβαίωση για το ακίνδυνο του πράγματος; Ταγμένοι στην υπηρεσία του πολίτη και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής του. Επαγγελματίες δολοφόνοι με όπλα ένα μικροσκοπιο, μια άσπρη ποδιά κι ένα ψέμα.

Η νομοθεσία στις ΗΠΑ είναι αυστηρή και προεκλογικά οι δύο υποψήφιοι πρόεδροι πλακώνονταν για το ποιος θα αποδείξει πως θα εκτελέσει περισσότερους κατάδικους.

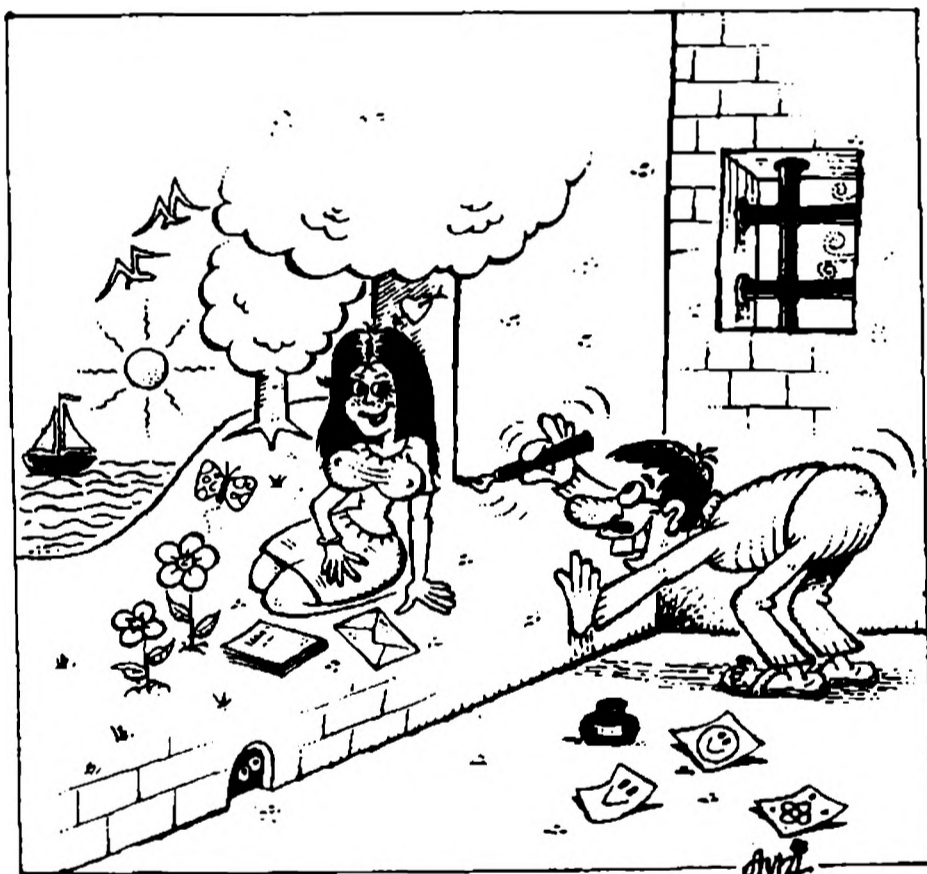
Στη χώρα των virtual ανθρώπων και της διανοητικά ανάπηρης δημοκρατίας όλοι οι πρόεδροι για ένα πράγμα συναγωνίζονται. Ποιος θα σκοτώσει περισσότερους με δίκη ή χωρίς. Και στο Διεθνές Δικαστήριο ακόμη ψάχνουν να καταδικάσουν εγκληματίες πολέμου. Σέρβους, ειδικά. Για να αποδοθεί δικαιοσύνη και να επιβληθεί η τάξη. Να ζήσω ή να πεθάνω σ' ένα γραπτό μου επάνω, πέστε μου. Η Όλμπράιτ θα γράψει βιβλίο και ο Κλίντον θα στηρίξει την Χίλαρι. Ο αρχηγός των δυνάμεων του NATO στο Κόσοβο δήλωσε ότι «όλα εντάξει, ενημερώσαμε τους στρατιώτες για τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας». Μόνο που ξέχασαν να ενημερώσουν και τους πολίτες.

Το στοκ στις αμερικανικές αποθήκες πολεμικού υλικού άρχισε να ξαναμαζεύεται. Ο Μπους πρέπει να αρχίσει να παρουσιάζει έργο. Όλοι κάτι πρέπει να κερδίσουν. Πρέπει άμεσα να ενεργήσουν. Να απενεργοποιήσουν. Ουράνιο, πλουτώνιο, δεν έχει σημασία. Μήπως στο δικό τους κεφάλι θα πέσει; Οι εξωγήινοι έρχονται και πρέπει να μυρίσουν θάνατο παντού. Τρελάθηκα εντελώς ή θέλω λίγο ακόμη;

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΡΟΥΛΑΣ

Οξύνεται η αντιπαράθεση με τους συντηρητικούς κύκλους

Τις τελευταίες εβδομάδες οι εντάσεις που υποβόσκουν στην τουρκική πολιτική και κοινωνία έκαναν πολλές φορές την εμφάνισή τους στο παρασκήνιο της δημοσιότητας. Η δολοφονική επίθεση εναντίον αστυνομικών στην περιοχή Γκάζι της Κωνσταντινούπολης τον περασμένο Δεκέμβριο, περιοχή που είχε σημαδευτεί από κοινωνικο-θρησκευτικές συγκρούσεις το 1995, οι απεργίες πείνας στις φυλακές και η θεαματική αλλά και σκοτεινή επιχείρηση καταστολής της εξέγερσης των κρατουμένων και οι βομβιστικές επιθέσεις που ακολούθησαν κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα τεταμένο κλίμα στην Τουρκία.

Ολα αυτά διαδραματίστηκαν, και ο χρόνος δεν είναι τυχαίος, εν μέσω συζητήσεων για την προσαρμογή της χώρας στην Ε.Ε., για την κουρδική γλώσσα και για τον ρόλο του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, αλλά και μιας μεγάλης οικονομικής κρίσης από την οποία η Άγκυρα «σώθηκε» με την βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας – βοήθεια που ενδέχεται να κοστίζει πολύ ακριβά στον φορολογούμενο τούρκο πολίτη.

Έτσι, το νέο έτος βρίσκει την Τουρκία σε μια έκρυθμη κατάσταση, ενώ πολλές

Ευρώπη για το μέλλον του ευρωπαϊκού στρατού, όπου η συμμετοχή της Άγκυρας παρουσιάζει μεγάλες δυσκολίες και, τέλος, από το αδιέξοδο που η Τουρκία και ο τουρκοκύπριος ηγέτης κ. Ραούφ Ντενκτάς οδηγούν το Κυπριακό.

Όλα αυτά τα γεγονότα, από τις τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον αστυνομικών μέχρι την πρόσφατη συζήτηση για το αν οι στρατιωτικοί βρίσκονται πίσω από διάφορες επιχειρήσεις κατά της διαφθοράς – ισχυρισμοί αγνώστου προς το παρόν ανώτατου αξιωματικού της στρατοχωροφυλακής που δημιούργησαν υπαρκτό άγχος στους τούρκους

είναι οι φωνές που ανησυχούν για την σταθερότητα της πολιτικής ζωής στη χώρα.

Η ευρωπαϊκή πορεία έχει καθηλωθεί μέσα στον δαίδαλο των κρατικών μηχανισμών και οι σχέσεις με την Ε.Ε. εξακολουθούν να δηλητηριάζονται από τον ρόλο των στρατιωτικών στην πολιτική, από το Κουρδικό, τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και από την ένταση ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την

πολιτικούς – φαίνεται ότι εντάσσονται στις προσπάθειες του στρατιωτικο-οικονομικού κατεστημένου να παραμείνει ο απόλυτος ρυθμιστής της ζωής της χώρας.

Μετά το τέλος της αριστεράς, που σηματοδεύτηκε από το πραξικόπημα του 1980, μετά την σύλληψη του Αμπντούλάχ Οτζαλάν και την σχετική ηρεμία που επικρατεί στη νοτιοανατολική Τουρκία, με την σταδιακή αδυναμία των συντηρητικών κοσμικών κύκλων να πείσουν την τουρκική κοινή γνώμη για τον «κίνδυνο» του Ισλάμ και κυρίως μέσα στην πορεία της χώρας προς την Ε.Ε. και τις δημόσιες πια συζητήσεις για την θέση των στρατιωτικών, για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για τον εκδημοκρατισμό, το κατεστημένο αισθάνεται ότι η θέση του και η σημασία του αμφισβητείται. Ότι αμφισβητείται ο ρόλος του ως «σωτήρα» του τουρκικού έθνους που κινδυνεύει από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς, από βιολογικές και ιδεολογικές απειλές.

«Κάποιοι προσπαθούν να αναβιώσουν τα πάθη πριν από το '80», ακούγεται συχνά τον τελευταίο καιρό στην Τουρκία.

Οι «κάποιοι» αυτοί δεν είναι μόνο όλοι οι στρατιωτικοί, όπως συχνά εικάζεται. Είναι οικονομικοί κύκλοι, κοινωνικά στρώματα και πολιτικές φατρίες που εκτιμούν ότι η πλήρης προσαρμογή της Τουρκίας στην Ευρώπη θα φέρει τέτοιες ανακατατάξεις που η σημερινή τους θέση και η σχέση τους με την εξουσία θα αλλάξει ριζικά.

Το έτος που άρχισε φαίνεται ότι θα γίνει μάρτυρας μεγάλων εξελίξεων στον ανένδοτο αγώνα που έχει αρχίσει εδώ και χρόνια ανάμεσα σε αυτούς τους συντηρητικούς κύκλους και σε όσους σκέφτονται ότι η Τουρκία πρέπει πραγματικά να αλλάξει.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΡΕΤΑΙΟΣ
Κωνσταντινούπολη 10.1.2001

Η μοναξιά της Ομόνοιας

του Ανδρέα Ζαρμπαλά

Δύο ήταν τα βασικά υλικά, με τα οποία οικοδομήθηκε η ΟΜΟΝΟΙΑ: ο ενθουσιασμός και η σκέψη. Τις πέτρες του ενθουσιασμού τις κουβαλήσανε οι απλοί άνθρωποι μέσα από τα πλούσια νταμάρια της ελληνικής ψυχής τους. Το μέτρο και το ζύγι το βάλανε τα μέλη της Επιτροπής Πρωτοβουλίας, που επινόησαν την αρχιτεκτονική της Οργάνωσης.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 η δικτατορία έψαχνε με αγωνία στα συρτάρια της, μα δεν έβρισκε καλλυντικά για το απαράιτητο φτιασίδιμα. Το πρόσωπό της πρόβαλε πια γυμνό, αδίστακτο. Η χώρα προχωρούσε μέσα σε «εχθρικό κόσμο» μόνη και ακατάδεκτη. Ο μεγάλος αρχηγός, αφού είχε καταφέρει να βάλει τάξη στον κόσμο τούτο, αναχωρούσε να χτίσει άλλους σοσιαλισμούς στο υπερπέραν. Ο αντικαταστάτης του, ο κ. Αλία, μπροστά στο φάσμα της πείνας, έπαιρνε την ιστορική απόφαση για βαρυσήμιαντες οικονομικές μεταρρυθμίσεις: σε κάθε αγροτική οικογένεια χάρισε από το κοινό ζοπάδι, δύο αρνιά, το ένα αρσενικό και το άλλο θηλυκό. Στις πόλεις, το ποτάμι των άνεργων νέων διογκώνονταν και απειλούσε τα κοινωνικά φράγματα. Ο αγρότης, το αιώνιο αυτό βόδι, δεν τραβούσε πια, δυσφορώντας για τον τρόπο παραγωγής και κατανομής. Τα άδεια ράφια των καταστημάτων τα εξωρούζαν μόνο δύο-τρία βάζα με ξιδωτά ζρεμμυδούλια. Το σακί των ζρατικών αποθεμάτων άδειαζε με φοβερή ταχύτητα.

Η δικτατορία, όμως, έως και το πρώτο μισό του 1990, μολονότι είχε προηγηθεί η πτώση του τείχους του Βερολίνου και η εκτέλεση του Τσαουσέσκου, ζούσε και βασιλευε. Τα δύο λατρευτά εργαλεία, τη φωτιά και το σίδερο, τα 'χε κρεμασμένα στην πόρτα και τα ξεκρεμούσε όποτε της χρειαζότανε. Λένε ότι το αγρίμι γίνεται επικίνδυνο την ώρα που, βαριά τραυματισμένο, διαισθάνεται το τέλος του. Το ίδιο συνέβαινε και με τη δικτατορία. Την ώρα που το ανατολικό μπλοκ έτριζε συθέμελα, ο Αλία δήλωνε

ότι «η Αλβανία δεν είναι ούτε Ανατολή ούτε Δύση». Οι απλοί άνθρωποι αποδείχτηκε ότι είχαν ισχυρότερη όσφρηση περί των εξελίξεων απ' ό,τι ο αρχηγός τους. Γιατί αυτοί οι απλοί άνθρωποι είχαν αρχίσει να τολμούν.

Τον Απρίλη του 1989 δύο νέοι από το χωριό Κρασιά των Αγίων Σαράντα, καθώς προσπαθούσαν να δραπετεύσουν, συνελήφθησαν στα σύνορα και οδηγήθηκαν στο κρατητήριο.

Το πρωί της άλλης μέρας δεκάδες Κρασιώτες, συγγενείς και μη των προφυλακισμένων, ξημέρωναν μπροστά στο φοβερό κρατητήριο και διαδήλωναν δυναμικά, απαιτώντας να τους αφήσουν ελεύθερους. Αυτό συνέβαινε για πρώτη φορά στα 45 χρόνια της δικτατορίας. Τον Ιούνιο του 1990 δολοφονείται στα σύνορα, εν ψυχρώ, μπροστά στη σύζυγο και το μωρό του ο Χ. Παπουτσιής. Το καλοκαίρι του 1990 οι ξένες πρεσβείες γεμίζανε ασφυκτικά από αλβανούς πολίτες, ενώ το φθινόπωρο οι δραπετεύσεις είχαν γίνει καθημερινό φαινόμενο. Στις 12 Δεκέμβρη δολοφονούνται τέσσερα παιδιά από την περιοχή του Βούρκου. Την άλλη μέρα, εκατοντάδες Βουρκαρήδες πήραν στις πλάτες τα σκοτωμένα παιδιά και επιχείρησαν να σπάσουν τις γραμμές του στρατού και της αστυνομίας και να διαδηλώσουν στους δρόμους των Αγ. Σαράντα. Η πρωτοχρονιά πλησίαζε, αλλά ο κόσμος την είχε ξεχάσει εντελώς. Οι γυναίκες δεν άναβαν τους φούρνους. Τρεμάμενες, στέκονταν με τις ώρες μπροστά στις τηλεοράσεις και τα ραδιόφωνα, μην τύχει και ακούσουν τα ονόματα των παιδιών τους, που είχαν πάρει τα βουνά και τα δάση για

Ο Ανδρέας Ζαρμπαλάς, από τους πρωτεργάτες της επιτροπής πρωτοβουλίας για την ίδρυση της «Ομόνοιας» ήταν και ο πρώτος πρόεδρος της οργάνωσης. Δημοσιογράφος, ποιητής, βουλευτής του κόμματος «Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» στο Κοινοβούλιο των πρώτων ελεύθερων εκλογών στην Αλβανία, ο Α.Ζ. ζει σήμερα στους Αγίους Σαράντα.

Ελλάδα.

Η δικτατορία δεν γνώριζε τον σοφό λόγο του Σόλωνα ότι «η τυραννία είναι ωραίος τόπος, αλλά δεν έχει, όμως, διέξοδο». Το διαπίστωσε αυτό την κρίσιμη ώρα, όταν πια ένωθε θανάσιμα εγγλωβισμένη. Ο Αλία, για να σώσει την κατάσταση, αναβάθμισε με νόμο' ως «πολιτικούς φορείς» τις διάφορες οργανώσεις-δορυφόρους του ΚΕΑ, όπως της Γυναίκας, του Μετώπου, της Νεολαίας, των Συνδικάτων κ.λπ., προκαλώντας έτσι την οργή των φανατικών του συστήματος από τη μια και τη θυμηδία των αντιφρονούντων από την άλλη. Μέσα στους πονοκεφάλους της δικτατορίας, έκανε την εμφάνισή του το Δημοκρατικό Κόμμα.

Και οι Έλληνες; Στην κοσμογονία αυτή, ποια θα ήταν η μοίρα των Ελλήνων της Αλβανίας;

1. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αριθμ. 7, Νοέμβρης 1990. Νόμος 7423 «Για τις εκλογές στη Λαϊκή Βουλή».

Η απάντηση ήταν άμεση, σύντομη και τόσο εύκολη σα να τη διάβαζες στα μάτια του κάθε Έλληνα: Να οργανωθούμε κι εμείς.

Είχε έρθει το πλήρωμα του χρόνου και η Ιστορία έστρωνε στο τραπέζι της, για τρίτη φορά μέσα στον 20ο αιώνα, το θέμα μας προς λύση. Η πρώτη ήταν πριν από 77 χρόνια, το 1913.

ΤΙ ΗΤΑΝ ΤΟ 1913;

Η λύση ενός εθνικού προβλήματος εξαρτάται από τις πολιτικο-κοινωνικές συνθήκες της εποχής και από τα κριτήρια που επιλέγει αυτός που αναλαμβάνει τη λύση. Το 1912-1913 οι συνθήκες ήταν αυτές που έπονται ενός πολέμου. Μόλις είχαν λήξει οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Που σημαίνει ότι επιβαλλόταν ένας νέος διακανονισμός των συνόρων στο μπερδεμένο μωσαϊκό των λαών της περιοχής. Σ' αυτό ήταν σύμφωνες και οι Μεγάλες Δυνάμεις και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η διαφωνία εντοπίστηκε στα κριτήρια. Οι Μεγάλες Δυνάμεις έθεσαν ως κριτήριο την ομιλούμενη γλώσσα.² Έναντι του κριτηρίου αυτού, η ελληνική πλευρά αντιπαρέθεσε το κριτήριο της «εθνικής συνείδησης».³ Αυτό, φυσικά, ούτε που το έλαβε καν στα σοβαρά η ορθολογιστική Ευρώπη. Ο άγγλος υπουργός Εξωτερικών, κ. Γκρεν, ο οποίος προήδρευε της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου, τόνισε καθαρά και ξάστερα: «οι μη διατεθειμένοι να υπογράψωσι, κάλλιον θα πράξωσι να καταλίπωσι το Λονδίον».⁴ Ύστερα από επιμονή της αυστριακής και ιταλικής αποστολής, συγκροτήθηκε επιτροπή, η οποία, την περίοδο Σεπτέμβρη-Οκτώβρη 1913, διενήργησε επιτόπια έρευνα για την οροθέτηση, στηριζόμενη στην εθνογραφική (μητρική γλώσσα) και γεωγραφική (διαμόρφωση εδάφους) βάση.

Η επιτροπή οροθέτησης, βάσει της εντολής που είχε λάβει, συνέχιζε το έργο της. Η ελληνική πλευρά και τότε αλλά και αργότερα επέμενε και διαμαρτυρόταν με δραματικούς τόνους ότι το

Η πρώτη ανοιχτή συγκέντρωση της Ομόνοιας στην Δελβίτσανη.

γλωσσικό ιδίωμα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ο μόνος παράγοντας, που καθορίζει την εθνικότητα⁵ και ήλπιζε ότι η δημοκρατική αντίληψη των συμμάχων δεν μπορεί να δεχτεί άλλον γνώμονα, παρά την εθνική συνείδηση.⁶

Το κριτήριο της ελληνικής πλευράς, φυσικά, ουδεμία σχέση είχε με τους Έλληνες του χώρου τούτου. Γιατί οι Έλληνες τούτοι και τη γλώσσα, και τη συνείδηση, και τα τσαρούχια τους ακόμα, τα 'χαν ελληνικότατα. Ο λόγος γινόταν για τους αλβανούς ορθόδοξους. Το 1856, κάτω από την πίεση της Ευρώπης, εκδίδονταν από το Οθωμανικό κράτος το Χάτι Χουμαγιούν, βάσει του οποίου οι χριστιανικοί λαοί της Αυτοκρατορίας δεν αντιμετωπιζόνταν πια ως θρησκευτική οντότητα, αλλά ως έθνη.⁷ Μέχρι τότε, σύμφωνα με την θεοκρατική αντίληψη του Οθωμανικού κράτους, οι λαοί της Αυτοκρατορίας χωρίζονταν σε Μουσουλμάνους και Χριστιανούς. Αυτή ήταν η ειδοποιός διαφορά μεταξύ τους.⁸ Οι ορθόδοξοι πληθυσμοί της Αυτοκρατορίας, μαζί και οι Αλβανοί, λόγω της «ειδοποιού διαφοράς», φυσικό ήταν να είχαν συμπάθεια και προσέγγιση με τον Ελληνισμό. Ως ορθόδοξοι, μέσα στους βαριούς αιώνες και το σκοτάδι της Αυτοκρατορίας, αισθάνονταν κοντά ο ένας με τον άλλον. Τα ήθη και τα έθιμα ήταν τα ίδια. Οι θρησκευτικές τελετουργίες, επίσης. Η παιδεία τους

ήταν στην ελληνική γλώσσα. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους πολλοί από τους αλβανούς ορθόδοξους διέπρεψαν ως ιερείς, στρατιωτικοί, υπάλληλοι, έμποροι κ.λπ. Όταν η Τουρκία αποχωρούσε από τα Βαλκάνια και επίκειτο η ίδρυση ανεξάρτητου αλβανικού κράτους, οι ορθόδοξοι βρέθηκαν για μια στιγμή μπροστά σε σοβαρό δίλημμα: Θα συνέχιζαν να αποτελούν μειοψηφία εντός του νεοσύστατου αλβανικού κράτους, ο πληθυσμός του οποίου ήταν, στην πλειοψηφία, μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα; Όσο για τη σύσταση του κράτους αυτού, δεν είχαν καμία αμφιβολία, λόγω του ότι έβλεπαν την πολιτική της Τουρκίας, της Αυστρίας και της Ιταλίας, πολιτική η οποία ήταν θετική για ένα τέτοιο εγχείρημα. Εν τω μεταξύ, οι μουσουλμάνοι αλβανοί είχαν συγκεντρωθεί στο Τεπελένι, νωρίτερα, και συζήτησαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, πράγμα, που προκάλεσε τη μίσην αργετών ορθόδοξων.⁹

Διαβάζοντας τις χιλιάδες σελίδες, που αφιερώθηκαν όλα αυτά τα χρόνια στο Βορειοηπειρωτικό θέμα, διαπιστώνει άνετα κανείς ότι οι αντιπαραθέσεις, οι συγκρούσεις και οι μάχες στο διπλωματικό και το πολεμικό πεδίο διεξήχθησαν πρωτίστως για τον ορθόδοξο αυτό πληθυσμό και ύστερα για τους πραγματικούς Έλληνες. Ο ίδιος ο Ζωγράφος και τα περισσότερα μέλη της Κυβέρνη-

2. Δημ. Δώδος, *Εκλογική Γεωγραφία των Μειονοτήτων*, εκδ. Εξάντας 1994, σ. 122.

3. Βασ. Κυράνης, *Ελληνοηπειρωτικά*, εκδ. Μαϊάνδρος, Θεσσαλονίκη, τόμος Β.

4. Βασ. Κυράνης, *Ελληνοηπειρωτικά*, τόμος

Β, σ. 837.

5. ό.π. σ. 1225.

6. ό.π. σ. 125.

7. V. Berard, *Τουρκία και Ελληνισμός*, εκδ. Τροχαλία 1987, σ. 226, σημ. 191.

8. ό.π. σ. 226, σημείωση 191.

9. FAN NOLI, έργα, τόμος 2ος, Έκδοση Ακαδημίας Επιστημών Τιράνων 1988. Άρθρο με τίτλο «Η σύσζευξη του Τεπελενίου» - 23 Μάρτη 1909, σελ. 205.

σης της Αυτονομίας του 1914 ήταν αλβανοί ορθόδοξοι. Οι πραγματικοί και ακραιφνείς Έλληνες παίζανε ρόλους επεισοδιακούς, ήταν απλοί στρατιώτες και ακολουθούσαν απλώς τα γεγονότα. Δεν ήταν, δηλαδή, οι πρωταγωνιστές της σημαντικής αυτής στιγμής στην ιστορία μας.

Το πρόβλημά μας, μπερδεμένο τέλεια μέσα σε αντιλήψεις, προκαταλήψεις, μεγαλοϊδεατισμούς, φανατισμούς, σκοπιμότητες, έμεινε άλυτο. Αν και το 1919 ακόμα γινόταν λόγος για τους πραγματικούς Έλληνες, όπως πρότειναν οι ΗΠΑ, οι οποίες απέδιδαν στην Ελλάδα μόνο τις περιοχές με ελληνική γλωσσική πλειοψηφία –ποιος ξέρει;– τα πράγματα ίσως να ήταν εντελώς διαφορετικά.¹⁰

ΤΙ ΗΤΑΝ ΤΟ 1944;

Για δεύτερη φορά η Ιστορία έθετε το πρόβλημα προς λύση το 1944.

Είχαν περάσει 30 χρόνια. Η γενιά του 1914 είχε αποχωρήσει και στο προσκήνιο είχε έρθει η επόμενη. Το αλβανικό κράτος, εν μέσω εσωτερικών αναταραχών και συγκρούσεων, σταθεροποιούνταν ενισχύοντας και εδραιώνοντας τα σύνορά του, τις κρατικές δομές, την παιδεία, τις διεθνείς σχέσεις. Οι ορθόδοξοι αλβανοί προσανατολιζόνταν και λειτουργούσαν πια στο πλαίσιο του κράτους-έθνους. Οι πραγματικοί Έλληνες, μέσα από συνεχείς αγώνες και αντίσταση κατά των περιορισμών και των διαφόρων πολιτικών παιχνιδιών εις βάρος τους, όπως εκείνο της παιδείας,¹¹ συγκροτούνταν ως «ελληνική εθνική μειονότητα», αναγνωρισμένη με διεθνείς συμβάσεις.¹²

Οι συνθήκες ήταν οι πλέον κατάλλη-

Αντάρτες του Α' Τάγματος της ελληνικής μειονότητας «Θανάσης Ζήκος» στο χωριό Σωτήρα στα χρόνια του πολέμου.

λες. Ξανά πόλεμος – και μάλιστα παγκόσμιος. Η γενιά των Ελλήνων του 1940-1944, όντας η ίδια πρωταγωνίστρια πια, έμελλε να επιλέξει το βασικό κριτήριο επίλυσης του προβλήματος. Κι επέλεξε το ιδεολογικό.

Από την πρώτη κιόλας στιγμή δημιουργήθηκε ένα αγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τους. Οι Έλληνες της Αλβανίας χωρίστηκαν σε εθνικιστές και αριστερούς. Οι εθνικιστές ίδρυσαν τη ΜΑΒΗ, ενώ οι αριστεροί τα παρτιζάνικα τάγματα. Οι εθνικιστές στόχευαν στην ένωση με την Ελλάδα ή τουλάχιστον στην αυτονομία, ενώ οι αριστεροί στο διακανονισμό του θέματος με βάση το Χάρτη του Ατλαντικού. Οι εθνικιστές βρήκαν στέγη στον ΕΔΕΣ, ενώ οι αριστεροί στο ΕΑΜ. Η αντιπαλότητα δεν ήταν απλώς ιδεολογική, αλλά μεταξύ τους είχε κηρυχτεί ένας σκληρός και «ανελέητος πόλεμος».¹³ Συγκρούστη-

καν ιδεολογικά στου Κρα και στη Μεμόραχη, συγκρούστηκαν με τα όπλα στον Άγιο Ανδρέα της περιοχής του Θεολόγου.¹⁴

Οι αλληλοκατηγορίες ήταν σκληρές. Οι αριστεροί αποκαλούσαν τους εθνικιστές «εμπόρους της εθνικής υπόθεσης» και πίστευαν ότι δεν ήταν διατεθειμένοι να υποστούν ούτε την παραμικρή θυσία.¹⁵ Όταν τα χωριά μας, όπως η Γλύνα, η Κρασιά, η Γριάξδανη, το Καρόκι, η Λειβαδιά κ.λπ., καίγονταν από τους γερμανομπάλιστες, οι εθνικιστές επέμεναν πως πίσω από τους μπαλίστες βρίσκονταν οι παρτιζάνοι, οι οποίοι συνεργάζονταν μαζί τους στο μακάβριο αυτό έργο.¹⁶ Και τότε, αλλά και αργότερα, οι εθνικιστές, τα παρτιζάνικα τάγματα όπως το «Θανάσης Ζήκος», «Λευτέρης Τάλλιος», «Παντελής Μπότσαρης», τα οποία συ-

γκροτούνταν μόνον από Έλληνες αγωνιστές, τα θεωρούσαν «ατροφικές ομάδες».¹⁷

Η πλάστιγγα του πολέμου έγειρε από τη μεριά των αριστερών. Οι αγωνιστές της ΜΑΒΗ απομακρύνθηκαν από το χώρο τούτο, για να ενταχθούν στον ΕΔΕΣ.¹⁸ Οι παρτιζάνοι συνέχισαν τον αγώνα μέχρι την απελευθέρωση της χώρας από τους φασίστες. Ανεξάρτητα όμως από την διαπάλη μεταξύ τους και την έκβαση αυτής, οι δύο κυριότερες προσωπικότητες, που ανέδειξε κάθε παράταξη, ο Βασίλης Σαχίνης της ΜΑΒΗ και ο Λευτέρης Τάλλιος των Παρτιζάνων, ήταν και οι δύο νεκροί (πέρα από πώς συνέβη αυτό).

Το μεγάλο χάσμα που ανοίχτηκε εκείνη την περίοδο συνεχίζει να παραμένει αγεφύρωτο ακόμα και σήμερα. Η κάθε παράταξη κατηγορεί την άλλη ως υπαί-

10. *Ηπειρος 4.000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού*. Εκδοτική Αθηνών 1997, σ. 386.

11. Θ. Κουλουμπής, Θεόδ. Βερέμης, Η. Νιζολαζόπουλος, *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, εκδ. Εξάντας 1995, σ. 195-196.

12. ό.π., σ. 190-191.

13. *Άγνωστες Ιστορικές Στιγμές από το Δράμα της Βορείου Ηπείρου*, εκδόσεις ΕΒΑ, Ιωάννινα 1986, σ. 61.

14. *Τα τραγούδια του Αγώνα*. Συλλογή και σχόλια Θανάση Μπόλου, Τυπογραφείο 21 Γενάρη Αργυροκάστρου 1990, σ. 21.

15. Μ. Κυργιάννης-Παπαδημητρίου,

Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας Αλβανίας 1943-44, εκδόσεις Δωδώνη 1982, σ. 19.

16. *Άγνωστες Ιστορικές Στιγμές από το Δράμα της Βορείου Ηπείρου*, σ. 59.

17. Βασ. Κυράνης, *Ελληνοηπειρωτικά*, τόμος Β' σ. 1510.

18. *Άγνωστες Ιστορικές Στιγμές...*, σ. 78.

τια για την μη επίτευξη του στόχου. Οι εθνικιστές κατηγορούν τους αριστερούς ότι «η συνεργασία τους», η «σχεδόν υποταγή τους» στο αλβανικό ΕΑΜ, ήταν η βασική αιτία της αποτυχίας. Οι αριστεροί επιμένουν ότι η μειονότητα σώθηκε λόγω του δρόμου που ακολούθησε και, στο σημείο αυτό, υπενθυμίζουν την μοίρα άλλων μειονοτήτων στα Βαλκάνια, οι οποίες ακολούθησαν διαφορετικό δρόμο. Και το εμφυλιακό κλίμα συνεχίζει να είναι βαρύ.

Οι δύο παρατάξεις, ωστόσο, γνώριζαν και γνωρίζουν καλά ότι το νήμα για τη μοίρα τούτου του τόπου στην ορισμένη χρονική στιγμή, το κρατούσε σφιχτά δεμένο στη ζώνη του το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής, το οποίο με ρητή εντολή καθιστούσε υπόλογο και υπεύθυνο οποιονδήποτε θα παρέβαινε τις εντολές του.¹⁹ Η στάση των δύο παρατάξεων έναντι σ' ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της εποχής εκείνης, όπως ήταν το Συνέδριο της Μεμόραχης στις 8 Αυγούστου 1943, είναι ενδεικτική της σφοδρής αντιπαλότητας. Οι αριστεροί υποστηρίζουν πως ο Λευτέρης Τάλλιος όχι μόνον έλαβε μέρος στο Συνέδριο, αλλά πέτυχε και να επιβάλει τις απόψεις του.²⁰ Οι εθνικιστές αρνούνται με ένα μεγάλο όχι τη συμμετοχή του Λευτέρη στο Συνέδριο.²¹ Υπάρχει και μια τρίτη προσέγγιση, που λέει ότι ο Λευτέρης ήταν στη Μεμόραχη, αλλά «παρέμεινε στην πόρτα, δεν του επιτράπη να μπει στο Συνέδριο».

Φυσικά, μια τέτοια στάση έναντι της ιστορίας μας προκαλεί οίκτο και απογοήτευση στην ψυχή της επόμενης γενιάς. Η οποία καταλήγει στο αναντίρροπο συμπέρασμα ότι το ιδεολογικό κριτήριο δεν είναι και το πλέον καλύτερο εργαλείο για να επιλυθούν τέτοια εθνικά θέματα.

ΚΑΙ ΗΡΘΕ ΤΟ 1989...

Πέρασαν 45 χρόνια από τότε και η Ιστορία έκανε και πάλι το καθήκον της. Έφερε το θέμα προς επίλυση. Ο κόσμος, μετά την κατάρρευση του σοσια-

«Θέλωμε ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ», σύνθημα έξω από εκκλησιά σε χωριό της περιοχής που ζει η ελληνική μειονότητα, τις πρώτες ημέρες μετά την πτώση του Αλία.

λισμού, έπαιρνε άλλη μορφή. Η τρίτη γενιά των Ελλήνων της Αλβανίας, γνωρίζοντας τις δύο προηγούμενες προσπάθειες, επέλεξε ως κριτήριο το εθνικό. Αξιοποιώντας τον νόμο του Αλία, περί πολιτικών υποκειμένων,²² ίδρυσαν την ΟΜΟΝΟΙΑ, έφτιαξαν το Καταστατικό της, προσδιόρισαν τους στόχους και τον τρόπο πραγματοποίησής τους, νομιμοποίησαν την οργάνωση στα αρμόδια κρατικά όργανα, την έκαναν γνωστή στην Αλβανία, την Ελλάδα και στους διεθνείς οργανισμούς και, με θάρρος και σύνεση, προχώρησαν στον δύσκολο πολιτικό στίβο.

Η ΟΜΟΝΟΙΑ

Ποιες ήταν οι αρχές, πάνω στις οποίες στηρίζονταν το όλο εποικοδόμημα της ΟΜΟΝΟΙΑΣ;

1. Το δικαίωμα συμμετοχής στην οργάνωση όλων των Ελλήνων της Αλβανίας, ανεξάρτητα από την ιδεολογική τους τοποθέτηση. Ήταν καιρός οι Έλληνες να ενωθούν.²³ Η ένωση αυτή θα συντελούνταν κάτω από τον ουρανό της ΟΜΟΝΟΙΑΣ για τον απλό λόγο ότι όλοι τους είναι Έλληνες στην εθνικότητα, στην πίστη, στην ψυχή, στο τραγούδι, στο μοιρολόι. Όλοι μπορούσαν να συμβάλουν στην πρόοδο, κανένας δεν αποκλείονταν, εκτός απ' αυτούς που εκδήλωναν φασιστικές, ρατσιστικές

ιδέες ή τάσσονταν υπέρ της χρήσης βίας και τρομοκρατίας.²⁴

2. Η τήρηση των ίσων αποστάσεων απ' όλα τα κόμματα στην Αλβανία και στην Ελλάδα. Η ΟΜΟΝΟΙΑ προσδιόρισε ως ιδεολογία της το εθνικό φρόνημα των μελών της. Υιοθετώντας την αρχή αυτή, πίστευε ότι θα απέφευγε τους ιδεολογικούς σκοπέλους της αριστεράς και της δεξιάς, ότι θα εξασφάλιζε την ανεξαρτησία και την ελευθερία των κινήσεων μέσα στο δύσκολο πολιτικό παιχνίδι, που προβλέπονταν σκληρότατο. Και κάτι άλλο: στον ουρανό του Ελληνισμού της Αλβανίας ήταν ακόμα η πικρή γεύση της ιδεολογικής σύγκρουσης του 1940-1944.

3. Η διαφάνεια του λόγου και της πράξης της οργάνωσης. Το σπίτι της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, αν και καθ' όλα νόμιμη οργάνωση, έπρεπε να ήταν από τζάμι. Με τον τρόπο αυτό θα εξουδετερώνονταν κάθε άρρωστη φαντασία για το τι «μαγειρεύεται» εκεί μέσα και οποιοδήποτε κακόβουλο σενάριο περί «συνωμοσιών». Ο απλός, συγκεκριμένος, τεκμηριωμένος και, πρώτα απ' όλα διαφανής λόγος της, θα μπορούσε να την οδηγήσει όχι μόνον πέρα από τις εθνικιστικές συμπληγάδες, αλλά και να την καταστήσει σοβαρό και αξιόλογο συνομιλήτη με δυνατότητες παρέμβασης στα πολιτικά πράγματα.

19. Θεοδώρου - Σαράντη, *Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα και ο Ν. Ζέοβας*, Αθήνα 1985, σ. 10.

20. *Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας...*, σ. 178.

21. *Άγνωστες Ιστορικές Στιγμές από το Δράμα της Β. Ηπείρου...*, σ. 35.

22. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αριθ. 7. Νόμος 7423.

23. Έκκληση «Προς το λαό της Ελληνικής

Μειονότητας», 22 Φλεβάρη 1991.

24. Καταστατικό της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, άρθρο 4, εφημερίδα *Λαϊκό Βήμα*, 28 Φλεβάρη 1991.

Απρίλιος 1992. Μια εκκλησιά ανακαινίζεται και αρχίζει να λειτουργεί.

4. Η περιφρούρηση της ύπαρξης της ίδιας της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Η οργάνωση ιδρύθηκε πάνω σ' ένα αλώνι, που για πενήντα χρόνια διεξάγονταν αμείλικτα η κακόφημη ταξική πάλη. Σα συνέπεια αυτής της πάλης, κάποιοι από το σώμα του Ελληνισμού πήραν τον ανηφορικό δρόμο της εξουσίας, ενώ κάποιοι άλλοι τον κατηφορικό δρόμο της φυλακής και της εξορίας. Με τη συντριβή της δικτατορίας αντάμωσαν όλοι στο ίδιο αλώνι. Η Επιτροπή Πρωτοβουλίας, με μοναδικό γνώμονα την προστασία του τρυφερού ακόμα δέντρου που λεγόταν ΟΜΟΝΟΙΑ, συμφώνησε ώστε στην οργάνωση να συμμετέχουν όλοι οι Έλληνες, ενώ στην ηγεσία της, στην πρώτη φάση, να μην είναι ούτε πρόην στελέχη ούτε πρόην φυλακισμένοι. Η συλλογιστική ήταν τόσο απλή, όσο και επιταχτική. Σε περίπτωση που στην ηγεσία θα ήταν τα πρόην στελέχη, ο απλός κόσμος θα διαπίστωνε με πίστρα ότι τίποτα δεν τελείωσε και τίποτα δεν άλλαξε. Σε περίπτωση που θα ήταν οι πρόην φυλακισμένοι τότε:

- το αλβανικό κράτος με τους διάφορους μηχανισμούς του, θα κατηγορούσε ευθέως την οργάνωση ως «σοβινιστική», αφού το ίδιο, κάποτε, ως «σοβινιστές τους είχε καταδικάσει και,
- οι πρόην φυλακισθέντες, οι οποίοι

διακατέχονταν –φυσικό ήταν– από την ψυχολογία του «ρεβανσισμού», χωρίς και οι ίδιοι να το αντιληφθούν, θα χρησιμοποιούσαν την οργάνωση ως μέσον για προσωπική «αντεκδίκηση» και αποκατάστασή τους, επειδή «είχε έρθει η μέρα τους», όπως διατείνονταν μεγαλοφώνως. Με την πάροδο του χρόνου και το καταλάγιασμα των παθών, τα βιβλιάρια των κομμουνιστών θα «πέφτανε όπως τα φύλλα το φθινόπωρο», ενώ για τους εραστές των ηγετικών θώκων, θα βελτιώνονταν οι συνθήκες για να μπουν και «στο ιερό», κατά τις ρήσεις που κυκλοφορούσαν εκείνο το διάστημα. Μ' ένα λόγο θα άνοιγε η ψαλίδα, πράγμα που δεν άργησε, αλλά έγινε στα μέσα κιόλας του πρώτου έτους ύπαρξης της ΟΜΟΝΟΙΑΣ.

5. Η αποκλειστικότητα στη διαχείριση του Βορειοηπειρωτικού θέματος από την ΟΜΟΝΟΙΑ. Η ΟΜΟΝΟΙΑ ήταν πια ο νοικοκύρης του τόπου, ενώ όλοι οι άλλοι ανά τον κόσμο ενδιαφερόμενοι έμπαιναν σε δεύτερη μοίρα. Είναι αλήθεια ότι για δεκαετίες ολόκληρες, λόγω του καθεστώτος που επικρατούσε στην Αλβανία, ήταν οι απανταχού σύλλογοι εκείνοι, που κράτησαν ζωντανό το Βορειοηπειρωτικό. Είχαν διαμορφωθεί, όμως, νέες συνθήκες και, τον πρώτο λόγο θα τον είχαν αυτοί που ζού-

σαν και μάχονταν να επιβιώσουν εδώ. Κι είναι φυσικό, οι νοικοκυραίοι να ξέρουν καλύτερα από κάθε άλλον πού σταλάζει η στέγη τους.

Συνήθως, για κάποιον που αναλαμβάνει ένα εγχείρημα, αλλά αποτυγχάνει, λόγω του ότι δεν στάθμησε καλά τους παράγοντες, αναφέρεται η φράση «λογάριασε χωρίς τον ξενοδόχο». Στην περίπτωση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ οι ξενοδόχοι δεν ήταν ένας, αλλά πολλοί.

Η ίδρυση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ έφερε σε πλήρη σύγχυση δύο κράτη, το ελληνικό και το αλβανικό, δεκάδες βορειοηπειρωτικούς συλλόγους και εκατοντάδες αλβανούς εθνικιστές. Ήταν σα να βρέθηκαν μπροστά σε μια ξαφνική «φωτιά», που ούτε την περίμεναν ούτε προστατευτικά μέτρα είχαν λάβει.

Η ΕΛΛΑΔΑ

Την περίοδο που ιδρύθηκε η ΟΜΟΝΟΙΑ, στην Ελλάδα κυβερνούσε η Νέα Δημοκρατία. Ο πρωθυπουργός κ. Μητσοτάκης, ήταν από τους πρώτους, που είδε από πολύ κοντά την «φωτιά», γιατί, ενώ στις 13 Γενάρη 1991 επισκέπτονταν επίσημα την Αλβανία, δύο μέρες νωρίτερα, στις 11 Γενάρη στη Δερβίτσιανη έκανε την εμφάνισή της η πρώτη οργάνωση των Ελλήνων της Αλβανίας και η είδηση είχε φτάσει με κοσμική ταχύτητα και στο πιο απομονωμένο χωριό.

Όπως έδειξαν τα πράγματα, η ΟΜΟΝΟΙΑ, από την πρώτη κιόλας στιγμή, ήταν απρόβλεπτος παράγοντας για την ελληνική κυβέρνηση, την ώρα ακριβώς, που είχε «ζωστεί» τα άρματα για να επιφέρει το τελικό χτύπημα κατά του κομμουνισμού στη γείτονα χώρα. Τα σχέδιά της ήταν να στηριχτεί πάση θυσία το Δημοκρατικό Κόμμα (το έκανε αυτό με πολλούς τρόπους) και ο Ελληνισμός να προσδένονταν κατά πρώτο λόγο πίσω από το άρμα αυτού του κόμματος και κατά δεύτερο στα άλλα. Αυτό της υποδείκνυαν και κάποιοι δημοσιογραφικοί και πολιτικοί κύκλοι των Αθηνών «για να μην δίνει η Ελλάδα πρότυπα στη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης». ²⁵ Έτσι, η Ελληνική Κυβέρνηση μαζί με το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας εξεδήλωσαν την υποστήριξή τους προς το Δημοκρατικό Κόμμα, ενώ έναντι της ΟΜΟΝΟΙΑΣ τη-

ρούσαν αρνητική στάση.²⁶

Την αρνητική στάση της επίσημης Ελλάδας η ΟΜΟΝΟΙΑ την ένωσε στο πετσί της από την πρώτη κιόλας επαφή, που προσπάθησε να έχει με την ελληνική πρεσβεία των Τιράνων στις 11 Μάρτη 1991. Στελέχη της ΟΜΟΝΟΙΑΣ έφτασαν στα Τίρανα, με σκοπό να ενημερώσουν την αλβανική, αλλά και την ελληνική πλευρά για την ίδρυση της οργάνωσης και τους στόχους της. Το πρωί ζήτησαν συνάντηση με τον πρόεδρο Αλία, αλλά λόγω «φόρτου εργασίας» του ίδιου, η συνάντηση πραγματοποιήθηκε με τον αντιπρόεδρο κ. Τζαφέρ Σπαχίου. Στη συνάντηση παρευρίσκονταν και ο πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου Αλβανίας κ. Κλεάνθη Κώτσι. Τρία ήταν τα βασικά θέματα που έθεσαν τα στελέχη της ΟΜΟΝΟΙΑΣ:

- η ασφάλεια των ελλήνων κατοίκων μέσα στο κλίμα αναταραχής και έλλειψης του κράτους,
- η παιδεία και
- το επίκαιρο θέμα των επικείμενων εκλογών.

Με τη λήξη της συνάντησης αυτής και ύστερα από σχετικό τηλεφώνημα, ορίστηκε η ώρα αλλά και το μέρος από το οποίο θα έμπαιναν στην ελληνική πρεσβεία. Όταν φτάσανε στην αυστηρά φρουρούμενη από πολλούς αστυνομικούς «πύλη» και ανέμεναν με αγωνία κάποιον να τους συνοδεύσει, έρχεται η είδηση ότι «οι κύριοι της ΟΜΟΝΟΙΑΣ δεν θα μπουν από την πόρτα αυτή – απ' αυτή έμπαιναν υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, επιχειρηματίες, ευνοούμενοι κ.λπ. – αλλά, από την άλλη», που έμπαινε το πλήθος.

Την περίοδο αυτή, η ελληνική πρεσβεία είχε μετατραπεί σε αληθινό φρούριο. Έξω από τα τείχη του οποίου στριμώχονταν από τα χαράματα ένα παρδαλό πλήθος ταλαιπωρων ανθρώπων, που τα 'διναν όλα για να αποκτήσουν την μαγική βίβλα. Περνώντας μέσα από κάποια στενά και λερωμένα σοκάκια, ξαφνικά αντιζοίσανε το αλαλάζον

πλήθος. Πιο εύκολα θα μπορούσαν να διασχίσουν την ζούγκλα του Αμαζονίου, παρά το πλήθος αυτό. Κι όμως, έπρεπε να το διασχίσουν. Σπρώχνοντας και σπρωχνόμενοι και, πάντα με το φόβο μήπως βγουν πέρα δίχως σακάκι ή δίχως παπούτσια, επιτέλους τα κατάφεραν και, μέσα από μια τρύπα, που την είχαν ανοίξει επί τούτου στον μαντρότοιχο από τούβλα, ρίχτηκαν στο προαύλιο της πρεσβείας. Στρώσανε τα τσαλακωμένα ρούχα και τα μαλλιά, σφουγγίσαν τα ξαναμμένα πρόσωπα και, αμέσως, επί τω έργω. Ο πρέσβης κ. Μαλικούρης, ένας ευγενικότατος άνθρωπος, τους περίμενε στο γραφείο του στον δεύτερο όροφο. Καθώς ανέβαιναν, τους πρόφτασε ένας νεαρός άνδρας, κοντόσωμος, σχεδόν στρογγυλός, με ένα καρνέ στο χέρι. Στις σκάλες ακόμα τους απηύθυνε την πρώτη ερώτηση: «Τι γνώμη έχετε για το Δημοκρατικό Κόμμα;». Ήταν ο κ. Νίκος Κανέλλος, Α' Γραμματέας της Πρεσβείας.

Αυτή ήταν η πρώτη ερώτηση που τους απηύθυνε η επίσημη Ελλάδα. Όσοι την άκουσαν, ξαφνιάστηκαν, αλλά δεν απάντησαν. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, τα στελέχη της ΟΜΟΝΟΙΑΣ προσπάθησαν να ενημερώσουν την «Ελλάδα» για το τι είναι η ΟΜΟΝΟΙΑ, ποιοι οι στόχοι, ποια η αποστολή της. Ο

κ. Μαλικούρης άκουγε με ευγένεια και ενδιαφέρον. Κάποια στιγμή, ο κ. Κανέλλος επανέλαβε την ερώτηση, που είχε κάνει νωρίτερα στις σκάλες. Δεν πήρε όμως απάντηση. Τα πέντε στελέχη της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, το καθένα για τον τομέα του, συνέχιζαν την ενημέρωση. Η απάντηση στο τι γνώμη έχουν για το Δημοκρατικό Κόμμα δόθηκε, όταν ο κ. Κανέλλος, λες και δεν είχε τίποτα άλλο στο νου του, ρώτησε για τρίτη φορά: «Τα προηγούμενα χρόνια, κ. Κανέλλο, δοκιμάσαμε το φαγητό από το καζάνι του Κόμματος Εργασίας και γνωρίζουμε καλά τη γεύση του. Στους δύο-τρεις τελευταίους μήνες δοκιμάσαμε ένα πιάτο και από το καζάνι του Δημοκρατικού Κόμματος. Στόχος μας είναι να μην φάμε όλο το καζάνι, γιατί είδαμε τη γεύση του».

Ήταν ηλίθιο φαινότατο ότι η επίσημη Ελλάδα μέσω του κ. Κανέλλου, τους έδινε εμμέσως πλην σαφώς να καταλάβουν ότι η μεγάλη συμπάθειά της ήταν το Δημοκρατικό Κόμμα.

Την αρνητική στάση της Ελλάδας η ΟΜΟΝΟΙΑ τη δοκίμασε και στις αμέσως επόμενες μέρες, όταν όλος ο τόπος ζούσε στον πυρετό των εκλογών. Ο Ν.Μ. ιδρυτικό στέλεχος της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, άτομο δραστήριο και αποφασιστικό, μια καλή πρωιά χάνεται από το

Νοέμβριος 1987: Στο χωριό Λειβαδιά, μια ελεγχόμενη γιορτή με την ευκαιρία της επίσκεψης των υπουργών Κ. Παπούλια, Μ. Μερκούρη, Θ. Κουλουμνή, Τ. Ρουμελιώτη στην Αλβανία του Ραμίζ Αλία.

25. Γρ. Γκυζέλι, *Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα*. εκδ. ΚΕΒΑ 1992, σελ. 98.

26. *Εθνολογική Γεωγραφία των Μειονοτήτων* σελ. 127. *Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα...* σελ. 99.

προσκήνιο. Οι πληροφορίες έλεγαν ότι είχε αναχωρήσει για την Ελλάδα. Ός εδώ, τίποτα το ύποπτο. Τότε όλοι οι δρόμοι οδηγούσαν στην Ελλάδα. Λίγο πριν από τις εκλογές της 31 Μάρτη 1991, ο Ν.Μ. εμφανίζεται και, σε κατ' ιδίαν συζήτηση με τον πρόεδρο της οργάνωσης, λέει καθαρά και ξάστερα: «Έρχομαι από την Ελλάδα. Συνάντησα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα. Η ΟΜΟΝΟΙΑ δεν πρέπει να κατεβάσει υποψήφιους βουλευτές, αλλά να ενταχτεί στο Δημοκρατικό Κόμμα...»

Φυσικά, τίποτα δεν μπορούσε να σταματήσει το ποτάμι. Η ΟΜΟΝΟΙΑ, μέσα από δημοκρατικότητες αρχαιρείς, κατέβασε τους υποψήφιους βουλευτές της, μην υπακούοντας στις υποδείξεις. Η εκλογική καμπάνια ήταν στο φρόντε της. Η νεοσύστατη οργάνωση, με μοναδικό στήριγμα τον ενθουσιασμό των Ελλήνων, είχε να αντιμετωπίσει έναν ισχυρό κομματικό και κρατικό μηχανισμό, που στήριζε το Κόμμα Εργασίας, αλλά και το ορμητικό Δημοκρατικό Κόμμα, που είχε κατεβεί στο χώρο της Μειονότητας με δικούς του υποψήφιους: τον γ. Σωτηράκη Χρόνη στο Αργυρόκαστρο και τους γ. Σωτήρη Κυριαζάτη και Νάσιο Παπαθανάση στους Αγ. Σαράντα. Ο τρίτος υποψήφιος γ. Βασίλης Καλλής απεσύρθη εθελοντικά, ενώ οι δύο άλλοι, Κυριαζάτης και Παπαθανάσης, είχαν -κατά τα δικά τους λεγόμενα- πάρει εντολή από τον γ. Κανέλλο.

Η ΟΜΟΝΟΙΑ είχε υπολογίσει, κατά τον προεκλογικό της αγώνα, στα σχέδιά της και τα δύο ισχυρότερα κόμματα. Εξείνo που δεν είχε υπολογίσει ήταν ο ραδιοφωνικός σταθμός FM 88 της Κέρκυρας, μέσα από τον οποίο οι βορειοηπειρωτικοί σύλλογοι παρότρυναν τα «αδέφφια τους Βορειοηπειρωτές» να ψηφίσουν Δημοκρατικό Κόμμα. Δεν είχε υπολογίσει ακόμα τις έγχομες και καλαίσθητες προκηρύξεις και φυλλάδια, που είχαν βγει φρέσκα-φρέσκα από τα ελληνικά τυπογραφεία για λογαριασμό του Δ.Κ. (τυπώνονταν δωρεάν στην ελληνική γλώσσα από τη Νέα Δημοκρατία), και καλούσαν τους Έλληνες να ψηφίσουν τα «καλύτερα παιδιά», δηλαδή τους υποψηφίους του Δημοκρατικού Κόμματος.

Οι υποψήφιοι του Κόμματος Εργα-

Από την επίσκεψη του τότε υπουργού Αντώνη Σαμαρά στην Δελβίτσανη, τον Οκτώβριο του 1990.

σίας, αν και πίσω τους είχαν ένα κράτος ολόκληρο, έχασαν. Οι υποψήφιοι του Δημοκρατικού Κόμματος, αν και πίσω τους είχαν την επίσημη και την ανεπίσημη Ελλάδα, έχασαν. Η ΟΜΟΝΟΙΑ κατάφερε να πετύχει και στις πέντε εκλογικές ζώνες, όπου της επετράπη να κατεβάσει υποψηφίους.

ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει τον αγώνα των βορειοηπειρωτικών συλλόγων υπέρ της υπόθεσης της Β. Ηπείρου. Όλος ο 20ος αιώνας είναι γεμάτος από την έντονη παρουσία τους. Διαδήλωσαν τις προθέσεις και τα συναισθήματά τους, εξέδωσαν εφημερίδες και βιβλία, έφτιαξαν μουσεία με εκθέματα από τον τόπο τους, τα έβαλαν με ελληνικές κυβερνήσεις, με υπουργούς κι ακόμα με αμερικανούς γεροισιαστές, όταν «λησιμονούσαν» το Βορειοηπειρωτικό, συγκέντρωναν χρήματα για βοήθεια και συμπαράσταση σε πατριώτες.

Τέτοιες κινήσεις έχουν στα θεμέλιά τους ιδανικά και οράματα. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, κι όταν οι στόχοι αργούν να επιτευχθούν, ανάμεσα στα ιδανικά και στα οράματα εμφανίζονται και τα συμφέροντα. Γιατί ο αγώνας χρειάζεται χρήματα. Και τα χρήματα, από αρχαιοτάτων χρόνων, έχουν την κακή συνήθεια να μην πέφτουν όλα υπέρ του αγώνα, αλλά να πέφτουν και στις τσέπες. Τότε υποχωρούν τα ιδανικά και τα οράματα και τη θέση τους την πιάνουν τα συμφέροντα. Οι ιδεαλιστές και οι οραματιστές συκοφαντούνται και παραγκωνίζονται.

Τα ιδανικά και τα οράματα τα αρπάζουν οι ατσίδες και τα φοράνε στα συμφέροντα ως προβιά αρνιού σε λίκνο.

Η ιστορία των βορειοηπειρωτικών συλλόγων και σωματείων, πέρα από στιγμές πατριωτικής ανάτασης, εμπεριέχει και άλλες πλευρές, λιγότερο ευτυχημένες από τις πρώτες. Από το 1878 ακόμα, οι τότε αθηναϊκές εφημερίδες είχαν εκτοξεύσει συγκεκοιμένες κατηγορίες για «απίστευτη σπατάλη πόρων, που συγκεντρώθηκαν για τη συγκρότηση και τροφοδοσία του επαναστατικού κινήματος...». ²⁷ Στα διάφορα συνέδρια τα μέλη των εν λόγω συλλόγων και σωματείων μπορεί να έχουν ανταλλάξει βαριές αλληλοκατηγορίες ως πράκτορες των αλβανικών μυστικών υπηρεσιών, αλλά έφτασαν και ως τα... γρονθοκοπήματα. ²⁸ Σε περιόδους όπου οι ελληνο-αλβανικές σχέσεις βελτιώνονταν, μπορεί να είχαν υποστεί διώξεις ή να διατάχθηκαν να διαλυθούν, αλλά συνέχισαν να επιβιώνουν και να αποτελούν μια πραγματικότητα. Λόγω της μεγάλης διάρκειας του χειρισμού με αποκλειστικότητα του θέματος, διεκδικούσαν τον πρώτο ρόλο για το Βορειοηπειρωτικό και πίστευαν ότι η πρωτιά αυτή τους ανήκε δικαιοματικά.

Η ίδρυση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ ήταν τόσο ξαφνική και απρόσμενη που τους προξένησε αμηχανία και ανάμεικτα συναισθήματα. Υπήρχε, φυσικά, μεγάλη διαφορά μεταξύ της νεοσύστατης οργάνωσης και των παλαιών και, πλουσίων σε εμπειρίες, σωματείων:

• Η ΟΜΟΝΟΙΑ διαβίωνε και προσπαθούσε να επιβιώσει στον πάντα υπό απειλή τόπο της. Τα σωματεία και οι σύλλογοι διαβίωναν και δρούσαν εκτός του υπό απειλή τόπου, σε πλήρη ασφάλεια. Η ειδοποιός αυτή διαφορά διαμορφώνει εντελώς διαφορετικές αντιλήψεις και προσεγγίσεις για το ίδιο θέμα. Η πρώτη προσέγγιση θα είναι ρεαλιστική, ενώ η άλλη θα είναι συναισθηματική.

• Γεωγραφικά, τα σωματεία διεκδικούσαν μέχρι τη συμβολική γραμμή του Γενούσου ποταμού, ενώ η ΟΜΟΝΟΙΑ αγκάλιαζε τους Έλληνες στους χώρους με συμπαγή πληθυσμό και σ' οποιονδήποτε άλλο χώρο στην αλβανική επικράτεια.

• Πολιτικά, τα σωματεία διεκδικούσαν Αυτονομία της Βορείου Ηπείρου, ενώ η ΟΜΟΝΟΙΑ ζητούσε σεβασμό των ανθρωπίνων και εθνικών δικαιωμάτων.

• Θεσμικά, τα σωματεία στηρίζονταν στο Πρωτόκολλο της Κέρκυρας του 1914, ενώ η ΟΜΟΝΟΙΑ στηρίζονταν και ρυθμιζε τη δράση της με το Καταστατικό και το Πρόγραμμά της.

Εδώ, θα μπορούσε να προσθέσει κανείς και την ψυχολογική παράμετρο. Η ΟΜΟΝΟΙΑ, ως οργάνωση που ιδρύθηκε και λειτούργησε στο σπίτι της, θέλοντας και μη, τους εκτόπιζε από την πρώτη θέση και τους έθετε σε δεύτερη και τρίτη μοίρα. Πέρα από το ψυχολογικό σύμπλεγμα, που είναι καθοριστικό, η απώλεια της πρώτης θέσης σήμαινε και απώλεια των προνομίων, που ήταν ουκ ολίγα.

Όλα αυτά τους υποχρέωσαν όχι μόνον να μην συμπορευτούν, αλλά τουναντίον, να τοποθετηθούν εχθρικά έναντι της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Κι ήταν τόση η αμηχανία και η εχθρότητά τους, που με την μεγαλύτερη ευκολία έπεφταν σε αποπήματα πρώτου μεγέθους. Σε άρθρα τους, λ.χ., φτάναν στο σημείο να αναφέρουν πως... ούτε οι ίδιοι οι Βορειοηπειρώτες δεν συνήργησαν στην ίδρυση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, γιατί «δεν ήταν σίγουροι για τους πραγματικούς σκοπούς οργάνωσης της ΟΜΟΝΟΙΑΣ».²⁷ Κρίμα που πολλοί από τους πατριώτες αυτούς έφυγαν από τη ζωή κι άλλοι θα φύγουν χωρίς να τους έχει ευνοήσει η τύχη να ζήσουν κι ένα αζόμα θαύμα των Ελλήνων, οι οποίοι

κατά τις κοσμογονικές εκείνες μέρες του 1991, όχι μόνον αγκάλιασαν, αλλά και περιφρούρησαν φανατικά τη δική τους οργάνωση.

Η ΑΛΒΑΝΙΑ

Η χώρα βρισκόταν στην πιο δεινή θέση. Το καθεστώς, κάθε βήμα που έκανε, το έκανε κάτω από την αφόρητη πίεση των διεθνών εξελίξεων. Στο πλαίσιο του νόμου περί πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων, υποχρεώθηκε να εγκρίνει και την ΟΜΟΝΟΙΑ ως πολιτικό φορέα των Ελλήνων της Αλβανίας.

Η έγκριση της οργάνωσης δεν έγινε, φυσικά, από καλή πρόθεση. Η στάση της επίσημης Αλβανίας συνοψίζεται στο παρακάτω περιστατικό: Στα μέσα του Μάη 1991 οι βουλευτές της ΟΜΟΝΟΙΑΣ επεδίωξαν συνάντηση με τον πρόεδρο Αλία, για θέματα παιδείας, ασφάλειας κ.λπ., αίτημα το οποίο έγινε δεκτό. Σοβαρός και ευγενικός ο κ. Αλία, όση ώρα μιλούσε, δεν σήκωνε το βλέμμα του. Όταν η συζήτηση πέρασε στο θέμα της ίδρυσης της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, ο κ. Αλία με τα μάτια πάντα χαμηλωμένα, λέει: «Όσον αφορά στην ΟΜΟΝΟΙΑ, αν θα ζητούσατε τη γνώμη μου, θα σας συμβούλευα να μην την ιδρύσετε, διότι μια τέτοια ενέργεια απειλεί, θα έλεγα, με διάσπαση την άρρηκτη ενότητα του αλβανικού και του μειονοτικού λαού, ενότητα η οποία...». Δεν πρόλαβε να τελειώσει τη σκέψη του. Ένας από τους βουλευτές, με ύφος υπεροπτικό και αρκετά κυνικό, τον διέκοψε λές και αντιμετώπιζε το δημογέροντα του χωριού του: «Να που δεν σας ρωτήσαμε εσάς...».

Κι ένα άλλο επεισόδιο, από την αίθουσα του Κοινοβουλίου αυτό: Ήταν η στιγμή της ορκωμοσίας των βουλευτών. Η διατύπωση του όρκου ήταν τέτοια, που προκάλεσε την αντίδραση των βουλευτών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Τότε, σύσσωμο το Κοινοβούλιο αναστατώθηκε και έδειξε τα νύχια του. Ο κ. Κάλτσιο, βουλευτής του Σοσιαλιστικού Κόμματος, που εκλέγονταν στην πόλη της Κορυτσάς, χριστιανός ορθόδοξος στο θρήσκευμα, σηκώνεται όρθιος στα έδρανα και έξαλλος, σχεδόν παραμορφωμένος από το πάθος,

κραύγασε οργισμένος:

— Έξω από το αλβανικό Κοινοβούλιο!...

ΟΙ ΕΘΝΙΚΙΣΤΕΣ

Όλοι εκείνοι, οι οποίοι για λόγους εθνικούς, θρησκευτικούς ή και βιωματικούς διακατέχονταν από τυφλό μίσος κατά των Ελλήνων και του Ελληνισμού γενικά, την ίδρυση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ την είδαν σαν μια ευκαιρία να ξύνουν κάθε λίγο και λιγάκι τα πάθη τους. Μια από τις προσφιλείς πράξεις τους ήταν να ρίχνουν κάτω από τις πόρτες των ηγετών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ γράμματα με τις πιο απίθανες αγοραίες ύβρεις και απειλές για τη ζωή των παιδιών τους. Η υστερία αυτή, από τα ανώνυμα και κακόγουστα αυτά γράμματα, πέρασε στα πρωτοσέλιδα πολλών εφημερίδων. «Τι ζητάει η ΟΜΟΝΟΙΑ στη Λέζια» αναρωτιούνταν η εφημερίδα «ΚΟΗΑ JONE» την επομένη της ίδρυσης της τοπικής οργάνωσης της ΟΜΟΝΟΙΑΣ στην βορειοανατολική αυτή πολίχνη της Αλβανίας. Η εφημερίδα «ΚΟΜΒΙ», που είχε τεθεί επικεφαλής της μαύρης αυτής δημοσιογραφίας, έβγαινε με τίτλους όπως «Η ελληνική αράχνη απλώνει τα μαύρα πλοκάμια της στο Νότο».

Στη «συναυλία» αυτή δεν έμεινε απ' έξω καμία αλβανική εφημερίδα.

Οι τέσσερις αυτοί καθοριστικοί παράγοντες: Ελλάδα, Αλβανία, βορειοηπειρωτικοί σύλλογοι και αλβανοί εθνικιστές, ο καθένας για δικούς του λόγους, βρέθηκαν με ένα κλαδί στο χέρι, προσπαθώντας να σβήσουν τη φωτιά, που είχε ανάψει μπροστά στα πόδια τους. Επειδή, όμως, δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την ίδρυση και τη λειτουργία της, τότε, ο καθένας ξεχωριστά ή και σε «συνεργασία» μεταξύ τους, προχώρησαν στο επόμενο βήμα, το οποίο δεν ήταν άλλο από τον πλήρη έλεγχο της.

Το πέτυχαν αυτό τον Φλεβάρη του δίσεκτου έτους 1992. Εν τω μεταξύ, η ΟΜΟΝΟΙΑ προχωρούσε μέσα στην πιο σκληρή μοναξιά.

27. *Ήπειρος 4.000 χρόνια Ιστορίας...* σελ. 454.

28. *Ελληνο-ηπειρωτικά...* σελ. 1772.

29. *Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα...* σελ. 99.

Περί διαφθοράς

Μείζον θέμα της δημόσιας συζήτησης του τόπου είναι η πολιτική (και διοικητική) διαφθορά, μολοντί μερικοί προσποιούνται ότι δημοκρατία και κυβερνητική μηχανή λειτουργούν «κανονικά». Έρευνες, όπως αυτή της Transparency International, δείχνουν ότι η Ελλάδα ανήκει στους πρωτοπόρους της διαφθοράς στην Ευρώπη. Άλλες εκθέσεις που δημοσιεύθηκαν τον τελευταίο καιρό (Συνήγορος του Πολίτη, Σώματα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, Σώματα Επιθεωρητών Μεταφορών και Επικοινωνιών και Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης) επικεντρώνουν την προσοχή τους στο διοικητικό επίπεδο. Όλα δείχνουν ότι η διαφθορά είναι καλά ενσωματωμένη στο σύστημα.

«Αφού η Θεία Χάρις μάς εξέλεξε,
ας το απολαύσουμε».

Πάπας Λέων Χ

Το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς είναι πολύμορφο αλλά και δυσδιάκριτο. Δύσκολα συλλαμβάνεις επ' αυτοφώρω τους εμπλεκόμενους σε αυτή, όπως τον ίδιο τον Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης το 1988 με οικογενειακό λογαριασμό στην Ελβετία και τροφοδότη τον Γ. Κοσκωτά μέσω των κομιστών επιταγών!

ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΛΙΓΟΥΣ, ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ

Ο Τζωρτζ Στίγκλερ (βραβείο Νόμπελ) είχε ήδη από νωρίς επισημάνει την χτυπητή αντίφαση ανάμεσα σε διακηρυγμένους στόχους πολιτικών και τις πραγματικές επιπτώσεις των ενεργειών τους, με τις οποίες παρεμβαίνουν στις αγορές. Ένα χαρακτηριστικό πολλών από τις παρεμβάσεις αυτές είναι ότι οφελούν μια μικρή ομάδα, αλλά φορτώνουν το κόστος στο σύνολο! Η επισήμανση αυτή του Στίγκλερ εξηγεί σειρά ολόκληρη σημαντικών κυβερνητικών αποφάσεων –από την ανάθεση παραγγελιών με υψηλό κόστος ως την διαχείριση μεγάλων επιχειρήσεων όπως της Ολυμπιακής. Μπορούμε άνετα να υποστηρίξουμε ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ωφελείται ένας στενός

κύκλος ευνοουμένων ή πελατών ή στηριγμάτων, ενώ το κόστος θα το πληρώσει ολόκληρη η κοινωνία, π.χ. με τη μορφή «εθνικών χρεών».

Για να καταστήσουμε σαφέστερο τι εννοούμε, παραθέτουμε δύο παραδείγματα: Στην Ολυμπιακή, ο διακηρυγμένος στόχος των υπεύθυνων υπουργών ήταν η εξυγίανση της εταιρείας. Οι συγκεκριμένες αποφάσεις τους όμως ευνόησαν μικρές ομάδες, ενώ άφησαν μερικές εκατοντάδες δισεκατομμύρια δραχμές χρέη για εμάς τους άλλους. Το δεύτερο παράδειγμα είναι η νομοθεσία για τη ραδιοτηλεόραση. Ο διακηρυγμένος πάλι στόχος των πολιτικών ήταν να «βάλουν τάξη στο τοπίο». Οι συγκεκριμένοι όμως κανόνες που ψήφισαν τους αφήνουν περιθώρια χειρισμών. Έτσι στην πράξη με τις αποφάσεις τους απλά απαλλάσσουν διάφορους νομούς της πληροφόρησης από φόρους, δεν τους επιβάλλουν τις χρηματικές ποινές που προτείνει το ΕΣΡ και τους επιδοτούν έμμεσα μέσω της ανάθεσης έργων σε κατασκευαστικές που συνδέονται με αυτούς. Πάλι ωφελείται μια μικρή ομάδα, ενώ το κόστος (ηθικό και υλικό) επιβαρύνει όλους. Σε αντάλλαγμα φυσικά εξασφαλίζουν εκλογική υποστήριξη και, πιθανόν, κάλυψη των σχετικών δαπανών. Αλλά δεν έχουμε ούτε δρόμους ούτε «τάξη» στο ραδιοηλεκτρονικό τοπίο.

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το κόστος της πολιτικής διαφθοράς για το σύνολο είναι μεγάλο. Παρά τις δυσκολίες, υπολογισμοί (κατά προσέγ-

γιση) που δείχνουν την πιθανή κλίμακα του κόστους της πολιτικής διαφθοράς μπορούν να γίνουν και έχουν ήδη γίνει. Ο Κωστής Βαϊτσός, πρώην υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας, το είχε υπολογίσει σε 20% των δημοσίων προμηθειών!

Πρόκειται για μια προσέγγιση που δείχνει απλά την κλίμακα του προβλήματος, της σπατάλης πόρων που γίνεται. Δεν εμπεριέχει υπολογισμούς για όλες τις κατηγορίες πολιτικής διαφθοράς. Συνήθως η «μεγάλης κλίμακας» περιπτώσεις φαίνονται κάπως. Οι μικρές και μεσαίας κλίμακας περιπτώσεις (π.χ. δωροδοκία για μια οικοδομική άδεια, για καλύτερη σειρά στο ΕΣΥ, για άδεια οδήγησης, για καταπατήσεις δασών, για μια μικροεργολαβία του κράτους, για μετακίνηση φοιτητών από πανεπιστήμιο σε πανεπιστήμιο κ.λπ.) μένουν αθέατες, όμως συνολικά μπορεί να βαρύνουν το ίδιο. Και ακόμη: Η μεγάλη και η μικρή κλίμακα πηγαίνουν μαζί. Η μικρή έχει ως πρότυπο ή άλλοθι τη μεγάλη, το περίφημο «παράδειγμα», η μεγάλη χρειάζεται τη μικρή για να έχει ηθικούς και πολιτικούς συμμάχους.

Πιο συστηματικά, η πολιτική (και διοικητική) διαφθορά επιβαρύνει τις τιμές σε βάρος του κοινού, προκαλεί φυγή κεφαλαίων (οι επωφελούμενοι επιθυμούν «ορθολογικά» συμπεριφερόμενοι να τα σιγουρέψουν), απώλειες σε παραγωγή και απασχόληση, αναποτελεσματικότητα στις υπηρεσίες κ.λπ. Η αύξηση των τιμών είναι ίσως η εμφανέστερη συνέπεια. Όλες οι ενδείξεις πείθουν ότι οι δημόσιες προμήθειες «πληθωρίζονται» με τις διαμεσολαβήσεις πάσης φύσης. Αυτό σημαίνει ότι με τα ίδια ποσά αγοράζονται μικρότερες τελικά ποσότητες ή ότι αυξάνονται τα χρέη!

ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τέλος, η πολιτική διαφθορά συνεπάγεται αναποτελεσματικότητας στη διαχείριση της δημόσιας οικονομίας του τόπου. Ποιος μπορεί ν' απαντήσει στο ερώτημα αν πίσω από μερικές μεγάλες επιλογές («μεγάλα έργα») ή τον τρόπο που αυτές υλοποιούνται δεν κρύβονται μάλλον προμήθειες μεσαζόντων παρά κάποια συγκεκριμένη ιεράρχηση οικονομικών αναγκών της χώρας; Εκτός

Ο Πάνος Καζάκος είναι καθηγητής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

τούτου, τίθεται ζήτημα υγείας της κοινωνίας. Με εκτεταμένη διαφθορά δεν υπάρχει εμπιστοσύνη σε θεσμούς και κανόνες, πράγμα που θίγει την ανάπτυξη.

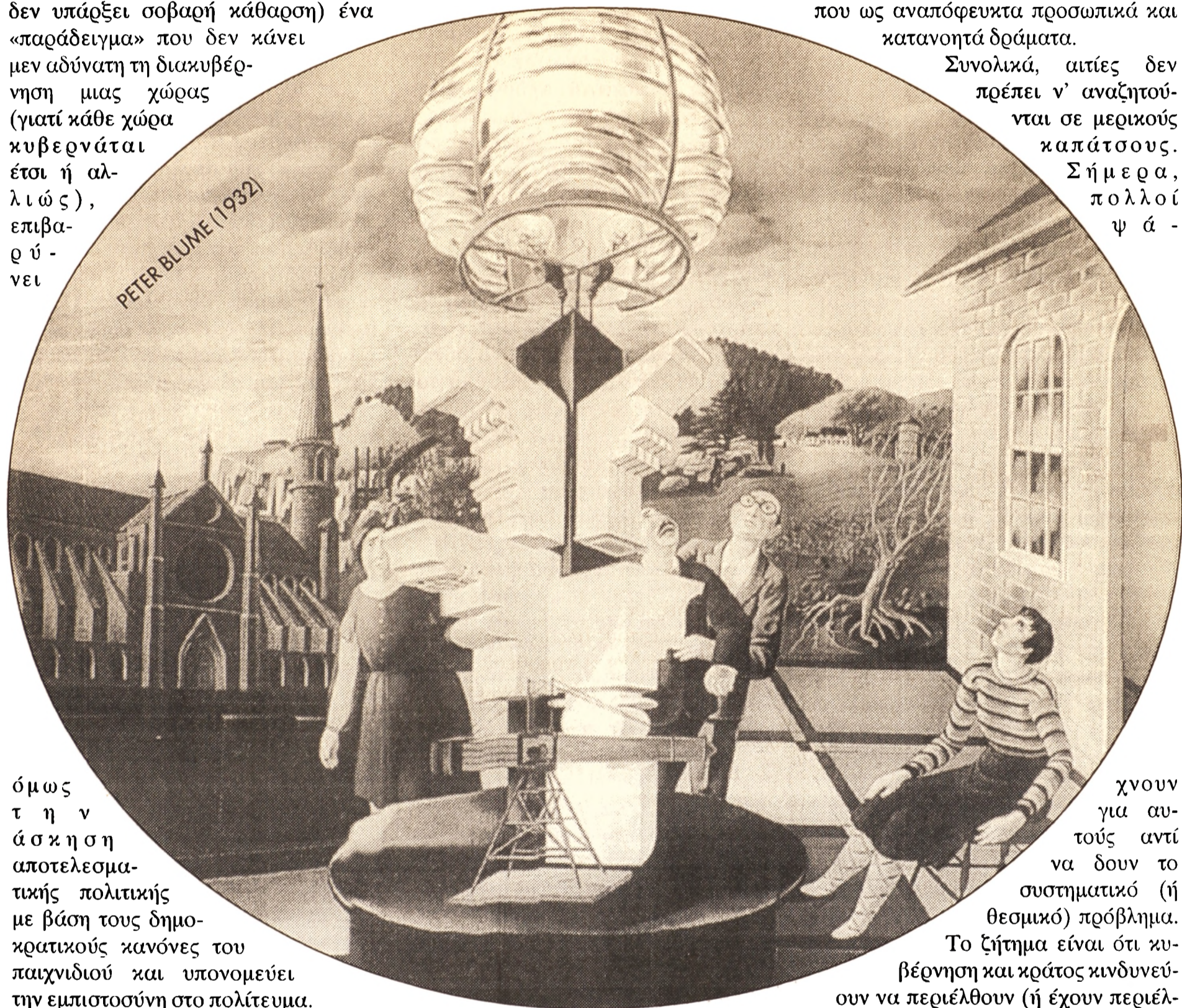
Η πολιτική διαφθορά προσφέρει (αν δεν υπάρξει σοβαρή κάθαρση) ένα «παράδειγμα» που δεν κάνει μεν αδύνατη τη διακυβέρνηση μιας χώρας (γιατί κάθε χώρα κυβερνάται έτσι ή αλλιώς), επιβαρύνει

αιωνίζει τη διαφθορά σε πολιτική και δημόσιο. Επηρεάζει βαθύτατα, όπως υποδείχνει έρευνα του Πανεπιστημίου του Τύμπιγκεν, τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις (υπουργοί και παρατρε-

νης αναθεώρησης του άρθρου 24 του Συντάγματος) ή δεν ρυθμίζει ουσιαστικά τη χρηματοδότηση των κομμάτων-, η χαλαρών ηθών εφαρμογή των νόμων και η επιείκεια με την οποία αντιμετωπίζονται σχετικές περιπτώσεις –περίπου ως αναπόφευκτα προσωπικά και κατανοητά δράματα.

Συνολικά, αιτίες δεν πρέπει ν' αναζητούνται σε μερικούς καπάτσους.

Σήμερα, πολλοί ψά-

όμως την άσκηση αποτελεσματικής πολιτικής με βάση τους δημοκρατικούς κανόνες του παιχνιδιού και υπονομεύει την εμπιστοσύνη στο πολίτευμα.

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Οι ρίζες της πολιτικής διαφθοράς είναι βαθιές. Επί τροχάδην αναφέρω εδώ μερικές σε ελεύθερη επιλογή, κυρίως γιατί η επισήμανση δείχνει και έναν πιθανό δρόμο διαφυγής: Το φαινόμενο λοιπόν οφείλεται, πρώτον, στον εκτεταμένο κρατικό παρεμβατισμό που προσφέρει απέραντες ευκαιρίες για συναλλαγή.

Το πελατειακό σύστημα, δεύτερον, δι-

χόμενοι) διαχειρίζονται τους δημόσιους πόρους, εποπτεύουν ή δεν εποπτεύουν έργα και δραστηριότητες, συνεργάζονται πραγματικά για το κλείσιμο των εξωτερικών διαύλων της διαφθοράς, π.χ. σε εξοπλιστικά προγράμματα.

Την διαφθορά ενθαρρύνουν, τέλος, η ποιότητα της νομοθεσίας –ιδίως όταν η τελευταία κατοχυρώνει τη διακριτική ευχέρεια των αξιωματούχων (αυτός θα ήταν ένας λόγος κατά της προτεινόμε-

χνουν για αυτούς αντί να δουν το συστηματικό (ή θεσμικό) πρόβλημα.

Το ζήτημα είναι ότι κυβέρνηση και κράτος κινδυνεύουν να περιέλθουν (ή έχουν περιέλθει) στον έλεγχο αντικρουόμενων και κατακερματισμένων οικονομικών συμφερόντων (και, ειρήσθω εν παρόδω, συντεχνιών). Αν πρόκειται να χτυπηθεί στις ρίζες το φαινόμενο, πρέπει να εξετάσουμε το σύστημα σχέσεων του κράτους με την οικονομία σε βάθος.

Στη συνέχεια προσεγγίζουμε το θέμα από πρακτική άποψη. Τα ερωτήματά μας είναι αν μπορεί να γίνει κάτι για να καταπολεμηθεί το φαινόμενο, και τι ακριβώς.

ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΤΙΣΤΡΕΨΙΜΗ;

Το πρώτο ερώτημα μπορεί να τεθεί ως εξής: Είναι η κατάσταση αντιστρέψιμη; Ομολογώ ότι εδώ με διακατέχει ένα είδος θεωρητικής αβεβαιότητας. Η αλήθεια είναι ότι όταν η διαφθορά εισχωρήσει πολύ βαθιά στο σύστημα, τείνει να αυτοαναπαράγεται, διαμορφώνοντας νέες αξίες, που με τη σειρά τους την κάνουν ελκυστική ή τη νομιμοποιούν. Κάπου στο τέλος της εξέλιξης εμπεδώνεται η πεποίθηση ότι «είμαστε όλοι το ίδιο» και ότι όποιος δεν συμμετέχει στο παιχνίδι είναι αφελής. Με την πεποίθηση αυτή συνοδοιπορεί ο κυνισμός: Η αντίληψη ότι η διαφθορά έχει διαχυθεί σε τέτοια κλίμακα, ώστε τίποτε δεν μπορεί να γίνει εναντίον της. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν υπάρχει ούτε η πολιτική βούληση για σοβαρές μεταρρυθμίσεις. Εκτός τούτου, η διαφθορά έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται κάθε φορά που επιχειρείται η αντιμετώπισή της – όπως μια κακή ασθένεια. Υπό τις συνθήκες αυτές το εγχείρημα εμφανίζεται πολύ δύσκολο, και δεν κρύβω πως αισθάνομαι λίγο απόκοσμος απαιτώντας όχι μόνο ελάχιστους ηθικούς κανόνες στην πολιτική και διοικητική ζωή, αλλά και ανάλογους θεσμούς.

Η ως τώρα εμπειρία, επίσης, δείχνει ότι κάθε προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου εξουδετερώθηκε πράγματι από τον τρόπο λειτουργίας του πολιτικού συστήματος, από τη συγκέντρωση οικονομικής δύναμης που εν μέρει υποστηρίχθηκε από την κυβέρνηση (μονοπώλιο των Μινωικών, διαπλοκή ΜΜΕ και προμηθευτών ή εργολάβων του δημοσίου), από την αδυναμία της κοινωνίας των πολιτών ν' αντιταχθεί αποτελεσματικά κ.λπ.

Ο ΝΕΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΦΕΤΗΡΙΑ

Η αντιμετώπιση της διαφθοράς, αν υποθέσουμε ότι είναι ακόμη δυνατή, πρέπει να γίνει σε διάφορα επίπεδα και με ευφάνταστους τρόπους. Προέχει κατ' αρχάς μια εκστρατεία ενημέρωσης – ένας νέος διαφωτισμός. Εδώ θα σταθώ λίγο. Έχει σημασία η αναστροφή του κλίματος. Όλοι οι διανοητές από την αρχαιότητα ως σήμερα τονίζουν πόση σημασία έχει για μια κοινωνία η αποδοχή βασικών αρχών συμβίωσης

και συμπεριφοράς που ισχύουν για όλους. Σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν σχετικά ο αυτονόητος σεβασμός του νόμου και η συναίσθηση της σπουδαιότητας του δημόσιου ήθους.

Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος της παιδείας, της ευρύτερης κατανόησης του προβλήματος. Οι πράξεις διαφθοράς εκτελούνται ευκολότερα όταν η κοινωνία δεν κατανοεί τα δρώμενα και τις συνέπειές τους για αυτή. Επίσης, η καταπολέμηση της διαφθοράς διευκολύνεται όταν η κοινωνία είναι ενήμερη για το κόστος του φαινομένου.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, ΟΧΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Συμπληρωματικά και με βάση τις υπάρχουσες μελέτες, διεθνείς εμπειρίες και πειράματα, μπορεί να συνταχθεί ένας κατάλογος μέτρων για τον περιορισμό της διαφθοράς. Στο διοικητικό επίπεδο περιλαμβάνει την δραστητική περικοπή της διακριτικής ευχέρειας αυτών που αποφασίζουν, την ίδρυση Ανεξαρτήτων Αρχών, την εφαρμογή ενός πραγματικού πόθεν έσχες (ιδίως όταν πρόκειται για αγορά ή οικοδόμηση υπερπολυτελών κατοικιών που δεν δικαιολογείται από τα εμφανή εισοδήματα), την καθιέρωση αυστηρών ποινών που ν' αντισταθμίζουν το πιθανό όφελος της δωροδοκίας, τη σύγκριση τιμών προσφοράς σε έργα ή δημόσιες προμήθειες με ανάλογες προμήθειες ιδιωτών του εσωτερικού ή του εξωτερικού, τη δημιουργία μητρώου για επιχειρηματίες που δωροδοκούν ή εφαρμόζουν βρώμικα τεχνάσματα, τη χρησιμοποίηση του Διαδικτύου για δημόσιους διαγωνισμούς κ.λπ.

Ορισμένα θα ήταν χρήσιμα και κατά της πολιτικής διαφθοράς, θα έπρεπε όμως να συμπληρωθούν με άλλα, όπως την αλλαγή της νομοθεσίας περί βουλευτικής και υπουργικής ασυλίας, την απαλλαγή της δικαιοσύνης από τον έλεγχο των πολιτικών (σήμερα η ηγεσία της διορίζεται από αυτούς που η δικαιοσύνη θα έπρεπε να ελέγχει!), την επέκταση των συνταγματικά κατοχυρωμένων ελέγχων της πολιτικής εξουσίας (και όχι την απαλλαγή της τελευταίας από αυτούς, όπως επιδιώκεται με τη συνταγματική αναθεώρηση) και, οπωσδήποτε, την αυστηρή ρύθμιση της

χρηματοδότησης των κομμάτων χωρίς τις πρόσφατες υποκριτικές ανησυχίες για τους πόρους των υπό ιδρυση, αλλά όχι των υφισταμένων, κομμάτων.

Κατά τη γνώμη μου, πάντως, θεσμικές αλλαγές, που έχουν πραγματικά ως στόχο τη διαφθορά, αποδίδουν περισσότερο όταν εντάσσονται σ' ένα φιλελεύθερο (αλλά αδογμάτιστο) πρόγραμμα περιορισμού και εκλογίκευσης της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Όσο ευρύτερη είναι η ανάμειξη κυβέρνησης και κομματικής νομενκλατούρας στην οικονομία και μάλιστα χωρίς αρχές, σταθερούς κανόνες, σαφείς περιορισμούς και ανεξάρτητους ελέγχους, τόσο αυξάνονται οι δυνατότητες πολιτικο-οικονομικής συναλλαγής. Π.χ., τα πράγματα θα είχαν λυθεί από καιρό, αν η ραδιοτηλεοπτική αγορά, οι αερομεταφορές και οι θαλάσσιες συγκοινωνίες λειτουργούσαν χωρίς τις στρεβλώσεις του κρατικού παρεμβατισμού. Στην ίδια κατεύθυνση θα επενεργούσαν και τυπικοί περιορισμοί της πολιτικής μέσω κανόνων. Επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένοι περιορισμοί μπορούν να περιορίσουν τη διαφθορά που αναπτύσσεται, π.χ., γύρω από το εμπόριο της γης, τις καταπατήσεις των δασών και την πολεοδομική εξέλιξη.

Μια τελευταία παρατήρηση: Το 2000 φάνηκε να αναπτύσσεται στην Ελλάδα μια νέα «εκστρατεία» εναντίον της διαφθοράς. Στο μεταξύ οι τόνοι έπεσαν. Αυτό συμβαίνει συχνά και σε άλλες χώρες. Από τις εμπειρίες τους προκύπτει ότι μια εκστρατεία, για να φέρει αποτελέσματα, πρέπει να είναι αξιόπιστη και συνεχής. Περιπτώσιακές και βραχυχρόνιες «καμπάνιες» στρέφονται συχνά κατά των πολιτικών αντιπάλων κυρίως, δεν αγγίζουν τους θεσμικούς όρους της διαφθοράς, συχνά καταλήγουν σε αμνησιές ή σε άλλης μορφής γενναιόδωρο «κλείσιμο» των υποθέσεων – αφού κάνουν την πολιτική τους δουλειά. Έτσι, ενδυναμώνουν τον κυνισμό και καταστρέφουν την εμπιστοσύνη στις επόμενες προσπάθειες καταπολέμησης της διαφθοράς και στους πρωτεργάτες της. Αυτό περίπου συνέβη και στην Ελλάδα το 1989 και, αν δεν προσέξουμε, μπορεί να συμβεί πάλι σήμερα.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ

Το αζήτητο μέλλον των κοινωνικών επιστημών

Αλήθεια, πώς θα νιώθατε αν κατά τη διάρκεια ή μετά το τέλος των πανεπιστημιακών σας σπουδών, σας ανακοίνωναν ότι το πτυχίο σας ανήκει στην κατηγορία των αζήτητων;

Πώς θα νιώθατε αν σας έλεγαν ότι το «χαρτί» το οποίο έχετε στα χέρια σας δεν πρόκειται, τουλάχιστον για τα επόμενα χρόνια, να αποτελέσει σημείο αναφοράς για την επαγγελματική σας εξέλιξη;

Στα συμπεράσματα αυτά καταλήγουν ούτε λίγο ούτε πολύ, οι πρόσφατες δημοσιεύσεις στον καθημερινό Τύπο που αφορούν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των πτυχιούχων καθώς και οι έρευνες αναφορικά με το ποια πτυχία έχουν –ή δεν έχουν– την περισσότερη ζήτηση.

Οι δημοσιεύσεις αυτές όμως καταλήγουν και σε ένα ακόμα πικρό συμπέρασμα: στον άδηλο επαγγελματικό προσανατολισμό των κοινωνικών επιστημών, των «επιστημών του ανθρώπου» όπως συχνά λέγονται και στο αβέβαιο μέλλον τους, αφού στην πραγματικότητα τα αντίστοιχα πανεπιστημιακά τμήματα δεν είναι τίποτε άλλο παρά μήτρες παραγωγής μαζικού επιστημονικού προλεταριάτου, το οποίο είναι κατά βάση ανειδίκευτο.

Πιο συγκεκριμένα, η εφημερίδα *Εξουσία* καταδικάζει τους ως άνω αποφοίτους, στην καθ' ἑξιν αιτησιοκρατία, προσανατολισμένη στην ευρύτερη γεωγραφική επικράτεια του δημοσίου.¹ Όπως πληροφορούμαστε, οι σύγχρονες δυνάμεις της αγοράς αντιλαμβάνονται τους εν δυνάμει και εν ενεργεία μετόχους τους, ως «ευέλκτους», «προσαρμοστικούς» και «διά βίου εκπαιδευόμενους». Επιχειρήσεις που απευθύνθηκαν στον ΟΑΕΔ για την πρόσληψη προσωπικού ανώτατης εκπαίδευσης μέσω των ειδικών προγραμμάτων STAGE, ποτέ δεν αναζήτησαν ανθρώπους «ευρύτερης κουλτούρας» και «αυξημένης κριτικής ματιάς» (sic). Οι σχο-

λές πληροφορικής, χρηματοοικονομικής και μάρκετινγκ, ήτοι σχολές «τεχνοκρατικές», είναι τελικά εκείνες που ελκύουν το ενδιαφέρον των εκλεκτών της αγοράς.

Αλλά ακόμα και στις προκηρύξεις του ΑΣΕΠ, καθώς και στις αγγελίες των εφημερίδων που δημοσιεύονται σε ειδικά ένθετα κάθε εβδομάδα, οι ειδικότητες οι οποίες «ζητιούνται» δεν είναι ούτε κοινωνιολόγοι, ούτε πολιτικοί επιστήμονες, ούτε κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, ούτε ιστορικοί της επιστήμης. Η αγορά εργασίας ζητάει ακριβώς άκρως εξειδικευμένο προσωπικό, ειδικότητες οι οποίες αναφέρονται (και) στην έρευνα του ΣΕΒ(!) με τον χαρακτηριστικό τίτλο: «Οι περιζήτητες ειδικότητες εργασίας».²

Πάνω στην βάση των παραπάνω διαπιστώσεων μπορούμε να ψηλαφίσουμε το κρίσιμο θέμα των επαγγελματικών (α)διεξόδων των αποφοίτων των ανθρωπιστικών σπουδών, αλλά και γενικότερα της παρουσίας των κοινωνικών επιστημών και επιστημόνων στην ελληνική κοινωνία.

Ποια ήταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια η σίγουρη επαγγελματική αγκαλιά των πτυχιούχων των κοινωνικών επιστημών; Κανένας άλλος παρά η ευρύτερη δημόσια διοίκηση, ο σύγχρονος Λεβιάθαν. Ο κρατικοπροσανατολισμένος και υποβαθμισμένος³ χαρακτήρας των παραπάνω πτυχίων μοιραία συνδέθηκε με την παθολογική διεύρυνση του τριτογενούς τομέα και κατ' επέκταση του δημοσίου χώρου, με τους ευσεβείς πό-

θους των νεοπαγών μικροαστικών στρωμάτων για κοινωνική ανέλιξη καθώς και με το κοινωνικό φαινόμενο της «μορφωσιολατρίας».⁴

Στο μέτρο που βαθμιαία η στρόφιγγα της στρατιάς των δημοσίων υπαλλήλων αναπόφευκτα κλείνει, η ζήτηση πτυχίων των εν λόγω επιστημών θα έπρεπε να οδηγήσει σε προσφορά θέσεων στην ιδιωτική σφαίρα.

Τα πράγματα όμως φαίνονται να μην εξελίσσονται προς την παραπάνω κατεύθυνση. Αντίθετα, οι πτυχιούχοι των κοινωνικών επιστημών, αφού αιωρούνται αμήχανοι και παγιδευμένοι ανάμεσα στις κλειστές πόρτες του δημοσίου τομέα και τον πειθαρχημένο κερδοσκοπικά ιδιωτικό τομέα, εύκολα ενθαρρύνονται να περπατήσουν τις ατραπούς των πελατειακών οδών, εγκλωβισμένοι με αυτόν τον τρόπο σε αυτή την σχιζοειδή κατάσταση, αφού «πρέπει» να περπατήσουν ένα δρόμο στον οποίο «κάποτε» ασκούσαν «κριτική».⁵

Αλλά, ας πάρουμε το ρίσκο να μιλήσουμε από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα, ο οποίος για συγκεκριμένους ιστορικούς και κοινωνικούς λόγους παρέμεινε στην Ελλάδα ισχνός, ανακάμπει όμως με γεωμετρική πρόοδο τα τελευταία χρόνια και θα συνεχίσει να αντιστρέφει τη μέχρι πριν από λίγα χρόνια πάγια κατάσταση. Ποιος επιχειρηματίας ο οποίος έχει ως μοναδικό στόχο το κέρδος και για ποιο λόγο θα προσλάμβανε στην επιχείρησή του με τα αυστηρά κριτήρια της αγοράς, μία απόφοιτη κοινωνικής θεολογίας, έναν πολιτικό επιστήμονα, μία κοινωνική ανθρωπολόγο ή κοινωνιολόγο με βάση τα πτυχία τους και όχι ως πασπαρτού; («γραμμιαταιακή υποστήριξη» κ.λπ.). Σε ποιος τομείς του ιδιωτικού τομέα αλλά και του δημοσίου όπως προαναφέραμε, μπορούν να «απασχοληθούν» οι παραπάνω επιστήμονες;

Είναι καιρός να γίνει ξεκάθαρο, χωρίς στρουθοκαμηλισμούς, ωριστολο-

γίες και γενικότητες, χωρίς θεωρητικούς ακροβατισμούς και λεκτικά πυροτεχνήματα,⁶ το ερώτημα: Πόσο «μετράνε» τα πτυχία των κοινωνικών επιστημών στην αγορά εργασίας, και ιδιαίτερα στον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος από εδώ και στο εξής θα κατέχει την μερίδα του λέοντος, για να μην πούμε σχεδόν την αποκλειστική;

Τι σημαίνουν, για παράδειγμα, σήμερα στην αγορά εργασίας, στην σύγχρονη χομπσιανή ζούγκλα, οι φράσεις: «Είμαι πτυχιούχος Βυζαντινών και Νεοελληνικών σπουδών» ή «έχω μεταπτυχιακό δίπλωμα στην προσωπικότητα φιλοσοφία;» Και προφανώς δεν αναφερόμαστε σε όσους και όσες θελήσουν να ακολουθήσουν –άσχετα με το αν θα καταφέρουν– ακαδημαϊκή καριέρα, ο αριθμός των οποίων αναλογικά με τους υπόλοιπους ούτε καν συγκρίνεται.

Γιατί, εάν τα παραπάνω προσόντα σημαίνουν σίγουρα πάρα πολλά για τους ίδιους τους κατόχους των αντίστοιχων πτυχίων, όταν φτάσει η κρίσιμη στιγμή της εύρεσης εργασίας ή απασχόλησης –όπως σκόπιμα είναι πια στην μόδα– τότε σταματάνε όλα. Σε αυτά τα επίπεδα δυστυχώς δεν μετράνε ούτε ο Horkheimer, ούτε ο Saussure, ούτε ο Guattari.

Η «ευρύτερη κουλτούρα» ή η «κριτική ματιά» –που ευτυχώς δεν αποτελεί μονοπώλιο των κοινωνικών επιστημών όπως πολλοί νομίζουν– ίσως βοηθήσει ώστε να καταλάβει κάποιος γιατί δεν βρίσκει δουλειά. Δεν βοηθάει, όμως, να βρει. Εκτός εάν πάρουμε σοβαρά το παράδειγμα της έρευνας που επικαλείται ο κ. Καλαντζής και τις συμβουλές του προς τους υποψηφίους φοιτητές για τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης και κατ' επέκταση η πολιτική επιστήμη.

Ο κ. Καλαντζής υποστηρίζει, και εξαίρει ως κατόρθωμα, ότι σύμφωνα με έρευνα που έγινε με σκοπό την επαγγελματική χαρτογράφηση των αποφοίτων του παραπάνω τμήματος για τα έτη 1990-1991 (οι οποίοι-ες είναι σήμερα περίπου 32 χρόνων) το 80% των αποφοίτων δουλεύει, ενώ η ανεργία φτάνει το 13%.⁷

Ποιο όμως 80%; Των 216 ατόμων του δείγματος. Και τι ποσοστό των αποφοί-

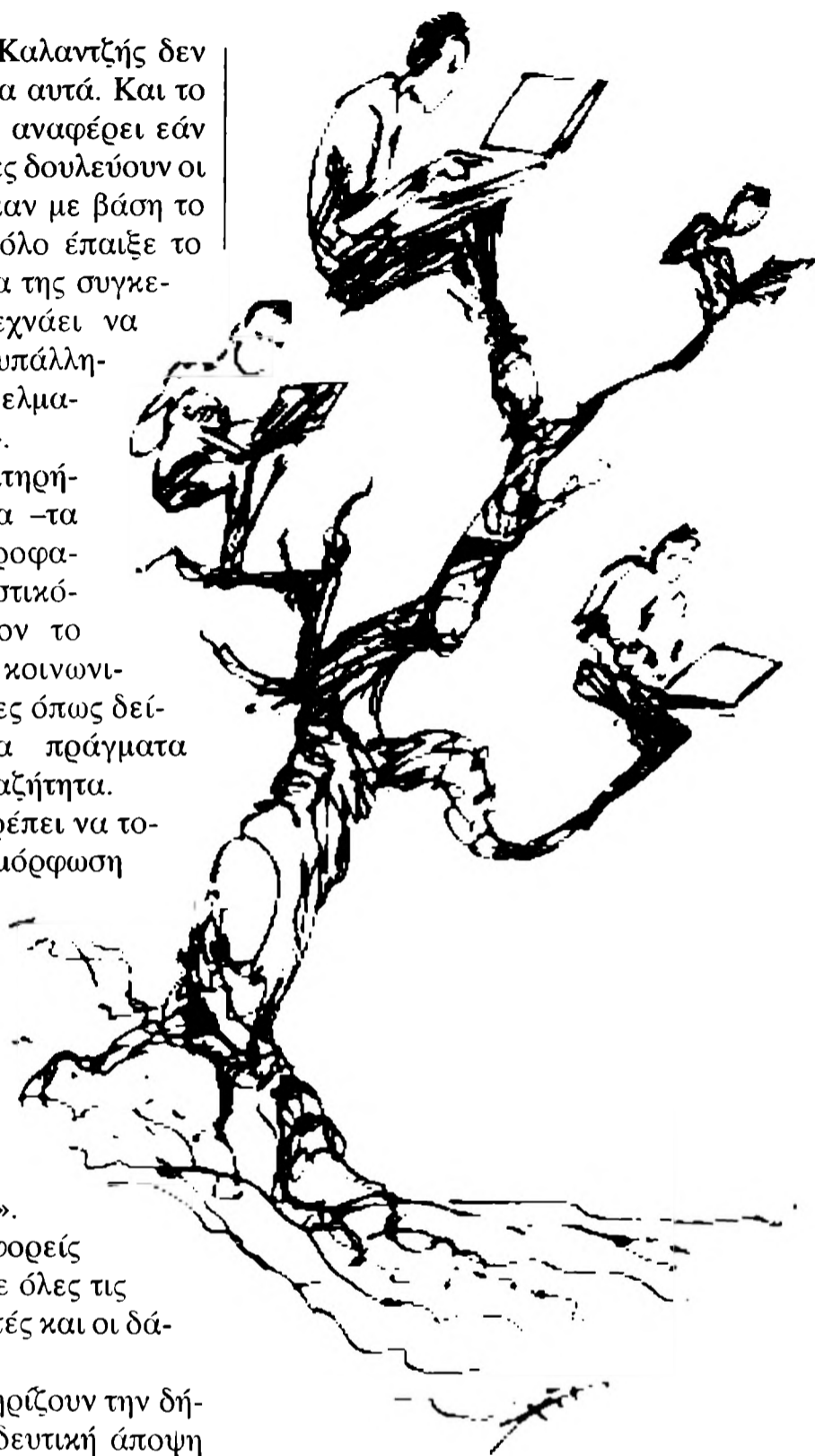
των είναι το 216; Ο κ. Καλαντζής δεν αναφέρει τίποτα απ' όλα αυτά. Και το πιο βασικό: Ξεχνάει να αναφέρει εάν στις εργασίες, στις οποίες δουλεύουν οι απόφοιτοι, προσλήφθηκαν με βάση το πτυχίο τους και ποιο ρόλο έπαιξε το πτυχίο τους στην έρευνα της συγκεκριμένης εργασίας. Ξεχνάει να αναφέρει τι σημαίνει «υπάλληλοι», «ελεύθεροι επαγγελματίες» ή «επιχειρηματίες».

Οι παραπάνω παρατηρήσεις και συμπεράσματα –τα οποία δεν αποτελούν προφανώς δική μας αποκλειστικότητα– δηλώνουν μάλλον το δυσοίωνα μέλλον των κοινωνικών επιστημών, οι οποίες όπως δείχνουν καθημερινά τα πράγματα οδεύουν σιγά-σιγά στα αζήτητα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι για την διαμόρφωση των παραπάνω αδιεξόδων δεν είναι υπεύθυνες ούτε οι «κοινωνικές συνθήκες», όπως θα υποστήριζε μια χυδαία κοινωνιολογία του αυτο-οικτιρμού, ούτε η «φύση των κοινωνικών επιστημών».

Είναι υπεύθυνοι και οι φορείς των επιστημών αυτών σε όλες τις βαθμίδες, ήτοι «οι μαθητές και οι δάσκαλοι».

Είναι όλοι όσοι υποστηρίζουν την δήθεν αριστερή και προοδευτική άποψη ότι η επιστήμη και ειδικότερα οι κοινωνικές επιστήμες, πρέπει να είναι άωμες και να στέκουν απέναντι και έξω από τον ιδιοτελή χώρο της αγοράς. Να στέκουν ως πανοπτικό που τα ελέγχει όλα, να βλέπουν με κριτική ματιά αλλά και με καχυποψία τον ιδιωτικό χώρο των συναλλαγών, έτσι ώστε να μην μολυνθούν από τον καπιταλιστικό ιό! Το Πανεπιστήμιο, υποστηρίζουν, θα πρέπει να διαχωρίζεται από την αγορά εργασίας, έτσι ώστε να διατηρηθεί η ακαδημαϊκή του υπόσταση!⁸ Ο επιστήμονας θα πρέπει να είναι κλεισμένος στο θερμοκηπιακό του γραφείο και να μην ασχολείται με τέτοιου είδους «ευτέλειες». Ασφαλώς εκλαμβάνουν τις επιθυμίες τους ως πραγματικότητα. Αλλά και όλοι όσοι βλέπουν «αφ' υψηλού», με

φ λ ε γ -
ματική και ελιτίστικη διάθεση κάθε μορφής εξειδίκευση και προσέγγιση στην αγορά εργασίας και προβάλλουν τον τύπο του επιστήμονα που θα πρέπει να τα ξέρει όλα ή λίγο απ' όλα. Τέλος, άμεσα υπεύθυνες είναι και οι εκάστοτε εκπαιδευτικές πολιτικές, οι οποίες εξαντλούν την κοντόφθαλμη μικροπολιτική «απλοχεριά» τους με την εισαγωγή ενός υπέρογκου αριθμού φοιτητών στις αντίστοιχες σχολές των κοινωνικών επιστημών, αλλά και όσοι καθηγητές παραμένουν παγερά αδιάφοροι και προκλητικά ασυγκίνητοι απέναντι στην πρωτοφανή ανεργία που πλήττει τους πρώην φοιτητές τους. Έτοιμοι να πάρουν αντιαλλεργικά χάπια μόλις ακούσουν την λέξη «αγορά εργασίας», απα-

ντούν: «Εγώ ασχολούμαι μόνο με την επιστήμη. Το Πανεπιστήμιο δεν είναι γραφείο ευρέσεως εργασίας».

Αλήθεια τόση ανάγκη έχει η ελληνική κοινωνία από τέσσερα τμήματα πολιτικής επιστήμης; Ή, πώς έγινε ξαφνικά και όλα τα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας ομόθυμα αναγνώρισαν τη σπουδαιότητα των εκατοντάδων κοινωνιολόγων;

Είναι λοιπόν υποκριτικό να πιστεύουμε πως οι ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας σε πτυχιούχους ανθρωπιστικών επιστημών είναι μεγαλύτερες από αυτές των υπολοίπων ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Ασφαλώς δεν μπορεί κανένας και με κανένα τρόπο να εμποδίσει οποιονδήποτε θέλει να σπουδάσει οτιδήποτε, φτάνοντας ακόμα και στο κλείσιμο των «μη παραγωγικών σχολών».⁹ Αλλά από αυτό το σημείο έως το προηγούμενο, η απόσταση είναι τεράστια.

Προς το παρόν, η μοναδική αχτίδα φωτός είναι οι σημαντικές και αναγκαίες αλλαγές προς τις σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις, που θα πρέπει να γίνουν στα ίδια τα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημιακών τμημάτων. Κάτι τέτοιο, για παράδειγμα, μπορεί να επιτευχθεί με την υποχρεωτική εισαγωγή των Η/Υ ως βασικού μαθήματος καθώς και με την διεύρυνση των θεματικών πεδίων του εκάστοτε τμήματος όπως, π.χ., σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Τέλος, η ειδίκευση θα πρέπει να δίνεται σε προπτυχιακό επίπεδο –δεν είναι υποχρεωμένοι όλοι να κάνουν μεταπτυχιακά για να ειδικευτούν σε κάτι και να εκτονωθεί επιτέλους αυτός ο μάταιος και φίλαυτος «σνομπισμός» που υπάρχει απέναντι σε κάθε οροθετημένο και εξειδικευμένο. Και αυτό δεν είναι τεχνοκρατισμός. Εκτός εάν θέλουμε σε κάποια δικαστική μας υπόθεση να μας υπερασπισθεί ένας πολιτικός μηχανικός.

Στην αγορά εργασίας, όσο σκληρό και αν ακούγεται αυτό, δεν «μετράνε» ούτε «οι γενικές γνώσεις», ούτε η αορισιά, ούτε η ασάφεια, ούτε η γενικότητα, ούτε ο ακραίος θεωρητισμός. Γιατί, παραφράζοντας τον Hegel, «οι "μεγάλοι" κοινωνικοί επιστήμονες πέφτουν σαν άδειοι κάλυκες στο γραφείο

του επιχειρηματία».

Προφανώς δεν γνωρίζουμε τα νέα επαγγέλματα που θα προκύψουν ύστερα από 10 ή 20 χρόνια, ούτε μπορούμε να προγραμματίσουμε πάνω σε αυτή τη βάση. Αλλά οφείλουμε να προσαρμοστούμε, και ας μη μας τρομάζει η λέξη, στη σημερινή πραγματικότητα. Η κριτική που εύκολα και εύλογα μπορούμε να ασκήσουμε ή να μην ασκήσουμε στην κουλτούρα του τεχνικού πολιτισμού ή στο Διαδίκτυο είναι καθ' όλα θεμιτή και ωφέλιμη. Η κριτική σε καθετί τεχνοκρατικό, κατ' επίφαση εκσυγχρονιστικό, στην παγκοσμιοποίηση και στην απανθρωπιά της είναι εξίσου και με το παραπάνω θεμιτή. Όλα αυτά όμως δεν σημαίνουν ότι τα παραπάνω είναι ανύπαρκτα ή μακριά από εμάς.¹⁰

Ας μην συγχέουμε λοιπόν τα πράγματα. Γιατί είναι πολύ όμορφο να έχει κάποιος ένα καλαίσθητο γραφικό χαρτάκι, να γράφει πολύ ωραία και κομψά γράμματα. Χρειάζεται όμως πλέον και να τα πληκτρολογεί.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΣ -
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΖΛΑΡΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. εφ. *Εξουσία*, 25.9.2000.
2. Βλ. εφ. *Το Βήμα*, 12.8.2000. Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και το άρθρο με τίτλο: «Ποιοι πτυχιούχοι βρίσκουν εργασία» εφ. *Το Βήμα*, 6.8.2000.
3. Βλ. Κ. Τσουκαλάς, *Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σελ. 132 κέ.
4. Βλ. Κ. Τσουκαλάς «Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής», περ. *Δευκαλίων*, τχ. 13, Αθήνα 1975, σελ. 18.
5. Βλ. εφ. *Η Καθημερινή*, 21.6.1998.
6. Βλ. Ν. Διαμαντούρος, «Σπουδές και αγορά εργασίας», *Το Βήμα*, 19.4.1998 και Β. Καραποστόλης, «Όταν παίρνουμε το λόγο», εφ. *Τα Νέα*, 22.10.2000.
7. Βλ. Φ. Καλαντζή, «Το κρυφό... κορυφαίο ακαδημαϊκό τμήμα», εφ. *Επενδυτής*, 3.9.2000.
8. Βλ. εφ. *Τα Νέα* 27.11.2000.
9. Βλ. εφ. *Η Καθημερινή* 16.7.2000.
10. Βλ. το εξαιρετικό άρθρο του Δ. Λουκά με τίτλο «Προς ένα νέο συμβόλαιο επιστήμης-κοινωνίας», εφ. *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 26.11.2000.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ANDREW DALBY
SALLY GRAINGER

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Andrew Dalby και Sally Grainger

Μια συναρπαστική ιστορία
της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής
διατροφής και μαγειρικής

*

Με 50 αυθεντικές συνταγές
προσαρμοσμένες
για το σύγχρονο μάγειρα

*

156 σελίδες με 88 εικόνες

Μετάφραση
Νίκη Ζωγράφου

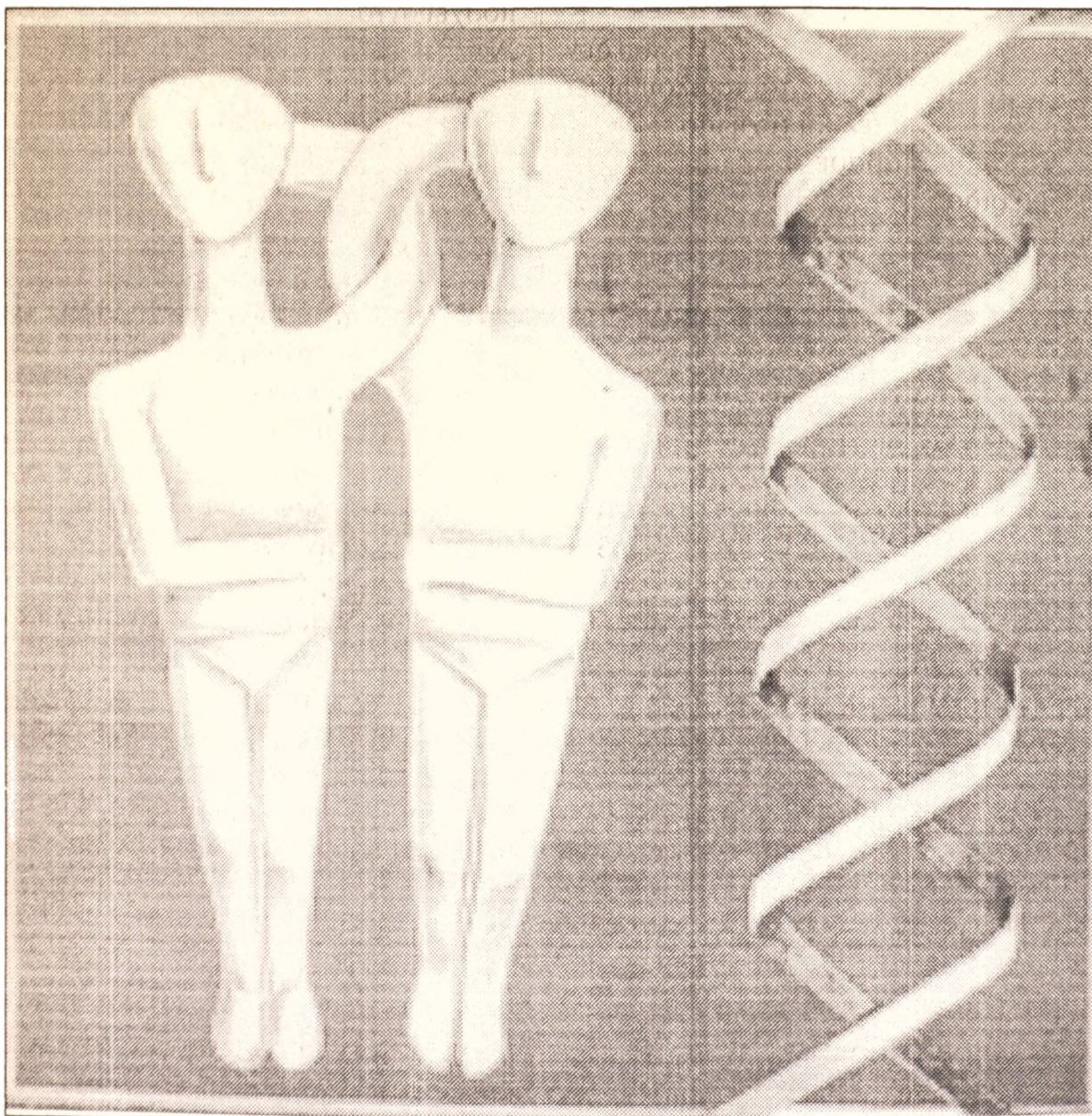

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Δωρεά ιστών και οργάνων – Μεταμοσχεύσεις Εμπόριο οργάνων: Μύθοι και πραγματικότητα

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΑΓΓΟΥΡΑΝΗΣ

Η ανακάλυψη νέων αποτελεσματικών ανοσοκατασταλτικών φαρμάκων, η βελτίωση των χειρουργικών τεχνικών και γενικά η επαναστατική εξέλιξη της ιατρικής τεχνολογίας, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οδήγησαν, με καταπληκτική επιτυχία, στην καθιέρωση της μεταμόσχευσης ως το κατ'εξοχήν θεραπευτικό μέσο εναντίον του τελικού σταδίου ανεπαρκείας ζωτικών οργάνων. Όμως το σύγχρονο αυτό επίτευγμα της ιατρικής δεν αξιοποιείται επαρκώς, ιδίως στη χώρα μας, διότι η προσφορά μοσχευμάτων είναι πολύ μικρή, σε σχέση με τις όλο και περισσότερο αυξανόμενες μεταμοσχευτικές μας ανάγκες.

Σήμερα στην Ελλάδα, 6.800 νεφροπαθείς έχουν εισέλθει σε τελικό στάδιο χρόνιας νεφρικής ανεπάρκειας, από διάφορες αιτίες (σπειραματονεφρίτις, πυελονεφρίτις, διαβητική νεφροπάθεια, πολυκυστικοί νεφροί, υπέρταση, νεφρολιθίαση, συστηματικά νοσήματα, φάρμακα κ.τ.λ.) και υποβάλλονται σε εξωνεφρική κάθαρση. Κάθε χρόνο σ' αυτόν τον αριθμό προστίθενται 400 και πλέον νεφροπαθείς, με συνέπεια, τα επόμενα χρόνια, την επίταση του ήδη υπάρχοντος τεράστιου, ανθρώπινου, ιατρικού, κοινωνικού, αλλά και οικονομικού προβλήματος. Το κόστος θεραπείας κάθε νεφροπαθούς σε αναλώσιμο υλικό, νοσηλεία, επιδόματα κ.τ.λ., ξεπερνά τα 10 εκατομμύρια το χρόνο. Το πρόβλημα καθίσταται εντονότερο λόγω της μη σωστής χωροταξικής κατανομής των μονάδων τεχνητού νεφρού. Υπάρχουν νομοί που δεν διαθέτουν μονάδα αιμοκάθαρσης και πολλοί απ' αυτούς που διαθέτουν δεν επαρκούν να καλύψουν όλους τους νεφροπαθείς της περιοχής, λόγω έλλειψης υποδομής και ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, με αποτέλεσμα οι ασθενείς αυτοί να υφίστανται μεγάλη ταλαιπωρία, διότι αναγκάζονται να μετακινούνται ανθημερόν, 3 φορές την εβδομάδα, από την επαρχία στα αστικά κέντρα, με ταξί, για να υποβληθούν σε 4ωρη ή και 5ωρη συνεδρία αιμοκάθαρσης (όλα τα έξοδα καλύπτονται από τα ασφαλιστικά ταμεία τους). Η μεταμόσχευση θα μείωνε κατά 70-80% το κόστος θεραπείας και τα ποσά που θα εξοικονομούσαν θα μπορούσαν να διατεθούν σε άλλους τομείς της Υγείας [φυσικά, το τελευταίο που μας απασχολεί είναι το οικονομικό πρόβλημα, δεδομένης της κατασπατάλησης δισεκατομμυρίων κάθε χρόνο, σε διάφορα επίπεδα, λόγω της γνωστής κακής διαχείρισης (και όχι μόνον) του Δημοσίου χρήματος].

Βεβαίως, όλοι οι νεφροπαθείς δεν είναι υποψήφιοι για μεταμόσχευση, είτε λόγω άλλων συνυπαρχόντων ιατρικών προβλημάτων τους (καρδιακή ή ανα-

Ο Αντώνης Λαγγουράνης είναι παθολόγος - νεφρολόγος διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών διευθυντής Μονάδας Τεχνητού Νεφρού Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ»

πνευστική ανεπάρκεια, νεοπλάσματα, χρόνια ηπατίτιδα κ.ά.) είτε λόγω προχωρημένης ηλικίας ή για διάφορους άλλους λόγους. Πολλοί δεν υποβάλλονται στον απαραίτητο παρακλινικό και εργαστηριακό έλεγχο, μέσω του οποίου θα κριθεί η καταλληλότητα της υποψηφιότητάς τους προς μεταμόσχευση, διότι θεωρούν ότι η πιθανότητα να βρουν μόσχευμα στην Ελλάδα δεν διαφέρει και πολύ απ' αυτήν που έχουν να κερδίσουν σε κάποιο λαχείο. Οι εγγεγραμμένοι στην Εθνική Λίστα αναμονής υποψήφιοι λήπτες ανέρχονται στους 1.160.

Οι νεφροπαθείς, εν πάση περιπτώσει, έχουν την εναλλακτική λύση της υποκατάστασης της νεφρικής λειτουργίας (με τεχνητά μέσα), που τους επιτρέπει να ζουν, επ' αόριστον, έστω και με τεχνητό τρόπο. Υπάρχουν, σήμερα, πολλοί νεφροπαθείς που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση από 20ετίας και πλέον και μερικοί από 30ετίας. Η κατάσταση καθίσταται τραγική για ασθενείς σε τελικό στάδιο καρδιακής, αναπνευστικής και ηπατικής ανεπάρκειας, των οποίων η ζωή κινδυνεύει, εάν δεν μεταμοσχευθούν επείγοντως. Σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχει το αντίστοιχο τεχνητό όργανο, τουλάχιστον επί του παρόντος, και γι' αυτό οι πάσχοντες δεν συσσωρεύονται στις λίστες αναμονής. Ανά πάσα χρονική στιγμή, οι υποψήφιοι λήπτες, π.χ., ήπατος, δεν ξεπερνούν τους 40-45 (και ύστερα από 8-10 μήνες τόσο περίπου θα είναι, αλλά δεν θα είναι οι ίδιοι, διότι εν τω μεταξύ θα έχουν πεθάνει και θα έχουν αντικατασταθεί από άλλους). Εκατοντάδες άλλοι περιμένουν ένα ιστικό μόσχευμα, που θα θεραπεύσει ριζικά ή θα βελτιώσει τη μόνιμη αναπηρία τους, όπως η τύφλωση από βλάβες του κερατοειδούς χιτώνα, προβλήματα της πλαστικής χειρουργικής και ορθοπεδικά προβλήματα.

Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΜΟΣΧΕΥΜΑΤΩΝ

Υπάρχουν δύο βασικές και αλληλοσυνδεόμενες αιτίες, που διεθνώς έχουν ως αποτέλεσμα την έλλειψη προθυμίας για προσφορά μοσχευμάτων. Οι αιτίες αυτές είναι α) Η έλλειψη και στρεβλή ενημέρωση του κόσμου, όσον αφορά στη δωρεά οργάνων και τις μεταμοσχεύσεις γενικά και β) ο ενστικτώδης

φόβος μας απέναντι σε κάθε τι το άγνωστο, σε συνδυασμό με τις διάφορες προκαταλήψεις γύρω από τον θάνατο.

Τις προηγούμενες δεκαετίες, το ενδιαφέρον και η έρευνα κατευθύνθηκαν, κυρίως, προς την ιατρική πλευρά των μεταμοσχεύσεων, προκειμένου να ξεπεραστούν τα τεχνικά και άλλα προβλήματα και, κυρίως, η «απόρριψη» των μοσχευμάτων. Αντίθετα, δεν δόθηκε η ίδια σημασία στην ενημέρωση και την κοινωνική διάσταση των μεταμοσχεύσεων. Παλαιότερα, κάθε ιατρική πράξη ήταν διπολική (ασθενής-γιατρός)· η μεταμόσχευση, όμως απαιτεί και τον παράγοντα δότη, διότι χωρίς δότες δεν γίνονται μεταμοσχεύσεις.

Μέσα σ' αυτό το αρνητικό πλαίσιο διάφορα, κατά το παρελθόν, προβλήματα διαφάνειας γύρω από τη δίκαιη διάθεση των προσφερομένων μοσχευμάτων, καθώς και οι φήμες περί εμπορίου οργάνων έδρασαν καταλυτικά εναντίον των μεταμοσχεύσεων, ιδίως, στην Ελλάδα. Το πλημμελώς ενημερωμένο άτομο είναι ευάλωτο σε οποιαδήποτε συκοφαντία, διότι δεν έχει την ικανότητα να την ελέγξει. Εξάλλου δεν θα ενδιαφερθεί να παρακολουθήσει την πορεία και τελική τύχη μιας καταγγελίας που διάβασε σε πηχναίο τίτλο εφημερίδας ή άκουσε, τυχαία, σε κάποιο τηλεοπτικό κανάλι. Η σκανδαλοθηρία και σκανδαλογαγνεία έχουν καλλιεργηθεί σε απίστευτο βαθμό τα τελευταία χρόνια. Το σκάνδαλο και η συκοφαντία έχουν μεγαλύτερη απήχηση από τον έπαινο και την παρουσίαση της αλήθειας. Για να είμαστε δίκαιοι πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι περισσότεροι δημοσιογράφοι έχουν συμβάλει στην προώθηση των μεταμοσχεύσεων στη χώρα μας.

Τα τελευταία χρόνια όμως, οι απόηχοι περί νομίμου, παρανόμου μη εγκληματικού και εγκληματικού εμπορίου οργάνων σε άλλες χώρες, ιδίως τριτοκοσμικές, καθώς και τα γνωστά δικά μας αρνητικά δημοσιεύματα, όχι πάντοτε από κακή πρόθεση, συνέβαλαν καθοριστικά στη δημιουργία κλίματος επιφυλακτικότητας και διστακτικότητας απέναντι στη δωρεά οργάνων. Επίσης, πρέπει να παραδεχθούμε ότι και σε άλλες χώρες κυκλοφόρησαν αυτά τα δημοσιεύματα, αλλά δεν είχαν

τον ίδιο αρνητικό αντίκτυπο, όπως στην Ελλάδα. Επομένως, η κύρια αιτία θα πρέπει να αναζητηθεί στην ανεπάρκεια και οργανωτική δυσλειτουργία του μεταμοσχευτικού μας συστήματος, του οποίου η υποδομή, από 15ετίας παραμένει η ίδια, χωρίς διαρθρωτικές αλλαγές, που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις και προκλήσεις.

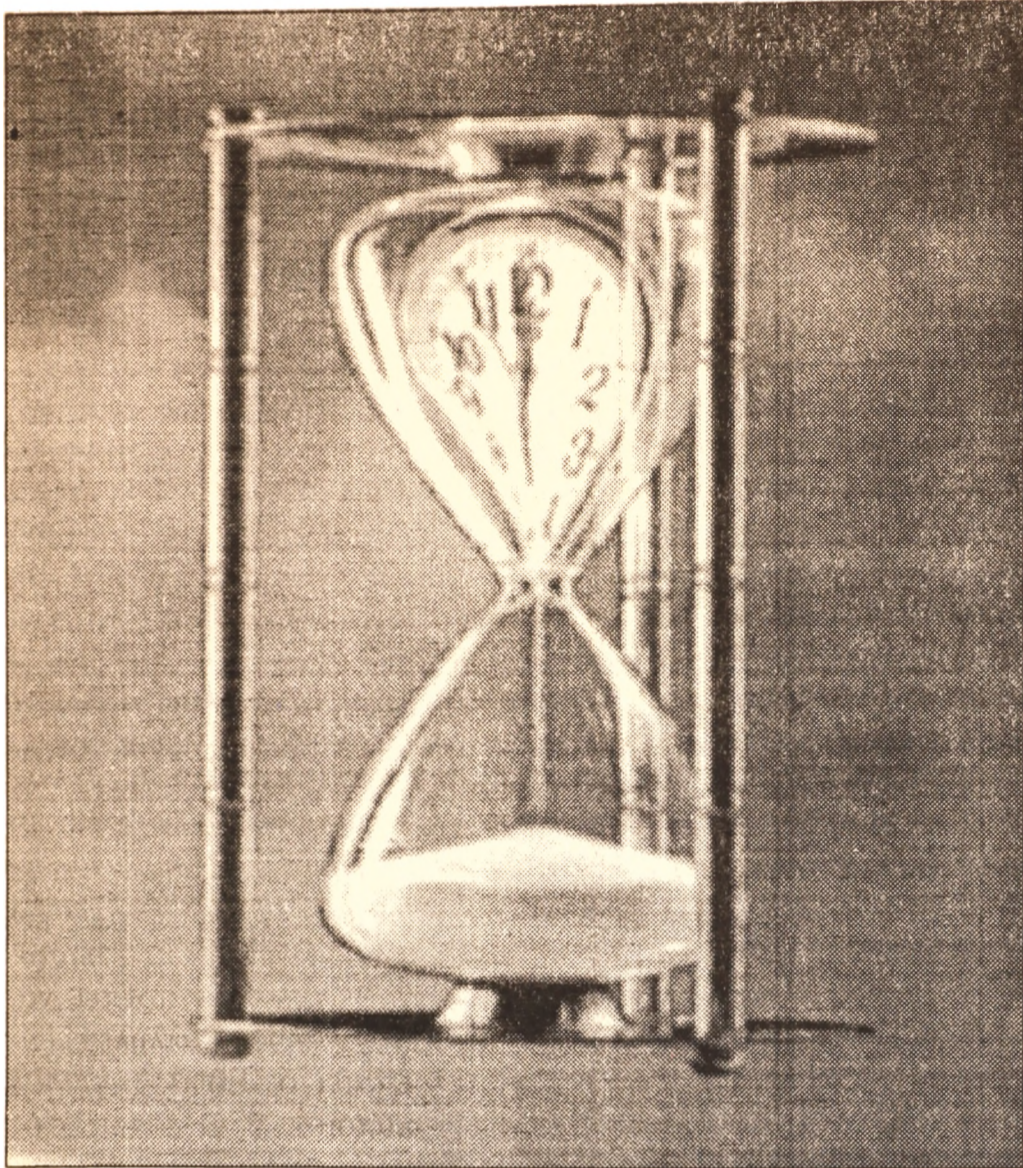
Γι' αυτήν την ανεπάρκεια, τα τρέχοντα προβλήματα των μεταμοσχευτικών διαδικασιών, την πορεία και την προοπτική των μεταμοσχεύσεων στη χώρα μας θα επανέλθουμε σε επόμενο άρθρο. Ας θέσουμε όμως, το δάκτυλο επί των τύπων των ήλων και ας ξεκαθαρίσουμε την ήρα από το σιτάρι, κάνοντας μια μικρή αναδρομή στο εμπόριο οργάνων.

ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΡΓΑΝΩΝ

Η πιο σημαντική –και δραματική, εάν πράγματι αληθεύει– φήμη είναι ότι στη Λατινική Αμερική παιδιά απάγονται, κατά χιλιάδες, για να πουληθούν σε διάφορες χώρες, ιδίως της Δύσης, όπου σκοτώνονται και τα όργανά τους μεταμοσχεύονται σε πλούσιους ασθενείς. Αυτό, βεβαίως, για να γίνει προϋποθέτει την ύπαρξη ενός τεράστιου, διεθνούς, εγκληματικού δικτύου που περιλαμβάνει, εκτός των μεσαζόντων, χιλιάδες γιατρούς (κλινικούς και εργαστηριακούς, διαφόρων ειδικοτήτων), παραιίατρικό προσωπικό, ασθενείς λήπτες αυτών των οργάνων, νοσοκομεία ολόκληρα και το οποίο λειτουργεί με τέτοιο αριστοτεχνικό και «μαφιόζικο» τρόπο, ώστε ουδείς, μέχρι σήμερα, να έχει συλληφθεί ή καταδικαστεί.

Ποια είναι, όμως, τα γεγονότα που οδήγησαν στην εξάπλωση μιας τόσο τρομακτικής φήμης;

Το πρώτο δημοσίευμα περί εμπορίου οργάνων εμφανίστηκε στην Ονδούρα, στις 2.1.87, στην εφημερίδα *La Tribuna*. Η πηγή ήταν ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου Κοινωνικών Υποθέσεων Leonardo Villeda Bermudez, ο οποίος όμως, την επομένη ημέρα στην εφημερίδα *El Heraldo* και στις 5.1.87 στη *La Tribuna*, αρνήθηκε κατά κατηγορηματικό τρόπο αυτά που του απεδόθησαν, δηλώνοντας ότι απλώς είχε ακούσει κάποιες φήμες γι' αυτές τις δραστηριότητες. Ο Γραμματέας ακολούθως απαλλάχθηκε από τα

καθήκοντά του, έπειτα από παρέμβαση του Προέδρου της Ονδούρας, με αποτέλεσμα την ενοχοποίηση του Προέδρου για ανάμειξη στο εγκληματικό εμπόριο, ενώ το πιο πιθανό είναι να ζήτησε την παραίτηση του ανθρώπου, που ήταν, έστω και έμμεσα, υπεύθυνος για ένα τέτοιο σκάνδαλο. Για την Ονδούρα η υπόθεση, ύστερα από έρευνες που δεν οδήγησαν πουθενά, έκλεισε και τοποθετήθηκε στο αρχείο, αλλά το σκάνδαλο άρχισε το παγκόσμιο ταξίδι του, το οποίο συνεχίζεται μέχρι σήμερα και το οποίο με τα χρόνια αναπαράγεται σε απίστευτο βαθμό, χωρίς, εντούτοις, καμιά απόδειξη να το στηρίζει. Οι εφημερίδες όλου σχεδόν του κόσμου ανακυκλώνουν τη φήμη, χρησιμοποιώντας ως πηγές άλλα προηγούμενα δημοσιεύματα, χωρίς ωστόσο να αναφέρουν την κατηγορηματική άρνηση του Γραμματέα και την έλλειψη οποιουδήποτε αποδεικτικού στοιχείου. Θα ήταν πολύ χρονοβόρο και ανιαρό να αναφερθούμε σε όλα αυτά τα δημοσιεύματα (με τίτλους, όπως «παιδικές καρδιές για πούλημα» και άλλα παρόμοια), τα οποία απασχόλησαν κατ'επανάληψη το ευρωπαϊκό κοινοβού-

πολιτική βία επίσης. Είναι γνωστή η εξαφάνιση πολιτικών αντιπάλων διαφόρων δικτατορικών καθεστώτων και πολλά έχουν γραφεί για τα αποσπάσματα θανάτου των εγκαταλελειμμένων («αδέσποτων») παιδιών στη Βραζιλία. Οι αθλιότητες αυτές δημιουργούν το κατάλληλο κλίμα για να γίνουν πιστευτές και οι φήμες περί εμπορίου οργάνων και σ' αυτό συμβάλλει και η συνεχής επανάληψή τους. Μαζικό εγκληματικό εμπόριο οργάνων δεν υπάρχει. Ουδείς, βεβαίως, μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο μεμονωμένων εγκληματικών πράξεων σε μερικές χώρες, να θέτουμε όμως τα γεγονότα αυτά στις πραγματικές τους διαστάσεις, διότι οι συνέπειες της δυσαναλογίας μεταξύ φήμης και πραγματικότητας είναι ολέθριες στην προσφορά μοσχευμάτων.

Στην Ινδία και μερικές χώρες της Νοτίου Αμερικής δεν υπάρχει (τουλάχιστον δεν υπήρχε μέχρι πρότινος) νομοθεσία που να απαγορεύει το εμπόριο οργάνων από ζώντες δότες. Η πενία και η απελπισία ωθούν μερικούς να πουλήσουν τον έναν νεφρό ή κερατοειδή χιτώνα τους για να αντιμετωπίσουν το άμεσο επιβιωτικό τους πρόβλημα.

λιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας.

Γιατί βρήκαν πρόσφορο έδαφος ν' αναπτυχθούν οι φήμες περί εγκληματικού εμπορίου οργάνων;

Η διαφορά είναι μεγάλη σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής, η πορνεία ευρέως διαδεδομένη, η

Ένας φουκαράς, που δεν έχει πού την κεφαλήν κλίνει, προβαίνει σε σχετιζή αγγελία και κάποιος μεσάζων αναλαμβάνει τις διαπραγματεύσεις μεταξύ δότη-λήπτη, όπως σε οποιαδήποτε άλλη οικονομική συναλλαγή. Αυτά τα πραγματικά γεγονότα προσβάλλουν, βεβαίως, τη δική μας ηθική και κουλτούρα, τις δικές μας ευαισθησίες, αλλά δεν είναι παράνομα μέσα στο νομικό πλαίσιο αυτών των χωρών. Όμως, κάτω από την πίεση της διεθνούς κοινής γνώμης και οι κυβερνήσεις αυτών των χωρών, η μία μετά την άλλη, εισάγουν απαγορευτική νομοθεσία, που έχει δυσκολεύσει πολύ την ανάπτυξη αυτού του είδους εμπορίου οργάνων. Πάντως, το φαινόμενο δεν πήρε τις διαστάσεις που παρουσίασε ο Τύπος. Πολύ λίγες μεταμοσχεύσεις νεφρού και κερατοειδούς έχουν γίνει με αυτή τη διαδικασία, η οποία άλλωστε είναι και πολύ επικίνδυνη για τους λήπτες, διότι ο έλεγχος των δοτών σ' αυτές τις χώρες είναι υποτυπώδης και η πιθανότητα μετάδοσης AIDS, ηπατίτιδας Β, ελονοσίας και άλλων νοσημάτων πολύ μεγάλη.

Στις χώρες της Δύσης όπου υπάρχει αυστηρή νομοθεσία κατά του εμπορίου οργάνων έχουν καταγραφεί ελάχιστα περιστατικά παράνομης μεταμόσχευσης νεφρού από ζώντες δότες. Στην Αγγλία, για παράδειγμα, δύο Τούρκοι πούλησαν τον ένα τους νεφρό και όλοι οι εμπλεκόμενοι υπέστησαν μεγάλες κυρώσεις και οι γιατροί που έκαναν την μεταμόσχευση, επιπλέον, έχασαν οριστικά την άδεια άσκησης του επαγγέλματός τους.

Το πρόβλημα είναι ότι, όταν μιλάμε για κάτι για το οποίο γνωρίζουμε πάρα πολύ λίγα ή και τίποτα και το οποίο δεν πολυκαταλαβαίνουμε, κάνουμε τεράστια λάθη. Εάν επιπροσθέτως ασκούμε κριτική σε ένα άτομο ή σε ομάδα ατόμων, έναντι των οποίων είμαστε αρνητικά διακείμενοι, σπανίως μπαίνουμε στον κόπο να τη βασίσουμε σε αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία. Σπέρνοντας τους σπόρους μιας φήμης και διαδίδοντάς την, δίνουμε την εντύπωση ότι ξέρουμε πολύ καλά για τι πράγμα μιλάμε και γινόμαστε ακόμα πιο πιστευτοί αν προσθέσουμε στο φανταστικό και κάποιο πραγματικό γεγονός. Η κατηλεία η υπερβολή και η διόγκωση της σημασίας κάποιου γεγονότος είναι πολλές

φορές η δουλειά μερικών ανθρώπων των Media. Το εμπόριο οργάνων αποτελεί το τέλειο παράδειγμα αυτής της τακτικής, διότι «πουλάει» πολύ το θέμα. Ο δημοσιογράφος, βεβαίως, οφείλει να στιγματίζει και να καταγγέλλει κάθε παράνομη ή εγκληματική δραστηριότητα, αλλά και να χειρίζεται τέτοιου είδους λεπτά θέματα με μεγάλη υπευθυνότητα. Όσοι διαδίδουν αστήρικτες φήμες έχουν βαριά ευθύνη, διότι τις συνέπειες αυτών των διαδόσεων τις υφίστανται, τελικά, οι χιλιάδες ασθενείς, που περιμένουν ένα μόσχευμα για να ζήσουν.

Στην Ελλάδα, κατά καιρούς, κυκλοφορούν διάφορες απίθανες ιστορίες.

Θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Προ 5ετίας δύο έλληνες φοιτητές, που διέμεναν μονίμως στο εξωτερικό, ήρθαν για διακοπές στην Ελλάδα. Οι άτυχοι αυτοί νέοι, σε τροχαίο δυστύχημα, έχασαν τη ζωή τους (ο θάνατος ήταν ακαριαίος). Μεταφέρθηκαν στα εξωτερικά ιατρεία του πλησιέστερου νοσοκομείου, όπου διαπιστώθηκε ο θάνατός τους και ακολούθως στο νεκροτομείο, όπως επιβάλλεται σε κάθε περίπτωση αιφνίδιου θανάτου. Ύστερα από 12 ώρες έγινε η νεκροψία και νεκροτομή και επακολούθησε η απαραίτητη αφαίρεση και αποτέφρωση των σπλάγχων (προσωρινή ταρίχευση), διότι οι σοφοί τους θα μεταφέρονταν σε άλλη χώρα, όπου και έγινε η ταφή τους. Μετά

δύο χρόνια περίπου, συγγενείς αυτών των παιδιών κατήγγειλαν έλληνες γιατρούς, διότι θεώρησαν ότι προέβησαν σε παράνομη αφαίρεση οργάνων με σκοπό τη μεταμόσχευσή τους. Κάποιοι

δημοσιογράφοι προέβησαν το θέμα μονομερώς και κραυγαλέα και ύστερα από 1-2 ημέρες το απέσυραν, αφού ενημερώθηκαν και πείσθηκαν, εκ των υστέρων, ότι κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο να συμβεί. (Σε προηγούμενο άρθρο με

των μεταμοσχεύσεων που δεν αφήνουν κανένα περιθώριο. Αυτό το οποίο υπάρχει, όπως όλοι βιώνουμε καθημερινά, είναι η εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου και γενικά η εμπορευματοποίηση της Υγείας.

τίτλο «Εγκεφαλικός θάνατος: Τέλος και αρχή ζωής» εξηγήσαμε, σε ποιες περιπτώσεις θανάτου και κάτω από ποιες συνθήκες μπορούν να αφαιρεθούν όργανα για μεταμόσχευση, περιοδικό *Αντί*, 1.12.00, τεύχος 726). Η αρνητική εντύπωση από παρόμοιες καταγγελίες, όμως, παραμένει. Ο ελληνικός λαός έχει στο αίμα του την προσφορά (τουλάχιστον ακόμα), αλλά επηρεάζεται εύκολα, και ένα τέτοιο δημοσίευμα καταστρέφει σκληρή ενημερωτική δουλειά πολλών ετών. (Αλλά και να συνέβαιναν όλα αυτά που καταγγέλλονται, γιατί θα έπρεπε να αναστέλλουν τη διάθεση για προσφορά μοσχευμάτων; Επειδή υπάρχουν κλέφτες, πρέπει να καταργηθεί η αλληλεγγύη; Φταίει ο Έρωτας επειδή κάποιο «υποκείμενο» σε κρίση ερωτικής μανίας και παραζάλης σκοτώνει το «αντικείμενό» του πόθου του; Εξάλλου, η αύξηση της προσφοράς μοσχευμάτων αποτελεί τη μόνη σίγουρη απάντηση κατά της οποιασδήποτε εμπορευματοποίησης στον χώρο των μεταμοσχεύσεων).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, πρέπει να καταστεί σαφές ότι δεν υπάρχει εμπόριο οργάνων. Είναι τόσο μικρή η χώρα μας, τόσο λίγα και γνωστά τα μεταμοσχευτικά κέντρα, τέτοιες οι διαδικασίες που απαιτούνται για μια μεταμόσχευση, τόσο πολλά τα εμπλεκόμενα άτομα και τέτοιοι οι μηχανισμοί ελέγχου και συντονισμού

Η προσωποποίηση της πολιτικής και η ώρα της νέμεσης

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΚΗΝΙΚΟ

Οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές ολοκλήρωσαν τη διαμόρφωση του πολιτικού μας σκηνικού που κατανέμει ανισομερέστατα τις πολιτικές δυνάμεις της αριστερής και δεξιάς ιδεολογίας. Η Αριστερά ως πολιτική δύναμη εκτοπίστηκε στο περιθώριο της πολιτικής ζωής, καθώς έχει πλέον μηδαμινή κοινωνική αποδοχή και ως εκ τούτου μηδαμινή εκπροσώπηση. Η ιδεολογία της δεξιάς έχει σχεδόν καθολική κοινωνική αποδοχή, ενώ τα δύο πολιτικά κόμματα που την αντιπροσωπεύουν είναι κόμματα-μαμούθ και μονοπωλούν δικαιωματικά την άσκηση της πολιτικής. Επειδή δε ως έργο τους και τα δύο έχουν την εφαρμογή της καπιταλιστικής ιδεολογίας, δεν υπάρχει μεταξύ τους ιδεολογικό διαχωριστικό, οπότε και το πολιτικό τους διαχωριστικό είναι στην ουσία επίπλαστο.

Όμως η ανυπαρξία ιδεολογικού διαχωριστικού μεταξύ των δύο αυτών κομμάτων δεν σημαίνει και την ανυπαρξία των δύο διαφορετικών ιδεολογιών, της αριστεράς και της δεξιάς, ή την ανυπαρξία διαχωριστικής γραμμής μεταξύ τους, όπως διατείνονται τα κόμματα αυτά. Οι δύο ιδεολογίες υπάρχουν, όπως και η διαχωριστική γραμμή ανάμεσά τους παραμένει εκεί που ήταν, δεξιόθεν του ΠΑΣΟΚ πριν από τη μεταπήδησή του, αριστερόθεν τώρα μετά από αυτή. Αν με έμφραση υποστηρίζεται και από τα δύο μεγάλα κόμματα ότι γκρεμίστηκαν αυτά τα διαχωριστικά, ο λόγος είναι προφανής. Από το ΠΑΣΟΚ, για να μη βγαίνει στην επιφάνεια η ιδεολογική του μεταπήδηση, από τη δεξιά, για να θεωρείται φυσιολογική η μετακίνηση του αριστερού ψηφοφόρου προς τα δεξιά.

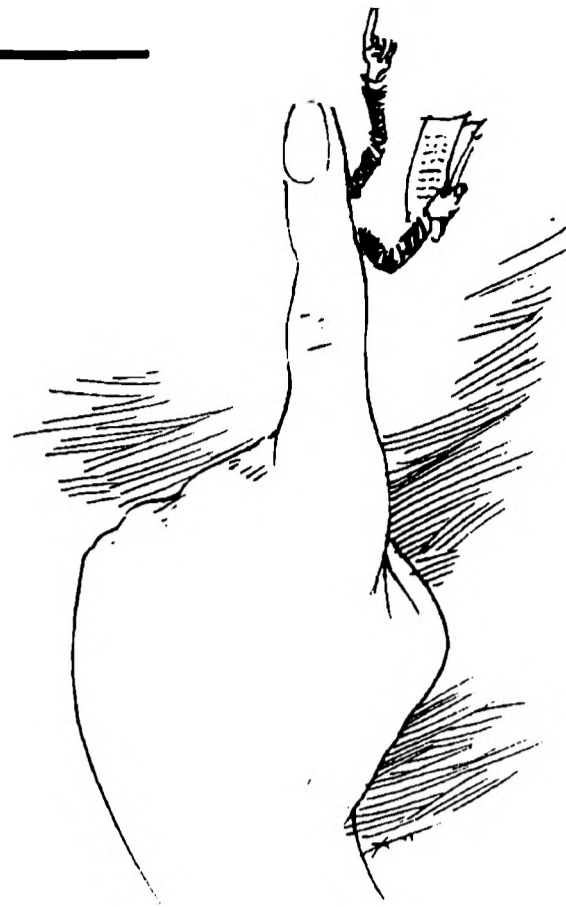
Αφ' ης στιγμής πάντως για το ολοκληρωτικό ποσοστό του 90% του πολιτικού μας φάσματος (τόσο περίπου είναι αθροιστικά το ποσοστό ψήφων που πή-

ραν τα δύο μεγάλα κόμματα) δεν έχουν ισχύ οι ιδεολογικοί όροι, μπορούμε χωρίς συλλογιστικές παρακινδυνεύσεις να ισχυριστούμε πως η πολιτική στη χώρα μας έχει αποϊδεολογικοποιηθεί, άρα έχει αυτοαναιρεθεί, και έχει συνεπώς καταντήσει απολιτική.

Όταν, όμως, δεν λειτουργούν οι ιδεολογικοί όροι και η πολιτική προσλαμβάνει προσωποπαγή χαρακτηριστικά, η διαφορά στην άσκησή της εκ μέρους της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ, ας πούμε, έγκειται στα πρόσωπα και μόνο και στη λεκτική επένδυσή της που αυτά κάνουν. Τότε η κατ' εξοχήν επιστήμη της πράξης –και δη της πιο σύνθετης– εκπίπτει σε περιτύλιγμα των γεγονότων με λέξεις, πράγμα που συνιστά βέβαια θρίαμβο της τυπικής αριστοτελικής λογικής, αλλά και κρίνει την πολιτική επικυριαρχία των αντιπάλων. Ο καλύτερος «διαχειριστής» των λέξεων αναδεικνύεται τότε πολιτικά επικυρίαρχος.

ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Υπ' αυτές τις συνθήκες, η δημιουργία ενός κόμματος –ίσως και η επιτυχία του– δεν απαιτεί τη συνδρομή αντικειμενικών προϋποθέσεων. Επαρκούν οι υποκειμενικές και μόνο, ως προς τις οποίες βέβαια ο κ. Αβραμόπουλος φαίνεται να πλεονεκτεί σημαντικά. Αφενός είναι πολύ καλός χειριστής των λέξεων, αφετέρου έχει μια πολύ καλή φυσική εμφάνιση αλλά και παρουσία, οι οποίες στην άσκηση της πολιτικής παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην εποχή της τηλεθέασης και είναι επομένως φυσικό να συγκαταλέγονται και αυτές ανάμεσα στα μεγάλα προσόντα του Δημάρχου των Αθηναίων. Το δε ιδεολογικό του στίγμα είναι παράγοντας που επίσης τον ευνοεί. Ότι αυτό υπάρχει, πιστοποιείται με πολλούς τρόπους και είναι χωρίς βάση, πιστεύω, ο ισχυρισμός που διατυπώνεται γενικά

ότι ο κ. Αβραμόπουλος δεν έχει δώσει ακόμα το ιδεολογικό του στίγμα.

Η ίδια του η απόφαση καταρχάς να δημιουργήσει πολιτικό κόμμα, ενώ απουσιάζουν οι αντικειμενικές προϋποθέσεις, όπως και η πρόθεσή του να ασκήσει πολιτική, υποκαθιστώντας τους αντικειμενικούς όρους με υποκειμενικούς, το δείχνουν. Η αποσκίρτηση από τη Νέα Δημοκρατία και η πολιτική πράξη υπονόμωσής της για την ικανοποίηση προσωπικών φιλοδοξιών περιέχουν και αυτές ιδεολογικό στίγμα. Η αντίληψή του ακόμη ότι τα δύο μεγάλα κόμματα έχουν κλείσει το βιοϊστορικό τους κύκλο και η απόδοση του «κλεισίματος» στο ηγετικό κενό που άφησαν με το θάνατό τους οι δύο μεγάλοι ηγέτες αποκαλύπτουν επίσης την ιδεολογική του οπτική. Επιπρόσθετα, μερικές μέρες πριν εκδηλώσει την πρόθεσή του να δημιουργήσει κόμμα, έκανε, με αφορμή τη διαπλοκή, μια πολιτική σύσταση, να μην επικρίνεται το κεφάλαιο, ενώ η τηλεφωνική του επικοινωνία με τον Αρχιεπίσκοπο, λίγο πριν προβεί στην αναγγελία δημιουργίας κόμματος, ομολογεί αναγνώριση της αυτοαναγόρευσης του Προκαθημένου της Εκκλησίας σε καίριο πολιτικό παράγοντα.

Τέτοιες συστάσεις και αναγνωρίσεις είναι αδιαμφισβήτητα απτά στοιχεία του ιδεολογικού του προσανατολισμού. Το ιδεολογικό νεφέλωμα εξάλλου, που επιδιώκει σκόπιμα να δημιουργεί με τις δηλώσεις του, και η επιτηδευμένη προσπάθειά του να παραμένει ασαφής είναι σαφή δείγματα ιδεολογικά. Αλλά και το γεγονός ότι απευθύνεται σε χώ-

ρο με υπερχειλίζουσα τη δεξαμενή των ομοειδών πολιτικά, όχι όμως και κοινωνικά, ψηφοφόρων αποτελεί πρόσθετο ιδεολογικό προσδιοριστικό. Η ρηχότητα, τέλος, που εμφανίζει η σκέψη του μας φέρνει πολύ κοντά στο ιδεολογικό του στίγμα. Αν, άραγε, δεν περνούσε –και αυτός– από το μεγάλο εκτροφείο δεξιόστροφων σκέψεων και χαρακτηρισμών της Αριστεράς, μπορούμε να φανταστούμε τι άλλο ακόμα θα βλέπαμε στις πράξεις του;

Εξάλλου έτσι δημιουργούνται τα κόμματα στη χώρα μας, όπου η πολιτική έχει προσωποποιημένο χαρακτήρα. Ο κ. Στεφανόπουλος δημιούργησε κόμμα εξαιτίας του αποκλεισμού του από την κομματική ηγεσία, ο κ. Σαμαράς, που πόνταρε στην εκμετάλλευση του εθνικού θέματος της Μακεδονίας, επειδή είχε πιστέψει ότι θα αναγορευόταν εθνάρχης, ο κ. Τσοβόλας επειδή δεν του δόθηκε το υπουργείο της προτίμησής του, ο κ. Χαραλαμπίδης επειδή αδυνατεί να προσανατολίσει τον εαυτό του ιδεολογικά, ενώ ο μεγάλος «ηγέτης», ο Ανδρέας Παπανδρέου, επειδή ήθελε να υποτάξει τους αντικειμενικούς όρους στους υποκειμενικούς. Γι' αυτό και έπραξε το αντίστροφο από αυτό που κάνει σήμερα ο κ. Αβραμόπουλος: Συνδύασε θαυμάσια τις ικανότητες του με τους ατομοκεντρισμούς του και υποκειμενικοποίησε, χωρίς ν' αφήνει ευδιάκριτα ίχνη, τους αντικειμενικούς όρους της εποχής του.

ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΠΛΗΓΜΑΤΑ

Έχει λοιπόν πολλούς δασκάλους για να μιμηθεί ο κ. Αβραμόπουλος, και για την άσκηση της συνηθισμένης ρηχής πολιτικής που «χρειάζεται» ο πολιτικός μας βίος η ρηχή του σκέψη είναι απολύτως κατάλληλη. Το όφελος φυσικά που θα προκύψει θα είναι διττό: Θα ωφεληθεί και ο ίδιος αλλά και η ατομοκεντρική ιδεολογία στην οποία ανήκει. Έστω κι αν σε πρώτη ματιά νομίζει κανείς ότι η δημιουργία κόμματος εκ μέρους του θα πλήξει τη δεξιά ιδεολογία, στην πραγματικότητα θα συμβεί, πιστεύω, το αντίθετο, θα την ωφελήσει πολλαπλά. Η εμφάνιση ενός νέου δεξιού κόμματος δείχνει καταρχάς πως η δεξιά ιδεολογία έχει δυναμισμό, και με εγχειρήματα σαν αυτό του κ. Δημάρχου αυτός ο δυναμισμός εδραιώνεται. Ο εξευτελισμός

άλλωστε της Αριστεράς, που επήλθε από το βίο του ΠΑΣΟΚ και που συνιστά αυτόματα εξαγνισμό της δεξιάς, έχει ανοίξει διάπλατα το δρόμο για την επιτυχία τέτοιων εγχειρημάτων στο χώρο της δεξιάς. Με την ίδρυση, άλλωστε, και νέας πολιτικής εκπροσώπησης εμπεδώνεται η εντύπωση, που είναι ήδη δημιουργημένη, ότι όλοι οι δρόμοι οδηγούν πλέον στη δεξιά, αφού ως και οι αριστεροί που χάραξε το ΠΑΣΟΚ εκεί οδήγησαν. Ακόμα και ο ανταγωνισμός που θα υπάρχει ανάμεσα στα δεξιά κόμματα θα αποβεί ευεργετικός.

Βεβαίως η Νέα Δημοκρατία θα πληγεί κάπως, όχι όμως σημαντικά. Η «προδοσία», που έτσι κι αλλιώς εμπεριέχεται στην ενέργεια του κ. Αβραμόπουλου, θα λειτουργήσει, πιστεύω, αρκετά συσπειρωτικά για το κόμμα αυτό, εκτός εάν η οικογένεια που υπονεμεύει τον αρχηγό του κόμματος αποφασίσει και μπορέσει να προκαλέσει άλλες εξελίξεις.

Το κόμμα πάντως που θα πληγεί, πιστεύω, περισσότερο, τουλάχιστον μικροπρόθεσμα, αν πετύχει το εγχείρημα του Δημάρχου, είναι το ΠΑΣΟΚ, όσο κι αν αυτό φαίνεται περίεργο, όσο κι αν τα στελέχη του παρουσιάζονται αδιάφορα και δείχνουν να εφησυχάζουν με τους ισχυρισμούς ότι το νέο κόμμα, είτε ιδωθεί ως έκφραση είτε ως αποτέλεσμα, είναι φαινόμενο της συντηρητικής παράταξης και άρα η δημιουργία του θα ζημιώσει αυτή και μόνο.

Συνηγορούν πολλοί λόγοι υπέρ αυτής της άποψης: Είναι λιγότερο απωθητικός ένας ρηχός στη σκέψη (Αβραμόπουλος) από έναν ασυνεπή (ΠΑΣΟΚ), όσο κι αν γίνεται προσπάθεια να ταυτιστεί η ασυνέπεια με την υπευθυνότητα, για να «εξωραϊστεί», και η συνέπεια με την ανευθυνότητα, για να δυσφημιστεί. (Τέτοιες ακριβώς ταυτίσεις, δεν λέω εμπρόθετες, έχουν γίνει από τον κ. Κουμάντο). Στην πολιτική εξάλλου λειτουργεί πάντα ο πολιτικός «πατριωτισμός», που δεν μας αφήνει να βλέπουμε με το ίδιο μάτι έναν παρείσακτο, όπως είναι το ΠΑΣΟΚ, και έναν «αυτόχθονα». Για κάθε οπαδό, επίσης, οποιασδήποτε ιδεολογίας είναι πάντα προτιμότερος ο γνήσιος εκφραστής της από το νόθο και ο κ. Αβραμόπουλος είναι γνήσιος εκφραστής της δεξιάς ιδεολογίας, ενώ το ΠΑΣΟΚ νόθος.

Η πιθανή ένσταση ότι και ο κ. Αβραμόπουλος, που έχει αριστερή προέλευ-

ση, είναι νόθος κάμπτεται, νομίζω, εύκολα από τον αντίλογο ότι απείρως μεγαλύτερη ποσότητα νοθείας αντιπροσωπεύει το ΠΑΣΟΚ, γιατί ο κ. Αβραμόπουλος ούτε πολιτεύθηκε ποτέ ως αριστερός αλλά ως δεξιός, ούτε επαγγέλθηκε σοσιαλισμό και εφάρμοσε ακραιφνή καπιταλισμό. Αλλά κι αν δεν είναι απόλυτα αυθεντικός δεξιός, σε σύγκριση με τους πραγματικούς νόθους δεξιούς, είναι επαρκώς αυθεντικός.

Μπορεί όμως να προβάλει κάποιος μια ευρύτερη ένσταση, ότι το ΠΑΣΟΚ, σαν ζωντανός οργανισμός που είναι, προσαρμόζεται εύκολα, και αυτό το έχει δείξει. Θα προβεί λοιπόν σε νέα προσαρμογή στρίβοντας αυτή τη φορά προς τ' αριστερά. Βεβαίως αυτό θα γίνει νομοτελειακά πλέον –ήδη γίνονται και συζητήσεις για ευρύτερες ανασυγκροτήσεις από τους ίδιους– αλλά ο αντίλογος ως προς αυτό είναι καταλυτικός. Κι αν ο πολιτικός φορέας ΠΑΣΟΚ για λόγους ευνόητους παλινδρομήσει, δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι και οι ψηφοφόροι του θα το ακολουθήσουν παλινδρομώντας κι εκείνοι. Οι ψηφοφόροι δεν είναι αποσκευές, για να σύρονται πέρα δώθε ακολουθώντας τις παλινδρομήσεις του πολιτικού φορέα που κάποτε τους εξέφραζε. Άλλωστε έχουν λαξυθεί τόσο αριστοτεχνικά από τους δεξιότεχες του ΠΑΣΟΚ, ώστε να ταιριάζουν τέλεια και μοναδικά στο ιδεολογικό καλούπι της δεξιάς. Γι' αυτό θα παραμείνουν εκεί και θ' αποτελέσουν έτοιμη εκλογική λεία του κ. Αβραμόπουλου.

Συνεπώς, με καταλυμένους τους ιδεολογικούς όρους, είναι δυνατό ένας άνθρωπος «της σχολής του τίποτα», μια εντελώς ρηχή και ατομοκεντρική σκέψη, που συμπυκνώνεται στο παιδαριώδες ερώτημα «γιατί εκείνοι και όχι εγώ», να προκαλέσει ακόμα και ανατροπή του πολιτικού σκηνικού και ν' αποτελέσει τη νέμεση για τους ανθρώπους της «σχολής του παντός», που είναι στην περίπτωση μας και οι καταλυτές των ιδεολογικών όρων της πολιτικής μας ζωής. Σ' αυτό εδώ το χρονικό σημείο λοιπόν με την επενέργεια μιας νέμεσης, μεταμορφωμένης σ' ένα τελείως αδιανόητο και ανυπόληπτο σχήμα έστω, αρχίζουν οι διαψευστές του ελληνικού λαού να παύουν να είναι εσαεί αδιάψευστοι.

ΑΛΕΚΟΣ ΤΖΙΟΛΑΣ

Παρατράγουδα

Το επαρχιακό νοσοκομείο της μικρής μας πόλης γέμισε με πονοκεφάλους και εμετούς των λογής λογής νέων, που τους άφηνε εκεί το εορταστικό κλίμα της Πρωτοχρονιάς. Ο μικρός της οικογένειας πέταξε κι αυτός για πάντα το κλειδί από το μικρό σπίτι στο λιβάδι και πάλευε με τα πρώτα μαθήματα ανδρισμού στο κρεβάτι που τα σεντόνια του έπαιρναν ξανά την υφή που ο τέλειος κύκλος της φύσης ξέρει να δίνει. Χαρτονένια, τραγανά με παρηκμασμένα στριφώματα και οι κροκί και σιελ εξουθενωμένες κουβέρτες από πάνω. Το ξεχασμένο δημόσιο φιστικί, λαδομπογιά που συνόψιζε όλες τις αστικές κουζίνες και τα δημόσια συναισθήματα τόσων δεκαετιών, διέκοπτε η κίτρινη γραμμή που αλώνιζε τα βαθουλώματα των τοίχων και τα ετοιμόρροπα σοβατοπιά. Ένα είδος μοντέρνου χαιρετισμού που στέλνουν τα καινούργια περιφερειακά νοσοκομεία στις αποφάσεις των τοπικών υπαλλήλων για εκμοντερνισμό.

— Ε, δεν είναι και ξετσιώπητη που είναι η Βίσση και τα τραγούδια της πολύ σοβαρά, έλεγε και πίεζε με μανία το τηλεκοντρόλ της νοικιασμένης τηλεόρασης. Η δήλωση της χημικού της οικογένειας με τις μεγάλες επιστημονικές διακρίσεις και των αγώνων του 114 που ήρθε για επίσκεψη, έψαχνε απεγνωσμένα, ελλείπει κάποιος στοιχειώδους συγγενικής συμπαράστασης, το βλέμμα της νεαρής Αλβανίδας που έτρεχε πίσω από έναν εγκαταλειμμένο και εντυπωσιακά φιλντισένιο εννενητάχρονο χωριάτη που μπήκε για εξετάσεις. Πιο πίσω, η πιο μικρή γαλαζοπράσινη κόρη της. «Δεν λέει να πεθάνει» απάντησε φευγαλέα το βλέμμα της στο μικρό τετράγωνο καθρέφτη του δωματίου με τον γαλακτώδη γλόμπο και από κάτω, ο ραγισμένος νιπτήρας. Αριστερά, δεξιά, βαμμένα ζυγωματικά.

— Δεν μπορεί μια Αλεξίου κι ένας Παπακωνσταντίνου να βγει με τα καρακατζουλιά στο Σύνταγμα.

Την θυμάμαι. Φορούσε μαύρα κολάν, διαδηλώσεις και νεανικό ενθουσιασμό που έσερνε σε ολονυκτίες στον Τσιτσάνη, σπορ κόκκινα αυτοκίνητα και άντρες, άντρες... Άντρες που όλοι τους ήθελαν να χτίζουν πολυκατοικίες. Μετά όλος ο φουτουρισμός από κόκκινο αίμα ταύρου από τις σφαγές της Ριάλδη. Ήταν ο τρόπος της που έκανε όλα εμάς τα σκιασμένα ανίψια να θέλουμε τις υπαρξιακές μας δραμαμίνες, κάθε φορά που η ακάθεκτη θεία των θετικών επιστημών πατούσε το κατώφλι μας και άναβε τσιγάρο και πολιτική κουβέντα που την έκοβε ένα υπέροχο, τρανταχτό γέλιο. Και τους νεκρούς μπορούσε να αναστήσει.

Οι επιφυλλίδες είχαν ανάψει με τον ίδιο τρόπο. Λάβρα επίθετα και αφηνιασμένα τριτόκλιτα ζητούσαν την προσαγωγή της Βίσση και του Πανταζή στην καλλιπέπια Παπακωνσταντίνου που είναι φαίνεται η αυτή με του ίδιου του Έθνους. Η ορμή της αισθησιοκρατίας του ΠΑΣΟΚ ή η καψαλισμένη από το χρόνο και την επιταγή της «ποιότητας» θεία ή και τα δύο; Και τα δύο μαζί, καθ' όσον η υψηλή Aestherica των ημερών θέλει να λούζεται με το Vidal Sassoon της τώρα που η περιφρονημένη Vulgarita πήρε τα πάνω της. Τώρα, δηλαδή, που δεν κρύβεται πίσω από τις παλιές ενοχικές της συντριβές του τύπου «στροφή στην ποιότητα» και διά στόματος Διονύση Σχοινά σχολιάζει με μεγαλοπρέπεια την γκαρνταρόμπα της ως εξής: φέτος είναι κάπως φιλοβερσάτσε η φάση... Πράγμα που έκανε τα λαμπικαρισμένα από Ρίτσο και Ελύτη αυτιά να κάνουν γαργάρες με αλάτι.

Το τρίτο κρεβάτι του δωματίου χάθηκε πίσω από μια ομάδα νέων παιδιών με κομμένα πρόσωπα από τον πανικό και στραπατσαρισμένες

μπότες. Τρία αγόρια κρατούσαν το μπροστινό τμήμα του κάτωχρου μεθυσμένου φίλου με το παρατεταμένο πέρα από κάθε φυλετική προσδοκία ελληνικό προφίλ και μύτη που γέμιζε εμετούς και βρισιές χάρτινα δοχεία. Η ωραία της παρέας έβγαλε το παλτό και είδαμε μίαν άσπρη σάρκα, μια κόκκινη έξωμη τουαλέτα και μωβ νύχια να καταλήγουν σε ιερά σύμβολα του Ιησού πάνω από την κοιλιά του άρρωστου φίλου της. Μαζί με τα χέρια που κινούσε με τρόπο ιερατικό, έλεγε λόγια μαγικά ξεματιάσματος και προσευχής με ανασηκωμένα τα λεπτά Γκρέτας Γκάρμπο φρύδια. «Γαμώ το, μη μου ξεκουμπώνετε τη ζώνη μου». Εμετός. «Θα δείρω τους γιατρούς». Η τηλεόραση ανακοίνωνε το νέο εθνικό διαχασμό κάτω από το δέντρο του Αβραμόπουλου.

Τα πράγματα δεν ήταν έτσι απλά. Διότι τι είναι εκείνο που κάνει την νεότητά μας, βαμμένη κάθε φορά σε αίμα ταύρου, να ξεπέφτει σε μια γεροντοκόρη του μικρομεσαίου Παρνασσισμού; α) Τα νιάτα που φεύγουν και μένουν οι αυλακώσεις και οι φοβίες και η θεία που δεν γυρνά ποτέ στον τόπο του εγκλήματος ή το χειρότερο; Η θεία που δεν διέπραξε ποτέ το έγκλημα: να αισθανθείς κάτι το ωραίο τέλος πάντων, που δεν το παράγει ποτέ καμία καλή πρόθεση του μέσου ή άλλου όρου. Η αισθητική γίνεται η πιο όψιμη και καταϊδρωμένη ηθική που σιγοντάρει τα πιο πένθιμα και καμένα επιχειρήματα στον αγώνα για επιβίωση στο Τώρα, που απαιτεί η ανάγκη να είσαι επίκουρος και αρεστός. Παγκόσμιο φαινόμενο. β) Μια αριστοκρατική φοβία προς την βουλγάρα (από το vulgaire κύριε Μπαμπινιώτη) μοίρα μας. Οι παλιοί γόηδες της αισθητικής καθαρότητας της φυλής Χατζιδάκις-Ιόλας έκαναν με πολύ πάθος ομοιοπαθητικές εξιλιώσεις για το υψηλό πεπρωμένο τους —ο πρώτος καταπιεσμένος, ο δεύτερος με το να το απολαμβάνει (συμβαίνει μόνο σε θεούς)— κάτω από τα κραυγαλέα φτερά του Φλωρινιώτη και του Κινούση που τώρα κάνει χιλιόμετρα με τα γόνατα στην Παναγιά της Τήνου. Ημιπαγκόσμιο φαινόμενο. γ) Όταν λείπει ο Μάρτης από την Σαρακοστή τους: αν δεν δεις σε ρεβεγιόν το μεσόκοπο ραβίνο να δέρνει τραγουδώντας (τραγουδώντας, *τρόπος του λέγειν*) τον παλιό του εαυτό και όλους εμάς, βυζαντινές χορωδίες να τραγουδούν το *Άξιον Εστί* και την ελληνοτουρκική φίλια της Χαρούλας και όχι αυτή της Άντζελας, να υποδέχεται ποιοτικά το νέο χρόνο, τότε οι αξίες του Έθνους καταποντίζονται (τοπικό φαινόμενο).

Βέβαια οι μεγάλοι αισθητές που δεν σηκώνουν ούτε μία τρίχα της Βίσση στο φιλότεχνο σπαθί τους, δικαιώνονται με τα νοσταλγικά λικέρ που βγάζουν τα ιδιωτικά κανάλια τέτοιες χρονιάρες μέρες. Μια νέα μόδα από αντιχουντικό (sic) ροκ 'ν' ρολ και ρεμπέτικο που τα νεκρανασταίνει το υπέροχο φιλί του Ιούδα. Το τηλεοπτικό ρεβεγιόν υπήρξε πάντα η τέχνη της πιο χλομής νεκροφάνειας... και «όλοι οι νεκροί είναι κύριοι».

Η θορυβώδης παρέα είχε αποχωρήσει. «Θα δείρω τις νοσοκόμες» φώναξε ξανά ο νεαρός ασθενής του οποίου η μάνα, που μόλις είχε έρθει, μας αποκάλυψε ότι ήταν το τέταρτο παιδί της στο σώμα των MAT, ενώ έσπρωχνε με μανία όταν μπορούσε την Αλβανίδα, που έτρεχε πίσω από το γέρο ασθενή και τη γαλαζοπράσινη κόρη της και έδωσε την δικαίωση στην αφρισμένη πλέον θεία τη στιγμή που ένα ξανθό πλάσμα ονόματι λέει Βίσση τραγουδούσε «σε θέλω σε θέλω...» Μέσα σου βαθιά μπορούσες να καταλάβεις ότι ένα είναι το αιώνιο παράπονο: Ότι η Ελλάς δεν μπόρεσε να κάνει ένα ωραίο πάρτυ από το τελευταίο του Αλκιβιάδη...

ΕΛΕΝΗ ΒΕΡΥΚΙΟΥ

Ανθρωπισμός και παγκοσμιοποίηση

Με αφορμή το άρθρο του Αλ.Καζαμιά σχετικά με τον ριζοσπαστικό ανθρωπισμό και την παγκοσμιοποίηση, όπου γίνεται προσπάθεια να περιγραφεί το είδος εκείνο του ανθρωπισμού, το οποίο οδηγεί με σιγουριά σχεδόν στον αυθεντικό σοσιαλισμό, σε αντιπαράταξη με τον παν-καπιταλισμό της παγκοσμιοποίησης, να σχολιάζονται όχι τόσο οι προτεινόμενες λύσεις, όσο οι όροι του ζητήματος.

Οι έννοιες του ανθρωπισμού και της παγκοσμιοποίησης είναι αρκετά θολές και τους γίνεται τόσο μεγάλη χρήση, έτσι που μπορεί να σημαίνουν οτιδήποτε και μάλιστα μέχρι σημείου συνωνυμίας μεταξύ τους, όπως διαπιστώνει κανείς αν κοιτάξει τον λόγο των αποστολών της νεοφιλελεύθερης ουτοπίας. Σίγουρα δεν μπορεί ν' αρνηθεί κάποιος την ιδέα των μεταμορφώσεων του νοήματος των θριάμβων και των πτώσεων. Όμως, άλλο πράγμα είναι η «εργασία» μιας έννοιας από την εποχή κι άλλο η φθηνή και διεστραμμένη εργαλειακή χρήση, όπως βλέπουμε να γίνεται, για παράδειγμα, με την έννοια της ελευθερίας στον νεοφιλελευθερισμό. Ένας αυστηρός ορισμός του ανθρωπισμού δεν είναι δυνατόν να δοθεί εφόσον ο όρος αντιπροσωπεύει πλήθος θέσεων, που αποτελούν μια γενική φιλοσοφική τάση με αφετηρία την αναγέννηση και κοινό χαρακτηριστικό την κεντροθέτηση του ανθρώπου. Μια κεντροθέτηση αδιάκοπα στοχαζόμενη.

Κάποια στιγμή ο Θεός, ύστερα από τις μακρόχρονες πανταχού παρούσες μεσολαβήσεις του στα πράγματα των ανθρώπων, οπισθοχωρεί κουρασμένος, εγκαταλείποντας το δημιουργημά του στον εαυτό του, ελεύθερο πλέον από τους περιορισμούς της θείας τάξης κι επομένως υπεύθυνο και μόνο στην μεγάλη περιπέτεια της αναζήτησης, θεμελίωσης και νομιμοποίησης αξιών.

Αυτό γίνεται μέτρο όλων των πραγμάτων, αλλά πρέπει να ξεναγηθεί στον εαυτό του. Παράλληλα ανοίγει ο δρόμος στην επιθυμία ενός ριζικού αυτοκαθορισμού, επιθυμία βασανιστική, αφού για να επιχειρήσει την πραγματοποίησή της δεν μπορεί ν' αποφύγει μια κρίση διαρκείας, κι αυτό γιατί η επίκληση, όπως παλιά της θείας βούλησης για να κερδίσει το είναι του συναντά όλο και περισσότερο τη σιωπή του ουρανού. Έτσι δεν του μένει παρά η προσφυγή στην κρίση των ομοίων του, δηλαδή των ανθρώπινων πλασμάτων, που αποκτούν όλο και περισσότερο αξία καθ' αυτή, πράγμα που σημαίνει ότι για να είναι έγκυρη η κρίση τους, θα πρέπει να τους δοθεί το στάτους της ισότητας και της ελευθερίας. Το ουσιώδες λοιπόν μήνυμα του ανθρωπισμού, μετά την αποχώρηση της θείας τάξης απ' τον κόσμο, είναι ότι κάθε άνθρωπος αξίζει όσο κάθε άνθρωπος. Πληρούται έτσι η βασική προϋπόθεση για την επιχείρηση αυτοκαθαρισμού, που είναι αυτή η παράδοξη κίνηση του ανθρώπου να ορίσει μόνος ο ίδιος το είναι του, ενώ την ίδια στιγμή που το κάνει για να μπορέσει να θεμελιώσει το αποτέλεσμα να πρέπει να το υποβάλλει στην κρίση του άλλου (π.χ., δεν μπορεί να ισχυρίζομαι ότι είμαι γενναίος ή αξιγάπητος χωρίς επιδοκιμασία). Κρίση ελεύθερη, γιατί διαφορετικά είναι άκυρη. Αν λοιπόν κανείς προσπαθήσει να την εκβιάσει θίγοντας την ελευθερία

του άλλου, τότε αυτή είναι άχρηστη, ενώ αν αφηθεί σ' αυτήν, η ελπίδα ν' αυτοκαθορισθεί χάνεται. Βλέπουμε λοιπόν ότι η απόπειρα του ανθρώπου της ανθρωπιστικής περιόδου να καθορίσει ο ίδιος απερίσπαστα την ουσία του, καταλήγει σε μια ένταση, αφού ο όμοιός του στέκεται εμπόδιο στον αυτοκαθορισμό –συσχετικό της ψυχολογικής ταυτότητας– ενώ την ίδια στιγμή είναι ολοφάνερα απαραίτητος για να ελπίζει σ' αυτόν. Αυτή η ένταση που δημιουργεί το παράδοξο παιχνίδι ελευθερίας και αναγκαιότητας οδηγεί στη σύγκρουση που είναι μια από τις θεμελιώδεις διαστάσεις των ανθρωπίνων σχέσεων, είναι σύμφυτη μ' αυτές και κανένας ανθρωπισμός δεν μπορεί να μας απαλλάξει από αυτήν. Η ύπαρξη αυτής της σύγκρουσης δεν αποκλείει την εμπειρία του «εμείς» που είναι μια ιδιαίτερη εμπειρία η οποία προκύπτει σε ειδικές περιπτώσεις ή ακόμη εκείνη της αγάπης. Αντίθετα θα έλεγε κανείς πως, σε οντολογικό επίπεδο, τις προκαλεί. Δίχως την ετερότητα του άλλου δεν μπορεί να υπάρξει εκείνη η ένταση της ερωτικής, της φιλικής ή της οποιασδήποτε γνωριμίας που είναι αφετηρία ζωντανών και συγκεκριμένων σχέσεων μέσω των οποίων ο κόσμος γίνεται οικείος ή άξενος, γεμίζει νόημα και συναρπαστικό ρίσκο. Επομένως, επειδή υπάρχει ο άλλος ως ετερότητα επιτρέπεται η εμφάνιση της οικειότητας, η οποία δεν την αναιρεί αλλά σε ειδικές περιπτώσεις μπορεί να την «αποκοιμίσει» για λόγους που θα έπαιρνε πολύ ν' αναπτυχθούν εδώ. Εξάλλου, η οικειότητα μπορεί να συνοδεύει τόσο την αδελφικότητα και την φιλικότητα όσο το μίσος και την εχθρότητα.

Δοσμένος λοιπόν στον εαυτό του, ο άνθρωπος, χωρίς λαβές από πουθενά, βρίσκεται μόνος μπροστά σε μια δύσκολη υπόθεση που πρέπει να τακτοποιήσει. Η ύπαρξή του δεν είναι αιθέρια. Η οντολογική, δηλαδή η φυσική του ελευθερία είναι ενσώματη. Το σώμα, αυτό το «παράσιτο» του μεσαιωνικού χριστιανισμού, είναι γι' αυτήν ο ορίζοντας του συγκεκριμένου, της βίωσης του καταστασιακού χρόνου, ο «ταραξίας» που δεν ησυχάζει ποτέ.

Η φυσική ελευθερία, αυτό το απόλυτο, στοιχειώδες, δοσμένο και μη αναγώγιμο συστατικό ολόκληρης της ψυχικής δραστηριότητας, δεν είναι ούτε ευ-

τυχία ούτε δυστυχία, δεν είναι αίσθημα, δεν έχει διάσταση (δεν μπορεί να είναι μικρό ή μεγάλο), δεν είναι υπέρβαση, ούτε ουσία, είναι ύπαρξη και είναι πάντα ο εαυτός της. Επομένως, δεν περιορίζεται, ούτε στερείται. Είναι ένα συναρπαστικό και συνάμα βασανιστικό «δώρο» που έγινε κάποτε στο σώμα ενός έμβριου όντος το οποίο έμελλε να ονομαστεί άνθρωπος. Ένα τίποτε που τον εκθέτει ανελέητα στο ρίσκο του καλού και του κακού. Η ελευθερία αυτή δεν θέτει η ίδια, όμως η ενσάρκωσή της, το διαποτισμένο ψυχικά σώμα, είναι μια πλήρης θετικότητα, αφού βρίσκεται συνεχώς σε κατάσταση επιθυμίας και ζήτησης. Και μάλιστα τώρα με την κεντροθέτησή του, αφού έχασε τη βεβαιότητα της παντοτινής επουράνιας ευτυχίας που μπορούσε να κερδίσει ακόμη και με δυστυχία, πόνο και ταπείνωση, ανακαλύπτει προοδευτικά και με την βοήθεια λαμπρών πνευμάτων ένα «σκανδαλιστικό» δικαίωμα: η ευτυχία εδώ και τώρα. Την ονειρεύεται, αυτή γίνεται ο φανταστικός ορίζοντας μιας πετυχημένης ζωής ή ακόμη μιας στιγμιαίας λύτρωσης. Θ' αρχίσει να καταλαβαίνει πως για να την φτάσει θα χρειαστεί να νικήσει έναν αινιγματικό και σκληρό αντίπαλο: την Ιστορία, δηλαδή τον ίδιο του τον εαυτό. Μια νίκη πάντα προσωρινή και δύσκολη, γιατί δεν πρόκειται για την τελική συντριβή του αντιπάλου αλλά για την μεταμόρφωσή του. Θα χρεωθεί τεράστιες αποτυχίες, θα θυσιαστεί, αλλά θα κερδίσει πολλές φορές. Αποφασισμένος να μην οπισθοχωρήσει, θ' αποτυπώσει αυτές τις νίκες του σε ένα διευρυνόμενο πεδίο θετικών ελευθεριών, όπως είναι τα δικαιώματα. Αργά και βασανιστικά, θα δεχθεί στην ανθρωπότητα εκτός από τον φτωχό, τον εγκληματία, τον τρελό, το παιδί, το μειονεκτικό, το νικημένο, τον ομοφυλόφιλο, την γυναίκα, τον άγριο, τον έγχρωμο, τον άρρωστο. Από τη στιγμή εκείνη και μετά η ιστορικότητα γίνεται μια άλλοτε αδύναμη και αμφιλεγόμενη, άλλοτε ισχυρή και βέβαιη ή ακόμη και μυθολογημένη όμως πάντα παρούσα διάσταση της συνείδησης του εαυτού του. Διάσταση που επικαλείται την πράξη, και επομένως την ηθική του ελευθερία οδηγώντας τον τότε στο δέος και την παθητικότητα και τότε στη θαρραλέα και πολλές φορές αστόχαστη ή και αλαζονική δράση.

Ο εικοστός αιώνας θα προσφέρει πλουσιοπάροχα στον άνθρωπο πρωτοφανή μέσα για να οδηγήσει την πράξη και την ηθική του ελευθερία σε ακρότατα όρια, με αποτέλεσμα ανυπόφορους ή άγριους διχασμούς και διασπάσεις τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, ενώ παράλληλα το νόημα και το αποτέλεσμα της δράσης του αποκτά παγκόσμιο χαρακτήρα. Αυτή παίρνει πυρετώδεις ρυθμούς σε απειρία κατευθύνσεων, διευρύνοντας την διασπορικότητα της συνείδησης του κόσμου και του εαυτού, ενώ ταυτόχρονα γίνεται προβληματική η ενοποιητική και αναγνωριστική πλευρά τού εγώ. Παράλληλα διευρύνεται το πεδίο και η ελευθερία των επιλογών του, αλλά αυτή ασφυκτιά όλο και περισσότερο μέσα στην ελευθερία των άλλων. Περιβάλλεται από ένα πυκνό αλλά όλο και περισσότερο αδιάφορο, άξενο ή και εχθρικό στρώμα κοινωνίας. Το πιο σημαντικό είναι ότι χρησιμοποιείται με κυνισμό σαν μέσο, αλλοτριώνεται και η αξία του δέχεται μεγάλα πλήγματα. Σε αυτό αντιδρά με θυελλώδεις απελευθερωτικές κινήσεις, μέσα από τη θερμή και ιδιαίτερη όπως προαναφέραμε εμπειρία του «εμείς» όντας σίγουρος ότι οι μνημειώδεις αποκρυπτογραφήσεις ενός μέρους του κόσμου που έγιναν από μεγάλους νεκρούς του προηγούμενου αιώνα αρκούν για να τον μεταμορφώσουν σε μια παγκόσμια και ελεύθερη ισότητα. Αυτό θα είναι το μεγαλύτερο και το καθολικότερο όνειρο που έκανε ποτέ ο άνθρωπος διαχέοντας στην Ιστορία ένα πρωτοφανές πάθος και μια τρομερή βούληση. Είτε «αντιληφθεί» την κίνησή της, υπαγορευμένη από ένα είδος εγγενούς βούλησης, είτε σαν μια πάντα ανοιχτή πιθανότητα γι' αυτή να πάρει ένα νόημα ελεύθερα αποδεκτό από την ολότητά του, θα προσπαθήσει να ταυτιστεί μαζί της, γιατί θα πιστέψει ότι μόνο έτσι μπορεί ν' απελευθερωθεί από τα δεσμά της. Σε μερικές περιπτώσεις η ταύτιση θα είναι τόσο μεγάλη ώστε το παρόν με τις ανυποταγές του και το συγκεκριμένο νόημα της ατομικής ύπαρξης με τα αγωνιώδη ερωτηματικά της, ν' αποτελούν ανάξια και περιττά εμπόδια απέναντι στο ευτυχισμένο ιστορικό μέλλον που δεν παύει να διαγράφεται αλλά και ν' απομακρύνεται συνέχεια. Σε τέτοιες στιγμές, η ηθική ελευθερία μετασχηματίζε-

ται στο φως αυτού του μέλλοντος σε κάτι πιο ανώδυνο αλλά πολύ επικίνδυνο: την ποιητική ελευθερία, τον οίστρο του Δημιουργού της Ιστορίας, ο οποίος συχνά μετατρέπει το βαθύ ουσιώδες της ύπαρξης, το πρόσωπο του άλλου, σε ένα απλό στοιχείο της συμβολικής του γλώσσας, αυτής με την οποία ερμηνεύει τα πραγματικά αποτελέσματα της ιστορικής του βούλησης.

Υπάρχουν στιγμές που τα αποτελέσματα αυτά θα τρομάξουν τον άνθρωπο και θα τον κάνουν να αναδιπλωθεί. Ο άνθρωπος της Ιστορίας και της πολιτικής, ο δημιουργός, ο άνθρωπος-ολότητα, ο μόνος πραγματικά παγκόσμιος άνθρωπος, θα γίνει ύποπτος στα ίδια του τα μάτια, η δημιουργός ελευθερία του –την οποία άλλωστε δεν θα πάψει να περιπαίζει ένα ασυνείδητο που δεν γνωρίζουμε αν τελικά είναι άνθρωπος ή ζώο– και τα κοινωνικά της οράματα στην καλύτερη περίπτωση δεν θα είναι παρά μια ευεργετική αυταπάτη, ενώ στην χειρότερη θα καταλήξουν ηθικοί αυτουργοί του κακού.

Στο τελευταίο τέταρτο αυτού του αιώνα ο άνθρωπος θα γίνει ο Μεγάλος Δικαστής του εαυτού του. Η ετυμηγορία: ένοχος μιας ιδιαίτερα επικίνδυνης δράσης, της χειραφέτησης ή απελευθέρωσης της ουσίας του από την Ιστορία. Πρέπει να πεισθεί ότι στην πραγματικότητα δεν υπήρξε ποτέ, ότι ήταν πάντα ένα αποτύπωμα των δομών είτε κοινωνικών, είτε βιολογικών, είτε του ασυνειδήτου. Αυτό θα τον απαλλάξει από την ένοχη υπερτίμηση της ευθύνης του και θα τον ανακουφίσει εξαφανίζοντάς τον. Από εδώ και πέρα θα δεχθεί να είναι ασήμαντος, θα θρυμματισθεί και θα συνεχίσει σαν υπόλοιπο: επικοινωνιακό (συνδεδεμένος σε όλες τις προσθήκες του Mac World way of life, κινητό, Internet, κ.λπ.), βιολογικό (σαν δεξαμενή γενετικού υλικού και σαν τράπεζα οργάνων στις παραγκουπόλεις των μητροπόλεων ή σαν νευρωνικό δίκτυο, αν σκεφτούμε τις τρομερές απλοποιήσεις ορισμένων νευροφυσιολόγων ή ειδικών της τεχνητής νοημοσύνης), ζωικής απόλαυσης (αναζήτηση της έντασης, του κινδύνου, της καταστροφικής βίας ως αυτοσκοπού), δημοσκοπικό, καταναλωτικό, κ.λπ. Από άνθρωπος με ιδιότητες, σε ιδιότητες χωρίς άνθρωπο. Από υποκείμενο –και μάλιστα ιστορικό– σε άτομο ενός είδους, το οποίο θα

περιθάλην οι «ανθρωπιστικές» οργανώσεις, εξομοιώνοντας όλες τις καταστροφές του με τις φυσικές. Η κοινωνική συνείδηση, η συνείδηση του συλλογικού συμφέροντος, παύει να είναι μια «ανώτερη συνείδηση» ως προς τα άτομα, η οποία αφομοιώνει αντιφατικές και συγκρουόμενες απαιτήσεις, διευθετώντας τα προβλήματα στο όνομα του «γενικού συμφέροντος», γιατί η κοινωνία πρέπει να νοείται σαν σειράς ατόμων που το όραμά τους είναι η αυτάρκεια. Ο καθένας στηριγμένος στις δικές του δυνάμεις και μόνο, σε ένα τερέν κούρσας όπου ακόμη και η επιτυχία δεν προσφέρει παρά φευγαλέα ικανοποίηση, αφού γρήγορα γίνεται φανερό πως το παιχνίδι δεν είναι δικό του. Δεν αναγνωρίζει τον εαυτό του στους στόχους του, καθώς αυτοί δεν είναι παρά ένα μέσο για άγνωστους στόχους άλλων.

Το άτομο θα προσπαθήσει ν' απαλλαγεί από αυτή την πνιγηρή συνθήκη με μια φυγή σε μεγαλύτερη εξατομίκευση που θα οδηγήσει σε μια ανώτερη σπείρα του φαύλου κύκλου της ανελευθερίας, αφού θα υποχρεωθεί να κινείται όλο και περισσότερο σε προδιαγεγραμμένη πορεία προς την αποξένωση, την οποία μάταια θα προσπαθήσει να παρηγορήσει με την ιδέα της συμμετοχής του στην «κοινωνία των πολιτών» και των «δικαιωμάτων» της σαν προστατευόμενο είδος, την ευπάθεια απέναντι στην απειλή της προσωρινότητας ή της απώλειας της βιοτικής του συνθήκης, στην οποία ως άτομο υποχρεώνεται να συνοψίζει τον εαυτό του και την έξαρση της ατομικής ευθύνης για τις όλο και πιο συχνά δυσάρεστες επιπτώσεις της Ιστορίας πάνω στην ατομική του ζωή, προκαλώντας του έτσι ένα νοσηρό αίσθημα ενοχικότητας και τιμωρητικής προσμονής.

Αδειασμένο μέσα του, σαν ένα διάφανο περίβλημα πλέον, το άτομο πλανιέται στις εκτάσεις μιας ακοινωνικής τεχνο-επικοινωνίας που διασχίζονται από χρηματογωγούς και αγωγούς πληροφορίας λουσμένο στο φως ενός ονείρου που βγαίνει από το μέλλον, αφού η παντοδύναμη αγορά εξαφάνισε την απόσταση έτσι ώστε αυτό να χύνεται όλο στο παρόν. Το παρελθόν είναι συνολικά ένας επικίνδυνος αρχαϊσμός, το παρόν δεν υπάσχει, είναι η αίθουσα transit. ένα γεωμετρικό σημείο μέσα

στον θεαματικό επιδεικτικό κλοιό του μέλλοντος. Το άτομο εκστατικό, απόλυτα ευέλικτο σαν μεταβαλλόμενο ολόγραμμα σε διαρκή σύνθεση/αποσύνθεση, χωρίς τις σταθερές του διαστάσεις, γίνεται άτομο-διαδικασία, μετατρέπεται τον εαυτό του σε μια εύπλαστη ανανεώσιμη ύλη στην υπηρεσία του πλανητικού σχεδιασμού. Δεν ενδιαφέρει πια το προϊόν του, αλλά αυτό το ίδιο σαν ένα ενδιαμέσο και προσωρινό προϊόν στην αλυσίδα μιας ξέφρενης και ανελέητης παραγωγικής διαδικασίας, η οποία εκτός των άλλων και αφού απελευθερώθηκε από τα δεσμά του ανθρώπου –ο οποίος της είναι πλέον άχρηστος– μπορεί να επιδοθεί απερίσπαστα στην δημιουργία του ύψιστου τεχνήματος: ένα υπερ-είδος, ο υπερ-«άνθρωπος» ή οργανικός «άνθρωπος».

Οι ανεπιθύμητες αλλά αναπόφευκτες «παρενέργειες» που θα προκύψουν, δεν πρέπει να επηρεάσουν το σχέδιο για τον τελικό έλεγχο του πλανητικού πάρκου από τους μεγάλους οργανικούς σχηματισμούς που θα συγκροτούν όλο και συχνότερα τα άτομα του υπερ-είδους, με στόχο ένα ισχυρά ισορροπημένο παγκόσμιο σύστημα, το οποίο θα αχρηστεύει τις κοινωνίες όπως τις γνώρισε ο άνθρωπος μέχρι σήμερα σαν περιττό και αναχρονιστικό εμπόδιο στην διαδικασία έντονης ιεραρχικής διαφοροποίησης ή «οργανικοποίησης» αυτού του χώρου –έχει ήδη ξεκινήσει–, ενώ θα προσφέρει την δυνατότητα στους πλανητικούς σχεδιαστές να δημιουργούν ιστορικές πραγματικότητες που θα τις κωδικοποιούν και θα τις μετατρέπουν σε σφαίρες του αυτονόητου και του προφανούς, των οποίων η καλύτερη αντιπροσώπευση είναι η εικονική πραγματικότητα. Οι σημερινοί μηχανισμοί αυτής της κωδικοποίησης θα φαντάζουν ερασιτεχνικοί μπροστά σε αυτό όπου οδηγούμαστε, αφού η διάβρωση σχεδόν ολόκληρου του πεδίου δημιουργίας του συμβολικού (επιστημονικού, καλλιτεχνικού, κ.λπ.) είναι γεγονός σε δυναμική εξέλιξη. Σε αυτή την προοπτική φαίνεται να εγκλωβίζεται, κάπως μαγεμένος, όλος ο εφεδρικός πληθυσμός –η συντριπτική πλειοψηφία– χωρισμένος σε «κοινωνίες» υποταγμένες, με χαλαρή συνοχή και διαρκή παλινδρόμηση στην ανομία, τον πρωτογονισμό και τον ταυτοτικό δια-

χωρισμό.

Το βασανιστικό ερώτημα γι' αυτό το ημιθανές υπόλοιπο ανθρώπου είναι αν και πώς μπορεί να ξαναγεννηθεί. Τίποτα δεν έχει χαθεί για πάντα αφού σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα υπήρχαν αυτού του είδους τα ερωτήματα. Η «πρώτη ύλη» γι' αυτή την αναγέννηση είναι εκεί που ήταν πάντοτε και δεν είναι παρά εκείνο το τεράστιο και ανήσυχο τίποτε της βασικής, της φυσικής του ελευθερίας. Αυτή που τον μετασχηματίζει σε πρόσωπο, τον αντικειμενοποιεί σε πράξη και αποτελεί την αιτία της Ιστορίας εκείνης που μετά θα τον τυλίξει όπως το κουκούλι τον μεταξοσκώληκα. Ελευθερία –όπως το έχουμε πει– για το καλύτερο και το χειρότερο. Μόνο που για να βιωθεί πρέπει από τη μια να επικαλείται την ελευθερία του άλλου ακριβώς σαν τέτοια, γιατί διαφορετικά παύει ν' «αναπνέει», ενώ ταυτόχρονα να μην πέσει σε έναν αρχέγονο αυθορμητισμό, γιατί καταστρέφεται η σχέση. Αυτό την υποχρεώνει να στηρίζει την εμφάνιση μιας ελευθερίας, σε «δεύτερο βαθμό», η οποία θέτει τον εαυτό της και τον άλλο ταυτόχρονα, και να επεξεργάζεται μια στάση μέσα στον κόσμο. Αυτή η θετική ελευθερία είναι η ηθική ελευθερία, και η στάση που εξανθρωπίζει το άτομο είναι η ηθική-πολιτική, ο ηθικός-πολιτικός λόγος, το δέον είναι. Η στάση αυτή βρίσκεται μέσα σε όλες τις εκδηλώσεις του προσώπου και το αντίστροφο και ή θα πρέπει να εξοικειωθεί κανείς μαζί της, αναζητώντας την αξία του συγκεκριμένου της νοήματος πηγαίνοντας πέρα κι από τον κύκλο της άμεσης εμπειρίας ή θα την αποστραφεί, εκχωρώντας τον εαυτό του σε οτιδήποτε τον απαλλάσσει πρόθυμα από το δυσβάστακτο φορτίο της, οδηγώντας τον όμως σε ένα πνιγηρό αίσθημα κενού και «μεταθανάτιας» επιβίωσης κάτω από την ήρεμη επιφάνεια μιας υποχρεωτικής «ευτυχίας».

Αυτός είναι ο λόγος που αυτό το ον δεν έμεινε καθηλωμένο στην αρχή του. Δεν γλιτώνει από τον εαυτό του, την Ιστορία τ ο υ όπως θέλησαν να το κάνουν να πιστέψει, και είναι βέβαιο ότι στο πραγματικό μέλλον, αυτό το προκλητικό κενό, εισβάλλει πάντα ο άνθρωπος.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΔΕΡΒΙΣΗ - ΝΑΣΟΣ ΚΑΜΠΑΣ

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Αβραμόπουλος, παράγων σταθερότητας

Τουλάχιστον για την Ν.Δ. Και πιο συγκεκριμένα για τον πρόεδρό της Κώστα Καραμανλή και την Ντόρα Μπακογιάννη που, υπό τον φόβο τού μόνιμα ενεδρεύοντος δημάρχου, αποφάσισαν πριν από την συνεδρίαση της Κ.Ο. του κόμματος πως, παρά τις μεγάλες τους διαφορές, πρέπει να διατηρήσουν την αντιπαλότητά τους σε ευπρεπή πλαίσια. Την «βρώμικη» δουλειά ανέλαβαν βουλευτές προσκείμενοι στον κ. Καραμανλή, οι οποίοι και εξαπέλυσαν δριμεία επίθεση εναντίον της Ντόρας Μπακογιάννη. Η τελευταία, αντιλαμβανόμενη πως οποιαδήποτε δυναμική ανταπάντηση θα δυσχέραινε την θέση της, αφού απέναντί της υπήρχε ένα μάλλον εχθρικό κοινό, προτίμησε να αποφύγει την σύγκρουση.

Αν, όμως, η πρώην υπουργός αποφάσισε να διατηρήσει την ψυχραιμία της, δεν συνέβη το ίδιο και για τους υπόλοιπους συμμετέχοντες στην Κοινοβουλευτική Ομάδα του κόμματος, που ούτε λίγο ούτε πολύ δεν δίστασαν να παρεκτραπούν ανταλλάσσοντας μια σειρά από σκληρές εκφράσεις, απειλές και υπονοούμενα, θυμίζοντας περισσότερο ατμόσφαιρα καφενείου και λιγότερο συνάντηση στελεχών της ίδιας πολιτικής παράταξης. Ο Δήμαρχος όμως, παρά την απουσία του, δεν είχε πει την τελευταία του κουβέντα.

Από τον «παράγοντα Αβραμόπουλο» άντλησε, λοιπόν, ο πρόεδρος της Ν.Δ. την βασική επιχειρηματολογία της ομιλίας του, αφού αυτόν χρησιμοποίησε όταν θέλησε να προειδοποιήσει έμμεσα για την τύχη που περιμένει όποιο από τα στελέχη του κόμματός του θελήσουν να ακολουθήσουν διαφορετικό δρόμο από τον δικό του.

Φυσικά, η Ντόρα Μπακογιάννη δεν θα μπορούσε να απομακρυνθεί από αυτό το κλίμα έστω και αν πρώτα θεώρησε κατάλληλο να δημοσιοποιήσει ορισμένες «οδηγίες προς ναυτιλλομένους». Έτσι, με την «αρωγή» του Δημήτρη Αβραμόπουλου, ανταπέδωσε τις έμμεσες βολές του προέδρου, προειδοποιώντας με τον ίδιο τρόπο τον κίνδυνο να αφήσει η Ν.Δ. πολιτικό χώρο που θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί ο κυριότερος αντίπαλος, ο οποίος προέρχεται από τον χώρο της – και είναι (ας το πούμε άλλη μία φορά) ο δήμαρχος Αθηναίων.

Ο Δήμαρχος Αβραμόπουλος όμως (σας υπόσχομαι πως είναι η τελευταία φορά που συναντάτε το όνομα του σ' αυτό το κείμενο), είναι δυνατό να αποτελέσει και με ένα ακόμη τρόπο παράγοντα σταθερότητας και επιπλέον ανάπτυξης, αφού μάλλον τις δικές του «τηλεοπτικές» επιτυχίες θα πρέπει να είχε στο μυαλό του ο βουλευτής Γ. Φλωρίδης όταν πρότεινε να αποκτήσει η Ν.Δ. τηλεοπτικό κανάλι πανελλαδικής εμβέλειας. Φαντάζεστε πόσες θέσεις θα δημιουργούσε μια τέτοια κίνηση;

Κωνσταντίνος Τζαμιώτης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

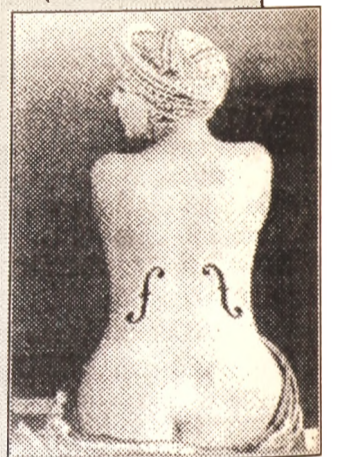
• **Προλαβαίνετε** να επισκεφτείτε μέχρι τις 14 Ιανουαρίου την έκθεση του ζωγράφου Γιώργου Ρόρρη στην αίθουσα τέχνης Μέδουσα. Έναν νέο (σε ηλικία) ζωγράφο που μάλλον ξαφνιάζει ευχάριστα με την ωριμότητα της δουλειάς του, η οποία – αν μη τι άλλο – δείχνει ικανή να τον κάνει στο μέλλον ένα πολύ μεγάλο όνομα των εικαστικού χώρου της Ελλάδας και όχι μόνο.

• **Επισκεφτείτε** την ατομική έκθεση του Νίκου Χουλιαρά που ξεκινά στις 18 Ιανουαρίου και διαρκεί έως τις 17 Φεβρουαρίου στην Αίθουσα Τέχνης Τερρακόττα (Χρ. Σμύρνης 13, Θεσσαλονίκη). Πολύπλευρη καλλιτεχνική φύση, ο Νίκος Χουλιαράς συνεχίζει να δημιουργεί με τον ιδιαίτερα ξεχωριστό δικό του τρόπο για περισσότερο από τρεις δεκαετίες τώρα.

• **Διαβάστε** το πολύ ενδιαφέρον βιβλίο του Στάνλεϊ Πέιν *Η Ιστορία του Φασισμού*, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Φιλίστωρ. Πρόκειται για μια εξαιρετική μελέτη του ιδεολογικού φαινομένου που σάρωσε την Ευρώπη στην δεκαετία του '30, οδηγώντας τελικά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

• **Ταξιδέψτε** μέχρι τη Λισσαβώνα και το Museo do Chiado, όπου παρουσιάζεται μεγάλη αναδρομική έκθεση του Μαν Ρέι (1890-1976).

Αν και γεννημένος στην Αμερική, ο Ρέι υπήρξε ένας καλλιτέχνης που συνδέθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '20 με τα κινήματα της ευρωπαϊκής αβάν-γκαρντ, ενώ ήταν από τους πρώτους που αναγνώρισαν στην τέχνη της φωτογραφίας τη δυνατότητα να ξεπερνά την αναπαράσταση της πραγματικότητας. Ο Ρέι φιλοξενεί με 500 περίπου έργα-πίνακες, σχέδια, αντικείμενα, φωτογραφίες, «ρεϊογραφίες» και γραφιστικές συνθέσεις – όλα δημιουργημένα με την μοναδική και ανεξάντλητη φαντασία του.

Μα τι έγινε; Διακόπηκε η τηλεοπτική καριέρα του κ. Ανδριανόπουλου; Αν όντως η εκπομπή σταμάτησε περίτρανα, αποδεικνύεται ότι δεν υπάρχει ιερό και όσιο στην ελληνική TV! Είναι δυνατόν να μην αρέσει αυτό το “George Kosmatos” πόνημα; Κι αφού το ανέφερα, θα μπω σε λεπτομέρειες. Αν δεν το είδατε και διακόπηκε κιόλας (μα πώς; με τέτοια τηλεθέαση;) χάσατε! Τιμανιτάρια στη Χιροσίμα, τι φωτορυθμικά, τι ο πλανήτης καταστρέφεται (“it’s the end of the world as we know it”), τι σκηνές από αμερικανικές ταινίες και κυνηγητά αυτοκινήτων, τι τάχα μου ταχύρρυθμα μαθήματα τεχνοκρατικής θεώρησης του κόσμου, τι η δόξα του αυτονόητου, τι μπανάλ νεοφιλελεύθερη διάνοηση and beyond...

Εγραψα τώρα αυτό το αγγλικό και θυμήθηκα: κάποια εμμονή με τις αγγλοσαξωνικές χώρες και δη την Αμερική έχει ο εν λόγω διανοούμενος και πολιτικός άνδρας...

Να είναι απ’ τα summer courses στο Cambridge, να είναι επειδή κάθε πολιτικός στην Ελλάδα με high profile οφείλει να δείχνει ότι γνωρίζει βαθιά την Αμερική, να είναι που κάθε Έλληνας που ξέρει από χρήμα και τη θεωρία του πρέπει να επιδεικνύει «κοινέξια» με το λόμπυ πέραν του Ατλαντικού ένθα χτυπούν τα μπιλοζήρια... Τι να σας πω, θα σας γελάσω...

Ο κ. Ανδριανόπουλος πάλι, μου θύμισε τον άλλο διανοούμενο, τον γελαστό κ. Ανδρουλάκη, ξέρετε, την Μάιρα Παπαθανασοπούλου της «ανδρικής», ας πούμε, λογοτεχνίας, που κάπου έσκασε μύτη αυτές τις μέρες συνεντευξιαζόμενος, καθότι και ένα από τα πρόσωπα που εξέφρασαν –κατά τύχη– τον αγώνα κατά της μισαλλοδοξίας τη χρονιά που πέρασε. Κι όχι τίποτε άλλο, αλλά λόγω δημοκρατικών διαθέσεων, ιδεών, προάσπισης του δικαιώματος του ελευθέρως εκφράζεσθαι, αναγκαστήκαμε να τον υποστηρίξουμε τον αφορεσμένο «Μεις την ν»... Που, δηλαδή, από άποψη αισθητικής και περιεχομένου, ούτε συζήτηση, κάψιμο ήθελε το βιβλίο! Αλλά είπαμε, ας όψεται η ελευθερία του λόγου, που στο κά-

τω-κάτω βοηθά να βγαίνουν και τίποτε «Μάιρες», θηλυκές και αρσενικές, και γελάμε κιόλας...

Κι επειδή πιάσαμε τα τηλεοπτικά πάλι, θέλω να ρωτήσω: γιατί όλοι οι παρουσιαστές των δελτίων ειδήσεων έχουν και δικό τους «τοκ-σόου»; Για να συμπληρώνουν το μισθό; Για να

μη ζηλεύουν τον Νίκο Χατζηνικολάου; Για να μην αισθάνονται ριγμένοι και κλαίνε; Όλοι από ένα σαλονάκι, από έναν καλεσμένο, κι από μια σαχλαμάρα για εκπομπή...

Μερικοί βεβαίως παρουσιαστές και εκπομπάριοι, που έχουν τον Κάσσαντυ, τον Κέρουακ και τον Βέντερς μαζί και ταυτοχρόνως αναντάνπαπαντάν μέσα τους, κάνουν και «τοκ-σόου δρόμου»... Όπου δηλαδή, παίρνεις τον καλεσμένο α λα μπρατσέτα και τον περιπατείς σε μονοπάτια και δρόμους που διάβηκε κάποτε... Τον υποχρεώνεις δε να δείχνει προσηνής, καλός, φιλικός γείτονας, λες και βγήκε απ’ την κοινόχρηστη αυλή του ’50! Τον ξαμολάς δε να λέει καλημέρες και καλησπéρες αυθορμήτως σε γριές που ούτε ξέρουν ποιον χαιρετάνε, «πόσο μεγάλωσησες παιδάκι μου, τον πατέρα σου δεν τον είδαμε χθες» – «αμ κι ούτε που θα τον δεις κυρα-Βασίλω, πάνε είκοσι που τον χάσαμε απ’ τα εγκεφαλικά»... Και δώστου το «άγρυπνο βλέμμα της κάμερας» να παρακολουθεί και να μη συγχωρεί, καθότι αδέκαστο. Και δώ-

στου να πιάνει επίσης ο «αντικειμενικός, ψυχρός φακός» και το ελάχιστο τρεμούλιασμα συγκίνησης, απολύτως αυθόρμητο, εννοείται, του καλεσμένου, που σε λίγο καιρό, πρώτα ο Θεός, ξαναπολιτεύεται...

Τι έκανε λέει; Οι γυναίκες είναι ταγιασμένες; Τι λέτε καλέ; Ποιος μπορεί να μου το βεβαιώσει εμένα αυτό; Άντε, έτσι κοπανάμε ό,τι μας έρθει και μετά πετάμε αλλόθρησκες ξανθιές στη θάλασσα να πιάσουν το Σταυρό; Όχι αγαπητοί μου! Δεν θα γίνει η Ελλάς Σόδομα και Γόμορρα! Εγώ φερ’ ειπείν που διαπνέομαι κι από έναν φεμινισμό που λέει ο λόγος, και το γεγονός πολύ μου κακοφάνηκε... Πού πας αμαρτωλέγκω μέρα που είναι; Δεν βλέπεις τους νταγλαράδες που πέσανε να πιάσουν το ιερό αντικείμενο; Εσύ, κορίτσι πράμα, τι θες κι ανακατεύεσαι;

Μωρέ ας όψονται που καταργήσανε και την διά πυράς τιμωρία και το σοφό Maleus Maleficarum, αλλιώς ξέραμε τι να κάνουμε με κάτι τέτοιες θρασύτατες που δεν είναι και βέρες Ναυπλιώτισσες! Διότι όλα κι όλα! Ο σεπτός Δέσποτας άλλο δεν έκανε απ’ το να υπακούσει στις εντολές του Κυρίου Ημών, ο οποίος είτε «Αγάπα τον πλησίον σου». Δεν είπε «πιάσε και αγάπα και τους μακρινότερους πλησίον, κι ευλόγα τους κι από πάνω των Θεοφανίων ανήμερα!» Πώς να το κάνουμε! Έχει κι ο Χριστιανισμός τα όριά του! Η ευλογία είναι μόνο για το ποίμνιο. Πας φερ’ ειπείν το χαρτί με την υπογραφή για τις ταυτότητες που έχει πλήρη στοιχεία, το εκλογικό βιβλιάριο, κάτι τέλος πάντων, αποδεικνύεις τα φρονήματα και την καταγωγή, και παίρνεις και την ευλογία του κληρικού. Αδερφές, γυναίκες και τρανσέξουαλ, μην συνωσιζέστε και δεν τρελάθηκε τ’ αφεντικό να ευλογήσει όποιον να ’ναι! Ε, μην είμαστε και πλεονέκτες! Είπαμε: Εκκλησία είναι αυτή, έχει και τα όριά της, δεν είναι «κουτσοί, στραβοί στον Άγιο Παντελεήμονα»! Άντε γιατί μου τον συγχύσατε τον άγιο Δέσποτα μέρα που ’τανε, με την –πιο– γλυκιά μελωδία της αποδοκιμασίας...

Νατάσσα Χασιώτη

ΣΤΕΦΑΝ ΓΚΕΤΣΕΦ

Από τη συλλογή ποιημάτων *ΑΥΤΟΤΙΜΩΡΙΑ*

ΕΞΑΓΝΙΣΜΟΣ

Ανάψτε μεγάλη φωτιά
και πετάξτε μέσα της όλα τα αγαπημένα πράγματα.
Και ίσως τότε
θ' αναληφθείτε επιτέλους
μαζί με τον καπνό.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ

Σε μια σκουριασμένη καμπύλη του βουνού
κείτονται από καιρό καρβουνιασμένα ερείπια
παμπάλαιας σκήτης,
πνιγμένα σε βατομουριές και τσουκνίδες.
Μοναχική έχει απομείνει η καμπάνα
με φωνή
όπως την πρώτη μέρα.

ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Τώρα για μένα όλα είναι εν τάξει:
με τους ζωντανούς είμαι ζωντανός
με τους νεκρούς – νεκρός.
Αλλά όσο νά 'ναι ανησυχώ λίγο:
όταν έρθει η Δευτέρα Παρουσία;
Όταν οι νεκροί αναστηθούν;

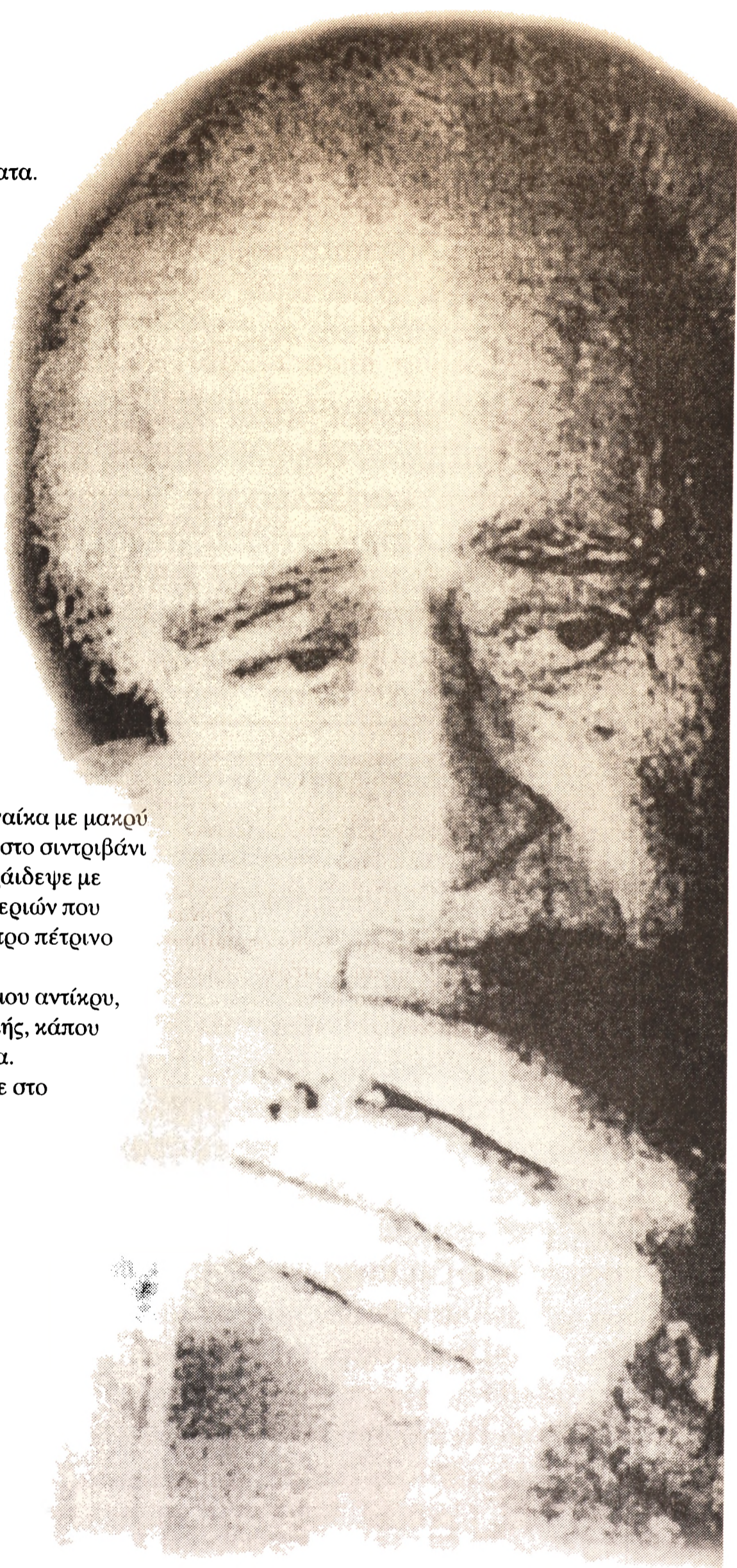
ΜΟΝΑΞΙΑ

Από το ασβεστωμένο άσπρο σπίτι βγήκε μια γυναίκα με μακρύ
μαύρο φόρεμα και μακριά άσπρα μαλλιά. Πήγε στο σιντριβάνι
με τα λιμνάζοντα νερά στην έρημη πλατεία και χάιδεψε με
φθινοπωρινά χέρια τις σκιές των νεκρών περιστεριών που
φτερούγιζαν αθόρυβα. Ύστερα κάθησε στο άσπρο πέτρινο
πεζούλι και έμεινε εκεί ακίνητη ως το βράδυ,
με μάτια στηλωμένα στη μακριά ευθεία του δρόμου αντίκρου,
η οποία, σύμφωνα με τους κανόνες της προοπτικής, κάπου
μακριά μεταμορφωνόταν σε απεγνωσμένη γωνία.
Η μαύρη γυναίκα έκλαψε μονάχα σαν διαλύθηκε στο
σκοτάδι της νύχτας.

ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

Ο άνθρωπος είπε:
όταν ζούσα μόνος στο άγριο δάσος,
μια μέρα μπροστά μου εμφανίστηκε μια αλεπού.
Με κοίταξε τρυφερά με τα
σκούρα μενεξεδένια της μάτια.
Δεν είχα ούτε κόττες, ούτε κουνέλια.
Πήρα το ντουφέκι και τη σκότωσα. Εκείνη
κούνησε θλιμμένα το κεφάλι
και απομακρύνθηκε αργά.
Έκτοτε ζω ολομόναχος.

Μετάφραση από τα βουλγαρικά:
Ζντράβκα Μιχάιλοβα

Η παρουσία του σεφερικού έργου στη Βουλγαρία και ο Στέφαν Γκέτσεφ

Η παρουσία του σεφερικού έργου στη Βουλγαρία, κυρίως της ποίησής του, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το όνομα του αφοσιωμένου μεταφραστή, ποιητή, στοχαστή και νεοελληνιστή Στέφαν Γκέτσεφ, ο οποίος μετέγραψε την πρωτοτυπία και το βαθύτατα πανανθρώπινο μήνυμα της ποίησης του Σεφέρη στη βουλγαρική γλώσσα. Συνομήλικος του Ελύτη, τον οποίο είχε επίσης μεταφράσει στα βουλγαρικά και με τον οποίο τον συνέδεε προσωπική φιλία, τις πρώτες μέρες του 2000, ο Γκέτσεφ έχασε τη μάχη με την επάρατη νόσο λίγο πριν κλείσει τα ενενήντα, αφήνοντας τα εγκόσμια πλήρης ημερών και έργων. Με την ομιλία αυτή θα ήθελα να αποτίσω έναν ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη αυτού του διακεκριμένου ελληνιστή.

Πλήθος άρθρων και μελετών με την υπογραφή του Στ. Γκέτσεφ που εισάγουν τον βούλγαρο αναγνώστη στην ποίηση και το βίο του νομπελίστα ποιητή έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς σε βουλγαρικά λογοτεχνικά περιοδικά και εφημερίδες. Με μονογραφίες, δοκίμια και παρουσιάσεις ξένων ποιητικών ανθολογιών ο Στ. Γκέτσεφ έκανε γνωστά στη Βουλγαρία ορισμένα από τα καλύτερα έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Αριστουργήματα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (όπως η *Παλατινή Ανθολογία*) και της σύγχρονης (ο κύριος κορμός της ελληνικής ποίησης του 19ου και 20ού αιώνα) έγιναν προσπελάσιμα χάρη στο μεταγραφικό του έργο που περιλαμβάνει αποδόσεις και από άλλες γλώσσες: *Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων*, η πληρέστερη ανθολογία του γαλλικού σουρεαλισμού, η παρουσία της ποίησης του Λωτρεαμόν κ.ά.

Το κείμενο αυτό είναι επεξεργασμένη μορφή ανακοίνωσης στο συνέδριο «Ο Σεφέρης: ποιητής μεταξύ Δύσης και Ανατολής» που έγινε στη Σμύρνη από 2 έως 6 Οκτωβρίου 2000.

Το 1960 σε δική του μετάφραση και επιμέλεια εκδόθηκε μία πρώτη ανθολογία νεοελληνικής ποίησης, η οποία περιλάμβανε και ποιήματα του Γιώργου Σεφέρη, που βρήκε μεγάλη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό. Για τη βουλγαρική διανοήση, και όχι μόνο για τους ποιητές, η συνάντηση με την ποίηση του Σεφέρη, σχεδόν στον ίδιο βαθμό όπως εκείνη με το έργο του Κ. Καβάφη, αποτελεί συγκλονιστική εμπειρία.

Χάρη σ' αυτήν την πρώτη έκδοση του 1960 η βουλγαρική πνευματική ζωή γονιμοποιείται από το πνεύμα ενός μοντέρνου ποιητή, από μία νέα θέση των πραγμάτων, η οποία προτείνει στους βούλγαρους ποιητές μία διαφορετική οπτική γωνία. Προλογίζοντας την *Ανθολογία σύγχρονης ελληνικής ποίησης* του Στ. Γκέτσεφ, ο συγγραφέας Γκεόργκι Νταναήλοφ επισημαίνει για τον Κ. Καβάφη και την επίδρασή του στους βούλγαρους ποιητές ότι «ο ποιητής αυτός δεν είναι ένας νέος γαλαξίας που αποκαλύπτουμε με ένα υπερμοντέρνο τηλεσκόπιο. Ο Καβάφης είναι αποκάλυψη ενός ολόκληρου φυσικού νόμου». Το σχόλιο αυτό αφορά τόσο στην ποίηση του αλεξανδρινού, όσο και σε εκείνη του άλλου μεγάλου Έλληνα ποιητή της διασποράς, του Σεφέρη.

Από τον εκδοτικό οίκο "Narodna Kultura" ακολουθεί μία αυτοτελής έκδοση ποιημάτων του Σεφέρη, ποιήματά του περιλαμβάνονται επίσης στις *Ανθολογίες νεοελληνικής ποίησης* του 1978 και 1997 – η δεύτερη είναι δίγλωσση έκδοση (βουλγαρικά και ελληνικά), χορηγία της ελληνικής πρεσβείας στη Σόφια. Η τελευταία έκδοση των ποιημάτων του Σεφέρη κυκλοφόρησε το 1998 από τις εκδόσεις "Hristo Botev" με επιχορήγηση του ελληνικού υπουργείου Πολιτισμού. Χάρη στις πρώτες εκδόσεις της δεκαετίας του '60 και του '70, το μεταφρασμένο στα βουλγαρικά έργο του Γ. Σεφέρη αφομοιώθηκε μαζί με το έργο του Καβάφη ως συστατικό

στοιχείο του πνευματικού ιστού της διαψασμένης τότε, λόγω και των κρατούντων ιδεολογικών σχημάτων, για γνωριμία με τον ποιητικό μοντερνισμό διανοήσης και αναγνωστικού κοινού στη Βουλγαρία.

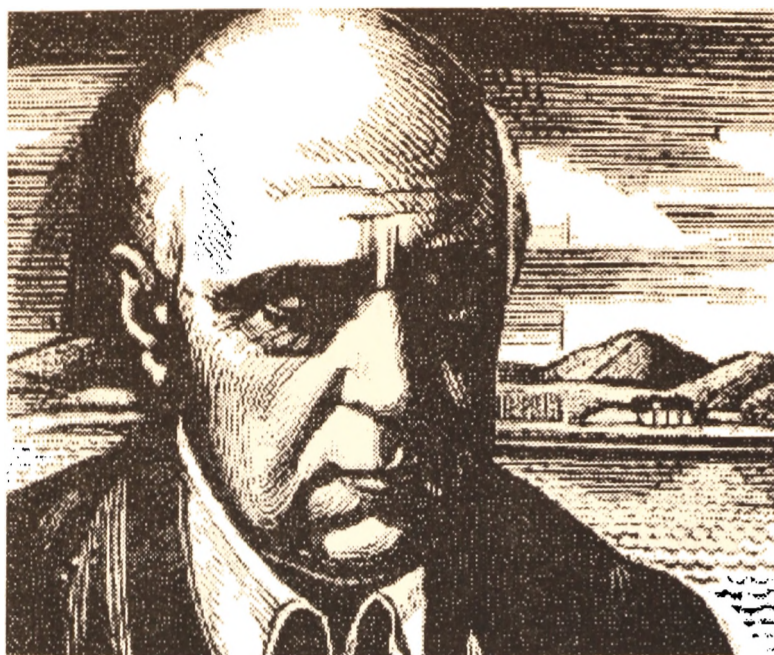
Εκτενές δοκίμιο για τον Σεφέρη, τη γνωριμία μαζί του και την πνευματική διεργασία για την απόδοση του έργου του στα βουλγαρικά περιλαμβάνεται στο τελευταίο βιβλίο του Στ. Γκέτσεφ, δίγλωσση έκδοση στα βουλγαρικά και τα ελληνικά, με τίτλο «*Οι φίλοι μου οι Έλληνες*», το οποίο αποτελεί τον τρίτο τόμο σειράς επιχορηγούμενων από την ελληνική πρεσβεία της Σόφιας βιβλίων (οι πρώτοι δύο τόμοι περιλαμβάνουν τις μεταφράσεις νεοελληνικής ποίησης του Στ. Γκέτσεφ με παράλληλο το πρωτότυπο κείμενο στα ελληνικά). Τα λογοτεχνικά πορτραίτα των Κ. Καβάφη, Γ. Σεφέρη, Γ. Ρίτσου, Ο. Ελύτη, Ν. Καζαντζάκη, Κ. Βάρναλη, Κικής και Άθου Δημουλά, η παρουσίαση της *Παλατινής Ανθολογίας*, οι εντυπώσεις του συγγραφέα από τις επισκέψεις του στο Άγιον Όρος τη δεκαετία του '30, από τη χιτλερική κατοχή (τα χρόνια εκείνα, 1937-1942, ο Στ. Γκέτσεφ υπηρετούσε στη διπλωματική αποστολή της Βουλγαρίας στην Αθήνα), από τις ελληνικές αρχαιότητες είναι μόνο μερικά από τα θέματα του βιβλίου απομνημονευμάτων του. Από το βιβλίο αυτό θα σας διαβάσω ένα σύντομο απόσπασμα το οποίο αναφέρεται στη μοναδική συνάντηση και γνωριμία του Γκέτσεφ με τον Γ. Σεφέρη.

«Ήμουν έτοιμος το 1966 με την επιλογή μεταφράσεων ποιημάτων του νομπελίστα ποιητή, τον οποίο είχα αρχίσει να διαβάζω ακόμα το 1937 ύστερα από σύσταση του Κώστα Βάρναλη. Επωφελήθηκα από μία εκδρομή στην Ελλάδα για να συναντήσω τον Σεφέρη, με την πρόθεση να τον παρακαλέσω να γράψει πρόλογο για την έκδοσή μας. Ήταν πια συνταξιούχος και έμενε στην Αθήνα. Του είπα στο τηλέφωνο ποιος είμαι

και γιατί θέλω να συναντηθώ μαζί του, και ο Σεφέρης μου καθόρισε μέρα και ώρα για να τον επισκεφθώ. Με υποδέχθηκε μάλλον συγκρατημένα. Ήξερα πως δεν ήταν και πολύ κοινωνικός. Του διηγήθηκα σύντομα πώς και πότε γνώρισα την ποίησή του και ότι ύστερα από διαρκή εργασία πάνω στις μεταφράσεις έχω ετοιμάσει έναν τόμο στίχων του που θα κυκλοφορούσε σύντομα. Με άκουσε σιωπηλά, μετά ρώτησε ποια έργα έχω περιλάβει. Είχα πάρει μαζί μου αντίγραφο του χειρογράφου μου. Του τα απαρίθμησα. Εκείνος έγνεψε, νομίζω, επιδοκιμαστικά,

μετά είπε: «Από τη συζήτηση βλέπω πως ξέρετε ελληνικά. Έχετε ασχοληθεί με ποίηση;» Απάντησα πως και εγώ γράφω κάπου-κάπου στίχους, έχω όμως μεταφράσει πολλούς έλληνες ποιητές στην *Ανθολογία* του 1960. Αυτός πάλι έγνεψε και ρώτησε αν θεωρώ πως χρησιμοποιεί κυρίως ελεύθερο στίχο ή χρησιμοποιεί ρυθμούς... Απάντησα πως σε πολλά σημεία αισθανόμουν διάφορους ρυθμούς, έστω και διακεκομμένους και έχω προσπαθήσει να τους μεταδώσω. Τότε μου είπε: «Διαβάστε μου κάποια από τις μεταφράσεις σας στα βουλγαρικά». Διάβασα ένα απόσπασμα από το *Μυθιστόρημα*. Το άκουσε με προσοχή και όταν τελείωσα με παρακάλεσε να μεταφράσω από τα βουλγαρικά στα ελληνικά το ίδιο απόσπασμα. Έστω και με ανακοπές και τραυλίζοντας εκπλήρωσα και αυτήν την επιθυμία του ποιητή. Ύστερα από σύντομη σιωπή, ο Σεφέρης είπε: «Εντάξει, θα σας γράψω ένα μικρό πρόλογο για την έκδοσή σας». Αλλά με προειδοποίησε να τον ειδοποιήσω λίγους μήνες πριν την έκδοση και να τον πληροφορήσω τότε θα κυκλοφορήσει το βιβλίο. Παρά τη συστολή που ένιωσα σ' αυτήν την αυστηρή εξέταση, έμεινα πολύ ευχαριστημένος. Ήξερα ότι ο Σεφέρης εύκολα δεν γράφει κείμενα.

»Δυστυχώς τον επόμενο χρόνο δημοσιεύτηκε η συλλογή ποιημάτων μου *Σημειωματάριο*, που είχε την ατυχία να μην αρέσει στην Κεντρική Επιτροπή (του ΚΚΒ). Ο Β. Κότσεφ την επέκρινε δριμύτητα, και αμέσως ακυρώθηκαν μερικά συμβόλαια που είχα υπογράψει, μεταξύ των άλλων και για την έκ-

Έργο του χαρακτή Τάσσου.

δοση του Σεφέρη. Η διεύθυνση του εκδοτικού οίκου "Narodna Kultura" είχε αναθέσει στον Μάρκο Γκάντσεφ να με ειδοποιήσει πως το βιβλίο δεν μπορεί να εκδοθεί διότι αυτός ο ποιητής (ο Σεφέρης) είναι «ακαταλαβίστικος». Έβλεπα πόσο στενοχωριόταν ο Μάρκο Γκάντσεφ να μου το πει και δεν θύμωσα – εκείνος εκτελούσε διαταγή. Μετά ταύτα βεβαίως δεν μπορούσα να ειδοποιήσω τον Σεφέρη για το συμβάν και απλώς κράτησα σιωπή».

Στο δοκίμιο για τον Σεφέρη ο Γκέτσεφ επισημαίνει για την ποίησή του ότι εκτός του ότι θα φέρει στον αναγνώστη τη χαρά της υπέρβασης της καθημερινότητας, ταξιδεύοντάς τον σε αρχαίους μύθους και πλούσιους συμβολισμούς, ακόμη θα του μάθει να ακολουθεί ενορατικά τους μαγικούς δρόμους που θα τον οδηγήσουν σ' έναν κόσμο μακρινών και ελεύθερων συνειρμών.

Κατά την άποψη του μοναδικού αυτού μελετητή του σεφερικού έργου στη Βουλγαρία ο Σεφέρης θα μπορούσε, όπως ο Καβάφης, να πει ότι είναι ιστορικός ποιητής. Είναι παρών πνευματικά και δημιουργικά (καμιά φορά και σωματικά) σε όλα τα σπουδαία γεγονότα που βιώνει η πατρίδα του και τα μεταουσιώνει σε ποιητικό λόγο. Έχει το χάρισμα να επεκτείνει την πνευματική σημασία δεδομένου γεγονότος της ελληνικής ιστορίας (της μικρασιατικής καταστροφής, της χιτλερικής κατοχής), χρησιμοποιώντας διάφορους συμβολισμούς, έτσι ώστε να το αναδείξει σε γεγονός παγκόσμιας σημασίας που έγινε, γίνεται ή μπορεί να γίνει. Αβίαστα ο ποιητής συνυφαίνει στα σπουδαία ιστο-

ρικά γεγονότα και τα δικά του ενδόμυχα προσωπικά βιώματα.

Στο προλογικό σημείωμα της έκδοσης των ποιημάτων του Σεφέρη ο μεταφραστής και επιμελητής, εκφράζει την ελπίδα του – και νομίζω ότι δικαιώνεται – ότι στη Βουλγαρία θα βρεθούν αρκετοί αναγνώστες οι οποίοι επιθυμούν τη συνάντησή μ' ένα ποιητικό έργο όπως του νομπελίστα ποιητή που μας ταξιδεύει μακριά από την τετριμμένη και δύσκολη καθημερινότητα, για να μας υπενθυμίσει ότι εκτός από ύλη είμαστε και πνεύμα που θέλει να ανέβει «λίγο ψηλότερα», που μας παροτρύνει προς αναζήτηση της τελειοποίησης, ειδάλλως θα χανόμασταν κάτω από το βάρος του σισύφειου κόπου της ατομικής επιβίωσης.

Τέλος, θα ήθελα να πω ότι χάρη στην ευγενική χορηγία του υπουργείου Πολιτισμού της Ελλάδας και της Ομάδας εργασίας «Σεφέρη» η εκατονταετηρίδα γέννησης του νομπελίστα ποιητή θα σημειωθεί και στη Βουλγαρία με την έκδοση ενός λογοτεχνικού περιοδικού-αφιέρωμα στο βίο και τη δημιουργία του. Η σύνταξη του περιοδικού και ομάδα μεταφραστών από την ελληνική γλώσσα έχουν την πρόθεση να προσφέρουν με τη συνδρομή της ελληνικής πλευράς μία επιλογή από τις *Δοκιμές* του Γ. Σεφέρη και από κείμενα ελληνικών και ξένων φιλολόγων και κριτικών που πραγματεύονται πτυχές του σεφερικού έργου, καθιστώντας με την έκδοση αυτή αρτιότερη την παρουσίαση της δημιουργίας του στο βουλγαρικό αναγνωστικό κοινό που τρέφει βαθύτερη εκτίμηση στο έργο ενός από τους πιο σημαντικούς μοντέρνους ποιητές του 20ού αιώνα. Το τεύχος θα παρουσιαστεί σε σχετική εκδήλωση στην Έδρα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους διοργανωτές του συνεδρίου που με προσκάλεσαν στη γενέτειρα του ποιητή, τη Σμύρνη, και για τη δυνατότητα που μου δόθηκε να αναφερθώ στην παρουσίαση στη Βουλγαρία του έργου ενός από τους μεγαλύτερους έλληνες ποιητές από μία σημαίνουσα προσωπικότητα των βουλγαρικών γραμμάτων. Σας ευχαριστώ.

ZNTPABKA MIXAÏLOBA

Η αληθινή τέχνη δεν επαίρεται

Φόβος,
απόγνωση
και
αδιέξοδο...
Ο κύκλος,
του Ιρανού
Τζαφάρ
Παναχί.

«In my beginning is my end

.....

In my end is my beginning»

T.S. ELIOT

Ο ιρανικός κινηματογράφος διακαιολογημένα βρίσκεται εδώ και καιρό στη μεγάλη, την πιο ώριμη ώρα του. Παραμένει, βέβαια, ανοικτό το ερώτημα για το εάν και σε ποιο βαθμό ο Αμπάς Κιαροστάμι κατάφερε να σπάσει τα περικλειστά ιρανικά σύνορα της απομόνωσης και να σταθεί η αφορμή για να γίνει γνωστός και να μαζεύει βραβεία και διεθνείς διακρίσεις ο συγκεκριμένος κινηματογράφος κάποιων λίγο-πολύ «αντιστάμενων» αλλά ταλαντούχων δημιουργών στο θεοκρατικό καθεστώς της πατρίδας τους. Κινηματογράφος αυστηρά καλλιτεχνικός στους τρόπους και εξίσου αυστηρά κοινωνικός στις προθέσεις και τα αποτελέσματα ο οποίος, εντούτοις, διατρέχει τον κίνδυνο να γίνει μόδα και ίσως αντικείμενο (φυσικά ανεπιτυχούς) μίμησης. Κάποια φορά θα πρέπει να βρεθούν ο χρόνος και ο χώρος για να δούμε με άνεση και από πιο κοντά αυτόν τον απόλυτα μοναχικό και –για να θυμηθούμε αλισμόνητα τα δικά μας– «ανάδελφο» κινηματογράφο.

Υπήρξε βοηθός του Κιαροστάμι ο 40χρονος Τζαφάρ Παναχί αλλά κιόλας από το ντεπούτο του (*Το άσπρο μπαλό-νι* (1996) γνωρίζει τη διεθνή αναγνώριση. Με τον *Κύκλο*, τρίτη του μεγάλου μήκους ταινία, κερδίζει το «Χρυσό Λιο-

ντάρι» στο περσινό Φεστιβάλ της Βενετίας. Γεωμετρικό θεώρημα που υπενθυμίζει το αέναο της επανάληψης αλλά και την αδυναμία της διαφυγής. Ένας άντρας δημιουργός καταπιάνεται με τα (απίστευτα για μας τους δυτικούς) προβλήματα των γυναικών στο Ιράν, την πάλη τους να υπάρξουν ως, ισότιμα –στις βασικές κοινωνικές εκδοχές– με τους άντρες, ανθρώπινα όντα. Σύντομα πορτραίτα γυναικών, βασικά νέων στην ηλικία, που διάφορα περιστατικά τις συνδέουν, εν επιγνώσει ή ανεπίγνωστα, σαν σε κρίκους αλυσίδας, άλλοτε της ίδιας μοίρας κι άλλοτε θα 'λεγε κανείς μιας ενστικτώδους φυλεκτικής αλληλεγγύης γυναίκας προς γυναίκα. Και η αλυσίδα γίνεται κύκλος συνάντησης της καταπίεσης και του σκοταδισμού με την αντίδραση, την απόγνωση και με την –με όποιο κόστος– εξέγερση.

Η ταινία δεν συμβολοποιεί, δεν κάνει πολιτικό «κήρυγμα», δεν είναι καν φεμινιστική. Με αφοπλιστική ειλικρίνεια βλέπει, καταγράφει, φέρνει στο προσκήνιο γεγονότα απότοκα κοινωνικών κωδίκων, οι οποίοι είναι αλήθεια ότι έχουν αρχίσει να τριζούν. Η δύναμη της ζωής, οι φυσικές δυνάμεις της εξέλιξης ωθούν προς την καινούργια διαλεκτική σύνθεση. Αυτές οι κοινωνίες της Εγγύς Ανατολής είναι ακόμα φορείς –από μιαν εκδοχή– «πολύτιμων» και αρκούντως αρχαίων μοντέλων κοινωνικής συμβίωσης που να μεν σε μας φαίνονται –και είναι– αναχρονιστικοί, όμως όχι μόνο άντεξαν αλλά και στάθηκαν φορείς σημαντικών πολιτισμών. Αγγίζει συχνά η

ταινία τα όρια του απάνθρωπου, γιατί έτσι την βλέπουμε εμείς από τη δική μας όχθη (πολλά, για τις δικές μας φιλελεύθερες κοινωνίες, μας είπε ο Σουηδός Ρόι Άντερσον στα *Τραγούδια από το δεύτερο όροφο...*), όμως η διαπάλη στο εσωτερικό π.χ. της ιρανικής κοινωνίας πρέπει με άλλους όρους και εκτιμήσεις να κρίνεται. Πρόκειται, δηλαδή, για μια κατανοητή μορφή εξελικτικής πάλης κάτω από τις πιέσεις που ασκούν το διεθνές περιβάλλον και τα μέσα ανταλλαγής πληροφοριών και ενημέρωσης.

Μια γυναίκα γεννάει στη μαιευτική κλινική κορίτσι. Η οικογένεια του γαμπρού οργίζεται γιατί περίμεναν αγόρι και απειλεί με διαζύγιο. Τρεις κοπέλες αποφυλακίζονται (με προσωρινή άδεια;) χωρίς να μάθουμε την αιτία της φυλάκισής τους. Κρύβονται από την πληθωρική παρουσία αστυνομικών στους δρόμους. Μία από αυτές προφανώς θα εκδοθεί προκειμένου να εξασφαλίσει χρήματα για τη νεότερη απ' αυτές, προκειμένου αυτή να βγάλει εισιτήριο με το υπεραστικό λεωφορείο, πράγμα εντούτοις αδύνατο αφού μια νέα γυναίκα για να πραγματοποιήσει τέτοιο ταξίδι πρέπει να συνοδεύεται από άντρα (ή να είναι φοιτήτρια)! Η πρώτη γυναίκα συλλαμβάνεται ενώ η μικρή δεν μπορεί τελικά να ταξιδέψει γιατί το λεωφορείο το ελέγχουν αστυνομικοί. Μια τρίτη έχει, μάλλον, δραπετεύσει από τη φυλακή και προσπαθεί να κάνει έκτρωση –ο συγκαταρούμενος άνδρας της είναι ήδη εκτελεσμένος–, αλλά η παλιά φίλη της μαιευτήρας αρνείται από φόβο μην το μάθει ο επίσης στην ίδια κλινική γιατρός άντρας της. Στο σπίτι η εγκυμονούσα αντιμετωπίζει την απειλή της θανάτωσης για την ατιμία. Ένα κοριτσάκι κλαίει εγκαταλειμμένο περιμένοντας μάταια να επιστρέψει η μητέρα του. Στο τέλος, όλες αυτές οι γυναίκες θα βρεθούν στο κρατητήριο του αστυνομικού τμήματος.

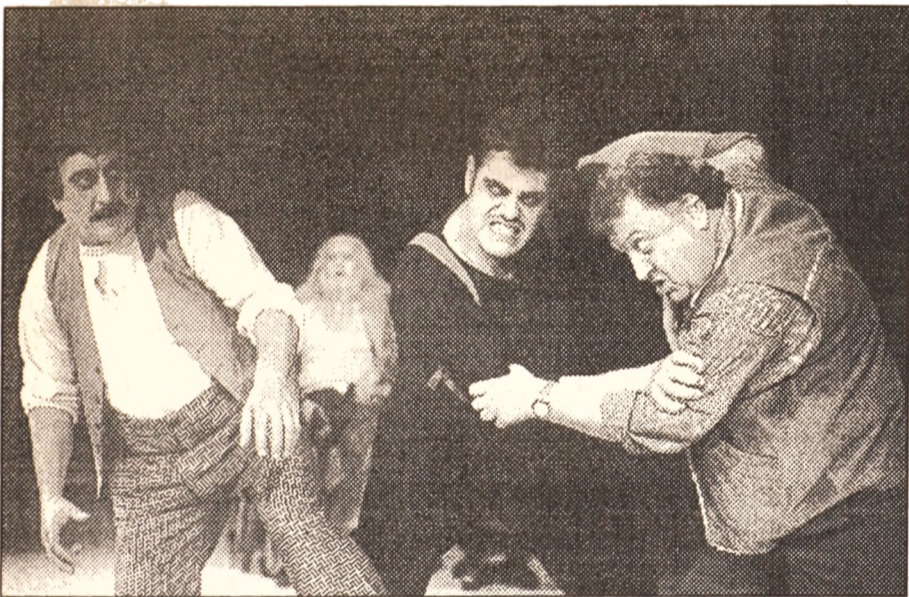
Εδώ η τέχνη χαμηλώνει την έπαρσή της. Δεν σκηνοθετεί απ' υψηλού την πραγματικότητα, βλέπε π.χ. το *Χορεύοντας στο σκοτάδι* του φον Τρίερ. Δεν μετουσιώνει για να «παραστήσει» το δράμα, είναι από μόνα τους συνταρακτικά όλα και συμμετέχει λιτά και αποτελεσματικά σ' αυτά. Είναι οι περιπτώσεις που η κριτική μένει χωρίς «φαρέτρα».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Με επιμονή και αγάπη για το θέατρο

Ο Γιώργος Μίχαλος είναι ένας νέος σκηνοθέτης που με τις δύο ως τώρα δουλειές του έδωσε δείγματα σοβαρότητας και συνέπειας και έθεσε τις βάσεις για μια αξιόλογη συνέχεια. Σπούδασε γαλλική φιλολογία και θεατρολογία στην Ελλάδα και στο Παρίσι, υποκριτική στο Πανεπιστήμιο Paris III και στο στούντιο του Ανδρέα Βουτσινά και, εφοδιασμένος με μεγάλη αγάπη για το θέατρο, προσπαθεί να χαράξει τη δική του πορεία στο χώρο της σκηνοθεσίας. Φέτος παρουσίασε στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού θεάτρου τη δεύτερη σκηνοθετική δουλειά του, Το Τίποτα του Ηρακλή Γιάννου.

την συνέντευξη πήρε η Ειρήνη Μουντράκη

Το Τίποτα, Πειραματική Σκηνή Εθνικού Θεάτρου:
Ζ. Κατραμάδας, Β. Βασιλάκης, Τρ. Παπουτσή.

• Ποια ήταν η πρώτη σου επαφή με το θέατρο;
– Άρχισα να παρακολουθώ θέατρο από πολύ μικρή ηλικία. Την πρώτη φορά που είδα παράσταση ήμουν δεν ήμουν τεσσάρων χρόνων. Δεν θυμάμαι πια τι ήταν, θυμάμαι όμως το πόσο πολύ μου άρεσε. Την επόμενη μέρα δήλωσα στους γονείς μου πως όταν μεγαλώσω θα γίνω ηθοποιός.

• Τελικά όμως ήταν η σκηνοθεσία που σε κέρδισε.
– Πέρασα και από το στάδιο του ηθοποιού. Σπούδασα υποκριτική στο πανεπιστήμιο στο Παρίσι αλλά κυρίως στο στούντιο υποκριτικής του Ανδρέα Βουτσινά. Δίπλα του έμαθα θέατρο· είναι ένας πολύ μεγάλος δάσκαλος. Αργότερα συμμετείχα ως ηθοποιός σε κάποιες παραστάσεις, αλλά τελικά οι σπουδές μου και οι αναζητήσεις μου με οδήγησαν στη σκηνοθεσία. Νομίζω όμως ότι βρήκα τον σωστό δρόμο και ότι εί-

μαι καλύτερος ως σκηνοθέτης από ότι ως ηθοποιός.

• Τι είναι αυτό που σε ελκύει περισσότερο στη σκηνοθεσία;
– Ως σκηνοθέτης έχεις την ευκαιρία να οργανώσεις πάνω στη σκηνή έναν δικό σου κόσμο. Τον οργανώνεις και τον παρουσιάζεις. Πίσω από κάθε παράσταση, από κάθε δουλειά, υπάρχει ένα όραμα για να υπηρετήσεις. Είναι μια δουλειά δημιουργική και πολύ ενδιαφέρουσα. Είσαι συνεχώς σε επαφή με νέα κείμενα, νέους ανθρώπους, άλλες συνθήκες και άλλα ζητούμενα. Το μείον είναι πως, τουλάχιστον στην αρχή, είσαι σε μια διαρκή αναζήτηση δουλειάς.

• Πέρυσι παρουσίασες ένα δικό σου έργο το Η Μαίριλιν Μονρόε συναντά τον Ροδόλφο Βαλεντίνο, το οποίο βρήκε ένθερμη ανταπόκριση από το κοινό.

– Το Η Μαίριλιν Μονρόε συναντά τον Ροδόλφο Βαλεντίνο ήταν η πρώτη μου σκηνοθεσία στην Ελλάδα. Ήταν διπλά σημαντική για μένα αυτή η δουλειά, γιατί είχα γράψει και το έργο. Το είχα παρουσιάσει ήδη στην Γαλλία στο πλαίσιο του φεστιβάλ του Δήμου Παρισιού για νέους καλλιτέχνες, και είχε διακριθεί. Ήθελα πάρα πολύ να μου δοθεί η ευκαιρία να δείξω και στην Ελλάδα τη δουλειά μου και μου δόθηκε με τον Άδειο χώρο του Εθνικού Θεάτρου.

• Σκέφτεσαι να ασχοληθείς και στο μέλλον με τη συγγραφή θεατρικών έργων;

– Οχι, η συγγραφή δεν είναι κάτι που το επιδιώκω άμεσα, παρόλο που γράφω συνέχεια και έχω στο μυαλό μου αρκετές ιδέες για θεάματα. Ο πρωταρχικός μου στόχος είναι η σκηνοθεσία.

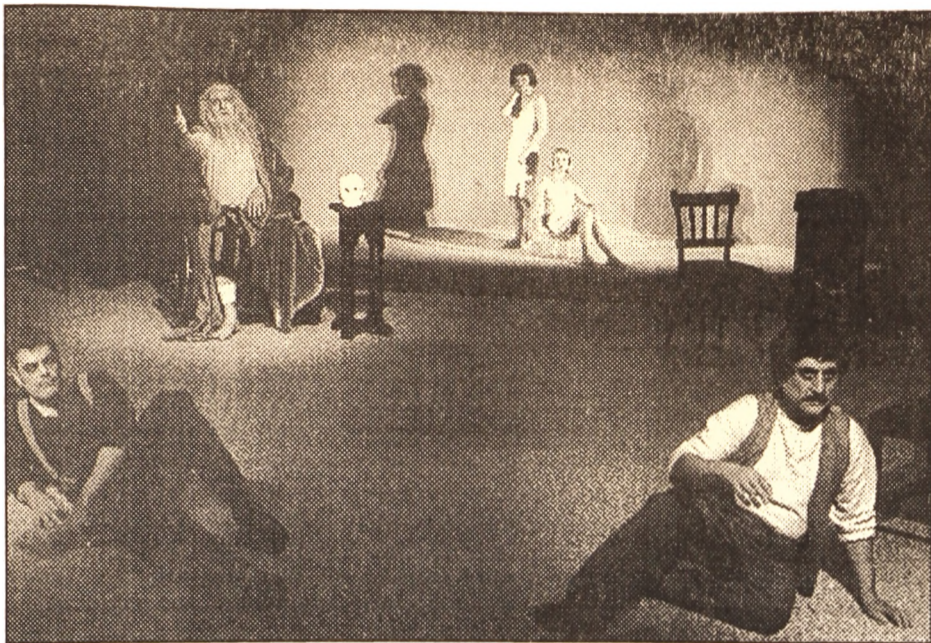
• Στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού είδαμε τη δεύτερη σκηνοθετική σου δουλειά Το τίποτα.

– Ήταν η πρώτη φορά που παρουσιάστηκε το έργο του Ηρακλή Γιάννου. Γράφτηκε το 1988 και βραβεύτηκε με το Β' κρατικό βραβείο πρωτοεμφανιζόμενου συγγραφέα. Πρόκειται για δύο ανθρώπους που προσπαθούν να ξερκίσουν το κενό που απειλεί να τους καταπιεί. Και αυτό το κενό δεν είναι άλλο από το κενό της ύπαρξής τους. Για να το γεμίσουν δεν διαθέτουν παρά μόνο τη φαντασία τους. Έχουν χάσει την επαφή μ' αυτό που ονομάζουμε πραγματικότητα. Η προσωρινή τους απόδραση θα μετατραπεί σε οριστική καταδίκη.

Δυστυχώς, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που ζουν απομονωμένοι σε μια παρόμοια κατάσταση και φέρουν βιώματα σαν αυτά των ηρώων του έργου.

• Τι επιδίωξες στην σκηνική παρουσίαση του έργου;

– Επειδή το έργο είναι αρκετά πικρό, μαύρο θα μπορούσα να πω, αρνήθηκα το ρεαλισμό του κειμένου. Θέλησα να του δώσω μια άλλη εικαστική φόρμα και για να γίνει πιο ελκυστικό θεατρικά αλλά και για να αποκτήσει η παράσταση μια ευρύτερη διάσταση. Η μορφή της παράστασης υπαινισσόταν πως αυτό που συμβαίνει στα μάτια των θεατών είναι μια πα-

Το Τίποτα του Ηρακλή Γιάννου, Πειραματική Σκηνή, Εθν. Θέατρο:
Β. Βασιλάκης, Ν. Κεφαλάς, Σ. Γαζεπίδη, Ν. Δουζενάκη,
Ζ. Κατραμάδας.

ράσταση μέσα στην παράσταση. Τα δύο βασικά πρόσωπα του έργου είναι δύο παλιάτσοι στο ερημωμένο θέατρο της ανθρώπινης ύπαρξης. Είναι δύο κωμικοτραγικές φιγούρες και όλοι μας μπορούμε να δούμε σ' εκείνους κάποιες στιγμές από τον εαυτό μας και τη ζωή μας.

Στην προσπάθεια μου αυτή με βοήθησαν και οι συντελεστές της παράστασης, ο σκηνογράφος και ενδυματολόγος Νίκος Σαριδάκης, ο συνθέτης Δημήτρης Βασιλάκης και ο φωτιστής Στέλιος Αποστολόπουλος. Φυσικά και οι ηθοποιοί: ο Βασίλης Βασιλάκης, ο Ζαφείρης Κατραμάδας, ο Νίκος Κεφαλάς, ο Τρύφων Παπουτσής.

• *Υπάρχει κάποιος συνδετικός κρίκος μεταξύ της Μαίριλιν και του Τίποτα;*

– Η *Μαίριλιν* ήταν μια απόπειρα να προσεγγίσω όχι τους δύο σταρ αλλά τους ανθρώπους πίσω από τους σταρ. Ήταν δύο άνθρωποι που έζησαν μέσα στην λάμψη και την επιτυχία, αλλά στην πραγματικότητα τραγικά μόνοι. Από την άλλη μεριά, τα πρόσωπα του *Τίποτα* είναι πάλι τραγικά μόνα, χωρίς να έχουν ζήσει τίποτα από όσα έζησαν οι άλλοι δύο. Είναι ουσιαστικά δύο όψεις της ίδιας κατάστασης. Αυτό που μένει είναι πικρία και άνθρωποι μπροστά σε ένα τραγικό υπαρξιακό αδιέξοδο.

• *Ποια είναι τα σχέδιά σου για το μέλλον;*

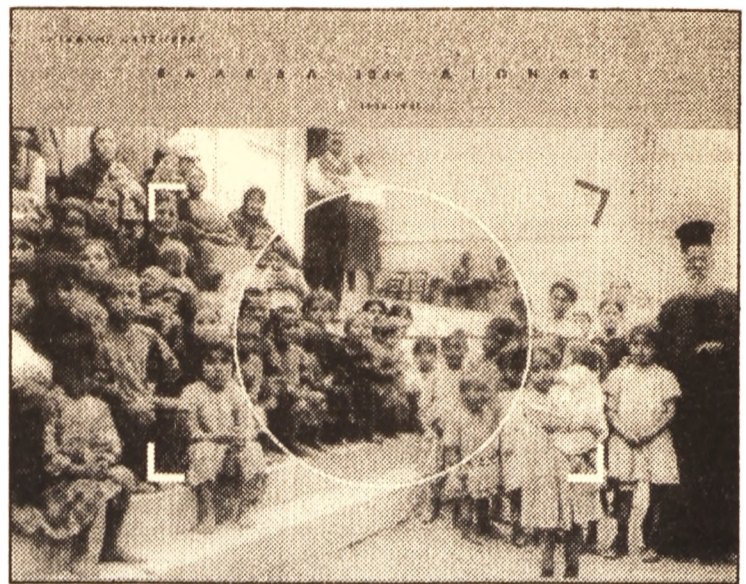
– Θέλω να ασχοληθώ με το θέατρο του 20ού αιώνα, με το σύγχρονο θέατρο. Η προτίμησή μου αυτή έχει να κάνει με το πώς εγώ αντιμετωπίζω τα θεατρικά έργα και όχι με μια διάθεση υποτίμησης απέναντι στο θέατρο των προηγούμενων αιώνων.

Επίσης θα ήθελα πολύ στο μέλλον να σκηνοθετήσω όπερα. Οι σκηνοθεσίες στην όπερα είναι λίγο old fashion, λίγο ξεπερασμένες. Χρειάζεται μια ανανέωση, ανθρώπους με όρεξη για δουλειά, με νέες ιδέες, τόλμη και φρέσκια διάθεση.

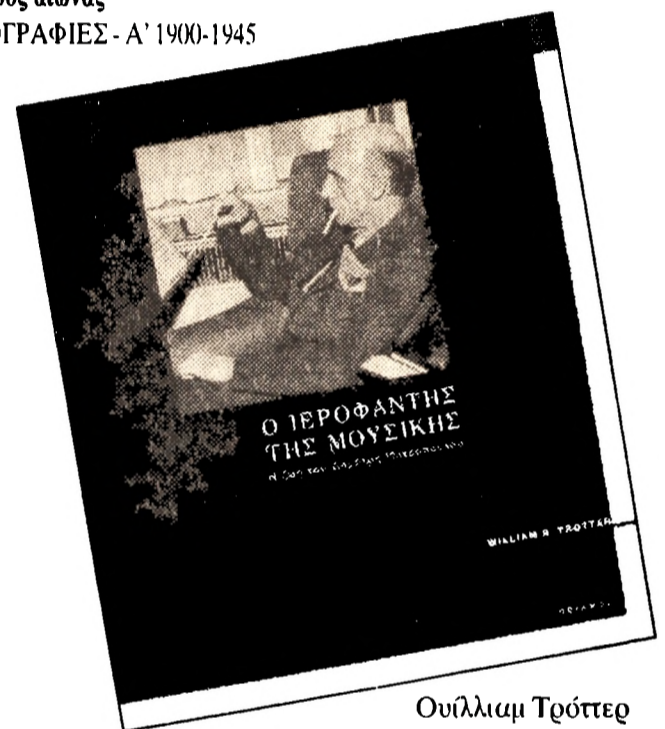
• *Είναι εύκολο να επιβιώσει κανείς στο ελληνικό θέατρο;*

– Μόνο με πολλή δουλειά, με πείσμα, επιμονή και μεγάλη αγάπη για αυτό που κάνει. Πρέπει να επιμένει και να δοκιμάζει. Αυτοί που χρησιμοποιούν το θέατρο για να αυτοπροβληθούν και να χαϊδέψουν την ματαιοδοξία τους δεν επιβιώνουν. Λίγο καιρό μετά, χάνονται.

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Μιχάλης Κασιόγερρας
Ελλάδα 20ός αιώνας
ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ - Α' 1900-1945

Ουίλλιαμ Τρόττερ
Ο Ιεροφάντης της μουσικής
Η ζωή του Δημήτρη Μητρόπουλου

Στάθης Αρφάνης
The Complete Discography
of Dimitri Mitropoulos

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Υψηλάντου 31, 10675 Αθήνα, τηλ. 7231271, fax 7254629

Το Θέατρο Εξαρχείων μπορεί να καυχάται πως μας γνώρισε τον Άρθουρ Μίλλερ της τελευταίας δεκαετίας. Μετά το *Τίμημα* (1992) και το *Σπασμένο Γυαλί* (1995) παρουσιάζει (ήδη από την σεζόν 1999-2000) ένα ακόμα έργο του μεγάλου αμερικανού συγγραφέα, τον *Τελευταίο Γιάνκη*, που θα παίζεται ως και τις 14 Ιανουαρίου.

Ύμνος στη ζωή

Ο τελευταίος Γιάνκη: Αννίτα Δεκαβάλλα, Αλεξάνδρα Παντελάκη, Γιώργος Κυριακίδης, Τάκης Βουτέρης.

Ο *Τελευταίος Γιάνκη* γράφτηκε μόλις σε μια εβδομάδα το 1993 και είναι ένα έργο που περιέχει συμπυκνωμένο το καταστάλαγμα της σοφίας του συγγραφέα του. Λιτός, απέριτος λόγος, που φτάνει κατευθείαν στην ουσία χωρίς υπεκφυγές και ασάφειες. Ένας ύμνος στη ζωή, στην ομορφιά της απλότητας και στην αξία των καθημερινών πραγμάτων που μας ευχαριστούν, όπως το να χορεύουμε ή να σκαλίζουμε ένα ξύλο.

Από την άλλη πλευρά, χρήμα, δόξα, ακριβό ντύσιμο και πολυτελή αυτοκίνητα. Αυτά είναι τα αποδεικτικά της επιτυχίας για το σύστημα. Μια επιτυχία εικονική, που οδηγεί τους ανθρώπους στην κατάθλιψη όταν δεν μπορούν να επαληθεύσουν τις ψευδαισθήσεις τους, να κερδίσουν τη θέση που νομίζουν πως δικαιωματικά τους ανήκει στην κοινωνία.

Ο Τάκης Βουτέρης σκηνοθέτησε το έργο καταθέτοντας την ψυχή του. Ειλικρίνεια και δουλειά είναι εμφανέστατα. Έμπειρος πια και από την προη-

γούμενη θητεία του στον Μίλλερ, μπόρεσε να κάνει τους ήρωες του ανθρώπους ζωντανούς, αναγνωρίσιμους.

Σ' αυτό βέβαια είχε την πολύτιμη χορηγία της Αννίτας Δεκαβάλλα. Η μετάφραση της ουσιαστική και ρέουσα. Η ίδια εξάλλου στο παρελθόν μάς έχει δώσει τις εξίσου καλές μεταφράσεις του Μίλλερ στα έργα *Το Τίμημα* και *Σπασμένο Γυαλί*.

Το σκηνικό του Γιώργου Βαφιά υπογράμμισε τον εγκλωβισμό και την απομόνωση των ηρώων. Ο καθένας στέκει μόνος του στη σειρά και βλέπει τη ζωή από τη δική του θέση. Τόσο το σκηνικό όσο και η σκηνοθεσία βάζουν τους ηθοποιούς να κινούνται σχεδόν σ' έναν άξονα γύρω από μια θέση και να επιστρέφουν σαν να τους τραβάει προς το μέρος της.

Η μουσική του Πλάτωνα Ανδριτσάκη έδωσε το δικό της στίγμα στην παράσταση.

Όσον αφορά στους ηθοποιούς, όλοι

τους ανεξαιρέτως υπήρξαν τίμιοι και ειλικρινείς με τους ρόλους τους.

Ο Βουτέρης στο ρόλο του Ληρόι, γόνου σπουδαίας οικογενείας που απαρνήθηκε το σύστημα και έγινε μαραγκός από μεράκι και όχι για να πλουτίσει. Ικανοποιημένος με το παρόν, μ' αυτό που έχει, απαρνήθηκε το παρελθόν αλλά και ως ένα σημείο και το μέλλον. Το σήμερα έχει σημασία. Άμεσος, χρησιμοποίησε με διακριτικότητα τόσο τη δυναμική του σώματός του όσο και της εκφράσεώς του για να υπερασπιστεί τη στάση του απέναντι στη ζωή.

Η Αννίτα Δεκαβάλλα έδωσε με ακρίβεια το στίγμα του προσώπου της Πατρίτσια. Ενοχική και καταθλιπτική, κουβαλάει τις πληγές του παρελθόντος της και τις ανασφάλειές της για το μέλλον. Ένα πρόσωπο που παλεύει με τους δαίμονες που έχει μέσα του και προσπαθεί να αποδεχτεί την στάση του συζύγου της και την αποτυχία τους (πρόκειται πάντα για οικονομική).

Από την άλλη, ο Γιώργος Κυριακίδης στο ρόλο του Τζών Φρικ υπήρξε ιδανικός ως πλούσιος και σκληρός επιτυχημένος. Και η Κάρεν Φρικ, όμως, της Αλεξάνδρας Παντελάκη ήταν εξαιρετική. Μια γυναίκα μόνη και φοβισμένη, που έχει χάσει την αξιοπρέπεια και τον αυτοσεβασμό της ύστερα από χρόνια πειθήνιας υπακοής προς τον σύζυγό της εις αντάλλαγμα της πλούσιας υλικής ζωής που της παρείχε.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και στο πρόγραμμα της παράστασης που επιμελήθηκε η Αννίτα Δεκαβάλλα. Άψογο αισθητικά, αλλά κυρίως πλούσιο σε αξιόλογο υλικό.

Ο Άρθουρ Μίλλερ έλεγε: Τι θέλει ένας συγγραφέας; Θέλει να αφήσει το αποτύπωμά του στον κόσμο. Αυτός σίγουρα μέσα από τα έργα του έχει αφήσει πολλά αποτυπώματα επάνω μας.

Ο *Τελευταίος Γιάνκη* του έρχεται να κάνει ένα αισιόδοξο κλείσιμο. Η μεγαλύτερη πλάνη βρίσκεται στην πεποίθηση ότι δεν έχουμε την δύναμη να παρέμβουμε και να αλλάξουμε την μοίρα μας.

Η δική μας κριτική έρχεται με το τέλος των παραστάσεων του θεάτρου Εξαρχείων ύστερα από ενάμιση χρόνο. Ωστόσο αισθανόμαστε ότι ποτέ δεν είναι αργά για να χαιρετιστεί μια ουσιαστική και αξιόλογη δουλειά.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

«Δεν είμαι ήρωας. Οι ήρωες είναι εγκληματίες. Δεν υπάρχουν ήρωες που τα ρούχα τους να μην είναι βουτηγμένα στο αίμα. Και το αίμα είναι το μόνο πράγμα στον κόσμο που δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο» (Ρομπέρτο Τσουνόκκο). Ρομπέρτο Τσουνόκκο: Ο αντιήρωας, επίγονος του «Βούτσεκ», ο εγκληματίας που ενέπνευσε στον Κολτές το ομώνυμο έργο.

Ένας σκληρός πραγματικός κόσμος

Στο θέατρο του Κολτές πρωταγωνιστούν πρόσωπα υποβαθμισμένα, μειονότητες, επαίτες που συμπεριφέρονται σπασμωδικά, καθώς διαπραγματεύονται την επιβίωσή τους. Στο επίκεντρο της θεματικής του βρίσκονται οι σκοτεινές πτυχές ενός κόσμου αυτάρεσκου και ισχυρού. Ο Κολτές έκανε μια διεισδυτική τομή στις παρυφές αυτού του κόσμου. Ως σεισμολόγος των καιρών, κατέγραψε το αδιέξοδο των αστικών δομών, τις σχέσεις εμπορίας και συναλλαγής μεταξύ των ανθρώπων. Βέβαια, η σχέση κοινωνίας-ατόμου είναι κοινός τόπος στη λογοτεχνία και στο θέατρο, από αρχαιοτάτων χρόνων. Παρά το γεγονός ότι κάποιες τάσεις προηγούμενων εποχών έχουν παρέλθει, οι συγγραφείς –μεταξύ των οποίων και ο Κολτές– ατενίζουν με την ίδια αμηχανία και επιφυλακτικότητα τη φαινομενικά ευοίωνη προοπτική της νέας Ευρώπης, της νέας χιλιετίας. Με λόγο κοφτό, σκληρό και σαρκαστικό ενίοτε, χωρίς διδακτισμούς και επιμύθια, χωρίς καν να υπαινίσσεται κάποια ιδεολογική ή πολιτική άποψη-πανάκεια, ο Κολτές περιέγραψε τις σύγχρονες μορφές ένδειας. Από αυτές δεν εξαιρείται κανείς. Αλλοδαποί και

ιθαγενείς βιώνουν την αθλιότητα:

Αλλοτριώση των σχέσεων: «Κανείς δεν ενδιαφέρεται για κανέναν. Κανείς. Οι άνδρες έχουν ανάγκη τις γυναίκες και οι γυναίκες τους άνδρες. Αγάπη όμως δεν υπάρχει». Βία: «Όλοι είναι έτοιμοι να σκοτώσουν. Είναι σαν τα ποντίκια μες τα κλουβιά των εργαστηρίων. Έχουν ανάγκη να σκοτώνουν, φαίνεται αυτό στα πρόσωπά τους, φαίνεται στο βάδισμά τους. Βλέπω τις γροθιές τους σφιγμένες μες τις τσέπες τους». Αδυναμία έκφρασης και επικοινωνίας –σημείο σύγκλισης με το θέατρο του παραλόγου: «Δεν υπάρχουν λέξεις, δεν υπάρχει τίποτα να πούμε. Πρέπει να σταματήσουμε να διδάσκουμε τις λέξεις». Εγκλωβισμός: «Δεν πρέπει να προσπαθείτε να διασχίσετε τους τοίχους, γιατί πέρα από τους τοίχους υπάρχουν άλλοι τοίχοι, υπάρχει πάντα η φυλακή». Άνθρωποι που σκοτώνουν χωρίς λόγο, δίχως εμφανές κίνητρο. Δεν κατονομάζονται οι ένοχοι. Τα όρια είναι δυσδιάκριτα. Μη αναγνωρίσιμοι –επομένως και μη αντιμετωπίσιμοι– κίνδυνοι. Εγκλήματα που οφείλονται σε έναν αδιευκρίνιστο αποσυντονισμό. Απόκλιση από τον μέσο όρο, διαφορετικότητα που οδηγεί στον αποκλεισμό, σε μια εποχή που επιχειρηματολογεί υπέρ της ομοιομορφίας και της ισοπέδωσης: «Πάντα πίστευα πως ο καλύτερος τρόπος για να ζήσεις ήσυχος είναι να γίνεις διάφανος όσο ένα τζάμι, να περνάς μέσα από τους τοίχους, να μην έχεις ούτε χρώμα ούτε μυρωδιά. Το βλέμμα των ανθρώπων να σε διασχίζει και να βλέπει τους άλλους πίσω από σένα σαν να μην ήσουν εκεί».

Αφορμή για το κείμενο αυτό στάθηκε μια παράσταση. Ο Κολτές ανήκει

στους θεατρικούς συγγραφείς εκείνους που γοητεύουν με το λόγο τους. Ανεξάρτητα από τη σκηνική της πραγμάτωση, μια παράσταση που επιτρέπει στο κείμενο να ακουστεί, ενδέχεται να προκαλέσει το ενδιαφέρον του θεατή, ώστε να ανατρέξει στα έργα του συγγραφέα. Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως τα θεατρικά κείμενα δεν προορίζονται για ανάγνωση. Πέντε χρόνια μετά τον *Αγώνα νέγρου και σκύλων*, το θέατρο τέχνης επιστρέφει στην δραματουργία του Κολτές επιλέγοντας το έργο *Δυτική αποβάθρα*. Όμως, η επιλογή ενός ανατρεπτικού συγγραφέα δεν εξασφαλίζει την πρωτοπορία. Οι σκηνοθετικές λύσεις που επέλεξε ο Γιώργος Λαζάνης εξαντλούνται γρήγορα. Η ιστορία εκτυλίσσεται σε ένα εγκαταλειμμένο υπόστεγο, λησμονημένο από τον πολιτισμό, σε ένα καταφύγιο των απόκληρων, των περιθωριακών. «Μια προνομιούχα γωνιά του κόσμου, ένας χώρος όπου η φυσιολογική τάξη δεν υπάρχει. Η ομορφιά αυτού του υπόστεγου έγκειται στη μυστηριακή συνάφεια που δημιουργείται ανάμεσα στο σκηνικό, στο φως, την παρουσία του νερού, την παρουσία των ήχων» εξομολογείται ο Κολτές. Ο χώρος αυτός γίνεται τόπος συνάντησης και συναλλαγής διαφορετικών ανθρώπων, διαφορετικών κόσμων. Ο χώρος αφηγείται από μόνος του εγγεγραμμένες ιστορίες και μνήμες. Ο Γιώργος Λαζάνης προσέκρουσε στο εμπόδιο αυτό και το παρέκαμψε αγνοώντας το. Η επιλογή του αφαιρετικού σκηνικού φαίνεται εύκολη και αβασάνιστη. Ο ίδιος ο Κολτές έχει χαρακτηρίσει το έργο ως «ιστορία εμπορίας, συναλλαγής και διακίνησης». Οι σχέσεις βασίζονται στην εξάρτηση και όχι στην αλληλεγγύη. Στη *Δυτική αποβάθρα*, σε έναν κόσμο αθλιότητας και ανέχειας, καταφθάνουν δυο πρόσωπα από την αντίπερα όχθη, του πολιτισμού και της ευημερίας. Η συνάντηση αυτή πυροδοτεί τις εξελίξεις. Διακρίνονται για τη σκηνική τους παρουσία η Χριστίνα Κατσουδάκη, η Κατερίνα Καραγιάννη, ο Νίκος Αρβανίτης. Συνεπείς στους ρόλους τους ο Γιάννης Βόγλης κι ο Δημήτρης Αστεριάδης. Εν ολίγοις: Μια παράσταση που ξεκινά με πολλές φιλοδοξίες, αφήνοντας αρκετές πτυχές αδιερεύνητες.

ΕΛΕΝΑ Π. ΚΑΡΑΚΟΥΛΗ

Το Δωδεκαήμερο με έφερε επισκέπτη στο λαμπρά ανακατασκευασμένο Βασιλικό Θέατρο της Θεσσαλονίκης. Το Κ.Θ.Β.Ε επέλεξε να εγκαινιάσει τον χώρο αυτό με μια «ασφαλή» πρόταση. Η *Σαμία* του Μενάνδρου, στην «οπερατική» σκηνοθεσία του Εύη Γαβριηλίδη και με τη χαρακτηριστική μετάφραση του έργου από τον ποιητή Γιάννη Βαρβέρη σε ήπια καθαρεύουσα, αποτέλεσε ήδη από το πρώτο της ανέβασμα, πριν από επτά χρόνια, μια διαφορετική άποψη για ένα σύγχρονο όσο και εμπνευσμένο τρόπο ανεβάσματος του Μενάνδρου.

Μένανδρος με ημίψηλο

Η θετική υποδοχή της μεταφραστικής πρότασης του Γιάννη Βαρβέρη από τους κριτικούς, η διατήρηση της πρότασης αυτής στις μεταφράσεις από τον ίδιο των υπόλοιπων δύο έργων του Μενάνδρου και, τελικά, η θετική ανταπόκριση του κοινού δείχνουν θάρρος ότι η πρόταση αυτή του Βαρβέρη πρέπει πλέον να θεωρείται δόκιμη και ότι οφείλει να καταγραφεί ανάμεσα στους επίσημους τρόπους μετάφρασης του μενανδρικού έργου.

Σκοπός –και σκοπός εκπληρωμένος– του μεταφραστή και του σκηνοθέτη ήταν να τονώσουν την κωμική απορροφητικότητα του Μενάνδρου από το σύγχρονο κοινό, το οποίο αν και διασκεδάξει με τους περίπλοκους απογόνους του θεατρικού του κόσμου, δυσκολεύεται να ακολουθήσει την πρωτογενή κωμικότητα που προσφέρει η μενανδρική θεατρική μήτρα.

Αποφάσισαν λοιπόν να προβούν σε μια «εξ αποστάσεως» μεταφορά του έργου του Μενάνδρου, τοποθετώντας όψη, γλώσσα και ήθη, κάπου στα τέλη του 19ου αιώνα. Το έργο του Μενάνδρου ενδύθηκε με τη κομψότητα του αθηναϊκού κωμειδυλλίου, μίλησε με τη γλώσσα και τους τρόπους του Κορομηλά και χόρευε με την ανάλαφρη, έμμετρη χαρά της οπερέτας.

Ως θεωρητικό επιχείρημα αυτής της μεταφοράς χρησιμοποιήθηκε το ανάλογο συντηρητικό πλαίσιο των δύο κοινοιών, της ελληνιστικής του 4ου π.Χ. αιώνα και της νεοελληνικής, «αστικής»

του 19ου. Προσωπικά, το επιχείρημα αυτό δεν με βρίσκει απόλυτα σύμφωνο. Γεγονός όμως είναι πως ο Βαρβέρης και ο Γαβριηλίδης (αλλά και ο Ισίδωρος Σιδέρης στις χορογραφίες και ο Μιχάλης Χριστοδουλίδης στη μουσική επένδυση) πρόσφεραν έτσι μια νέα, χαρίεσσα απόδοση του έργου.

Η δυναμικότητα της παράστασης στηρίζεται στο «ξάφνιασμα» του κοινού. Το γέλιο του θεατή της πρωτοπροκαλείται με το «κοστούμι» του έργου πριν προκύψει με το ίδιο το έργο (δύσκολα θα πεισθώ εδώ ότι αυτός ο μηχανισμός δεν εξήλωσε τη «μισή δόξα» του Μποστ).

Η ομοιομορφία της γλώσσας (προσωπική επιλογή του μεταφραστή) ανάμεσα σε πρόσωπα του έργου, από τα οποία αναμένει κανείς διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο, εντείνει αυτήν την αίσθηση του «ξάφνιασματος». Κάποιος θα περίμενε ασφαλώς ευυπόληπτους αστούς να εκφράζονται «κατ'ιδίαν» σε καθαρεύουσα. Δεν περιμένει ωστόσο δούλους να κάνουν το ίδιο. Προτού γελάσουμε με το τι λένε, πρέπει πρώτα να χαμογελάσουμε με το ότι το λένε «έτσι».

Το ξάφνιασμα συνεχίζεται, όταν περνάμε από το «ύφος» στο «ήθος» των προσώπων. Ο κομψός ευυπόληπτος κύριος των αρχών του αιώνα συζητεί, εν γνώσει όλου του περιγύρου, με μια «κοινή». Και ο (επίσης χειριστής της καθαρεύουσας) υπηρέτης τρέμει ακόμη στην ιδέα του μαστιγώματος από τον αφέντη του. Η γλωσσική μεταφορά, επειδή ακριβώς

είναι χαρακτηριστική, θα ζητούσε κανονικά και μια αντίστοιχη αναλογία ηθών, δύο άξονες που δεν είναι πάντα παράλληλοι στην παράσταση του Γαβριηλίδη. Ο Βαρβέρης σοφά το απέφυγε, εφόσον σκοπός του δεν ήταν ένας εκσυγχρονισμός του έργου αλλά η ενδυνάμωση του κωμικού του ερείσματος.

Το τελικό αποτέλεσμα ήταν το θεατρικά παραγκωνισμένο έργο του Μενάνδρου να μπορεί πλέον να στηρίζει μια «μεγάλη» παράσταση καντριλίας, χορού, τραγουδιού, μουσικής και κίνησης πολλών προσώπων. Η σκηνοθεσία του Εύη Γαβριηλίδη ζητούσε όμως πριν από όλα την ουσιαστική υποκριτική στήριξη των ηθοποιών. Οι ηθοποιοί έπρεπε όχι μόνο να «μιλούν» την καθαρεύουσα, έπρεπε να παίζουν «με» την καθαρεύουσα και έπρεπε τελικά να παίζουν «την καθαρεύουσα». Έπρεπε εν κατακλείδι να μετατρέψουν τη γλώσσα σε τρόπο σκέψης, κίνησης και ζωής.

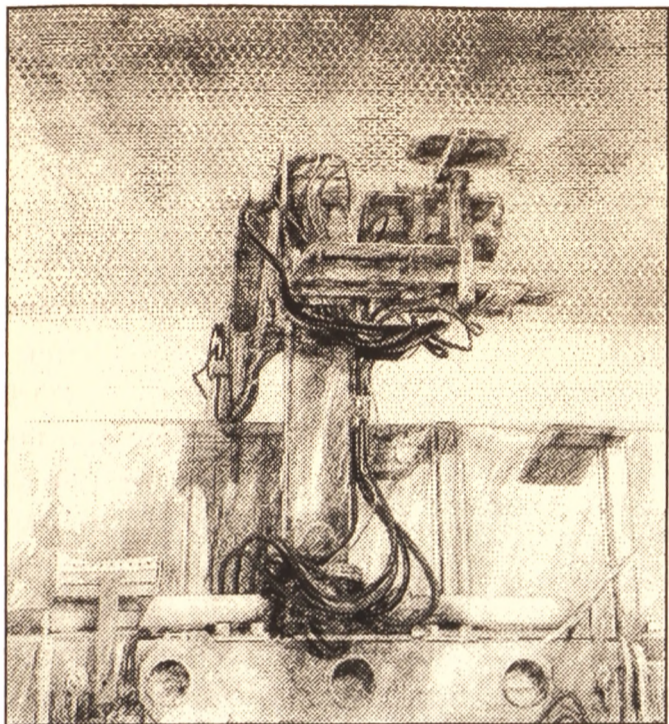
Η υποκριτική ευλυγισία και η κομψότητα του Κώστα Σάντα, η χάρη του Συμεών Κακάλα και η εμπειρία του Θόδωρου Συριώτη στήριξαν τις πρώτες επιλογές μεταφραστή και σκηνοθέτη. Κοντά τους πιστοί στο ύφος της παράστασης και με πολύ προσωπική δουλειά από πίσω τους που φαίνεται, ο Μιχάλης Γούναρης, ο Νίκος Μαγδαληνός και ο Γιάννης Ηλιόπουλος, η Αθανασία Γεωργιάδου, η Νιόβη Κλαυδιανού, η Φαίη Ξυλά και η (εξαιρετικά σεμνή) Τάνια Τσανακλίδου. Ο Ημελής Χορός, καλά προετοιμασμένος και με πολύ κέφι, πρόσφερε με την παρουσία του και την κίνησή του στην παράσταση κάτι σοβαρότερο από ένα απλό κι ευχάριστο διάλειμμα.

Ο Γιάννης Μετζικώφ ανεβοκατέβηκε με ευχέρεια διάφορες κλίμακες του ρεαλισμού για να αποδώσει σκηνικά και κοστούμια, ενώ το απαραίτητο μαγικό στοιχείο της παράστασης ελλοχεύει στους φωτισμούς της Ελευθερίας Ντεκώ.

Μια αναμφισβήτητη ενδιαφέρουσα παράσταση. Μακάρι το ενδιαφέρον του βορειοελλαδίτικου κοινού γι' αυτήν να συνεχιστεί και μετά από την πρώτη (ανθρώπινη πολύ ανθρώπινη) πλήρωση της περιέργειάς του για το λαμπρό κτίριο. Της αξίζει και ως πρόταση και ως εφαρμογή της.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Η ποιητική των κωδίκων

στασιοποιητική» λειτουργία της έκφρασης. Το όποιο του ερέθισμα υφίσταται την εξαντλητική, μορφοποιητική βάση των γλωσσολογικών τύπων που χρησιμοποιεί, ώστε ν' αποκρυσταλλωθεί σε εικαστική πληροφορία και σε αισθητική εικόνα. Ο ίδιος είναι δίγλωσσος· χρησιμοποιεί τόσο το ζωγραφικό όσο και το χαρακτηριστικό σύστημα για την εικονοποιία του. Συχνά δε μεταφέρει τα δεδομένα ή και την ψυχολογική φόρτιση του ενός

Ο Μανόλης Γιανναδάκης είναι ένας σεμνός όσο και επίμονος ερευνητής, ο οποίος ερευνά τη σχέση φωτογραφικού ενσταντανέ με το ζωγραφικό ή το χαρακτηριστικό έργο. Εξαιρετικός σχεδιαστής ο ίδιος, υπερβαίνει την παραδοσιακή περιγραφική διαδικασία επιμένοντας στην δομή της εικόνας και τον εσωτεροκραδασμό της σύνθεσης. Οι διαφορετικές οπτικές γωνίες του επιτρέπουν ποικίλες ερμηνείες σε τρόπον ώστε το θέμα να καταστεί έννοια και ο χώρος να περιβληθεί τις δυνατότητες ενός δράματος. Ο ίδιος, έχοντας ανανεώσει τη γλώσσα της χαρακτηριστικής, προτείνει «περιβάλλοντα» χαρακτηριστικών επεμβάσεων, παντρεύει εικόνα και κατασκευαστικότητα, δημιουργώντας μορφές εξαιρετικά εντυπωσιακές μέσα στην υβριδική τους υγεία. Επιπλέον, εδώ και λίγα χρόνια έχει στήσει ένα πρότυπο εργαστήριο χαρακτηριστικής στο Δήμο Νεάπολης Θεσσαλονίκης, όπου σε συνεργασία με τον Ξενή Σαχίνη οργανώνει εκθέσεις εσωτερικού και εξωτερικού, προωθώντας την παραγωγή και τη μελέτη του έργου της χαρακτηριστικής.

Η τέχνη πρέπει να παρατηρεί την ζωή, να την κωδικοποιεί, να την ερμηνεύει, αλλά να μην εμπλέκεται στα της ζωής. Τουλάχιστον να μην εμπλέκεται στις αγοραίες εκδοχές της. Ο Μανόλης Γιανναδάκης, λοιπόν, είναι ένας δημιουργός-παρατηρητής κι ένας ζωγράφος-ερμηνευτής που γνωρίζει την «απο-

μέσου προς το άλλο, ισορροπώντας ανάμεσα στην αυθορμησία και τον πραγματισμό, ανάμεσα στην οργάνωση και την έκπληξη. Ο ίδιος, παραμένοντας ακαταπόνητος δουλευτής, επιβραβεύεται με το να εφευρίσκει-βρίσκει δρόμους και ν' ανανεώνει επεκτείνοντας το αρχικό του όραμα. Εξάλλου, θέμα του σταθερό είναι ο χώρος και η συνειδητοποίησή του, όχι η απόδοσή του. Έτσι μεταφέρει το «χωρικό» του βίωμα σε γραμμές και σε φόρμες μεταπλάθοντας το συγκινησιακό-ψυχικό σε μορφικό-αισθητικό. Η ακρίβεια της «χωρικής» (spatial) παράστασης δεν εκφράζει ρεαλισμό, ούτε επιστημονική πιστότητα, αλλά μάλλον υποκειμενική, ψυχολογική, διάθεση. Ο Γιανναδάκης, με την ευταξία των συνθέσεών του και με την πρόδηλη κατασκευαστικότητά τους, αμύνεται και ανταπαντά στο εξωτερικό χάος, στο άτακτο που μας περιβάλλει. Η πορεία από την ζωγραφική στη χαρακτηριστική που συνιστούν τα τελευταία του έργα, σχετίζεται περισσότερο με την επιλογή τού να διαλευκάνει τις δυνατότητες των ποικίλων τεχνικών που κρύβει η οξυγραφία ή η τσιγκογραφία και ν' ασκήσει τη γραφή του μέσω της βαθιάς ή ανάγλυφης χάραξης, μέσω των επιστρώσεων και των διαφανειών. Ο Γιανναδάκης δεν αντλεί την έμπνευσή του απ' τη φύση αλλά από ένα –άλλο– έργο ή μια διαδικασία και το σχέδιό του –η δύναμη που ενοποιεί τις διαφορετικές του προσπάθειες– στηρίζεται στην επα-

νάληψη ενός άλλου σχεδίου. Στις τοιχογραφίες της Θήρας υπάρχουν σχεδιαστικές γραμμές που επαναλαμβάνονται ακριβώς, λες και ο προϊστορικός σχεδιαστής χρησιμοποίησε stencil. Έτσι η καμπύλη ενός πλοίου και ο λαιμός ενός πολεμιστή μπορεί να έχουν αναπαράχθει από την ίδια σχεδιαστική πειθαρχία. Πράγμα που σημαίνει –και που ισχύει τόσο στην αρχαιότητα όσο και στον Μεσαίωνα– ότι ο πρώτος τεχνίτης μιμήθηκε τη φύση. Όλοι οι άλλοι μιμήθηκαν το σχέδιο που μιμήθηκε τη φύση.

Για τον Γιανναδάκη αυτή η διαδικασία είναι εσωτερική και κεντρομόλος, δίνοντάς του το δικαίωμα να εμπλουτίζει το μορφοπλαστικό του ταμείο.

Ένα άλλο στοιχείο που τον οδηγεί σ' αυτή την εγχάρακτη ζωγραφικότητα ή τη ζωγραφική χάραξη είναι η εμπλοκή της μηχανικής διαδικασίας και της πολλαπλότητας. Θέμα αγαπημένο του καλλιτέχνη είναι τα ίχνη, τα βήματα, οι πατημασιές που συγκροτούν έναν ολόκληρο κόσμο κίνησης, πληροφοριών, αδιεξόδου.

Απ' τη μια λοιπόν, γραμμές, κι απ' την άλλη, πατήματα που φτιάχνουν κατευθύνσεις και χώρους. Ο ισπανός ποιητής Ματζάδο μάς λέει πως το δρόμο τον φτιάχνουμε περπατώντας. Σ' αυτήν ακριβώς την έννοια κρύβεται και το επικό στοιχείο των αυστηρών, οργανικά αναπτυσσόμενων, εικόνων του Γιανναδάκη. Η δράση και το δράμα των μορφών του.

Το τύωμα-αποτύωμα συμπυκνώνει εξάλλου όλη τη σχέση μας με το ανθρώπινο ή το δομημένο περιβάλλον γύρω μας. Η σκηνογραφία του Γιανναδάκη ορίζει την κίνηση των προσώπων μέσα στο χώρο και την οργάνωση του χώρου μέσω αντικειμένων, αξόνων, κατευθύνσεων. Ο ίδιος συνδυάζει γραμμές υποβάλλοντας αόρατα πρόσωπα. Μην προσπαθήσετε να τα δείτε, φανταστείτε τα. Είναι ακριβώς όπως το εκόμισε εις την τέχνη ο δαιμόνιος Αλεξανδρινός:

*Εκόμισε εις την τέχνην κάτι μισοειδωμένα
Πρόσωπα ή γραμμές...
συνδυάζουσα εντυπώσεις...*

(Η έκθεση θα διαρκέσει ως τις 30 Ιανουαρίου).

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Ένα ελληνο-ισπανικό συνέδριο και τα πρακτικά του

Μελετώντας κάποιες λύσεις, ανάλογες μ' αυτές των Ισπανών, οι Έλληνες θα μπορούσαν ίσως να μάθουν έναν τρόπο για να «νοικοκυρέψουν» την δική τους σχέση με την Ιστορία (που συχνά-πυκνά τους «παίρνει από κάτω»).

Με κριτήρια καθαρά δημοσιογραφικά, το Συνέδριο στο οποίο αναφέρομαι: «Η Ελλάδα στην Ισπανία - Η Ισπανία στην Ελλάδα» (Αθήνα, 14-17 Δεκεμβρίου 1996), μετά βίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «είδηση». Διότι, με κριτήρια καθαρά δημοσιογραφικά, για να αποτελεί είδηση ένα γεγονός πρέπει: Πρώτον να είναι αξιοπρόσεκτο (πρβ. το γνωστό ρητό του Mark Twain: «όχι ένας σκύλος δάγκωσε έναν άνθρωπο, αλλά ένας άνθρωπος δάγκωσε έναν σκύλο») και, δεύτερον, να είναι επίκαιρο. Ως προς την πρώτη προϋπόθεση, πάει καιρός που εν Ελλάδι τα πολιτιστικά συμβάντα έπαψαν να συγκεντρώνουν την προσοχή του κοινού (για να είμαστε όμως απόλυτα δίκαιοι, το ίδιο λίγο-πολύ συμβαίνει παντού ανά τον κόσμο). Ο δεύτερος όρος πληρούται εν μέρει, επειδή εδώ και λίγους μήνες κυκλοφόρησαν στην Ισπανία τα πρακτικά του εν λόγω Συνεδρίου. Δεδομένης δε της επαναλήψεώς του τον Νοέμβριο, το βιβλίο που έφθασε στα χέρια μας, αλλά και η αρχική εκδήλωση που έγινε αφορμή για την έκδοσή του νομίζω ότι θα άξιζαν ένα σχόλιο.

Τα πρακτικά λοιπόν¹ είναι ένας κομψός τόμος τριακοσίων και πλέον σελίδων, στα ελληνικά, ισπανικά και αγγλικά², που η άφογη γραφική εμφάνισή του, αλλά και η έγκυρη παρουσίαση της ύλης, οφείλονται στις άοκνες προσπά-

θειες του ελληνιστή και φιλέλληνα Alfonso Martinez Diez, διευθυντή των Ediciones Clasicas της Μαδρίτης, καθώς και των καθηγητών Γιάγκου Ανδρεάδη (του Παντείου Πανεπιστημίου) και Αντώνη Ζαχαρέα (του Πανεπιστημίου της Minnesota)³, επιμελητών της εκδόσεως.

Μια σύντομη ματιά στον πίνακα των περιεχομένων θα μας δώσει μίαν ιδέα για την ποικιλία και το εύρος της θεματολογίας του Συνεδρίου. Βεβαίως, δεν είναι εδώ εφικτό (από απόψεως χώρου και χρόνου) να επιχειρήσει κανείς, έστω και εν τάχει, την ανασκόπηση των είκοσι τεσσάρων ανακοινώσεων που περιλαμβάνει ο περί ου ο λόγος τόμος (πλην της Εισαγωγής, των Συμπερασμάτων και των Παραρτημάτων), και οι οποίες κατανέμονται στις κατωτέρω οκτώ ενότητες: Α': *Ιστορικές προοπτικές*· Β': *Η Ελλάδα στην Ισπανία: περίπτωση Καζαντζάκη*· Γ': *Η Ισπανία στην Ελλάδα: περίπτωση F. Garcia Lorca*· Δ': *Πολιτισμικές προοπτικές*· Ε': *Ιστορικές προοπτικές στις Καλές Τέχνες και στην μουσική*· ΣΤ': *Φιλολογικές προοπτικές: οι ελληνικές καταβολές του ισπανικού Χρυσού Αιώνας*· Ζ': *Ποιητικές προοπτικές: η Ισπανία και η νεωτερική ελληνική ποίηση*· Η': *Η επεξεργασία των ελληνικών μύθων στην νεότερη εποχή*.

Γι' αυτό, θα αρκεσθώ στην επισήμανση των κειμένων εκείνων που το θέμα τους με ενδιέφερε και με δίδαξε περισ-

σότερα από τα άλλα, με την διευκρίνιση ότι η υποκειμενική αυτή επιλογή επ' ουδενί λόγω υποβιβάζει την σημασία των υπολοίπων, πολύ αξιόλογων εισηγήσεων. Έτσι, στην ανακοίνωση του Edward (Λευτέρη) Μαλεφάκη: «Ελλάδα και Ισπανία: ιστορικές παράλληλοι» (α' ενότητα)⁴, διακρίνω τις ερευνητικές υποθέσεις που προτείνει (ή μήπως τις επινοεί;) ο συγγραφέας σχετικά με τυπικές αναλογίες, αλλά και με λειτουργικές ομολογίες μεταξύ των δύο χωρών, κατά την ιστορική τους πορεία των τελευταίων κυρίως δύο αιώνων. Στην δ' ενότητα, οι Carlos Garcia Gual και Felix Duque προσπαθούν και οι δύο –ο πρώτος με βλέμμα φιλόλογου, ο δεύτερος σε γλώσσα «εμπνευσμένου» δοκιμογράφου– να προβάλουν το επίκαιρο ακόμη μήνυμα που έχει να μας μεταβιβάσει η ελληνική μυθολογία. Στην ίδια ενότητα, η Χαρά Μπακονικόλα, μιλώντας για τις «Ελληνικές ρίζες της γλώσσας του Ουναμούνο» φέρει εις πέρας ένα δύσκολο, πολυσύνθετο και πολυσχιδές ερευνητικό εγχείρημα –με λεξικολογική, υφολογική και σημασιολογική κατεύθυνση–, το οποίο φωτίζει δεόντως τις βαθιές κλασικές ρίζες που έχει ο (φαινομενικά τόσο «ρομαντικός») στοχασμός του φιλοσόφου της Salamanca. Άκρως ενδιαφέρουσες μου φάνηκαν δυο εισηγήσεις με θέμα την Τέχνη (στην στ' ενότητα): η ιστορικο-ιδεολογική ανασκόπηση της προσλήψεως του Greco στην Ισπανία: «Πολιτισμική σημασία του Greco: ο Greco και οι ισπανοί διανοούμενοι», του Jose Alvarez Lopez και η αισθητικο-θεματολογική προσέγγιση: «Ο Goya και η ελληνική μυθολογία», του Νίκου Χατζηνικολάου. Στην επόμενη ενότητα με ενδιέφεραν ιδιαίτερα η συγκριτική ανάγνωση των έργων *Η ζωή είναι όνειρο* του Calderon de la Barca και *Οιδίπους τύραννος* του Σοφοκλέους (με ένα ψυχαναλυτικό σύστημα αναφοράς, που εν τέλει παραπέμπει στον... Πλάτωνα), από τον Γιάγκο Ανδρεάδη («Επικίνδυνα όνειρα: Σοφοκλής, Πλάτων, Καλντερόν»)· και το λαμπρό δοκίμιο του Αντώνη Ζαχαρέα για την «Εκκοσμίκευση των ελληνικών μύθων» στον *Lazarillo de Tormes*, τον *Δον Κιχώτη* του Θεοβάλτες και την *Ζωή είναι όνειρο* του Calderon. (Η ανακοίνωση αποτελεί επιπλέον τολμηρότατο διαπολιτισμικό *tour de force*, καθώς, τμηματι-

κά, χρησιμοποιεί –διόλου αδικαιολόγητα, άλλωστε– και τις τρεις επίσημες γλώσσες του Συνεδρίου). Τέλος, από τις τελευταίες δύο ενότητες, θα διακρίνω –εξίσου υποκειμενικά– τα εξής ποιήματα (τα οποία ανταποκρίνονται ειδικότερα στα δικά μου ενδιαφέροντα): «Μετά τον κατακλυσμό: η ποίηση του Γιώργου Σεφέρη», του Juan Barja «Ελληνικοί μύθοι στους ισπανούς νεωτεριστές: από τον Valle-Inclan στους μποέμ», του Jose Esteban και «Η ελληνική τραγωδία με νεωτερική αμφίεση», του Rodolfo Cardona.

Εν συνεχεία, θα ήθελα να διατυπώσω και μερικές κριτικές επισημάνσεις, αφορούσες όχι τόσο σε ελλείψεις όσο σε παραλείψεις που διακρίνω σε ορισμένα θέματα. Επειδή η οπτική μου γωνία είναι και πάλι υποκειμενική –δηλαδή αφορά κυρίως στο πώς εγώ θα έβλεπα τα πράγματα και στο τι θα ήθελα να βρω στην τάδε ή την δείνα εισήγηση–, μπορεί αυτό να δημιουργήσει την εντύπωση ότι αδικώ τους συγγραφείς, επειδή δεν τους κρίνω με βάση αυτά που λένουν, αλλά μάλλον τους ελέγχω για όσα δεν λένουν. Τους ζητώ εκ των προτέρων συγγνώμη και τους διαβεβαιώ για το καλοπροαίρετο των παρατηρήσεών μου.

Έτσι, άξιες κάθε προσοχής βρίσκω τις δύο εισηγήσεις που απαρτίζουν την δεύτερη ενότητα: «Η Ισπανία στον Καζαντζάκη», του Alfonso Silva και «Ισπανία: η παλιά αγαπημένη πληγή του Καζαντζάκη», του Χαραλάμπους Χατζηλαμπή, η πρώτη αφιερωμένη στις φιλολογικές και η δεύτερη στις πραγματολογικές πτυχές του «ισπανικού πάθους» του κρητικού λογοτέχνη. Ωστόσο, θα περίμενα ο πρώτος να προσεγγίσει με περισσότερη τόλμη το αντικείμενό του, προχωρώντας στο ποιοτικό άλμα από την συγκριτολογία των επιδράσεων στην συγκριτολογία των παραλληλισμών: μέσα από ένα τέτοιο εγχείρημα θα ανακάλυπτε, λ.χ., ότι ο *Δον Κιχώτης* του Θερβάντες και κυρίως η αντίληψη του Unamuno για τον θερβαντινό ήρωα αποτελούν ένα ερμηνευτικό πρίσμα κάτω από το οποίο μπορούμε να θεωρήσουμε και τον καζαντζακικό Ζορμπά. Επίσης, εάν είτε ο ένας είτε ο άλλος εισηγητής είχε επεκτείνει το πεδίο της έρευνάς του σε εποχές πιο πρόσφατες, πιστεύω ότι θα μπορούσε να διαπιστώσει και περιπτώσεις αντιστρο-

φής της επιδρασιακής φοράς, δηλαδή αποήχους του Καζαντζάκη σε σύγχρονους ισπανούς συγγραφείς και στοχαστές⁵.

Αντιθέτως, φτωχή μου φαίνεται –στην επομένη ενότητα– η αναδρομή του Λεάνδρου Πολενάκη στην ιστορία της εισδοχής της «Ποίησης και (του) θεάτρου του Λόρκα στην Ελλάδα»⁶. Εξίσου ανικανοποίητο με άφησε –στην εβδόμη ενότητα– και η, αντιστρόφως ανάλογη θεματολογικά, ανασκόπηση του Ramon Irigoyen: «Ο Καβάφης στην

Ισπανία: Μεταφράσεις και επιδράσεις στην ισπανική ποίηση». Εδώ πρέπει να τονίσω ότι, για μένα (και όχι μόνον), ο Λόρκα στην Ελλάδα και ο Καβάφης (όχι ο Καζαντζάκης) στην Ισπανία αποτελούν τις πιο θεαματικές «περιπτώσεις», από πλευράς της εκατέρωθεν προσλήψεως. Συγκεκριμένα, η άνευ προηγουμένου ελληνική «λορκομανία» δεν μπορεί να συγκριθεί παρά μόνον με την παράλληλη «καβαφομανία» των Ισπανών, που και η μία και η άλλη, επιτακτικά πια, χρήζουν ψυχο-κοινωνιολογικών εξηγήσεων. Ως εκ τούτου, είναι καιρός οι συγκριτολόγοι των δύο χωρών να διερευνήσουν, επιτέλους, τις συνιστώσες εκείνες των οικείων «οριζόντων προσδοκίας» (Hans Robert Jauss), οι οποίες κατέστησαν δυνατό παρόμοιο φαινόμενο διπλής προσληπτικής «μανίας».

* * *

Προτού ολοκληρώσω, θα προχωρήσω σε μερικά συμπεράσματα τα οποία δεν είναι αθέμιτο να εκληφθούν, εν ανάγκη, και ως «επιμύθιο» των όσων μέ-

χως εδώ ανέλυσα.

Η Ελλάδα στην Ισπανία - Η Ισπανία στην Ελλάδα είναι ένα βιβλίο που αξίζει να βρίσκεται σε όλες τις μεγάλες βιβλιοθήκες των δύο χωρών, αλλά και (τουλάχιστον) σ' εκείνες των τμημάτων νεοελληνικών και ισπανικών, αντιστοίχως, σπουδών του εξωτερικού.

Πρωτίστως επειδή το ομότιτλο Συνέδριο του 1996 έγινε έναυσμα και ώθηση για σειρά αναλόγων επιστημονικών εκδηλώσεων (σειρά η οποία πρέπει να ευελπιστούμε ότι θα παραμείνει ανοικτή). Έτσι, τον Δεκέμβριο του 1998 ακολούθησε η συνάντηση βαλκανίων ισπανιστών και Ισπανών «βαλκανολόγων», με θέμα: «Η Ισπανία και ο ισπανικός πολιτισμός στην νοτιοανατολική Ευρώπη», που διοργάνωσε η Εταιρεία Ελλήνων Ισπανιστών με την ανεκτίμητη βοήθεια της ισπανικής Πρεσβείας στην Αθήνα, ενώ εφέτος, αρχές Οκτωβρίου, από κοινού με την ίδια Εταιρεία Ελλήνων Ισπανιστών, η Εταιρεία Θερβαντιστών –που εδρεύει στην Ισπανία–, πραγματοποίησε στην Ναύπακτο το Δ' Διεθνές Συνέδριό της. Κατόπιν αυτού, είναι βάσιμο να εικάζει κανείς ότι στην Ελλάδα αναλογεί πια ένα ευδιάκριτο σημείο στον χάρτη του ευρωπαϊκού ή και του παγκοσμίου «ισπανισμού».

Αλλά η σημασία παρομοίων ελληνοισπανικών συναντήσεων –αρχής γενομένης με αυτήν που σχολιάζεται εδώ– υπερβαίνει το καθαρά «επίκαιρο», έστω κι αν πρόκειται για την διαχρονική επικαιρότητα των ακαδημαϊκών εκδηλώσεων και της επιστήμης, γενικότερα. Η εμβέλειά τους εγγράφεται στον ορίζοντα της «μακράς διαρκείας» –όπως θα έλεγε ο Braudel–, όχι όμως με κατεύθυνση το παρελθόν αλλά το μέλλον, υπό μορφήν social, ή μάλλον *historical engineering*. Ας μου επιτραπεί, τελειώνοντας, να καταθέσω κάποιες προσωπικές επί του προκειμένου σκέψεις.

Είναι φανερό ότι ο νεοελληνικός πολιτισμός, κατά την νεότερη περίοδό του, απέβλεπε σε προνομακές σχέσεις με τον «σκληρό πυρήνα» του λεγόμενου Δυτικού Κανόνα, συγκεκριμένα με τον αγγλόφωνο, τον γαλλικό και, σε κλίμακα πιο περιορισμένη, με τον γερμανικό πολιτισμό. Αντ' αυτού, οι εν λόγω σχέσεις πήραν «πελαταιακή» μορφή, που στον πνευματικό χώρο (αντίθετα από τον οικονομικό) σημαίνει ότι η μία

πλευρά –η ελληνική– παίρνει από την άλλη περισσότερο απ' ό,τι της προσφέρει. Εξίσου φανερό είναι ότι, τις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάδα δυσκολεύεται να παρακολουθήσει ένα αναπτυσσόμενο μοντέλο το οποίο –στην ενωμένη Ευρώπη, αλλά και στα πλαίσια της επικείμενης παγκοσμιοποίησης– εκπορεύεται από τον ίδιο «σκληρό πυρήνα». Έτσι, από παλιές πικρίες και πρόσφατους φόβους, που (καλώς ή κακώς) εντοπίζονται στην Εσπερία, οι Έλληνες (λες και γυρεύοντας σώνει και καλά να επιβεβαιώσουν τον Huntington στις θέσεις του περί «συγκρούσεως των πολιτισμών») προβαίνουν κατά καιρούς σε σπασμωδικές «ανατολικοστρεφείς» αντιδράσεις: από τον ανεύθυνο συγχρωτισμό ορισμένων πολιτικών κύκλων με (επιεικώς) «γραφικούς» ηγέτες του Τρίτου Κόσμου, έως τις υστερικές οχλαγωγίες υπέρ «ορθόδοξων αδελφών», οι οποίοι ελέγχονται για γενοκτονία.

Το σκεπτικό του Συνεδρίου φαίνεται όμως να βασίστηκε στην διαπίστωση ότι η γεωγραφία του ευρωπαϊκού πολιτισμού δεν διαθέτει μόνον τον άξονα Ανατολή-Δύση, αλλά κι έναν άλλο, με κατεύθυνση Βορρά-Νότο: η δεύτερη αυτή διάσταση υπερβαίνει εν πολλοίς την έντονη πόλωση της πρώτης, αν μη τι άλλο επειδή, είτε Ανατολίτες είτε Δυτικοί, στον Νότο όλοι έχουμε να κάνουμε με συγγενικά προβλήματα και με ανάλογες συγκυρίες. Στην δε Ευρώπη, ο Νότος ταυτίζεται με την τόσο φορτισμένη πολιτισμικά Μεσόγειο που, ως γνωστόν, η Ελλάδα και η Ισπανία την οριοθετούν προς ανατολάς και δυσμάς, αντιστοίχως. Γι' αυτό, το άδηλο (*ma non troppo*) στοίχημα των παραγόντων της ελληνο-ισπανικής συναντήσεως ήταν, όπως νομίζω, να μας πείσουν για την ανάγκη μιας εταιρικής σχέσεως μεταξύ των δύο χωρών μας, εκεί όπου κάτι τέτοιο είναι άμεσα εφικτό: στο πεδίο του μεσογειακού πολιτισμού.

Τα πλεονεκτήματα (ή ακόμη και τα οφέλη) μιας τέτοιας σχέσεως, για την Ελλάδα τουλάχιστον, είναι πασιφανή. Αρχίζοντας από τα πιο επιφανειακά: αφού οι Ισπανοί έχουν κατορθώσει να λειτουργούν ικανοποιητικά με «ευρωπαϊκές» προδιαγραφές σοβαρότητας, ακρίβειας και παραγωγικότητας, χωρίς από την άλλη να απολέσουν την

douceur de vivre, τις μικρές καθημερινές απολαύσεις, την χαρά τηςσχόλης και της επικοινωνίας και τα αντανάκλαστικά της ανθρώπινης αλληλεγγύης, κοινολογίς τα ποιοτικά στοιχεία του μεσογειακού τρόπου ζωής, θα μπορούσαν να διδάξουν το ισορροπημένο αυτό *modus vivendi* και στους Έλληνες, οι οποίοι διατηρούν μεν τα τελευταία χαρακτηριστικά, δυσκολεύονται δε να αποκτήσουν τα πρώτα.

Από καθαρά πολιτισμικής σκοπιάς, υπάρχουν πολλές πιθανότητες μεταξύ Ισπανίας και Ελλάδας να εγκατασταθεί μια κάποια προσληπτική αμοιβαιότητα (της οποίας η απουσία ήταν ακριβώς εκείνη που καθιστούσε προβληματική την σχέση του νεοελληνικού πολιτισμού με τον Δυτικό Κανόνα). Η Ισπανία, βεβαίως, έχει πολλά να μας δώσει: όμως η ισπανική «καριέρα» του Καβάφη (και άλλες περιπτώσεις παρόμοιες) αποδεικνύει ότι είναι επίσης έτοιμη να δεχθεί αρκετά από μας.

Τέλος, στο επίπεδο των νοοτροπιών, οι Ισπανοί έχουν αντιμετωπίσει επανειλημμένως στην ιστορία τους διλήμματα ανάλογα με αυτά που ταλανίζουν και φοβίζουν τους Έλληνες σήμερα. Έτσι, πιο έντονα παρά ποτέ, στα πρόθυρα του εικοστού αιώνα, κατόπιν μιας ταπεινωτικής ήττας, βρίσκουμε η Ισπανία να αναλύεται σε δραματικά ερωτήματα για τα αίτια της υποτιθέμενης κρίσεως της εθνικής της ταυτότητας, αλλά και να σπαράσσεται προσπαθώντας να επιλέξει ανάμεσα στο άνοιγμα προς την Ευρώπη και τον κόσμο, και στην ομφαλοσκοπική εσωστρέφεια. Ως αντίδραση και απάντηση σ' αυτόν τον ιδεολογικόν αναβρασμό, που ώρες-ώρες ήταν απελπιστικά συγκεχυμένος, η περίφημη «Γενιά του 1898» πρότεινε ορισμένες, αρκούντως βάσιμες, «αισθητικές λύσεις στα ιστορικά προβλήματα» (όπως θα έλεγε ο Αντώνης Ζαχαρέας). Έτσι, ο φιλοσοφικός μύθος του donkixωτισμού στον Unamuno, ο εξπρεσιονιστικός σαρκασμός των *esperpentos* του Valle-Inclan, η μετουσίωση του αδρού τοπίου της Καστίλλης στην ποίηση του Antonio Machado... αν μεν δεν εξορκίζουν το ιστορικό άγχος, μας βοηθούν ωστόσο να ζούμε μαζί του, στο μέτρο που, μέσα απ' αυτό, αντλούμε ερεθίσματα και πρώτες ύλες για πνευματική δημιουργία.

Μελετώντας λοιπόν κάποιες τέτοιες

«λύσεις», οι Έλληνες θα μπορούσαν ίσως να μάθουν έναν τρόπο για να «νοικοκυρέψουν» την δική τους σχέση με την Ιστορία (που συχνά-πυκνά τους «παίρνει από κάτω»). Το συγκεκριμένο δίδαγμα, εγώ τουλάχιστον θα το διατύπωνω ως εξής: με ορίζοντα τον συρφετό και μόνον της πρακτικής ζωής, η συμπλεγματική εμμονή στην «εντελέχεια» της ταυτότητας είναι επικίνδυνη και στείρα (καθώς δεν οδηγεί πουθενά, παρά μόνον σε αιματοκυλίσματα). Αντιθέτως, τα φαντάσματα του αυτοπροσδιορισμού εξευμενίζονται ή και, ακόμη-ακόμη, αποβαίνουν γόνιμα, όταν οστά τους χαρίζει ο στοχασμός και σάρκα η Τέχνη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Anthony N. Zahareas & Yangos Andreadis (eds.), *Grecia en Espana - Espana en Grecia. Hacia una historia de la cultura mediterranea*, Madrid, Ediciones Clasicas, 1999.
2. Το τρίγλωσσο των πρακτικών είναι συνάρτηση της ταυτότητας των διοργανωτών και χορηγών του Συνεδρίου: Πανεπιστήμιο της Minnesota (ΗΠΑ), Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ινστιτούτο "Cervantes" Μαδρίτης και Αθηνών και Πρεσβεία της Ελλάδος στην Ισπανία.
3. Για όσους δεν γνωρίζουν το όνομά του (και δυστυχώς ελάχιστοι το γνωρίζουν στην Ελλάδα), θα αναφέρω ότι ο Αντώνης Ζαχαρέας είναι ο πρώτος –χρονολογικά, αλλά και τη τάξει– υπολογίσιμος έλληνας ισπανιστής.
4. Ο Ελληνο-αμερικανός Ε. Μαλεφάκης είναι σήμερα ο κατ'εξοχήν ίσως ειδήμων στην σύγχρονη ισπανική ιστορία.
5. Ένα μόνο, πρόχειρο παράδειγμα. Στην εκτενή και πολύ ενδιαφέρουσα εισαγωγική μελέτη στην δική του μετάφραση της *Ασκητικής* στα καταλανικά, ο νεοελληνιστής Alexis Eudald Sola, από την Βαρκελώνη, «αναγιγνώσκει» και προσλαμβάνει την στάση του Καζαντζάκη σχετικά με το «μακεδονικό» και τον Μακεδονικόν Αγώνα μέσα από έναν «ορίζοντα προσδοκίας», ο οποίος επαφίεται του καταλανικού εθνικισμού.
6. Όσο για την δεύτερη εισήγηση, «Ο Federico Garcia Lorca και ο Salvador Dali στην Φοιτητική Εστία της Μαδρίτης» του Jose Garcia Velasco (στα ισπανικά), δεν εμπίπτει καν στην θεματολογία του κεφαλαίου «Η Ισπανία στην Ελλάδα».

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

Μια αραβο-βυζαντινή σύγκρουση

Vassilios Christides:

Byzantine Libya and the March of the Arabs towards the West of North Africa.

BAR International Series 851.

Oxford 2000.

Η συστηματική μελέτη των πρώτων αραβικών κατακτήσεων δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Την πιο αξιόλογη εργασία στον τομέα αυτό αποτελεί το βιβλίο του F.M. Donner, *The Early Islamic Conquests*, Princeton 1981 (στα αγγλικά). Στο βιβλίο αυτό δεν εξετάζεται η αραβική κατάκτηση της Αιγύπτου (για την οποία βλ. το άρθρο «Misr» στην Νέα έκδοση της Εγκυκλοπαίδειας του Ισλάμ) και της Βόρειας Αφρικής. Το κενό αυτό έρχεται να καλύψει η εμπειριστατωμένη μελέτη του καθηγητή Β. Χρησιτίδη, διευθυντή του Ινστιτούτου Ελληνοανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών, που βασίζεται όχι μόνο στις αραβικές και βυζαντινές πηγές, αλλά και στην αρχαιολογική και νομισματική μαρτυρία.

Ο συγγραφέας εξετάζει εξονυχιστικά κάθε λεπτομέρεια πριν καταλήξει στα συμπεράσματά του. Έτσι, π.χ., ερευνώντας την ήττα του έξαρχου Γρηγορίου της Βόρειας Αφρικής (647 μ.Χ.) εξετάζει και τις διάφορες γραφές των χειρογράφων του Θεοφάνη. Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά στον άραβα στρατηγό Musa bn. Naysar που βρήκε ο συγγραφέας σ' έναν πάπυρο της Αιγύπτου.

Η αρχαιολογική και νομισματική μαρτυρία αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, όπου εξετάζει ο συγγραφέας τη βυζαντινή Λιβύη, με αναφορές και στα υπόλοιπα μέρη της Βόρειας Αφρικής. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται οι γεωπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη Λιβύη κατά τη βυζαντινή εποχή και σκιαγραφείται η κοινωνικο-οικονομική ζωή, η οποία αναπτύχθηκε στην περιοχή. Πολύ σωστά ο συγγραφέας τονίζει ότι η βυζαντινή Βόρεια Αφρική, αντί-

θετα με τους ισχυρισμούς άλλων συγγραφέων, δεν αποτελούσε αποικία, όπως οι νεότερες επαρχίες των Ευρωπαίων στις Ινδίες και την Αφρική, αλλά μια βυζαντινή επαρχία, όπως οι άλλες, με τις ιδιαιτερότητές της λόγω των μεγάλων ερήμων.

Οι Βυζαντινοί δεν επεδίωξαν να εξελληνίσουν διά της βίας τους ντόπιους πληθυσμούς, οι οποίοι επηρεάστηκαν από τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό χωρίς να εξαναγκασθούν να τον δεχτούν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ο συγγραφέας περιγράφει αναλυτικά τη σταδιακή προώθηση των Αράβων στην κατάκτηση της Βόρειας Αφρικής, βασισμένος σ' όλες τις πηγές. Η αξιοπιστία

των πηγών αυτών εξετάζεται στο πρώτο παράρτημα του βιβλίου σύντομα αλλά περιεκτικά. Ιδιαίτερα αναλύεται η αξιοπιστία του έργου του Abd al-Hakam, το οποίο αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές. Θα ήταν βέβαια σκόπιμο, ιδιαίτερα για τους αναγνώστες που δεν είναι ειδικοί, να γινόταν εκτενέστερη ανάλυση όλων των πηγών.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η πολεμική τακτική που εφαρμόζαν οι Άραβες και Βυζαντινοί. Οι Άραβες χρησιμοποίησαν κυρίως ελαφρό ιππικό και μεγάλο αριθμό καμήλων. Προήλυναν στις γρήγορες επιδρομές τους μέσα από την έρημο στα μετόπισθεν των Βυζαντινών, αποφεύγοντας τα ισχυρά παράκτια φρούρια των Βυζαντινών. Μόνο μια σθεναρή υποστήριξη των βερβερικών νομαδικών φυλών θα μπορούσε να αντισταθμίσει την ευελιξία των Αράβων, αλλά οι Βέρβεροι, ενώ αρχικά συμμαχισαν με τους Βυζαντινούς, τελικά βοήθησαν τους Άραβες.

Οι Βυζαντινοί δεν έκαναν καλή χρήση της αρχικής υπεροπλίας τους στο ναυτικό, αποφεύγοντας τον συνδυασμό χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων.

Οι Βυζαντινοί, εφαρμόζοντας συνήθως αμυντική πολιτική, συχνά δεν δίσταζαν να αποσύρουν τους κατοίκους των παραλιακών πόλεων με τον στόλο τους και να τους επαναφέρουν αργότερα. Στην πιο κρίσιμη και τελευταία φάση του αραβο-βυζαντινού πολέμου στην Αφρική το 698, ο ναύαρχος Ιωάννης σπάζει την αλυσίδα του λιμανιού της Καρχηδόνας και ανακαταλαμβάνει τη σημαντική αυτή ναυτική βάση. Αναγκάζεται, όμως, αργότερα να αποσυρθεί προσωρινά, όταν του επιτέθηκε ο ισχυρότερος αραβικός στόλος. Οι εσωτερικές έριδες του Βυζαντίου δεν του επέτρεψαν να επανέλθει, και έτσι χάθηκε και η τελευταία προσπάθεια των Βυζαντινών να επανακτήσουν τη Βόρεια Αφρική. Ο συγγραφέας σωστά τονίζει τον αποφασιστικό ρόλο που έπαιξαν οι ναυτικές επιχειρήσεις στον αραβο-βυζαντινό πόλεμο της Βόρειας Αφρικής.

Γενικά πρόκειται για ένα πολύτιμο βιβλίο που έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό στη μελέτη της αραβο-βυζαντινής σύγκρουσης στη Βόρεια Αφρική.

ΓΚΑΜΑΛ ΜΟΧ. ΑΛ-ΤΑΧΙΡ

Πρώτες μέρες του 2001· φυλλομετρώ εφημερίδες και περιοδικά. Στέκομαι στο περιοδικό *Εντευκτήριο* 51 (Ιουλ.-Σεπτ. 2000), που έχει, όπως πάντα, ενδιαφέρουσα ύλη. Επιλέγω το αφιέρωμα στον ποιητή **Αλέξη Τραϊανό** (1944-1980) που επιμελήθηκε ο **Στέφανος Μπεκατώρος** και το οποίο περιλαμβάνει πέντε αδημοσίευτα ποιήματα του Τραϊανού, ένα από τα τελευταία χειρόγραφα σχεδιάσματα του ποιητή και κείμενα για το έργο του. Στο «Απουσιολόγιο», ο **Μανόλης Αναγνωστάκης** παρουσιάζει ένα νεανικό κείμενο του αείμνηστου **Αριστόβουλου Μάνεση**, πρωτοδημοσιευμένο το 1944 στο φοιτητικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης *Ξεκίνημα*.

Ράθυμες αλλά και ρυθμικές γάτες κυκλοφορούν στο γοητευτικό βιβλίο του **T.S. Eliot** *Το εγχειρίδιο πρακτικής γατικής του Γερο-Πόσουμ* (εισαγωγή-απόδοση: **Παυλίνα Παμπούδη-Γιάννης Ζέρβας**, εικονογράφηση: **Edward Gorey**, εκδ. Άγρα, 2000). Πιστή στο πνεύμα του κειμένου, η ελληνική απόδοση αναδεικνύει τη χάρη και την εξυπνάδα του πρωτοτύπου και κατορθώνει να δημιουργήσει μια ελκυστική «ελληνοποίησή» του: «Μια σπιτόγατα γνωρίζω, την Κυρά Παρδαλιλή. / Μια τιγρέ φοράει γούνα – προς το λεοπαρδαλί»...

Β ΚΡΙΤΙΚΗ ιβλίου

Μια σκοτεινή ιστορία: τα Σπασμένα ελληνικά

Θανάσης Χειμωνάς
Σπασμένα Ελληνικά
εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2000

Η φρίκη που τρεμοσβήνει από την καθημερινότητα, η άβυσσος του μυαλού και των πράξεων, η ερεβώδης και ζοφερή πλευρά της ανθρώπινης ύπαρξης αποτελούν παλαιά θεματικά μοτίβα της λογοτεχνίας που εκφράζονται σε έργα όπως οι *Μαγεμένοι* του Γκόμπροβιτς ή ο «οικότροφος *Terles*» του R. Musil. Το οριακό αυτό παιχνίδι ανάμεσα στον καθημερινό κόσμο και τον κόσμο που ελίσσεται μέσα σ' αυτόν αποτελεί ένα νήμα που διατρέχει όλη την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Στη νεοελληνική λογοτεχνία πρόγονο αυτού του είδους αποτελεί ο Γ. Βιζυηνός, που με αληθινά δεινό τρόπο ακροβατεί ανάμεσα στους δύο κόσμους, για να βυθισθεί στη συνέχεια, ολοκληρωτικά και αναπότρεπτα στον έναν από αυτούς. Πρόκειται για ένα δύσκολο και απαιτητικό λογοτεχνικό «είδος» (αν μπορούμε να μιλήσουμε για είδος) καθώς ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος να μεταπέσει στην παρωδία, ενώ παράλληλα απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες στη διαγραφή των χαρακτήρων.

Και ενώ πολλοί συγγραφείς προσπαθούν να το προσεγγίσουν, μιμούμενοι όλα τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του πάθους και της ανισορροπίας, σε λίγες περιπτώσεις αποκομίζουμε την εντύπωση μίας αληθινής γραφής, μίας γραφής που κινήθηκε πραγματικά ανάμεσα σε δύο κόσμους. Ένα πρόσφατο δείγμα αυτού του είδους αποτελούν τα *Σπασμένα ελληνικά* του Θανάση Χειμωνά. Πρόκειται για ένα βιβλίο που ακροβατεί ανάμεσα στην ύπαρξη και την ανυπαρξία, το φως και το σκοτάδι, τη λογική και την τρέλα, τη φωτεινή και ερεβώδη πλευρά της ανθρώπινης ύπαρξης. Αλλού φωτεινό και αλλού απεραντα σκοτεινό, φιλοδοξεί να καταγράψει «μία ιστορία από το βυθό», «μακριά από την

ψευτοεπιφάνεια της καθημερινότητας». Η ιστορία αυτή, που ξεκινά ως ερωτική μεταξύ ενός νεαρού δικηγόρου-συγγραφέα και μίας Αλβανίδας για να εξελιχθεί σε μια ιστορία που φέρει όλα τα εξωτερικά γνωρίσματα του αστυνομικού μυθιστορήματος, περιστρέφεται γύρω από τους δύο κόσμους που συμβιώνουν στη σημερινή Ελλάδα των γηγενών Ελλήνων και των μεταναστών.

Ο ένας είναι ένας κόσμος γνωστός, που αρχικά φέρει την θαλπωρή του οικείου: ο κόσμος των ελλήνων αστών. Ο άλλος άναρχος, απειλητικός, με όλη την ορμή και τις παλινωδίες του καινούργιου: ο κόσμος των μεταναστών. Το σχήμα αυτό, που αποτελεί φυσικά παράλληλα μία ιδεολογική κατασκευή, ανατρέπεται στη συνέχεια του βιβλίου, όπου το οικείο εξελίσσεται σε ανοίκειο και το απειλητικό απογυμνώνει την απειλή του για να σταθεί απέναντί μας στην απλή ανθρώπινη διάστασή του. Ο κόσμος των μεταναστών σκιαγραφείται και καταγράφεται όχι με κριτήρια κοινωνιολογικά ή ιδεολογικά, αλλά μέσα από μία αληθινά λογοτεχνική γραφή.

Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η συνακόλουθη χειραγώγηση της κοινής γνώμης αποτελούν θέματα που ο συγγραφέας είχε ήδη θίξει στο πρώτο του βιβλίο, το *Ραμόν*. Αν στο *Ραμόν* καταγράφεται η αγωνία της μητέρας του θύτη για να βγει όμορφη στην τηλεόραση, στα *Σπασμένα ελληνικά* η οθόνη γεμίζει από την στερεότυπη εικόνα του κακού λαθρομετανάστη και τη συνακόλουθη δαιμονοποίησή του. Ο αντιρατσισμός αποτελεί έναν άξονα του βιβλίου, όχι όμως τον μοναδικό, καθώς αυτό δομείται πάνω σε μία σειρά αντιθέσεων που διατρέχουν το σύνολο του βιβλίου, αντιθέσεων που ωστόσο ποτέ δεν κορυφώνονται και δεν οδηγούν σε καμία δραματική σύγκρουση. Ίσως γιατί το δράμα παίζεται αλλού, μέσα στον ίδιο το χαρακτήρα των προσώπων. Τέτοιες αντιθέσεις αποτελούν οι σχέσεις του ήρωα-συγγραφέα με τον αλκοολικό αδελφό του και την

έγκλειστη σε ψυχιατρείο αδελφή του.

Οι ήρωες του Θανάση Χειμωνά ακροβατούν με ευκολία ανάμεσα στους δύο κόσμους και εντρυφούν στις αβύσσους του μυαλού, ενώ η τραγικότητα διατρέχει όλη την αφήγηση ως μουσική υπόκρουση. Ακόμα και τα δευτερεύοντα πρόσωπα της αφήγησης, όπως ο Κύριλλος ή Στάικος «πετυχαίνονται με την πρώτη».

«Ω! Κύριε, δώσε στον καθένα το δικό του θάνατο,

το θάνατο που είναι αληθινή απόρροια εκείνης της ζωής του

που έβρισκε σ' αυτόν νόημα, τον σκεφτόταν και τον αγαπούσε».

R.M. Rilke

Αν η γραφή, η τρέλα και ο θάνατος ούτως ή άλλως συνορεύουν και ο ένας παίζει με τον άλλο ένα ατέρμονα διαβολικό παιχνίδι, οι ήρωες του βιβλίου παίζουν με άνεση το παιχνίδι αυτό, δημιουργώντας ένα σύμπαν γεμάτο ρωγμές, νοητικές και ιδεολογικές που σε καμία περίπτωση δεν υπονομεύουν την αφήγηση. Όπως και στο πρώτο μυθιστόρημα του συγγραφέα, ο λόγος παρά την εμμονή του να

εμφανίζεται ως καθημερινός (και με τις δύο συνδηλώσεις του, οικείος αλλά και περί καθημερινότητας), έχει τα γνωρίσματα αυτά που οδηγούν τον πεζογραφικό λόγο προς τον ποιητικό, πραγματώνοντας έτσι μία κατάργηση των ειδών που η βάση της είναι η βάση της λογοτεχνίας. Μέσα από ένα διαρκές παιχνίδι μιας αβέβαιης ζωής, μέσα από ποικίλες αντινομίες, διαμορφώνεται μία σύνθεση που εναγκαλιζεται την άβυσσο, ενώ ο συγγραφέας κατευθύνει με μαεστρία μία αληθινά σκοτεινή ιστορία. Ένα μεγάλο μέρος της σαγήνης του βιβλίου έγκειται, όπως και στην περίπτωση του *Ραμόν*, στην αίσθηση του ανείπωτου, της προσέγγισης του αόρατου και του ανολοκλήρωτου που δημιουργεί. Η τελική αίσθηση, η οποία όμως χρωματίζει με καταλυτικό τρόπο όλη την αφήγηση, είναι δίσημη, οριακή και αμφιλεγόμενη και μας υπενθυμίζει ότι η λογοτεχνία μπορεί να είναι κάτι μυστηριώδες που κινείται στο ημίφως όπως η αντανάκλαση του μαργαριταριού στην προσωπογραφία του Βερμεέρ (*Το κορίτσι με το σκουλαρίκι*, Τρέισι Σεβαλιέ, εκδ. Ωκεανίδα).

Παυλίνα Νάσιουτζικ

Ψευδεπίγραφη Ηθική

Νόαμ Τσόμσκυ,

Ο νέος στρατιωτικός ανθρωπισμός.

Μαθήματα από το Κοσσυφοπέδιο

Μτφρ. Αθηνά Δημητριάδου

εκδ. Scripta, Αθήνα 2000, σελ. 321

Ο αμερικανός γλωσσολόγος και ακτιβιστής Νόαμ Τσόμσκυ που αυτοπροσδιορίζεται ελευθεριακός σοσιαλιστής ή αναρχοσυνδικαλιστής, είναι ένας από τους επικριτές της αμερικανικής κουλτούρας και πολιτικής. Ελέγχει την εκάστοτε αμερικανική κυβέρνηση για την επιθετική εξωτερική πολιτική που εφαρμόζει και εξηγεί τον επεμβατισμό της με αυτό που αποκαλεί «στρατιωτικό κεϋνσιανισμό», δηλαδή την ανάγκη του στρατιωτικοβιομηχανικού συμπλέγματός της να ανακαλύπτει έναν εχθρό ώστε να διατηρεί ένα υψηλό επίπεδο στρατιωτικών δαπανών. Κατά τ' άλλα, επικρίνει τη δουλπορεπή στάση των αμερικανών διανοούμενων και των ΜΜΕ που αποσιωπούν τα πραγματικά κίνητρα πίσω από ένα προσωπείο «φιλελεύθερης αντικειμενικότητας». Ο Τσόμσκυ έχει δημοσιεύσει πάνω από 70 βιβλία και 1.000 άρθρα που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων: γλωσσολογία, φιλοσοφία, πολιτική, γνωστικές επιστήμες και ψυχολογία.

Στο βιβλίο *Ο νέος στρατιωτικός ανθρωπισμός. Μαθήματα από το Κοσσυφοπέδιο*, ο Τσόμσκυ σαρκάζει, όπως άλλοτε ο Χάξλεϊ το «θαυμαστό καινούργιο κόσμο» του Νέου Ανθρωπισμού-Επεμβατισμού, όπου τα πεφωτισμένα κράτη, εν ονόματι των αρχών και των αξιών, αναλαμβάνουν να προστατέψουν τις μειονότητες, να τιμωρήσουν τους παραβάτες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να αποκαταστήσουν τη διεθνή τάξη και εν τέλει να προάγουν την ειρήνη με χρήση βίας, αν κριθεί απαραίτητο. Τη νέα αυτή εποχή εγκαινίασε ο «ανθρωπιστικός» βομβαρδισμός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Μια λογική φαρσοτραγωδίας που ο συγγραφέας περιγράφει εύστοχα με το εξής παράδειγμα: «Γινόμαστε μάρτυρες ενός εγκλήματος στο δρόμο και αποφασίζουμε ότι δεν είναι δυνατόν να μείνουμε αμέτοχοι, οπότε βουτάμε μια καρραμπίνα και καθαρίζουμε όλους τους παρευρισκόμενους στο συμβάν: το δολοφόνο, το θύμα, τους περαστικούς». Μια λογική φαρσοτραγωδίας που έρχεται να συμπληρωθεί σχεδόν δυο χρόνια μετά, καθώς η Ευρώπη τώρα ανησυχεί για τις επιπτώσεις στην υγεία στρατιωτικών, που υπηρετούσαν στο Κοσσυφοπέδιο υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ, από τις βόμβες απεμπλουτισμένου ουρανίου που δεν έριξε άλλος από το

Στη Λευκάδα γεννήθηκε, στην Ιρλανδία μεγάλωσε, ταξίδεψε στην Αμερική και κατέληξε στην Ιαπωνία, βουδιστής, ονομαζόμενος Γιάκομο Κοϊζούμι, συγγραφέας. Ποιος είναι; Δεν είναι αίνιγμα, αλλά η σύνοψη της βιογραφίας του **Λευκάδιου Χερν: Το αγόρι που ζωγράφιζε γάτες και άλλες ιστορίες** (μετάφραση: **Δώρα Βουκελάτου**, εικονογράφηση: **Μελίνα Δεσφινιώτου**, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2000). Μικρές ιστορίες, στιγμιότυπα, ατμόσφαιρα παραμυθιού, αυτό είναι το κλίμα που μας μεταδίδει ο Λευκάδιος Χερν.

Το Κατοχικό Ημερολόγιο χωρίς περικοπές του Γιώργου Ιωάννου (εισαγωγή, σχόλια, επίμετρο: **Αντιγόνη Βλαβιανού**, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2000) είναι μια μελέτη των διαδοχικών σταδίων συγγραφής του, όπου εντοπίζονται και σχολιάζονται οι περικοπές που είχε πραγματοποιήσει ο ίδιος ο συγγραφέας στις πρώτες του δημοσιεύσεις στο *Φυλλάδιο 1* (1978) και στην *Πρωτεύουσα των προσφύγων* (1984).

Υφος απλό και επιλογές που ακολουθούν ληξιαρχική λογική –αντίδοτο στις προσωπικές ή κατευθυνόμενες προτιμήσεις, σύμφωνα με τη διατύπωση της **Βάσως Κυριαζάκου**– διακρίνει το *Λογοτεχνικό Ημερολόγιο 2001* των εκδόσεων Γαβριηλίδη. Ένα «ημερολόγιο» που παρουσιάζει τους

συγγραφείς σε μια ιδιότυπη συγκατοίκηση, χωρίς την επιδίωξη μιας ενότητας – γραμματολογικής ή άλλης. Το «ημερολόγιο» καταγράφει ένα παρελθόν που βρίσκεται διαρκώς παρόν για όσους, τουλάχιστον, ζουν με τη λογοτεχνία.

Φιλολογική η έκδοση που πραγματοποίησε ο **Στέφανος Κακλαμάνης** στο έργο του **Μοσχολέου Θεολογίτη, Βίος του αγίου και μεγάλου Νικολάου** (εκδ.

Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2000), παρουσιάζει ένα από τα λιγότερα γνωστά έργα της κρητικής λογοτεχνίας. Η έκδοση συνοδεύεται από κατατοπιστική εισαγωγή, σχόλια και λεξιλόγιο. Η συναξαρική πηγή από την οποία φαίνεται να εξαρτάται ο Θεολογίτης είναι ο *Βίος και πολιτεία και μερική θαυμάτων διήγησις του εν θαύμασι περιωνύμου Νικολάου αρχιεπισκόπου Μύρων της Λυκίων επαρχίας του Συμεών του Μεταφραστή* (10ος αι.), ενώ η έρευνα φανερώνει ως πιθανή τη δημιουργία του έργου κατά το τρίτο τέταρτο του 16ου αιώνα.

Οι εκδόσεις του έμμετρου *Βίου ...* στη Βενετία (1626, 1648), καθώς και η νεότερη έκδοση του **Émile Legrand** στην *Bibliothèque Grecque Vulgaire* (1880) παρέχουν τη βάση για τη νέα έκδοση, με τις διορθώσεις, τις συμπληρώσεις και τα νέα στοιχεία που προσκομίζει η έρευνα του σημερινού εκδότη.

ο χαρτοκόπτης

ΝΑΤΟ! Όσο για τις επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών της Νέας Γιουγκοσλαβίας σήμερα αλλά και για τις μελλοντικές γενιές «δεν είναι πρόπον να αναφέρονται».

Ο Τσόμσκυ εξετάζει λεπτομερώς το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίχθηκαν τα γεγονότα, τόσο στο διπλωματικό όσο και στο στρατιωτικό επίπεδο, θέτει ερωτήματα για τον Νέο Ανθρωπισμό, συγκρίνει καταστάσεις και αναρωτιέται γιατί στην περίπτωση της Σερβίας κρίθηκε δίκαιη η επέμβαση και η χρήση βίας, ενώ στην Τουρκία ή το Ανατολικό Τιμόρ, όπου κατά την ίδια περίοδο διαπράττονταν χειρότερες φρικαλεότητες, επιλέχθηκε η απραξία. Καταδεικνύει επίσης ότι η Δύση και τα δυτικά ΜΜΕ κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών διαστρέβλωναν χονδροειδώς την πραγματικότητα. Όπως σε κάθε βιβλίο του, έτσι και στο *Νέο στρατιωτικό ανθρωπισμό*, ο Τσόμσκυ ως γνώστης της ιστορίας, επιχειρεί μια ιστορική ανασκόπηση για να καταδείξει τη συμβολή των «πεφωτισμένων κρατών» από την εποχή του «εκπολιτισμού» των Ινδιάνων έως τον πρόσφατο βομβαρδισμό της Νέας Γιουγκοσλαβίας. Σύμφωνα με τον Τσόμσκυ, οι ΗΠΑ ακολουθούν την ίδια επιλεκτικά επιθετική πολιτική ανάλογα με τα κατά περίπτωση γεωστρατηγικά συμφέροντά τους, πάντα με την αρωγή των διαμορφωτών της κοινής γνώμης που καλύπτουν με ένα «ηθικό» περίβλημα την εκάστοτε επεμβατική πολιτική της κρατικής εξουσίας. Μπορεί

κανείς να ανιχνεύσει πολλές ομοιότητες του υπό εξέταση βιβλίου με το *Έτος 501. Η κατάκτηση συνεχίζεται*, ένα εξόχως διδακτικό βιβλίο του ίδιου συγγραφέα (εκδ. Τόπος, 1994).

Συμπερασματικά, ο Τσόμσκυ, πειστικά ειρωνικός, καταρρίπτει με ισχυρά επιχειρήματα τις επικλήσεις της «ουμανιστικής» Δύσης και αποκαλύπτει τα πραγματικά κίνητρα του βομβαρδισμού της Νέας Γιουγκοσλαβίας, καθώς και την υποκρισία και την έλλειψη ηθικής που χαρακτηρίζει τις μεγάλες δυνάμεις και ιδίως τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η μόνη περίπτωση να μην αποδεχτεί κανείς τα συμπεράσματά του είναι αν επιμένει να υιοθετεί τη στάση της «σκοπίμης άγνοιας», έννοια που περιγράφει ο Τζωρτζ Όργουελ στον πρόλογο του βιβλίου *Φάρμα των Ζώων*, αναφερόμενος σε κάποια «ενοχλητικά γεγονότα που μένουν στο σκοτάδι».

Ο αναγνώστης μέσα από το βιβλίο του Τσόμσκυ και την αξιοπρόσεκτη μετάφραση της Αθηνάς Δημητριάδου, έχει τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσει τους μηχανισμούς προπαγάνδας και χειραγώγησης που χρησιμοποιεί ο «ελεύθερος» δυτικός κόσμος, να εμβαθύνει στο ιστορικο-πολιτικό γίγνεσθαι, να οξύνει την κριτική του ικανότητα και την πολιτική του σκέψη και να αντλήσει χρήσιμα συμπεράσματα μέσα από τον πρόσφατο «ηθικό πόλεμο» που έπληξε τη Νέα Γιουγκοσλαβία.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΚΟΝΤΟΧΡΗΣΤΟΥ

Το πάθος στους αρχαίους τραγικούς

Ζακλίν ντε Ρομιγύ

Η εξέλιξη του πάθους - Από τον Αισχύλο

στον Ευριπίδη,

Μιφρ. Μπάμπης Αθανασίου

-Κατερίνα Μηλιαρέση

Εκδ. Το Άστυ

Η ακάματη προσφορά της Ζακλίν ντε Ρομιγύ στη μελέτη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας είναι γνωστή στην Ελλάδα. Εξέχουσα ελληνίστρια η ίδια, μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας, έχει κατακτήσει και τους έλληνες αναγνώστες της με τον ανθρωπισμό, τη στοχαστικότητα και τη γοητεία της γραφής της.

Η Εξέλιξη του πάθους (L' évolution du pathétique) κυκλοφόρησε στη Γαλλία το 1961. Και είναι ευτύχημα ότι, έστω και με τόση καθυστέρηση, κυκλοφορεί και στη

γλώσσα μας. Η συγγραφέας πιστεύει ότι «κάθε γνώση φωτίζεται με τη σύγκριση». Κατά συνέπεια, δεν μπορούμε να μελετήσουμε σε βάθος έναν από τους τρεις μεγάλους τραγικούς (Αισχύλο, Ευριπίδη, Σοφοκλή), αγνοώντας τους υπόλοιπους δύο.

Ωστόσο, στη μελέτη της αυτή, η Ζακλίν ντε Ρομιγύ εξειδικεύει το πεδίο της έρευνάς της στη σύγκριση ορισμένων σκηνών πάθους –όπως το πάθος αυτό εξελίσσεται στο τραγικό θέατρο, κυρίως στο θέατρο του Αισχύλου και του Ευριπίδη, μια και ο Σοφοκλής απέφυγε τα μεγάλα σκηνικά τεχνάσματα. Και η σύγκριση αυτή, όπως σημειώνει ο καθηγητής Γιώργης Γιατρομανωλάκης, που προλογίζει την έκδοση, γίνεται επίπονα, εξονυχιστικά, έτσι ώστε, μέσα από τις σκηνές αυτές, να προβάλλει καθενός η φιλοσοφία, η θεολογία και η όποια ερμηνεία του βίου και των συναισθημάτων.

σοφ. Χ.

ΛΑΜΙΕΛ

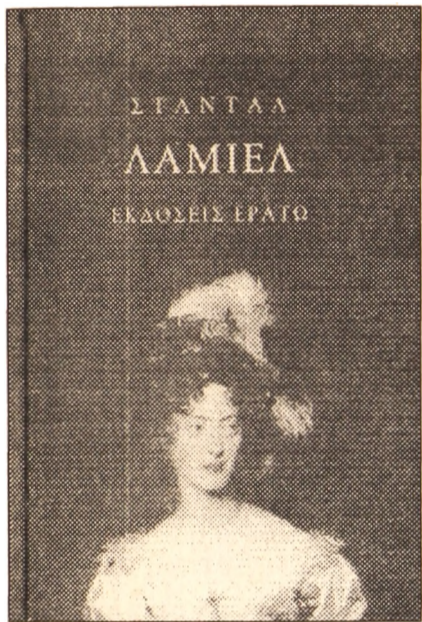
Σταντάλ

Μετάφραση:

Μαρίνα Μέντζου

Εκδόσεις Ερατώ

Αθήνα 2000, σελ 392

Το κύριο χαρακτηριστικό της Λαμιέλ είναι η περιέργεια, το διερευνητικό πνεύμα, μια ακατανίκητη επιθυμία να μαθαίνει το καθετί. Έχει διαρκώς τα μάτια της ορθάνοιχτα και προσπαθεί να καταλάβει τα πάντα. Ο δαίμονας που την κατατρύχει είναι ένα «γιατί». Εν ολίγοις, το θέμα του μυθιστορηματος του Σταντάλ είναι η πλήξη, η τόσο γνωστή στον συγγραφέα. Γι' αυτό ίσως το βιβλίο, αν και ανολοκλήρωτο, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα που αναφέρονται σ' αυτήν την ασθένεια των μεγαλοαστών.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

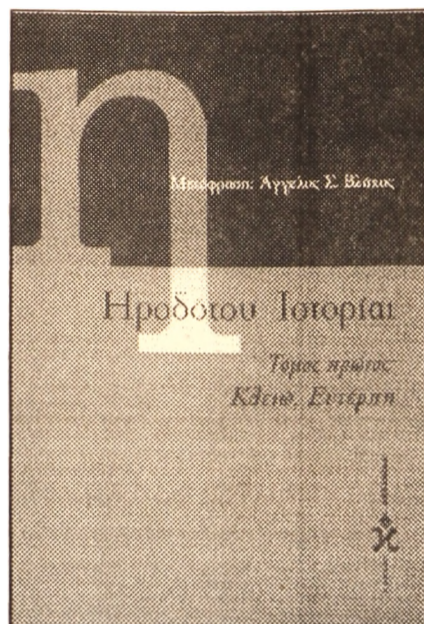
Μετάφραση: Άγγελος Σ.

Βλάχος

Εκδόσεις Ωκεανίδα

Αθήνα 2000, τρεις τόμοι

Ο Ηρόδοτος, αυτός ο περίφημος έλληνας ιστορικός που κατέγραψε στις ιστορίες του μια ολόκληρη επο-

χή, καλύπτοντας σχεδόν ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο, ελάχιστες συστάσεις χρειάζεται, καθώς αποτελεί σταθερά ένα από τα πλέον αγαπημένα αναγνώσματα. Οι συχνές αναφορές του σε γεγονότα και παράδοξα που θεωρήθηκαν αποκνήματα της φαντασίας του τον έκαναν συχνά στόχο επικρίσεων, πως γράφει φανταστικές ιστορίες, ήδη από την αρχαιότητα. Οι γνώσεις μας σήμερα για εκείνη την εποχή τον έχουν δικαιώσει σε αρκετές περιπτώσεις.

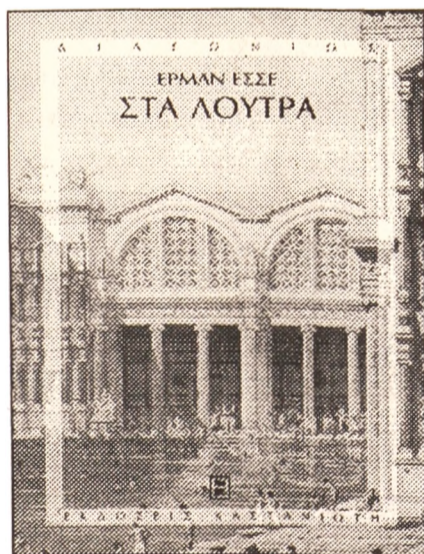
ΣΤΑ ΛΟΥΤΡΑ

Έρμαν Έσσε

Μετάφραση: Χρυσή Νεράντζη

Εκδόσεις Καστανιώτη

Αθήνα 2000, σελ. 202

Στο σύντομο αυτό αυτοβιογραφικό έργο του Έσσε

παρουσιάζονται με μοναδικό τρόπο οι εβδομάδες που πέρασε ο συγγραφέας στη λουτρόπολη Μπάντεν της Ελβετίας. Η κωμικοτραγική καθημερινότητα δίνει στο συγγραφέα την ευκαιρία να σκιαγραφήσει με χιούμορ και ειρωνεία την όχι πάντα αρμονική συμβίωσή του με τους άλλους επισκέπτες των λουτρών. Βιβλίο άκρως ελκυστικό το *Στα Λουτρά* προσφέρει μια σειρά από στοιχεία σχετικά με την κοσμοθεωρία του συγγραφέα που λειτουργούν επεξηγηματικά για το σύνολο του έργου του.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΝΤ

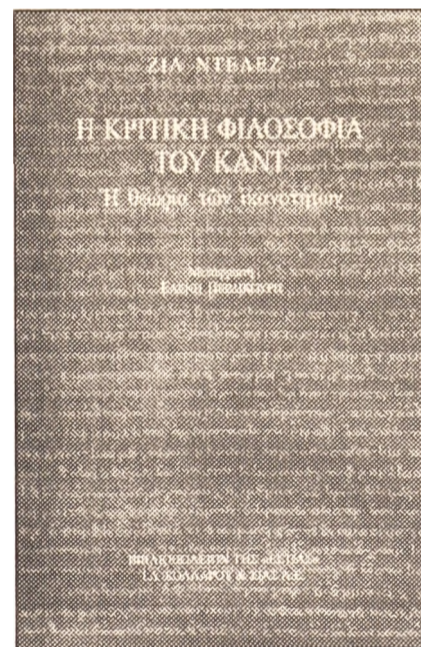
Θεωρία των Ικανοτήτων

Ζιλ Ντελέζ

Μετάφραση: Ελένη Περδικούρη

Εκδόσεις Εστία

Αθήνα 2000, σελ. 122

Ο συγγραφέας Ζιλ Ντελέζ υπήρξε ένας από τους μεγάλους γάλλους φιλοσόφους του εικοστού αιώνα. Μελετητής πολλών στοχαστών και συγγραφέων, όπως ο Βάκωνας, ο Σπινόζα, ο Λάιμπνιτς, ο Νίτσε, ο Μπερξόν και ο Προυστ. Στη συγκεκριμένη μελέτη

του για τον Καντ, πάντως, ο Ντελέζ εξετάζει βασικές έννοιες του γερμανού φιλοσόφου, όπως η υπερβαλογική μέθοδος, η σχέση των ικανοτήτων στην κριτική της κριτικής δυνάμεων. Αν και δύσκολο ανάγνωσμα, το βιβλίο μπορεί να διαβαστεί ακόμη και από κάποιον που δεν έχει εμβαθύνει στη σκέψη του Καντ, αφού ο Ντελέζ διαθέτει την σπάνια ίσως ικανότητα της αμεσότητας.

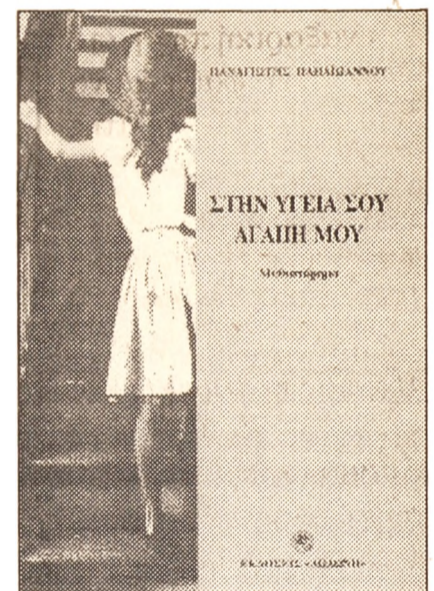
ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΟΥ

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Παναγιώτης Παπαϊωάννου

Εκδόσεις Δωδώνη

Αθήνα 2000, σελ 136

Την εξιστόρηση της ζωής μιας γυναίκας και την προσπάθειά της προς την ολοκλήρωση επιχειρεί να αφηγηθεί ο Παπαϊωάννου με τον δικό του τρόπο, προσφέροντας τελικά ένα μυθιστόρημα που μπορεί να μην διαθέτει την πνοή του μεγάλου έργου, καταφέρνει ωστόσο με την ειλικρίνεια και τον ζωντανό λόγο του να διατηρήσει ανέπαφο το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο του βιβλίου αποτελεί η φεμινιστική οπτική του συγγραφέα, που τον

εμποδίζει να καταφύγει σε αισθητικές συμβάσεις.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΥΣΗ

Από το 1300 ως τις μέρες μας

Μισέλ Βοβέλ

Μετάφραση: Κώστας Κουρεμένος

Εκδόσεις Νεφέλη

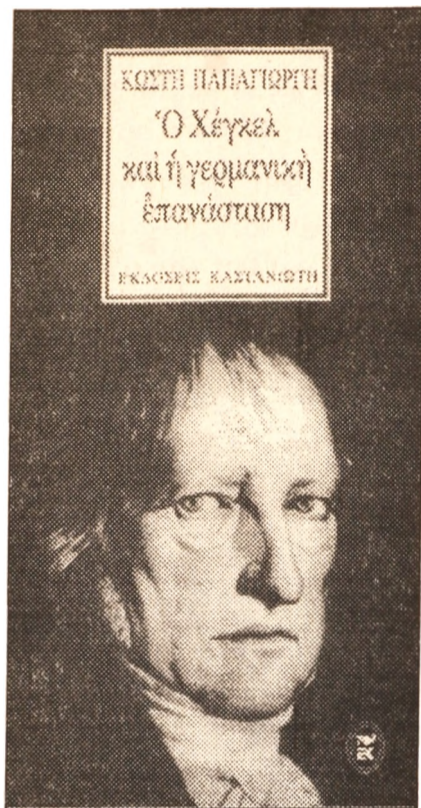
Αθήνα 2000, 2 τόμοι

Γράφοντας την ιστορία του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι στη νεότερη Δύση βίωσαν και παράστησαν τον θάνατο, ο Nouvelle γράφει συνάμα μια ιστορία των ευρωπαϊκών νοοτροπιών από μια ιδιαίτερα γόνιμη σκοπιά. Από τα πιο σημαντικά κεφάλαια, αυτό που εξετάζει την κοινωνική αντιμετώπιση του θανάτου στην εποχή μας, την εποχή μετά τον θάνατο του Θεού και της ψυχής. Σπουδαίο βιβλίο από κάθε άποψη, η πολυσέλιδη μελέτη του Βοβέλ αρκεί από μόνη της για να μας εισάγει στα άδυτα του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Ο ΧΕΓΚΕΛ ΚΑΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
Κωστής Παπαγιώργης

Εκδόσεις Καστανιώτη
Αθήνα 2000, σελ. 186

Στον λόγο του Παπαγιώργη, στον γραπτό του λόγο για να ακριβολογούμε, διακρίνει κανείς σχεδόν πάντοτε την εξομολογητική διάθεση κάποιου που απαντά τον κόσμο για πρώτη φορά. Χαρακτηριστικό που συνιστά μεγάλο αμάρτημα για αρκετούς από τους σύγχρονους στοχαστές, κυρίως τους πανεπιστημιακούς. Ευτυχώς για τον ίδιο και τα γραπτά του, ο Παπαγιώργης αποδεικνύεται διαχρονικά ατίθασος, παρουσιάζοντάς μας ακόμη μια φορά ένα κείμενο ικανό να κρατήσει ζωντανό το ενδιαφέρον οποιουδήποτε ενδιαφέρεται για τον Χέγκελ. Εννοείται πως έχουν προβλεφθεί έξοδοι διαφυγής.

ΤΟ ΑΟΡΑΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

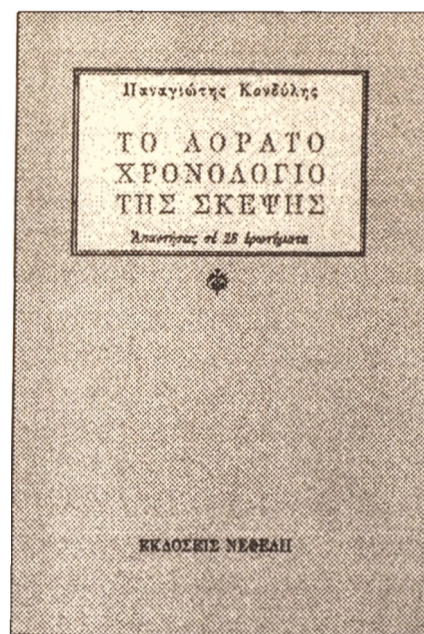
Απαντήσεις σε 28 ερωτήματα

Παναγιώτης Κονδύλης

Εκδόσεις Νεφέλη

Αθήνα 2000, σελ. 150

Ο Παναγιώτης Κονδύλης αυτοχαρακτηρίζεται, ορίζει την λογική συνέπεια, τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, σχολιάζει πτυχές της ελληνικής πραγματικότητας και μιλά για πολλά άλλα εξίσου ενδιαφέροντα, απαντώντας σε ερωτήσεις των Marin Terpstra, Σπύρου Τσακνιά και Σπύρου Κουτρούλη. Ένα βιβλίο που επιλέγει τον άμεσο δρόμο των συνε-

ντεύξεων για να μας εισάγει στο σύμπαν του Κονδύλη.

ΣΚΙΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟ ΧΑΝΤΣΟΝ

Ισαάκ Μπάσεβιτς Σίνγκερ
Μετάφραση: Σάρα Μπενβενίστε

Εκδόσεις Καστανιώτη

Αθήνα 2000, σελ. 722

Το μυθιστόρημα διαδραματίζεται στη Νέα Υόρκη στα τέλη της δεκαετίας του '40 και παρουσιάζει τις διπλεκόμενες ζωές μιας ομάδας ευημερούντων εβραίων προσφύγων. Κεντρικά πρόσωπα, ο Μπόρις Μακάβερ, ένας ευσεβής και πλούσιος επιχειρηματίας και η κόρη του Άννα, που ζει απανωτά ερωτικά αδιέξοδα. Το τελευταίο μεγάλο μυθιστόρη-

μα του νομπελίστα συγγραφέα που κατάφερε, έχοντας τις ρίζες του στην πολωνοεβραϊκή πολιτιστική και θρησκευτική παράδοση, να ζωντανέψει οικουμενικές ανθρώπινες καταστάσεις.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Ουίλιαμ Νταλρίμπλ

Μετάφραση:

Κατερίνα Οικονομάκου

Εκδόσεις: Ωκεανίδα

Αθήνα 2000, σελ. 631

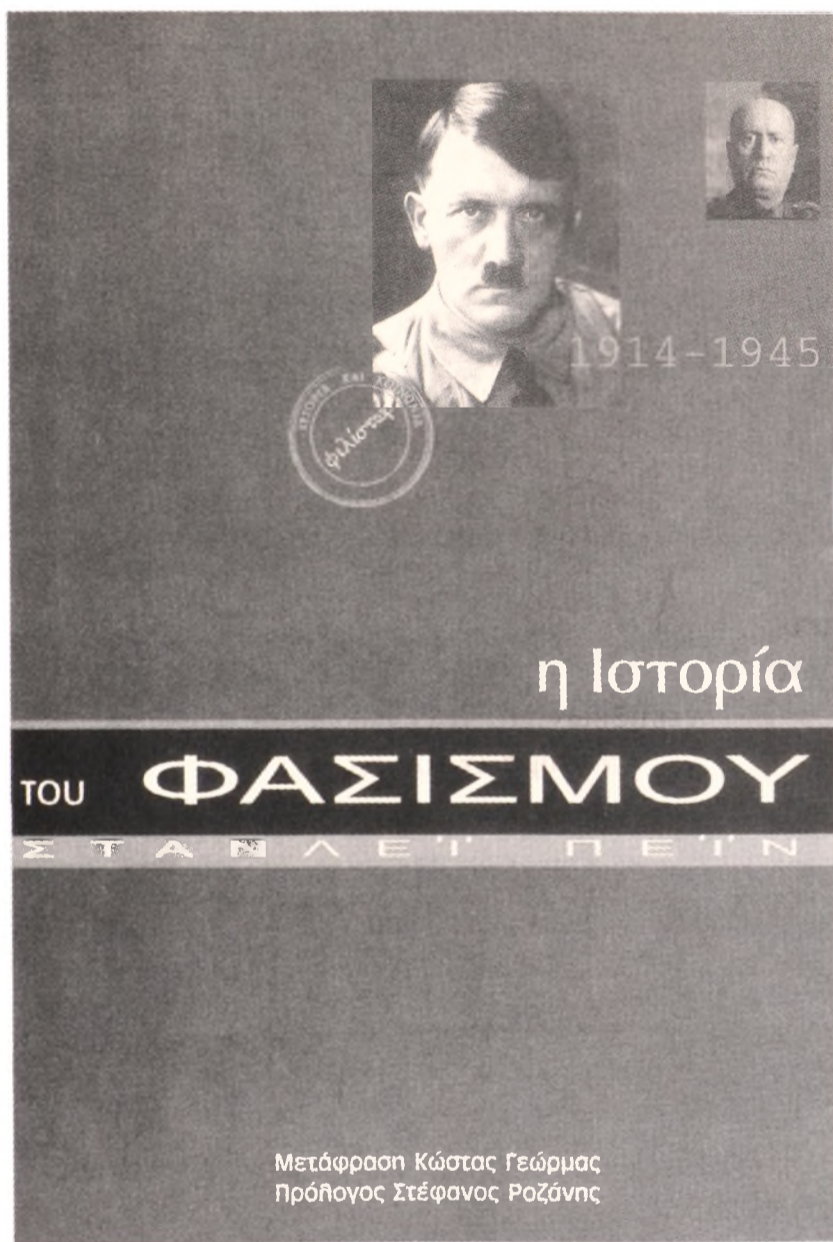

Ένα ταξίδι που έκαναν την άνοιξη του 587 μ.χ. δύο καλόγεροι από τις ακτές του Βοσπόρου ως την Αίγυπτο επαναλαμβάνει δεκατέσσερις αιώνες αργότερα ο Ουίλιαμ Νταλμπρίλ, συγγραφέας του Ξαναντού..

«Αν πιστέψαμε ότι η δημοκρατία θριάμβευσε [...] ας το σκεφτούμε ξανά» (NEW LEFT REVIEW)

ΣΤΑΝΛΕΪ ΠΕΪΝ

Η Ιστορία του Φασισμού

«Ο Στάνλεϊ Πέιν έψαξε βαθιά και περιπλανήθηκε επικίνδυνα. Το αποτέλεσμα τον δικαίωσε. Το βιβλίο του *Η Ιστορία του Φασισμού* δεν είναι μόνο μία ανεπανάληπτη μελέτη, είναι και οριστική (definitive) για απροσδιόριστο χρόνο μπροστά μας, είναι το φυλαχτό μας. Τον ευγνωμονούμε όλοι».

Μετάφραση:

ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

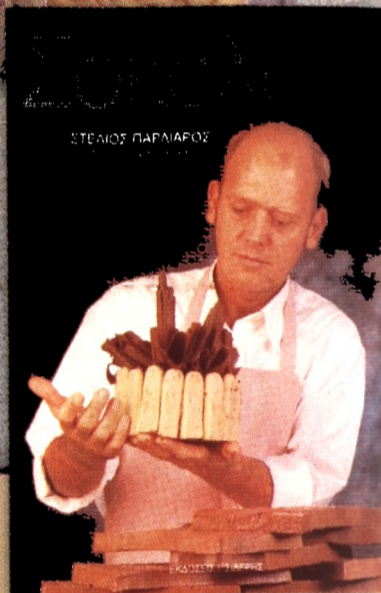
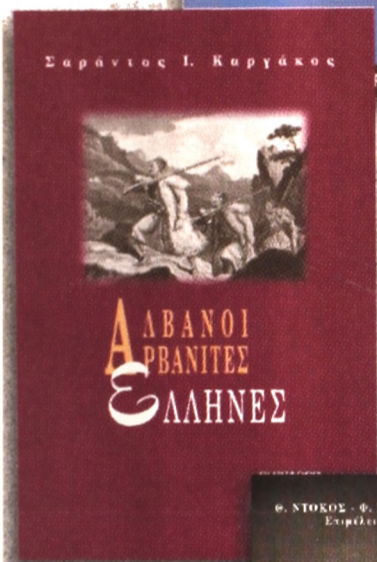
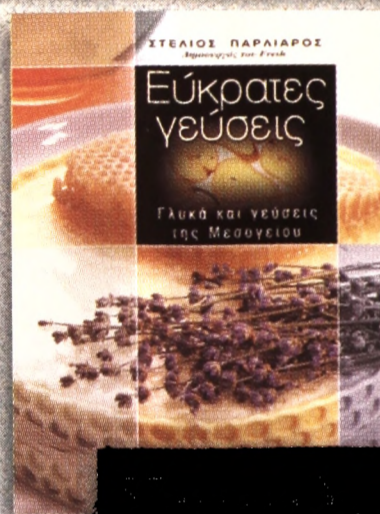
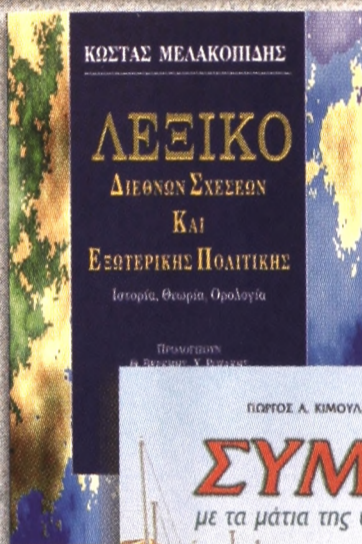
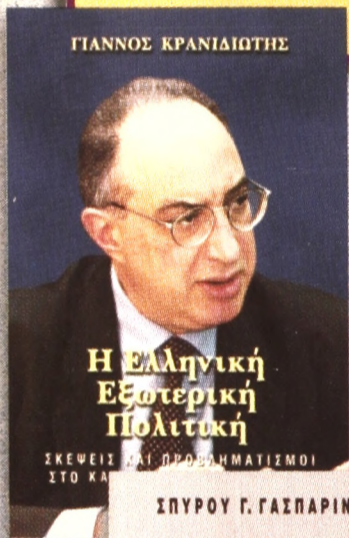
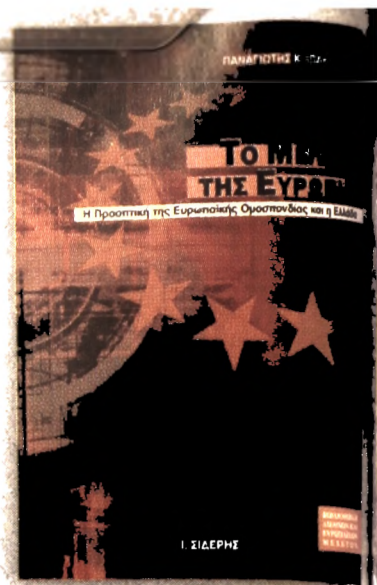
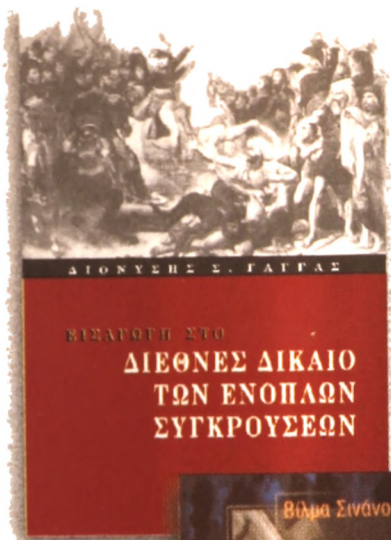
Θεώρηση-Πρόλογος:

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ • ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

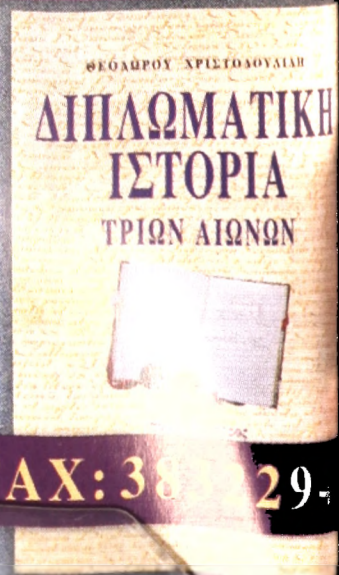
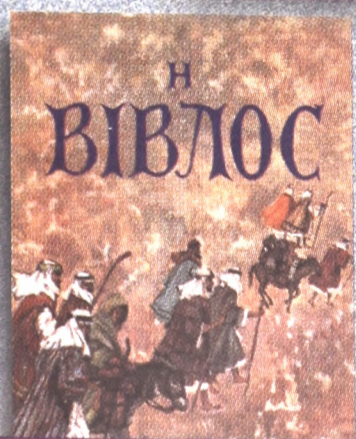
Φιλίστωρ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • 106 77 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 3818457 - FAX: 3819167

104 ΧΡΟΝΙΑ
1897-2001

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΣΟΛΩΝΟΣ 116, ΑΘΗΝΑ 106 81, ΤΗΛ.: 3833434 - 5140627, FAX: 3833429